JACOBI THOMASII DISSERTATIONES

ad

STOICÆ PHILOSOPHIÆ & cæteram Philoſophicam Hiſtoriam facientes

ARGUMENTI VARII;

qvibus præmittitur

de

EXUSTIONE MUNDI STOICA

Exercitatio.

LIPSIÆ,

Sumptibus Hæredum FRIDERICI LANCKISII,

Typis CHRISTIANI MICHAELIS,

ANNO M DC LXXXII.

VIRO
Plurimùm Reverendo atq; Excellentissimo
DN. JOHANNI BENE-DICTO CARPZOVIO
Lipsiensi,
S. Theologiæ Licentiato, Hebraicæ Lingvæ in Academiâ Patriâ Professori Publico, nec non ad D. Thomæ Ecclesiasticæ longè gravissimo,
Affini atqve Compatri venerando
S. P. D.
M. JACOBUS THOMASIUS.

DEcimus jam elapsus annus est, ex qvo *Schediasma Historicum* dedi, qvo definitionis cujusdam vetustæ, qvæ Philosophiam pronunciat *γνῶσιν τῶν ὄντων*, occasione inter alia nonnihil de originibus Gentilis apud Græcos Philosophiæ disserui. Circà tempus idem conceperam animo, qvem hîc demum sisto, *de Mundi Exustione Stoicâ* Tractatum. Unde

 factum

factum, ut Lectori meo jam tùm pollicerer [a] uberiora qvædam de qvatuor inter Græcos Philoſophicarum factionum hiſtoriâ: cujus promiſſi fidem tùm generali de qvatuor Græcorum Sectis Diſſertatione [b], tùm ex eâ cumprimis parte, qvæ Stoicorum Deum aſſerit Mundi formam eſſe informantem [c], liberare hîc ſum conatus. Ac ſperabam qvidem initiò fore, ut hæc citiùs prodirent: ſed labores noſtros in hoc usqve tempus procraſtinaverunt occupationes aliæ multiplices, præſertim cùm fœtum hunc effeciſſent priore corpulentiorem longè varii generis argumenta; in qvæ dum ſtilum extendo, labuntur non horæ, non dies, non menſes, ſed integri anni. Extremam enim illis, cùm disjectiſſimos, minimeqve typographorum oculis aptos, ſchedæ noſtræ hactenus habuiſſent, ordinandis atqve deſcribendis manum vix anni hujus æſtate licuit admovere. De cætero par propè fuit utriusqve fœtûs fortuna, in eo qvidem certè, qvòd cùm ambos ejusdem anni ſpacio, (fuit ille ſeculi hujus à ſexageſimo qvintus,) propè gemellos parere decreviſſem, & parere ſic teneros, ut neuter excederet menſuram qvatuor paginarum, uterqve tamen in juſti libelli molem excreverit. Videlicet utrumqve deſtinaveram argumento Programmatis Academici, qvorum altero Lectiones Profeſſorum Philoſophiæ promulgarentur, altero habendæ cuidam de inſtante totius Mundi πανολεθρίᾳ

a) p. 29. n. 11.
b) qvæ ſecunda hîc eſt, & legitur p. 29.
c) Diſſertat. XIV, p. 177.

θεία Orationi conciliarentur Auditores. Sed cùm præter expectationem numeros paginarum excederet materia, repente mutandum mihi consilium fuit, aliaq; duo scribenda Programmata: qvorum uno propudiosam illam novas gignendi sectas licentiam, qvam hodierni inter Philosophos *Libertini* sibi sumunt, castigare; altero fabulas qvorundam veterum de *Antichristo mixto* exponere placuit. Interim ne inchoatæ fœturæ planè intercriderent mihi, & ipsas elaboravi paulatim, neqve conqvievi, donec & hanc luci possem sistere, priore ut integro decennio juniorem, sic turgidiorem haud paulo. Qvæ me ratio movit, ut, qvæ ad Exercitationem primariam scholia nimis ampla videbantur, qvale super cætera illud est de Phœnice, ea peculiarium Dissertationum titulis ab ipso textu secluderem, ne videlicet hujus paragraphos, id qvod in Schediasmate, dum contrariam rationem seqvor, evenerat, longioribus, qvàm commodum foret, interstitiis divellerent. Cæterum qvalicunqve hoc scripto meo id inter alia dedi operam, ut paulò curatiùs ostenderem, qvantoperè Stoici, licet nobiscum profiteantur Mundi conflagrationem, in hoc ipso argumento à religione nostrâ diversi abeant. Qvâ ratione simul illud confido manifestum fore, qvàm iniqvum sit, velle inter veræ doctrinæ lucem & Gentilismi tenebras pacisci. Omninò enim operam Lipsius perdidit, qvoties Stoicorum errores incrustare laboravit. Tuo verò Nomini,

 Com-

Compater Venerande,

qvicqvid harum eſt lucubrationum, ut inſcriberem, vel hæc ſola mihi, ſi aliæ deeſſent, perſvadere cauſa potuit, qvòd cùm eæ ſic tandem maturuiſſent, ut publico exponi conſpectui poſſe viderentur, in ipſasqve Lankiſiana Familia, qvæ nos arcto ſatis Affinitatis nodo copulavit, ſumptûs impendere decreviſſet, religio fuit mihi, Socrui eas Tuæ, Lankiſianæ Viduæ, Cognatæ meæ, multis in me meosqve meritis mihi ſpectatiſſimæ, laudare, niſi oculis Tuis conſpectas priùs, approbatasqve judicio. Excipe igitur prelum egreſſas, qvi, ut illud ſubirent, dignas habuiſti. Benigno vultu excuſas intuere, qvi à meâ calentibus manu frontem amiciſſimam indulſiſti. Vale. Scribebam exeunte anno 1675. qvem ut novi ſubinde plurimi exeipiant Tibi Tuisq; feliciſſimi, à DEO T.O.M. ex animo precor.

Sum-

Summa Thesium seu Paragraphorum
Exercitationis

De Stoicâ Mundi Exustione,

TITU-

TITULI

Singularum Differtationum.

Scriptores emendati.

****

Juvan-

Juvante Triuno!

EXERCITATIO
de
STOICA MUNDI EXUSTIONE.

THESIS I.

ADveniet Dies DOMINI sicut fur in nocte, in qvo cæli magno impetu transibunt, elementa vero calore solventur, terra autem & omnia, quæ in ipsa sunt, opera exurentur. Hâc Petri Apostoli *a*) prædictione, cui similes aliæ in sacris literis continentur, inducti futuram visibilis mundi conflagrationem indubiâ fide credimus.

a) epist. II. cap. 3. v. 10.

TH. II. Irrident eam, ut de Judæis qvibusdam *b*) hîc taceam, Gentiles, & insanire nos arbitrantur. Apud Augustinum *c*) *Porphyrius Christianos ob hoc arguit maximæ stultitiæ, etiam ex oraculis Deorum suorum, qvòd istum mundum dicunt esse periturum.* Sic apud Minucium *d*) Cæcilius *de-*

menti-

mentiam vocat, cœlo & astris, qvæ sic relinqvimus ut invenimus, interitum denunciare.

b) Averroes comment. ad I. de cœl. text. 102. p. 70. eandem facit Maurorum, h.e. Mahometanorum, & Christianorum, & Judæorum, de duratione mundi doctrinam. *Opiniones,* inqvit, *de Mundo sunt qvatuor. Aut credere ipsum non generabilem & non corruptibilem, & hæc est opinio Aristotelis, & ipse fuit primus dicens hoc Philosophorum Græcorum, & hoc tenebat lex Chaldæorum antiqva, & hoc intelligitur ex verbis occultis Chaldæorum. Aut credere ipsum esse generabilem & corruptibilem, & hæc est opinio Anaxagoræ ex Philosophis, & hanc sustinent tres leges, qvæ sunt modò notæ, scilicet Maurorum, & Christianorum, & Judæorum. Opinio verò tertia est Platonis, & est, qvòd sit generabilis & non corruptibilis. Qvarta verò est credere non generatum, sed corruptibilem: sed hoc nullus dicebat, in qvantum scimus, nisi loqventes nostræ legis, qvamvis sit hoc tantum unum extra naturam.* Ergò, si Averroi credimus, Judæi hìc à nobis non dissentiunt. Qvod tamen cum exceptione qvorundam exaudiendum videtur. Moses sanè Maimonides, suppar Averroi scriptor, Parte II. More Neboch. c. 29. id agit, ut probet, qvemadmodum habet inscriptio, *qvòd loca illa scripturæ, qvæ de mundi interitu docere videntur, omnia sint parabolica, neqve ex illis probari possit, mundum interiturum.* Et integer exstat Philonis Judæi, qvi sub Caligula floruit, liber περὶ ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου, *qvòd mundus sit incorruptibilis,* f. 587. ed. lat. Basil. A. 1554. de qvo vide Gerh. Tom. IX. Loc. tit. de consumm. sec. §. 15. p. 349. & Calixt. de suprem. judic. p. 136. Qvi addit: *Judæi ne hodiè qvidem mundum dissolutum iri credunt, nec tredecim eorum Ikkarim, sive fidei articuli qvidqvam hujus adserunt.* Verùm hìc vicissim de Philonis dissensu, ab illis saltem Christianorum, qvi mundum abolendum statuunt qvidem, sed non qvoad substantiam dubitat Hieron. Zanchius de fine seculi (f. 92. Miscellaneorum.) Verba ejus appono: *Si Philo intellexit, Mundum esse incorruptibilem, qvia neqve prorsus in nihilum redigetur, neqve etiam in deterius mutabitur: nos qvoqve cum illo consentimus. Fatemur enim ex verbo Dei, Mundum renovatum iri, & futurum cœlum novum & terram novam. Et certè videtur ita sensisse Philo ex declaratione, qvà explicat, qvid intelligat nomine φθορᾶς. Sic enim habet in initio libri p. 645. λέγεται μὲν δὴ καὶ φθορὰ, ἡ πρὸς*

πρὸς τὸ χεῖρον μεταβολή. λέγεται δὲ ἡ τοῦ ὄντος ἀναίρεσις παντελής, ἣν καὶ ἀνυπαρξίαν ἀναγκαῖον λέγειν. ὥσπερ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος οὐδὲν γίγνεται (*ſcilicet naturaliter,*) οὐδ' εἰς τὸ μὴ ὂν φθείρεται. *Legerat etiam Philo Pſalmos & Prophetas, qvi hâc de re ſcripſerunt. Sed ſi ſecus intellexit, pii Chriſtiani non conſentiunt.* Addo, Rabbinum Elcha ſupponere ex ipſâ lege, Mundum tandem aliqvando eſſe finem habiturum, ut ex Gaſſendi ad Gaffarellum, qvi ejus Autoris interpretem egerat, epiſtolâ intelligo Tom. VI. Oper. f. 12: Verùm id inde fuerit fortè, qvòd illi Rabbino, (qvod Gaſſendi pariter f. 14. & Gaffarelli de eo judicium eſt,) animus fuit à noſtrâ Religione non penitus averſus.

c) lib. XX. de Civ. Dei. c. 24. f. 1244.

d) in Octavio, p. 24. edit. Wovver.

TH. III. Sed reſpondeamus Cæcilio verbis Octavii *e)*: *Nihil mirum eſt, ſi iſta moles ab eo, à qvo exſtructa eſt, deſtruatur.*

e) apud eundem Minucium p. 77.

TH. IV. Porphyrius autem illud habeat, Deos, qvorum oracula *f)* jactat, *dæmonia g)* fuiſſe, hoc eſt, malos genios *h)*, ut horum mendaciis ſummam divinorum oraculorum *i)* veritatem poſthaberi maxima ſit impietas.

f) Qvænam illa ſint oracula, ex qvibus ſtultitiæ Chriſtianos arguere voluit Porphyrius, non habemus compertum. Jovis qvidem aliqvod fuiſſe, indicant apud Auguſtinum XX. Civ. Dei 24. ſeqventia, qvæ ita, ut ſcribi putamus oportere, proferemus: *Si hæc ſententia Jovi diſplicet, cujus, ut ſcribit iſte Philoſophus, velut gravioris autoritatis* oraculo *Chriſtianorum* credulitas *culpatur: cur non ſimiliter ſapientiam tanqvam ſtultitiam culpat Hebræorum, in qvorum libris piisſimis invenitur?* In impreſſis, etiam recentiſſimâ Francofurtenſi Anni 1661. p. 516. legitur: *cujus* — oraculo in *Chriſtianorum* credulitate *culpatur*. Ubi qvidem facilior fortè alicui videatur emendatio: *cujus* oraculum *Chriſtianorum* credulitate *culpatur*. Sed ita, ut volumus, reſcribendum

esse vincunt præcedentia jam th. II. nobis prolata: *Porphyrius --- Christianos ob hoc arguit maximæ stultitiæ etiam ex oraculis deorum suorum, qvòd istum mundum dicunt esse periturum.*

g) Psalm. 96. v. 5. 1. Cor. 10. v. 20.

h) Dæmoniorum vocabulo in his S. Scripturæ dictis malos genios intelligi oportere, Dissertatio I. pluribus demonstrabit.

i) Ex Novo Testamento Petrinum illud th. I. à nobis allatum valdè luculentum est. Ex Veteri Augustinus ipse Psalmi 120. v. 26. 27. verba inducit, iisq; Porphyrium, ut qvi Deum Hebræorum laudásset, κατ' ἄνθρωπον convincit: *Ecce in literis pietatis Hebræorum dicitur Deo, qvem confitente tanto Philosopho etiam ipsa numina perhorrescunt:* Opera, *inqvit,* manuum tuarum sunt cœli: ipsi peribunt. *Nunqvid, qvando cœli peribunt, Mundus, cujus iidem cœli superior pars est & tutior, non peribit?* XX. de Civ. Dei 24.

TH. V. A qvo crimine dum absumus, feramus interim, à sapientulis istis contemni nos tanqvam stultos & dementes. Audient enim vicissim à nobis illud Paulinum: Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum *k*).

k) 1. Cor. 3. v. 19.

TH. VI. Neqve tamen inter ipsos Gentiles nulli planè fuerunt, qvi mundum aliqvando conflagraturum faterentur. Verùm qvia hanc ipsam veritatem, perinde ut alteram de Resurrectione mortuorum *l)* pessimis modis depravarunt: consultiùs est *m*), ab iis doctrinam nostram distrahere *n*), qvàm studere demonstrando consensui *o*).

l) de qvâ locum Tatiani dabimus lit. n.

m) Plura in hanc rem dicemus ad thes. XIX.

n) Faciunt hoc è nostris *Gerhardus* Tom. IX. Loc. tit. de Consumm. sec. n. 19. p. 359. & *Calixtus* de supremo jud. p. 137. è Calvinianis

Vos-

Vossius Disp. XVIII. theol. thes. 8. p. 256. è Pontificiis *Steuchus* lib. X. de perenni Philos. c. 28. tit. de exitio Mundi p. 715. (qvanqvam ille suo more in præcedentibus valdè laboraverat de consensu,) *Magius* I. de Mundi exust. 15. & III. 16. f. 26. & 106. (qvod ejus opus posteà sæpè à nobis citabitur,) *Delrio* comment. in Senec. Octaviam p. 533. qvi varias Gentilium pariter & Christianorum de interitu mundi sententias diligenter & inqvirit & distingvit,) deniqve *Paulus Benius* lib. VI. in Timæum Plat. p. 432. 433. qvi his tandem verbis concludit: *Ergò concedemus, Poetas & Philosophos plures, inprimis verò Stoicos de futurâ mundi exustione tradidisse non pauca; sed qvæ erroribus admista sint variis, atqve ad Christianæ Theologiæ decreta limanda sint & corrigenda: tantum abest, ut ad Theologorum nostrorum, quorum est leges cæteris præscribere, sensa atqve sanctiones interpretanda ac firmanda tàm facilè usurpari debeant, ac Petri, Jesaiæ, Davidis, Christi demùm ipsius, qvæ de mundi conflagratione exitioq́; extant, dictis explicandis atqve definiendis accersenda sint.* Refer huc & illud *Tatiani* adversus gentes n. 41. f. m. 286. ἐκπύρωσιν (τοῦ κόσμου λέγει τις) ἀποβαίνειν κατὰ καιροὺς, ἐγὼ δὲ εἰσάπαξ. In Stoicos dictum hoc esse agnoscit *Lipsius*, (licet ipse passim sollicitus, qvomodo Stoicos faciat Christianos.) lib. II. Phys. Stoic. diss. 22. in fine, confirmatq́; alius *Tatiani* non absimilis locus n. 9. f. 279. ubi expresse nominantur Stoici: σωμάτων ἀνάστασιν ἔσεσθαι πεπιστεύκαμεν μετὰ τὴν τῶν ὅλων συντέλειαν, οὐχ ὡς οἱ Στωικοὶ δογματίζουσι κατά τινας κύκλων περιόδους γινομένων ἀεὶ καὶ ἀπογινομένων τῶν αὐτῶν οὐκ ἐπί τι χρήσιμον, ἅπαξ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς αἰώνων πεπερασμένων.

o) More suo facit hoc Clemens Alexandrinus V. Strom. f. 401. & 437. ed. Heins. Nos hîc recentiorum qvorundam locos maximè signabimus. *Raphael Regius* ad illud Ovidii I. Metam. fab. 9.

> *Esse qvoqve in* fatis *reminiscitur affore tempus,*
> *Qvo mare, qvo tellus, correptaq́; regia cæli*
> *Ardeat, & mundi moles operosa laboret:*

enarrationem suam tandem ita claudit f. m. 17. *Hoc maximè cum dogmate Christiano convenit: nos enim credimus, Mundum novissimo die conflagraturum.* Sane; sed nihil *fatis* hic tribuimus, omnia voluntati divinæ. Fatum illud Ovidianum non alio sensu exponendum, qvàm qvo definiebant Stoici, vel ipso Raphaele Regio interprete. Nec aliter *Lipsius* Ovidium accepit II. Physiol. Stoic. p. m. 107. (editionis Pa-

risinæ A. 1604. sæpiùs citandæ in posterum, qvod semel hîc monuisse sufficiat.) Fatum autem illud, qvàm non Christianum sit, patefiet maximè Dissert. XIII. Raphaeli Regio jungamus *Jacobum Pamelium*, qvi annot. ad c. 54. Tertull. de animâ f. 643. de Stoicis loqvens, *Qvorum*, inqvit, *de conflagratione universitatis, id est, mundi, opinio Christianis satis conformis est.* Qvàm verè hoc dixerit Pamelius, videbimus thes. X. & XI. *Gassendus*, ut passim in deliciis Epicurum habet, ita hîc etiam doctrinam ejus cum nostrâ gestit componere. *Concedi debet*, inqvit Tom. I. Oper. f. 177. *Epicuri sententiam circà instantem Mundi finem cum doctrinâ sacrâ mirè consentire.* Qvis hæc legens non exspectet rara qv[illegible]dam atqve singularia, eademq; accurata consensionis documenta? Atqvi pro his nihil dat aliud Gassendus, nisi generalia duo: signa qvædam esse finem mundi præcessura; &, tempus ejus propè esse. Qvæ ipsa tamen duo, si cæteras circumstantias rimeris, ab Epicureis Christiana δὶς διὰ πασῶν diriment. Tantum potuit in viro doctissimo insanus in absurdissimam totius Gentilismi hæresin amor. Fuit enim Gassendo Epicurus id, qvod Lipsio sui Stoici.

TH. VII. Qvapropter & apud Minucium Cæcilio respondens Octavius, tametsi Stoicos illi & Epicureos objicit, qvi de cœli & elementorum conflagratione nobiscum sentiant *p*): mox tamen *q*) Philosophis istis nihil aliud qvàm *umbram* tribuit *interpolatæ veritatis*, qvam illi *de divinis prædictionibus Prophetarum r*) *imitati* sint.

p) his verbis p. 77. ed. Wovv. *Cœlum qvoqve cum omnibus, quæ cœlo continentur, ita ut cœpisset desinere fontium dulci aqvâ marisve nutriri, in vim ignis abiturum*, Stoicis *constans opinio est, qvòd consumpto humore mundus hic omnis ignescat:* & Epicureis *de elementorum conflagratione & mundi ruinâ eadem ipsa sententia est.* S[illegible]cos in eâdem causâ etiam appellat Justinus Martyr defens. Christian. ad Antonin. (Tom. I. oper. f. 132. ed. Basil. A. 1565.) *Cum à Deo omnia exornata esse & creata dicimus, Platonis sententiam referre videmur; cùm autem extinctionem*

stionem fore, Stoicorum. Græca Martyris verba habes apud Calixtum de supremo Jud. p. 332.

q) ibidem p. 78. Locum integrum dabimus lit. a. ad th. XV. Ubi Octavius porrò & conditionem renascendi, (id est, resurrectionem à mortuis,) Sapientum clariores ait *corruptâ & dimidiatâ fide* tradidisse, neqve non qvædam *ad detorqvendam veritatem* addidisse.

r) Qvæ de Mundi incendio leguntur apud Gentiles, ea sunt qvi credant ad illos ab Ecclesiâ verâ fando legendóve pervenisse. *Fortasis ex Patrum doctrinâ reliqvi fuerunt versiculi, qvi de mundi conflagratione, de æternâ vitâ, de judicio, & de placatore Dei vaticinantur, qvi exstant apud Lactantium & alios,* verba sunt Philippi Melanchthonis in cap. 10. Dan. Tom. II. Oper. f. 478. ad Sibyllinos, ut opinor, versûs maximè respicientis. *Cognitio* (Ethnicorum de cataclysmo & exustione Mundi) *ab Adamo & posteris qvasi per manûs tradita fuisse videtur,* ait Benius in Timæum Platonis p. 429. Conf. Theoph. Großgebauers Schrifften p. 664. 665. Sed hæc speciem qvalemcunqve habent non nisi in iis, qvæ divinæ veritati qvoqvo modo consentanea leguntur in scriptis Gentilium. Nimium extendit Lipsius II. Phys. Stoic. 22. p. 106. ubi cum Senecæ aliorumq; verba protulisset de inundatione Mundi, non præteritâ Noachi, sed futurâ (ad Calendas Græcas) Stoicorum, hæc subdit: *En qvàm verè hæc nostri! Et qvis non è sacris libris hausisse putet & eventum & caussam?* Paterer fortasse, si de Noachi diluvio esset sermo. Nunc aliud Noachi, aliud Stoicorum cataclysmus. Illum Scriptura sacra non nisi unicum novit; suum Stoici per cujuslibet anni magni hiemem, (qvam nec Lipsius tacuit in præcedentibus, & nos attingemus Dissert. V. §. 39.) exspectare nos jubent.

TH. VIII. Enimverò sacræ Scripturæ oraculis fulta sententia nostra hæc est: DEUS, ubi visum ipsi fuerit, liberrimi consilii decretum executurus, mundi hanc machinam flammis certo certiùs exuret. Videamus breviter, qvid sentiant hoc de argumento Græcanicæ Philosophiæ factiones præcipuæ qvatuor *s)*. Negabunt *Plato t)* & *Aristo-*

teles

teles u) hoc unqvam futurum, (de totius *x*) mundi abolitione loqvor:) ille, qvia existimat, nolle Deum *y*); hic, qvia ne posse qvidem *z*). *Stoicorum* aliqvi *a*), (nam & ex his fuerunt, qvi hoc universum subtraherent morti,) cum *Epicureis b*) fatebuntur incendium futurum, sed cuilibet causæ imputabunt potiùs, qvàm libertati Divinæ. Pro qvâ illi necessitatem Fati *c*) substituent, hi temeritatem Fortunæ *d*.)

s) In has qvatuor sectas partienda sunt, qvæ scribit Arnobius lib. II. p.m. 82. *Mundum qvidam ex sapientibus existimant neqve esse natum, neqve ullo esse in tempore periturum. Immortalem nonnulli, qvamvis eum conscribant esse natum & genitum. Tertiis verò collibitum dicere est, & esse natum & genitum, & ordinariâ necessitate periturum.* Hunc Arnobii locum Delrio repetens Comment. in Senecæ Octav. p. 532. rectè addit: *Qvarum* (sententiarum) *prima Aristotelis est, altera Platonis, tertia Epicuri; est & Stoicorum.* Verùm de hâc tertiâ opinione tenendum, ita natum, ita interiturum Mundum Stoicis & Epicureis visum, ut simul certâ ratione crederent æternum: qvandoqvidem ab æterno putaverunt illum si non natum, saltem conceptum, rursumq; vel post infinitas conflagrationes denuò semper excitandum è favillis, & ita subiturum has vices absqve fine. Planum hoc faciemus, de Stoicis maximè, Dissertatione XVI. Sed haud obscurè intelligetur etiam è Dissertatione II.

t) u) docebitur hoc, ad Platonem qvod attinet, Dissertatione III. ad Aristotelem, IV.

x) nam particulares mundi ruinas nec Plato negavit, per Diss. III. §. 120. nec Aristoteles per Diss. IV. §. 5.

y) Ostendam hoc Diss. III. §. 20. 40. 51. 61. 64. 70.

z) Vid. Dissert. IV. §. 15. & seqq.

a) Exustionem Mundi è Stoicis *defenderunt* Zeno, Cleanthes, Chrysippus; *negarunt* Boethus, Posidonius, Panætius, Diogenes Babylonius,

lonius, Zeno Sidonius. Adi Lipſium II. Phyſiol. Stoic. 23. p. 112. Calixtum de ſupr. Jud. p. 136. Voſſium theſ. theol. p. 257. Gaſſendum Tom. I. Oper. f. 174. Spizelium de re lit. Sinenſ. ſect. 11. p. 210. Communiter tamen Stoicis tribuunt dogma de mundi in ignem reſolutione Athenagoras, Juſtinus, Numenius. Vid. Steuch. X. de perenn. Philoſ. 28. p. 706. Calixt. d. l. p. 135. Eosdem Lipſius II. Phyſ. Stoic. 21. p. 105: exuſtionem à diluvio diſtingventes facit, tanqvam mortem magnam à minore.

b) Epicuri ſententiam, Platonicæ juxtà & Ariſtotelicæ opponens, generalioribus verbis enunciat Lactantius lib. VII. c. 1. p. 527. *Unus igitur Epicurus, auctore Democrito, veridicus in hâc re fuit, qvi ait, & ortum aliqvando* (mundum) *& aliqvando eſſe periturum.* Et c. 3. p. 536. *Epicurus ſuâ ſponte natum eſſe dixit, ſeminibus inter ſe paſſim coeuntibus, qvibus iterum reſolutis diſſidium atqve interitum ſecuturum.* Falluntur ergò, qvi Epicureis Ariſtoteleam de incorruptibili mundi æternitate ſententiam tribuunt, ut obſervat Voſſius theſ. theol. p. 257. Sed inprimis Gaſſendum vide Tom. I. Oper. ſect. I. Phyſ. lib. I. c. 7. dogma Epicuri de interitu mundi copioſiſſimè (brevior enim eſt c. 7. Syntagm. de Philoſ. Epic. Tom. III. Op. f. 31.) perſeqventem. Docebit ille f. 171. ſeq. qvæ rationes Epicurum, & hoc univerſum crederet diſſolutum iri, moverint; f. 175. an uno modo, an pluribus? f. 176. qvid reſponſurus fuerit, ſi qværas, an ad parandum mundo exitium exigatur multum temporis, an parum? f. 177. 178. qvid ex ejus mente poſt illam ruinam futurum? Cæterùm non peccabimus, ſi, cùm de placito Epicuri qværitur, citemus & Plinium, tanqvam ex eâdem Scholâ teſtem. Huic orbis incendium perſvaſum fuiſſe duo docent loci. Unus lib. II. c. 106. ubi ab Ætnâ ſimilibusq; montibus flammâ perpetuâ flagrantibus *exuſtionem terris denunciari* ſcribit. Alter lib. VII. c. 16. ubi cauſam, cur menſura mortalium generi minor indies fiat, rariq; naſcantur patribus proceriores, petit à *conſumente ubertatem ſeminum exuſtione, in cujus vices nunc vergat ævum.* Ad qvæ verba Berneggerus q. 13. in Taciti Germ. *Innuit opinor ἐκπύρωσιν illam τοῦ κόσμου Stoicis decantatam.* Qvos & ibi Dalechampius inculcat. Sed Plinium hîc non tàm Stoicorum autoritate motum dixerim, qvàm Epicuri ſui, cujus caſtra ipſum præcipuè ſecutum eruditi agnoverunt. Neqve moror Lipſium, qvi cùm lib. II. Phyſ. Stoic. diſſ. 20. p. 105. illos Plinii duos locos protuliſ-

 ſet,

ſet, *Vides*, inqvit, *Plinium in capitalibus dogmatis bonâ fide Stoicum eſſe?* Qvem & alibi laborat Epicureis ereptum ſuis aſſerere Stoicis, ut p. 11. 86. (ubi de eo: *qvem qvi Epicureum faciunt, viderint; ego Stoicum ſenſibus comperior bonâ fide.*) 88. 138. Dogma hoc profectò de exuſtione mundi minus idoneum eſt argumentum, ab Epicureo Stoicum diſcernendi, cùm id Epicureis qvoqve placuiſſe ipſe agnoſcat Lipſius II. diſſert. 23. p. 112: ad Minutium (cujus verba qvære ſuprà lit p. ad theſ. VII.) provocans. Porrò nullum in universâ Stoâ capitalius dogma, qvàm illud de Fato, Epicureæ videlicet Fortunæ, (ſi Deum cogites, qvem Fato miſcent Stoici, à Fortunâ planè excludunt Epicurei,) extremè pugnans. At hic Plinium à Stoicis degenerare cogitur Lipſius palàm fateri I. diſſert. 11. p. 24.

c) de Fato Stoico dicemus copioſè Diſſert. XIII.

d) de Fortunâ hìc ſufficiat Lucretii Epicurei teſtimonium lib. V. v. 106.

Forſitan & graviter terrarum motibus orbis
Omnia conqvaſſari in parvo tempore cernes,
Qvod procul à nobis flectat Fortuna *gubernans!*

TH. IX. Præter Stoicos & Epicureos etiam aliis qvibusdam Ethnicorum *e*) Mundana deflagratio utcunqve fuit perſvaſa. Verùm ex his omnibus *Stoicorum* tantùm ſcrinia excutere jam placet, ut appareat, ipſorum confeſſio qvàm tetris ulceribus ſcateat.

e) ut *Empedocles*, (de qvo tamen res aliqvo modo dubia,) *Heraclitus*, *Sophocles*, *Ovidius*, *Lucanus*, alii. De qvibus Steuchus p. 707. de perenni phil. Lipſius Phyſ. Stoic. p. 113. Benius in Timæum Plat. p. 433. Delrio Comm. in Sen. Octav. p. 533. Gaſſend. Tom. I. Oper. f. 174. Gerhard. Tom. IX. Loc. p. 345. ſeqq. Caſman. Coſmop. p. 189. Voſſius theſ. theol. p. 256. 257. & amiciſs. Spizelius de re lit. Sinenſ. ſect. 11. ubi & Sinicorum Philoſophorum de orbis interitu ſententiam proponit. Speciatim de *Heraclito* teſtis etiam Ariſtoteles III. Phyſ. 5. (conf. I. de cœl. 5. ubi & *Empedoclis* mentio,) & Clemens Alexandr. V. Strom. (f. 401. ed. Heinſ.) Qvi & ipſe ibidem f. 437. *Empedoclem Heraclito*, utrobiqve

biqve autem Stoicos adjungit. Apud Plutarchum tamen lib. de def. Orac. Cleombrotus, interitum mundi non admittens, & *Heracliti*, & *Orphei*, & *Hesiodi* versibus hâc in re vim ait factam ab assertoribus Stoicæ conflagrationis. Verba ejus hæc sunt è versione Xylandri Tom. I. Moral. Plut. p. 521. *Audio & video hanc Stoicorum conflagrationem, qvæ ut Heracleti & Orphei versûs invasit & pervertit, ita Hesiodum qvoqve arripit.* Sed omittamus veteres illos. De Pegusianis Jo. Petrus Maffeius lib. XVI. Hist. Ind. hæc refert p. 756. *Qvi apud eam barbariem sapientes habentur, infinitos perpetuâ serie ac successione Mundos ab omni æternitate constituunt, innumerabiles item Deos, qvorum aliqvot in singulis Mundis variante numero deinceps existant. Qvi nunc volvitur, hunc Deos qvinqve habiturum affirmant: qvorum qvatuor abierint; postremum hunc ante 2099. annos ajunt è vitâ migrâsse. Nunc sine Deo sunt. Post multorum annorum curricula venturum alium exspectant: eo qvoqve demortuo Mundum hunc ingenti conflagraturum incendio, uti mox reparetur, succedatq; moles nova, suos item Deos ac proprios habitura.*

TH. X. Qvatuor sunt præcipuè capita, qvibus sanam de hujus universi excidio doctrinam circumscribere licet. Resolvet enim illud DEUS (1.) ex liberrimâ voluntate *f*); & resolvet (2.) solis exceptis intelligentibus creaturis *g*); & resolvet (3.) in nihilum *h*); & resolvet (4.) ut gemens creatura liberetur à servitute corruptionis *i*). Ex his primum ad *efficientem* spectat illius incendii causam, alterum ad *materiam*, ad *formam* tertium, qvartum ad *finem*.

f) Deficient enim creata *Deo faciem avertente*, Psalm. 104, 29. h. e. influxum subtrahente. Qvi, ut in creatione, sic in destructione, magis etiam liber est Deo, qvam homini conversio faciei ad libitum.

g) Gerhard. Tom. IX. Loc. de consumm. sec. n. 26. p. 367. Hülseman. Breviar. c. 16. n. 20. 21. p. 273.

h) Hülsem. d. l. Gerh. d. l. n. 24. p. 364. & n. 37. p. 381. seqq. qvi & n. 66. p. 441. docet, annihilandum fuisse mundum, licet alio medio, etiamsi homo non peccasset. Calixtus mutationem substantialem hic concedit p. 129. de suprem. jud. (in qvam sententiam & qvosdam è Pontificiis citat p. 144. augendos è Gerhardo n. 47. p. 405.) annihilationem tamen abnuit. Hæc duo distingvit & è Calvinianis Spanhemius Part. III. Dub. Evang. 132. p. 710. & 745. certum habens, mundum non fore annihilandum, relinqvens interim in medio, substantialis ejus futura sit mutatio, an accidentalis. Plura de hoc argumento dicemus ad thes. XVI. lit. b.

i) Brochmand. Tom. II. System. Theol. artic. de sec. consumm. c. 1. sect. 5. p. 7001. è Rom. 8. v. 19. seq.

TH. XI. Nihil horum reliqvit insania sectatorum Zenonis. Enimverò qvod ad *efficientem* attinet, non ex arbitrio Dei, sed fatali naturæ necessitate *k*) finitis anni magni *l*) spaciis exarsura omnia docuerunt, cùm videlicet ebibiti tandem à stellis per tot seculorum spacia humores obseqventem ignibus silvam reliqverint *m*); qvod ad *materiam*, omnia, & in his ipsas animas, genios, minores Deos *n*) conversum iri; nec in nihilum tamen, qvod ad *formam* referebamus, sed in principia sua *o*), spiritûs in Deum, corpora in Materiam *p*); & eo qvidem *fine* atqve exitu, ut Phœnicis instar, qvam fabulosam avem dicas in hujus præcipuè commenti symbolum excogitatam esse *q*), Mundus idem numero, qvi ante, nisi qvòd de animabus res ambigua *r*), de favillis iterum progerminet,

net, eademq; fabula porrò circulatoriis vicibus in omnem æternitatem repetatur *s)*.

k) Ait qvidem Seneca Stoicus III. Nat. Qv. 28. propè fin. *futuram conflagrationem, cùm* Deo visum *ordiri meliora:* (Similis locutio apud eundem consol. ad Marciam proximè finem :) ut putare possit aliqvis, excidium Mundi libero Dei arbitrio Senecam reliqvisse. Sed agnovit Lipsius II. Physiol. Stoic. 22. p. 107: rhetoricum fucum, ideò glossam addidit: *Deo*, id est, *Fato*. Fatum autem Stoicum esse aliqvid libertati divinæ vincula parum honesta injiciens, pluribus docebitur Dissert. XIII. Ut adeò Stoicorum de conflagratione Mundi doctrina impietatis absolvi non possit, & vel hoc solo fatalis naturalísve necessitatis nomine sententiæ Christianorum opponi mereatur. Atqve discrimen hoc observarunt, qvos lit. n. ad thes. VI. citavimus omnes, Vossio & Tatiano exceptis, qvi hîc illud urgent tantùm, qvòd nobis semel, illis per novas subinde vices Mundus est interiturus.

l) In Stoicorum placitis connexa hic sunt *Fatum, Annus magnus, Humores à stellis ebibiti.* Imperat qvasi Fatum, cœtera duo famulantur. Sic in altero exitii genere, qvod ab aqvis, *æstus Fati ministerium* est Senecæ III. Q. N. 28. Cur ergò Lipsius loco lit. præc. citato *magnum annum* divellit à *Fato*, qvasi qvi Mundi exitum ad Fatum referunt, aliud dicant, qvàm qvi ad annum magnum? Cùm enim de *Fato* Senecam fuisset interpretatus, inq; rem eandem Aristoclis qvoqve & Ovidii sententias attulisset: *Aliqvi tamen*, pergit, *ad Magnum annum referebant.* An loqvendi tantùm in re unâ varios modos enumerare voluit? an sensûs ipsos aliqvo modo distingvere? ut nempe qvi *Fatum* hîc nominant, causam sibi *occultam* profiteantur, (vide judicium ejus de Senecâ ib. p. 108 :) qvi *magnum annum*, è motu siderum non penitùs ignorabilem, atqve adeò utcunqve *manifestam*. Nam & in his commemorat, *qvi etiam cœli statum & signa notarent, qvibus hæc eventura:* & ex his Berosum, qvi arsura terrena contendit, qvando omnia sidera in cancro convenient. Sed hæc distinctio minus videtur solida. Nam nec *annum magnum* qvi dicunt, certam ejus periodum, in tantâ præsertim opinionum varietate, numeris accuratis manifestant statim omnes: neqve *fatum* qvi nominant, necesse habent ut loqvantur tanqvam de sibi occulto; aliàs nemo esset,

 qvi

qvi appellari posset *Fatidicus*. Ergò nihil vetat in hoc negotio Fatum anno magno copulare. Fecit hoc Cicero in Somn. Scip. (apud Macrob. lib. II. c. 10.) cùm *eluviones* memorat, *exustionesq; terrarum*, *qvas accidere tempore certo* (anni puta magni, qvem paulò post c. 11. *verè vertentem* vocat,) *necesse est* (per fatum videlicet.) Similem locum Aristoclis qvære Dissert. V. (qvam totam Anno magno impendemus) §. 36.

m) Faciet huc Dissertatio VI. & inprimis ex eâ §. 6. & 7.

n) id qvod ostendetur Dissert. VII.

o) Fragmentum incerti Scriptoris Censorino adjici solitum c. 1. *Stoicorum opinio probanda, ---- sive perpetuus, sive longævus est mundus, & in flammas abit, & vicissim ex flammis renovatur ac restituitur, durantibus tamen* principiis: *nec recidere ad* nihilum *videri potest, qvod in se deficit, & in se regignitur.*

p) ut ita res omnes in pristinum chaos redeant: de qvo Dissert. VIII.

q) Hâc de re copiosè agetur Dissert. IX.

r) non enim eadem omnium Stoicorum de animabus redeuntibus fuit olim opinio, qvod docebit Dissertatio X.

s) Vide Dissert. XI.

TH. XII. Ad hos errores qvibus itineribus duxerit eos diabolus, non obscurum est in eorum decreta intuenti. Deo coæternam eamq; increatam apponebant materiam *t*), & sic apponebant, ut hæc duo qvasi conglutinarentur Fato *u*), & ad eum qvidem modum, qvo anima conglutinatur corpori *vv*). Fato igitur natus Mundus, dum Deus subjectam sibi materiam paulatim elaborat, denasci qvoqve Fato debuit, & in eum statum remigrare, qvem habuisset ante nativitatem, in qvo scilicet præter Deum & Materiam nihil esset reli-

qvi.

qvi. Ergò & pereundum ſic tandem fuit non magis corporibus qvàm animabus, & ita pereundum, ut non in nihilum tamen reciderent, ſed corpora in Materiam, animæ in Deum. Cæterum tali è ſtatu cùm ſemel potuerint illa duo principia in pulchritudinem perfectionemq; Mundi occultis auctibus matureſcere, nihil vetabat, idem fatali neceſſitate fieri vel millies per ſecula ſeculorum.

t) perinde ut alii gentiles: cum qvibus etiam Materiam faciebant principium mali, ut exponam Diſſert. XII.

u) Fato ſeu neceſſitate Stoicum Deum conglutinari materiæ monſtrabitur è Lactantio Diſſert. XIV. §. 16. Ipſum autem Stoicum dogma de Fato qvàm impium fuerit, totâ Diſſertatione XIII. explicabitur.

w) i. e. ad modum *formæ* non *aſſiſtentis*, ſed *informantis*. Copioſè hoc demonſtrabit Diſſertatio XIV.

TH. XIII. Hæc ergò Stoicorum tàm præclara conflagratio fuit Mundi, tàm ſimilis illi, qvam Chriſtiani profitemur, atqve tenebræ ſunt luci. Ut rectè pronunciaverit Baſilius *x*), qvantò caſtarum pulchritudo præſtantiâ meretriciam exuperat, tantum eſſe inter noſtras & externorum ſententias diſcrimen.

x) Homil. 3. Hexaem. f. 16. Græca reperias & apud Calixtum p. 139. de ſuprem. jud. *ὅσῳ τὸ ἐν ταῖς σώφροσι κάλλος τοῦ ἑταιρικοῦ προτιμότερον, τοσοῦτον καὶ τῶν ἡμετέρων λόγων πρὸς τοὺς ἔξωθεν τὸ διάφορον.*

TH. XIV. Enimverò fuit hoc immortalitatem animæ, mortalitatem viſibilis univerſi verbo fateri,

ri, sensu destruere. Qvomodo enim sincerè immortalis Anima, si resolvitur tandem in principium suum, dubium an reditura *y*)? Qvomodo corruptibilis Mundus, si perpetuâ sui regeneratione par erit æternitati *z*).

y) Pertinebit huc Dissertatio XV.

z) Mundi æternitas Stoica Dissertationis XVI. argumentum erit.

TH. XV. Hæc si veteres qvidam studiosiùs paulò perpendissent, speciosisq; consiliis, qvæ Gentilem Philosophiam cum sanâ Religione componere svadebant *a*), salutaria prætulissent: futurum erat, ut simul non ipsos modò Gentilium errores, sed illud qvoqve temperamentum syncretisticum, qvod ex confusione cœlestis doctrinæ cum profanâ tertiam qvandam gignit, neutri per omnia similem, caverent. Multæ sic poterant præveniri tùm opiniones minùs commodæ, tùm hæreses qvoqve manifestæ, qvæ formosum aliàs Ecclesiæ corpus sive ut *nævi* dehonestarent, sive inficerent ut *ulcera*.

a) Veteres Ecclesiæ Patres, ut Ethnicorum Philosophiam cum Christianis dogmatibus aliqvo modo conciliare tentarent, aut harmoniam utriusqve ostenderent, tres inprimis movisse videntur causæ, tristes eventu qvidem, sed in speciem non inhonestæ. *Una* Ethnicos respiciebat mitioris ingenii ac flexibiles; *altera* superbos & opinione sapientiæ inflatos; *tertia* subsannatores Christianæ religionis, ut absurdæ. Flexibiles, ut allicerent professione dogmatis non novi, sed jam per varias Gentilium doctrinas dispersi; superbos, ut horum supercì-

percilium frangerent, si sua, qvibus veritatem è nostris Prophetis sublegissent, furta ponerent illis ob oculos; subsannatores, ut ablegarent ad suos similium dogmatum defensores. Ad *primam* ex his causam hoc Lactantii pertinet lib. VII. initio capitis 25. *Hæc sunt, qvæ à Prophetis futura dicuntur, qvorum testimonia & verba ponere opus non esse duxi; —— ut ea ipsa, qvæ dicerem, non nostris, sed alienis potissimùm literis confirmarem, doceremq; non modò apud nos, verùm etiam apud eos ipsos, qvi nos insectantur, veritatem consignatam teneri, qvam recusant agnoscere.* Ad *secundam* illud Minucii Felicis p. 77. 78. ed. Wovver. suprà jam Thes. VII. citatum: *Animadvertis, Philosophos eadem disputare* (de Mundi incendio,) *qvæ dicimus, non qvòd nos simus eorum vestigia subsecuti, sed qvòd illi de divinis prædictionibus prophetarum umbram interpolatæ veritatis imitati sunt.* Furta Græcorum è Mose & Prophetis passim detegere conatur. Clemens Alexandrinus in libris Stromat. Ad *tertiam* isthoc Origenis contrà Celsum lib. V. p.m. 244. *Age ostendamus, viros etiam in rationali consideratione, & dialecticis considerationibus non contemnendos, in eâdem fuisse sententiâ.* Statim autem narrat conflagrationem mundi & renovationem secundùm Stoicos.

TH. XVI. *Nævis* eqvidem annumeranda venit sententia, qvæ mundo huic accidentalem tantùm, non eum, qvi secundùm substantiam sit, interitum vaticinatur, multis S. Patrum persvasa *b*). *Ulceribus* autem haud dubiè capitalis ille, minimeq; tolerandus error de novis unius post alterum Mundi per omne seculum successionibus *c*).

b) B. Gerhardus Tom. IX. Loc. de Consumm. sec. c. 5. ubi locum hunc tractat ex professo, hæc præmittit: 1. *Non diffitemur, multos ex piis veteribus in eandem concedere opinionem, qvòd Mundus non κατ' ἐσίαν sit interiturus, sed κατὰ ποιότητας duntaxat immutandus*, p. 387. ubi nomina qvoqve ipsorum & verba leges. 2. *Proinde sententiam de substantiali Mundi φθορᾷ seu interitu non defendimus ut fidei articulum, ad salutem scitu ac creditu simpliciter necessarium, sed eam emphaticis*

ticis scripturæ dictis, qvæ de fine Mundi loqvunt r, magis consentaneam esse dicimus, p. 384. 3. *Ex eo porrò conseqvens est, illis, qvi contrariam opinionem amplectuntur, ac per ἀλλοίωσιν Mundi transitum definiunt, non esse dicam hæreseos scribendam*, ib. & p. 385. Simili modestiâ utitur Vossius thes. Theol. Disp. XVIII. p. 248. tametsi impulsus autoritate veterum, ingenti catalogo enumeratorum, magis probat sententiam, qvæ mundum non ἁπλῶς periturum, sed duntaxat renovandum censet. Conf. Spanhem. Part. III. dub. Evangel. 132. p. 705. & 710.

c) Qvæ de Mundis innumerabilibus per æterna sibi secula succedentibus proferuntur, *maximè hæreticis* annumerat Hieronymus loco, qvem Dissert. XVII. §. 3. proferemus; *magis mira vel delira* vocat Calixtus p. 140. de supr. jud. *qvàm sint Stoicorum aut Epicureorum dogmata*; Johannes Fechtius Disp. de Origene sub præsidio Dn. D. Joh. Meisneri hab. Witeb. th. 47. erroribus accenset, *qvi propemodùm cum majore fidei nostræ periculo conjuncti sint, qvàm ille de præexistentiâ animarum*.

Th. XVII. Utriqve vitio succubuit Origenes. Nam & Mundum docuit *sine interitu substantiæ* in melius qvoad accidentia sola mutatum iri *d*): & illam de *innumerabilibus mundis*, qvorum alter qvisqve in alterius locum sufficiatur, hæresin satis apertè propugnavit *e*): non facturus, nisi ut alibi Platonicam, ita hîc Stoicam Philosophiam *f*) tanti habuisset, ut qvas ex ejus cum sacris dogmatibus commixtione opiniones neutras *g*), ipse fuerat enixus, Ecclesiæ placere sperâsset posse.

d) *Cœlum & terram sine interitu substantiæ in melius qvoad accidentia sola commutatum iri, primus, ni fallor, scripsit Origenes*, verba sunt Calixt. p. 127. de supr. jud. Qvi & mox locum ejus è I. περὶ ἀρχ. profert. Bene autem, qvod addit, *ni fallor*. Ante ipsum enim eadem sententia fuerat Irenæi, de qvo vide Gerhard. Tom. IX. Loc. p. 381. & Voss. thes. Theol. p. 248.

e)

e) Mundos ex Origenis opinione successivè innumerabiles argumentum fecimus Dissertationis XVII.

f) Docebit hoc Dissertatio XVIII.

g) Neutralismus Origenis in hoc argumento exhibebitur Dissert. XIX.

TH. XVIII. Porrò qvis eorum qvoqve delicia, qvi è certis siderum positionibus fatalem mundo terminum prædicare gestiunt *h*), qvi item animas nostras in Deum tandem absorptum iri declamitant *i*), neget germana esse somniis Stoicorum, aliorúmve Gentilium, qvi fato sidereo *k*) omnia tribuebant, aut animas ex Deo ut fonte *l*) derivabant, in eundem olim refundendas?

h) *Petrus Aliacensis* Cardinalis ut in libro suo de concordiâ historiæ & Astrologiæ divinatricis etiam Diluvium Noæ, Natalem Domini, & miracula ejusdem omniaq; prodigia ex Astrologiâ hâc præsciri ac prædici potuisse arbitratus est: (Voss. c. 38. de scient. Mathem. §. 14. p. 215.) ita in eodem tractatu obtrudit annum 1789. (Delr. in Senec. Octav. p. 536.) in qvo Mundi finis futurus sit. Simili insaniâ laboraverunt, qvi tempus illud ex Cabalâ & numeris deprehendere sunt conati, ut *Jo. Picus Mirandula*, cujus supputatio in annum 1994. incidit, & *Michael Stifelius*, (Arithmeticus aliàs insignis,) qvi annum 1533. nominaverat, sed eo eventu, ut vanitati prædictionis suæ vivus interesset, (à qvo tempore ad saniora consilia rediisse ipsum novimus.) De qvibus & horum similibus legantur Delrio d. l. & Raderus ad IX. Martial. epigr. 63. f. 69.

i) Johannes Ruysbrochius in lib. de verâ contemplatione cit. Gisb. Voetio c. 3. de Exerc. piet. p. 85. 86. notavit qvosdam sui temporis falsos prophetas (pseudomysticos doctores,) qvi ejus essent sententiæ, ut *animas suas ex Dei substantiâ creatas* affirmarent, *cumq; mortui fuerint, rursum se futuros esse id, qvod anteà fuerint, perinde ut scyphus aqvâ haustus ex fonte, si in ipsum fontem refundatur, idem est,*

qvod fuit prius. Paucis interjectis ait, eos addere, *post extremum judicii diem omnes omninò homines, malos æqvè ac bonos, & simul Deum ipsum non nisi unam eandemq; Dei essentiam, qvæ in omnem æternitatem absq; ullâ actione semper otio vacatura sit, esse futuros.* Confer qvæ de Amalrico damus Differt. XIV. §. 99. & in Schediasm. Histor. p. 59. & 65.

k) Fatum Siderenm argumentum faciemus Differtationis XX.

l) De *Fonte Animarum* agetur Differt. XXI.

TH. XIX. Hæc ergò mecum cogitans, sæpè in eam sententiam descendo, meliùs eos de fide sacrâ, certè si conditionem ætatis nostræ locorumq; adspicio, qvibus causæ aliter agendi cessant *m*), mereri, qvi discordiam profanæ philosophiæ cum Christianâ intercedentem fideliter detegunt *n*), qvàm qvi tenebras inter & lucem pacisci pergunt *o*).

m) Nam per Dei gratiam non ampliùs offeruntur nobis, in his provinciis Romani certè imperii, gentiles convertendi, aut adversùm eorum oblocutiones defendenda fides. Qvorum finium contemplatione primarum Ecclesiarum Patres aliqvid huic conciliationi (licet infeliciter) dedisse monstravimus lit. a. ad Thes. XV. Neqve compertum est, qvi adhuc alibi degunt Gentiles, hoc armorum genere expugnari aut flecti posse.

n) Paucos novi. Sed eximiè hoc egit *Jo. Baptista Crispus Gallipolitanus,* Pontificius scriptor, in opere de Ethnicis Philosophis cautè legendis: qvanqvam ejus operis nescio an ultra Qvinarium primum, qvi est de Platone cautè legendo, Romæ A. 1594. excusum, qvicqvam prodierit. Qvem Scriptor hic animum ad eos libros attulerit, vel hæc ejus verba produnt f. 36. — *qvod satis abunde & ad satietatem usq; fecerunt alii, qvi de perenni Philosophia scripsêre.* (Aug. Steuchum tacitè perstringit,) *qvippe qvibus adeo placuit nostra vera dogmata ad Gentilium sensus potiùs referre, qvàm ipsos ex nostris confutare, ut penè pudor sit, videre*

dere ipsos præ dulcedine non semel aut bis, sed centies lacrymari volentes. Qvasi verò qvàm bellè verum vero consonet, (profanis & sacris utrimq; collatis,) animadverterint! Res certè & doctis viris exosa, & qvæ Ecclesiasticis omnibus nauseam semper movit, qvando pro nostrorum temporum calamitate indicata confutasse, qvàm confutanda laudasse præstitisset. Qvasi verò etiam nos, postqvam à Christo veritatem præassertam, ejusdem vocis oraculo manifestatam habuerimus, amplius Gentilium lectione indigeamus, & illorum deliramentis Andabatarum more ferientibus ad vivam veritatem resecandam indigeamus, & vivi videntesq; cæcis indicantibus salutem nobis præparemus. Qvæ qvidem res qvantum detrimenti singulis temporibus Ecclesiæ sanctæ obfuerit (obtulerit.) *satis hæreses ferè innumeræ ex Gentilum fontibus exhaustæ nobis indicant, satis de eàdem sanctissimi Patres conqveruntur, satis Concilia sancta proclamant.*

o) Faciunt hoc, ut è multis paucos nominem, *Augustinus Steuchus Eugubinus* de perenni Philosophiâ, *Philippus Mornæus* de Veritate Religionis, *Mutius Pansa* de osculo seu Consensu Ethnicæ & Christianæ Philosophiæ, *Gulielmus Postellus* (hæretici infamiâ notatus,) de Orbis Terræ concordiâ, *Livius Galantes* de comparatione Christianæ Theologiæ cum Platonicâ scribentes.

TH. XX. Neqve verò tàm incitare nos debet ad dissimulandos Gentilis Philosophiæ morbos metus, ne his retectis Novatorum in movendis diu receptæ doctrinæ terminis conatum adjuvare velle videamur, qvàm ab illo proposito retrahere amor ingenuus historicæ veritatis, miserum in modum ab istis conciliatoribus afflictæ *p*). Qvæ si restituatur, hoc etiam nobis commodi promittit, ut putatis utrinqve ex vero rationibus perspicuè intelligamus, qvam unicam veritatis illi, qvi fuerunt extrà Ecclesiam, conservarint, vicissim, qvot libras, dum Patri mendaciorum auscultant, decoxerint.

p) Nihil fœdiùs corrupit nobis historiam Philosophicam, qvàm tentatæ hinc Platonis, illinc Aristotelis, istinc Stoicorum aliorúmve Gentilium cum Christianâ fide conciliationes. Attamen præstat, inqvies, veterem historiam ignorare, qvàm præsentem Reip. literariæ statum convellere. Sanè verò præstat. Verùm convellere censendi sunt, non qvi partem *historicam*, superioribus seculis tantùm non penitùs neglectam aut amissam, recuperare student, sed qvi *dogmaticum* Philosophiæ corpus, qvod secundùm Aristotelis reformata placita utcunq; tolerabiliter valens hactenus habuimus, aut novis indies exstructionibus labefactare, aut veteribus permutare pejoribus. Omninò autem aliud est, confictam Scholæ Peripateticæ doctrinam impugnare, aliud, ostendere, qvantum in eâ debeamus Aristoteli, qvantum interpretibus Christianis. A qvibus vomicas ejus plerasq; aut ignoratas fuisse, aut etiam studiosè velatas, clarius est per eruditionem seculi præsentis, qvàm ut negari possit diutiùs. Itaq; Novatoribus illi, qvi veterem de consensu Aristotelis cum sacrâ Scripturâ cantilenam repetunt, nihil aliud movent qvàm aut risum, aut miserationem. Hoc rerum statu, ad substantiam doctrinæ qvod attinet, in eâ libenter persevero, neq; temerè Novatoribus qvicqvam gratificor, cùm periculosa res sit ea movere, qvæ tot seculorum diætâ continuâ in succum Scholarum (ut ita loqvar) & sangvinem abierunt. At historiæ res ubi agitur, non possum impetrare à meo pudore, ut, qvos æthiopes video, cygnos aliis coner persvadere. Sed hâc de re plura dixi tùm in Oratione de *Syncretismo Peripatetico*, tùm in Programmatibus duobus Anni 1665. qvorum in altero contrà *Libertinos*, in altero contrà *Novantiqvos* disserui.

TH. XXI. De me qvidem illud fateor, crescere in me devotam Deo pietatem, inq; agendas Clementissimo Patri gratias non leviter animari me, ubi sentio, infantibus nobis ea esse, in rebus etiam ad obscuritatem naturæ pertinentibus revelata, qvæ tot sapientibus seculi fuerunt abscondita. Nec puto peccare me, si similem affectum Lectoribus meis ingenerare studeam. Ergò si vel hæc scriptiuncula momenti aliqvid eam ad rem contulerit, abundè me fructuum percepisse existimabo.

DIS-

DISSERTATIO I.

ad th. IV. h.

Dæmonia, mali genii.

§. I.

Diis Gentilium Sacræ literæ passim Dæmoniorum nomen imponunt. E Veteri Testamento loci occurrunt, Psalm. 96. v. 5. *Omnes dii gentium dæmonia.* Devt. 32. v. 17. *Immolaverunt dæmoniis & non Deo.*

§. 2. Utrobiqve τῶν δαιμονίων vocabulo usi sunt & Septuaginta. Sed in Hebræis fontibus David qvidem ea vocat אֱלִילִים, h. e. *nihili*, ut est in Bibliis Tigurinorum, (Lutherus vertit Götzen / alii *Deunculos*, vel *Deastros*;) Moses autem שֵׁדִים, qvi omninò sunt *Spiritûs mali ac perditores*. Qvare Tigurini reddiderunt *cacodæmonas*, Lutherus Feld-Teufel.

§. 3. Fagius in Paraphrasin Onkeli Chaldaicam hunc in locum eâ de voce sic commentatur: שֵׁדִים *Schedim creduntur esse noxii Spiritûs, qvi ex aqvis prodeant, qvos antiqvitas pro diis coluerit. A devastando, vox formata est, qvòd bonum animum perdant, malisq; interimant opinionibus & affectibus, qvod qvidem generale est idololatriæ sive superstitionis.*

§. 4. Eodem vocabulo utitur & Regius Psaltes Psalm. 106. v. 37. *Immolaverunt filios suos, & filias suas dæmoniis.* Ubi iterum τὸ שֵׁדִים LXX. verterunt δαιμόνια, Lutherus Teufel.

§. 5. Ad locum Devteronomii haud dubium, qvin respexerit Apostolus 1. Cor. 10. v. 20. ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει, καὶ οὐ θεῷ. *Qvæ immolant gentes, dæmoniis* (Lutherus, den Teufeln /) *immolant, & non Deo.* Sunt ergò Apostolo qvoqve *dæmonia* idem, qvod Mosi שֵׁדִים, h. e. Spiritûs perditi, ac perditores.

§. 6. Ac vetusta observatio est, *dæmonis* seu *dæmonii* vocem, qvæ gentilibus erat τῶν μέσων, & inferioris subsellii deos designabat, jam

jam bonos ac mediatores, jam malos atqve hostes, in fontibus Novi Testamenti nuspiam aliter, qvàm pro malo spiritu, seu diabolo usurpari.

§. 7. Eusebius lib. IV. præp. Evang. c. 5. (qvod in Trapezuntii versione tertium est,) f. 141. 142. edit. græcolat. Vigeri: τὰ μὲν παρ' ἡμῖν θεῖα λόγια οὐδ' ὅλως ἀγαθὸν οἶδεν ὀνομάζειν δαίμονα, πάντας δὲ πονηροὺς εἶναι τοὺς τῆς λέξεως ταύτης, καὶ δὴ καὶ τῆς προσηγορίας μετειληφότας.

§. 8. Idem Eusebius ejusdem libri cap. 15. (aut secundùm Trapezuntium 6.) argumentis etiam confirmat, qvòd omnes dæmones, (qvos loco Deorum gentilitas venerata est,) mali sint.

§. 9. Psellus apud Steuch. Eugubin. VIII. de perenni Philos. xx. p. 516. ὁ μὲν Χαλδαῖος τινὰς μὲν τῶν δαιμόνων ἀγαθοὺς, τινὰς δὲ κακοὺς τίθεται, ὁ δὲ ἡμέτερος εὐσεβὴς λόγος πάντας κακοὺς ἐξετάζεται ἐκ προαιρετικῶν ἀποπτωμάτων τὴν κακίαν ἀνταλλαξαμένους τῆς ἀγαθότητος.

§. 10. Ergò *cùm illi, qvos Gentiles inter dæmones & consecratas Heroum suorum animas receperunt, reverà nihil nisi spiritûs maligni fuerint: —— ideò dico, Scripturam sacram vocem δαιμόνια sumere pro eo, qvod reverà erant, non verò pro eo, qvod esse videbantur,* verba sunt Josephi Medi p. 38. de Apostasiâ noviss. temporum.

§. 11. Qvi tamen p. seq. mox negat, hoc in sacro codice constanter & perpetuò fieri, & p. 43. ipsum 1. Cor. 10, 20. textum pro se citat: sed non absqve violentiâ, non absqve insigni emphaseos gravissimæ detrimento: nimirum ut salvet interpretationem suam loci de doctrinis dæmoniorum 1. Tim. 4, 1. qvam Theologis judicandam relinqventes hoc loco non excutimus.

§. 12. Existimat autem, *doctrinas dæmoniorum* ibi vocari ex respectu non tam ad causam efficientem, qvàm ad objectum, ut significentur doctrinæ de cultu Sanctorum, adoratione reliqviarum, & similibus in Regno Pontificio superstitionibus, (alios præter Christum mediatores qværentibus,) qvæ ad vivum nobis Theologiam Gentilium de dæmonibus (διδασκαλίας δαιμονίων) referant. Ipsum vide p. 11. & 36. Sed hæc ejus interpretatio, ut dixi, judicio Theologorum esto permissa.

§. 13.

§. 13. Certum interim, neqve hoc negat Medus, Dæmones illos, qvi in religiosam sui venerationem Ethnicos induxerunt, qvocunqve isti miseri eos habuerint loco, malos genios fuisse omnes. Cujus rei conscientiâ factum aliqvis opinetur cum Ludovico Alphitandro apud Reinesium D. 2. de Deo Endovellico, ut ævi superioris nationes sub auspiciis Christianæ religionis nomina sua idololatrica, qvalia Kobald/Faland/Krodo/in cognitum jam Idololatriæ autorem Cacodæmona abjicerent: qvod tamen in dubium vocat ibidem Reinesius F. 1.

§. 14. Certum illud qvoqve, *Dæmonis* vocabulum malè vulgo audiisse inter Christianos. Igitur Socrates III. Histor. Eccles. 19. f. 637. (vid. & Tripartit. VII. 2. & Niceph. X. 36.) ridet Libanium, qvòd his verbis Julianum mortuum in oratione lugubri compellâsset: *ὦ δαιμόνων τρόφιμε, δαιμόνων δὲ μαθητὰ, δαιμόνων δὲ πάρεδρε*: qvòd, aliter qvidem intelligens, sed tamen ambiguum nomen non declinans, eadem visus esset dicere, qvæ Christiani per opprobrium dixissent: *ἀλλ' οὖν γε τὴν ὁμωνυμίαν τοῦ χείρονος μὴ ἐκκλίνας ταῦτ' ἔδοξε λέγειν, ἃ καὶ οἱ Χριστιανοὶ ὀνειδίζοντες λέγουσιν.*

§. 15. Etiam *Origenes*, ut Raynaudus observat Theol. natur. dist. 3. n. 125. p. 192. *Celsum arguit, qvi Christianorum de Angelis sententiam impugnans scripserat*, de Christianorum sententiâ Angelos esse genus dæmonum. *Hoc reprehendit Origenes, dicens, nomen Dæmonis non esse indifferens ad bonas & malas Intelligentias*, nempe in sacris literis & apud Christianos, *ut affirmaverat Celsus, qvamvis aliud esset apud Philosophos.*

§. 16. Origenis verba sunt V. contrà Celsum p. 234. ed. Spenceri; *οὐχ ὁρῶν, ὅτι τὸ τῶν Δαιμόνων ὄνομα οὐδὲ μέσον ἐστὶν, ὡς τὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐν οἷς τινες μὲν ἀστεῖοι, τινὲς δὲ φαῦλοί εἰσιν· οὔτ' ἀστεῖον, ὁποῖόν ἐστι τὸ τῶν θεῶν.----ἀεὶ δ' ἐπὶ τῶν φαύλων ἔξω τοῦ παχυτέρου σώματος δυνάμεων τάσσεται τὸ τῶν Δαιμόνων ὄνομα, πλανώντων καὶ περισπώντων τοὺς ἀνθρώπους, καὶ καθελκόντων ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐπουρανίων ἐπὶ τὰ τῇδε πράγματα.* Ubi rectè Index, velut commentarii vicem præstans, lit. D. *Dæmonum vox* in scripturis *semper sumitur pejore sensu.*

§. 17. Porrò inde factum, ut Christianis *δαίμων*, qvem Gentiles honorificâ notione, qvasi *δαήμονα*, id est, scientem seu sapientem, dictum videri vellent, inhonestis etymologiis proscinderetur: qvasi

D esset

eſſet à δαΐζω occido: ita Tzetzes Chil. XII. n. 874. vel παρὰ τὸ δειμαίνειν, ὅπερ ἐστὶ φοβεῖσθαι καὶ ἐκφοβεῖν, qvòd timeat ſimul ac terreat; (qvanqvam activam hanc terrendi ſignificationem de verbo δειμαίνειν tacent Lexicographi.) Legere autem eſt hanc originationem apud Euſebium IV. præp. Evang. c. 5. (Trapezuntio 3.)

§. 18. Euſebio Raynaudus d. l. n. 124. p. 191. jungit Eugubinum, tanqvam eum, qvi & ipſe vocis aliqvam notationem, qvæ in malam partem ſonet, excogitaverit, dum lib. VIII. de perenni Philoſophiâ c. 19. exiſtimet, *dæmones ab hebræâ voce* Sdaim, *rejectâ priore literâ, dictos eſſe* daim, *qvaſi fortes & everſores aut vaſtatores*. Ita eſt, legitur in hanc ſententiam nonnihil apud Eugubinum: verùm is profectò non tam id agit eo loco, ut ignominiam vocabulo conflet ex etymo, qvàm ut oſtendat potiùs, factam ethnicis diis fuiſſe qvandam nominis divini communicationem, ab iis puta, qvi hos dæmones etiam honeſto haberent loco.

§. 19. Verba ejus adſcribo è p. 513. *Hebraicè* Schadai *dicitur Deus & Dæmon. —— Videntur itaq; Græci illi vetuſtiores rejectâ priore literâ aut junctâ cum ſeqventi vocaſſe* Daimones, *qvi dicuntur hebraicè* Sdaim, *ut, ſi rejicias priorem conſonantem, fiat* Dai, *in numero multo* Daim. *Qvod ne cuiqvam mirum videatur, norit, pleraq; nomina hebraica in lingva græcâ vel detractis ſyllabis; vel auctis inveniri.* Qvod ubi confirmâſſet aliqvot exemplis, pergit: *Et hebraicè nomen* Sdai *Dei omnipotentis, fortis. In numero multo* Sdaim *ſemper dæmones malos deſignat. Dicitur autem nomen à verbo hebraico* Sadad, *evertere, vaſtare: inde nomen fortis & omnipotentis. Ut igitur in cæteris divinis nominibus hebraicis, græcis & latinis communicatio fuit cum hominibus, ſuperioribusq; ſubſtantiis, (etenim* Elohim, *qvod Dei nomen eſt, etiam Angelis & juſtis hominibus eſt attributum; erant item dii gentium hoc nomine dicti; Græci autem* θεὸν *non illum modò verum ſingularem unicumq; Deum, ſed multos alios appellarunt, item & latini:) ſic videtur nominis divini* Sdai *facta dæmonibus ſpiritibusq; malis communicatio. Niſi malis opinari vocatos* Sadaim, *qvaſi everſores, deſtructores: ſed ut dixi, id etiam eſt in ſacris literis nomen omnipotentis Dei. Videtur igitur rectius, arbitrari, id nomen datum eis ex communicatione & ſimilitudine, qvòd ſint poteſtates ſuperiores Angelis ſimiles. Proinde ſimile nomen obtinuerunt.*

§. 20. Putavit igitur Eugubinus, τῶν δαιμόνων vocabulum esse ab aliqvo hebraico, qvod singulari numero Deum verum, plurali non nisi malos genios designet. Sed hoc est confundere duo vocabula שַׁדַּי & שֵׁד, qvorum prius ipse Deus sibi vendicat Gen. 17. v. 1. *Ego Dominus omnipotens* (שַׁדַּי;) posterius numero plurativo (שֵׁדִים) Cacodæmonibus tribui è Devt. 32. v. 17. & Psal. 106. v. 37. cognovimus suprà §. 1. 2. 4.

§. 21. Qvanqvam igitur ferri qveat allusio, si qvis Gentilium dæmones à *Schedim* nominatos pronunciet: tamen aliud est *Schedim*, aliud, (si à שדי plurale fingas,) *Schadaim*, vel si cum Eugubino priores syllabas contrahas *Sdaim*. Similiter aliud in singulari *Sched*, (notum illud Judæorum Christianos hebraismi nescios ignominiosè excipientium, Sched willkom,) aliud *Schaddai*.

§. 22. Eqvidem utrumqve derivari video à שָׁדַד *vastavit*, cumq; inter DEI nomina sit *Schadai*, rationem reddi, qvia qvâ potentiâ omnia creavit, eâdem omnia vastare & in nihilum redigere qveat, (Buxtorf. Lex. p. 770.) haud scio tamen, an non satius sit illis accedere, qvi nomen sanctissimi Numinis compositum volunt ex pronomine inseparabili שׁ & דַּי *sufficientia*, (Buxt. ibid. p. 138.) ut notetur ὁ αὐτάρκης, nec ex eodem fonte nomen Dei pariter & Diaboli derivetur.

§. 23. Maneat hoc interim, minùs aptè vocem dæmonis, qvam ne Gentiles qvidem Supremo Numini, sed minoribus tantùm diis tribuere soliti sunt. (unde τὸ δαιμονίου qvoqve appellatio minorem dignitatem, qvàm τοῦ θεοῦ præ se ferebat,) à nomine arcessi, qvod sibi soli servavit Deus.

§. 24. Citiùs apud me plausum inveniat Georgii Hornii inventum, græcam ἀπὸ τοῦ δαήμονος etymologiam, qvâ Gentiles honorem dæmonibus suis qvæsiviße dictum est §. 17. ita exponentis, ut in opprobrium apostatarum spirituum res abeat. Existimat enim lib. I. Histor. Philos. c. 2. p. 10. (conf. cap. 8. p. 46.) Angelos malos ideò felicitate omni excidisse, *qvòd scientiæ affectatione ipsum præ se Deum contemnerent*, atqve hinc factum censet, ut δαίμονες vocarentur, qvasi δαήμονες: qvo pacto idem sint δαίμονες qvod ידענים Levit. 20. & alibi, (conf. Bodin. II. de Mag. dæmonom. 3. p. 273. 274. & Selden.

 Syn-

Syntagm. I. de DIs Syr. c. 2, p. m. 121.) qvos *hariolos* reddi scimus à vulgatâ, à Septuaginta-virali modò ἐπαοιδὰς, ut Lev. 20. v. 6. modò γνώστας, ut I. Sam. 28. v. 9. qvæ vox ultima qvoad sensum proximè accedit ad illam τῶν δαιμόνων.

§. 25. Sed qvicqvid sit de etymo, (de qvo plura suppeditabit Martinius Lexic. Philolog. f. 557.) vox ipsa *Dæmonum* Christianis sententiam suam eloqventibus vix aliter, qvàm in malam usurpata partem est.

§. 26. Imò cœpit ipsos qvoqve Gentiles suppudere vocabuli. Augustinus VIII. de Civ. Dei 14. f. 467. *Non est Socrati amicitia Dæmonis gratulanda, de qvâ adeò & ipse Apulejus erubuit,* (sic lego, postulante sensu, pro, *non* erubuit,) *ut de Deo Socratis prænotaret librum, qvem secundùm suam disputationem, qvâ Deos à Dæmonibus tàm diligenter copiosè q; discernit, non appellare de* Deo, *sed de* Dæmone *Socratis debuit. Maluit autem hoc in ipsâ disputatione, qvàm in titulo libri ponere. Ita enim per sanam doctrinam, qvæ humanis rebus illuxit, omnes, vel pene omnes, Dæmonum nomen exhorrent, ut qvisqvis ante disputationem Apuleji, qvâ dæmonum dignitas commendatur, titulum libri de dæmone Socratis legeret, neqvaqvam illum hominem fuisse sanum sentiret. Qvid autem etiam ipse Apulejus, qvod in Dæmonibus laudaret, invenit, præter subtilitatem & firmitatem corporum, & habitationis altiorem locum? Nam de moribus eorum, cùm de omnibus generaliter loqveretur, non solùm nihil boni dixit, sed etiam plurimum mali.*

§. 27. Plura suggeret Raynaudus Theol. nat. p. 192. sed inprimis Aug. Steuchus Eugubinus lib. VIII. de perenni Philos. qvi totis penè decem capitibus à 26. usqve ad 36. operosè hoc agit, ut probet, à vetustissimis etiam gentilibus dæmonum nomen vel solis geniis malis, vel his certè magis, qvàm bonis inditum fuisse. *Ut Tyrannus,* inqvit c. 33. p. 544. *fuit omnium Imperatorum Regumq; bonorum ac malorum nomen, posteà ad malos solos recidit: sic Dæmon commune cœlestibus exclusisq; è cœlo nomen, recidit ad exclusos tantùm ac scelestos.*

DIS-

DISSERTATIO II.

ad th. VIII. s.

Qvatuor Græcorum Sectæ præcipuæ; Platonica nimirum, Aristotelica, Stoica, & Epicurea.

§. I.

Qvatuor olim præcipuæ fuerunt Philosophorum in Græciâ sectæ, *Platonis* una, *Aristotelis* altera, *Stoicorum* tertia, qvarta *Epicuri*. Harum ultimos fontes alibi jam à me breviter detectos, (Schediasm. histor. p. 29. n. 6. & seqq.) memor promissi ibidem (n. 11.) facti scrutari saltem aliqvâ ex parte paulò profundiùs jam conabor, cùm videatur hæc diligentia polliceri nobis clavem tùm ad alia Gentilis Philosophiæ dogmata citiùs intelligenda, tùm ad illud de duratione Mundi collustrandum apertiùs.

§. 2. Consentiebant omnes Sectæ, duo æterna esse, Deum & Materiam, qvorum neutrum sit alterius procreatrix causa. Sic autem discernebant: Deus sapiens, Materia bruta. Ille maximè compos rationis, hæc impos. Digna res ergò Deus illis visus, qvem boni omnis, Materia, qvam cujusvis mali principium facerent. Qvæ Plutarchus hîc turbat, infrà Dissert. XII. §. 9. & seqq. commodiorem habebunt examinandi locum.

§. 3. Porrò cùm rationem Voluntas, hanc Libertas seqvatur individulsa comes, non poterant Libertatem operandi aut negare Deo sibi relicto, aut attribuere Materiæ.

§. 4. Ac Materiæ qvidem necessitatem maximam omnes æqvaliter dabant: Deo libertatem tantò minorem qvisqve, qvantò arctiùs eam materiæ connecteret, aut immergeret profundiùs.

§. 5. *Platoni* maximè, sed ut inter Gentiles Philosopho, liber Deus. Credidit enim Mundum ex libero Dei cum materiâ congressu extitisse: cùm *Aristoteles* contrà & *Stoici*, (de *Epicuro*, cui Mundus absqve interventu Dei ortus, hîc silendum,) illum sive congressum, sive nexum necessarium, ipsiq; Deo inevitabilem statuerent.

§. 6. Qvo factum porrò est, ut *Plato* Mundum ab æterno extitisse negare posset, hi non possent, Deo libertatem vix aliam relinqventes, qvàm qvâ uteretur speculando magis, qvàm operando.

§. 7. Rursum *Aristoteles* à *Stoicis* in eo discrepabat, qvòd ipse Mundum sublunarem à Deo per solam virtutem attingi, Stoici contrà per ipsam substantiam qvasi fermentari opinarentur.

§. 8. In id autem omnes, qvos dixi, conspirabant, ut crederent, Deum nec ex purè nihilo efficere corpus posse, (qvæ causa fuit comminiscendæ materiæ increatæ,) nec operari cum materiâ coeuntem aliter posse, qvàm ipsa pateretur.

§. 9. Ideò ne Plato qvidem, qvi inter Principes trium sectarum hîc alioqvin optimè fuit philosophatus, effugere potuit, qvin hâc ratione & omnipotentiam Dei minueret, & frangeret aliqvâ ex parte libertatem.

§. 10. Mentem singulorum ut liqvidiùs intueare, similitudines dabo. *Platonicus* Deus Fabro similis est, à sylvâ suâ per vastam viarum intercapedinem distracto. Hic ergò, qvamdiu volet, qviescet; ubi cupido veniet exercendæ artis, armatus asciâ movebit se ad sylvam, & illi suas ideas, qvantum permittet ejus aptitudo, imprimet.

§. 11. Ut æternitatem *Aristotelici* mundi videas, Solem æternum, & pannum versicolorem solaribus radiis ab æterno expositum cogita. Faciet necessitas naturæ, ut species colorum ab æterno compareant

reant ex panno eductæ, non inductæ à Sole per ideas, æternis alioqvin, absqve Sole si esset, sepeliendæ tenebris.

§. 12. Ad *Stoicos* ubi perventum est, comminiscendum aliqvid, qvodDeum atq;Materiam sub uno schemate non duobus repræsentet. Finge ovum absqve principio æternum, cujus materiam undiqvaq; totam pervagata δύναμις animet πλαστική: sed qvod ipsum se vi hujus δυνάμεως formet in avem, qvæ circulis æternis ruditatem suam jam re-

sumat,

ſumat, jam exuat, aliàs ovum, aliàs avis, perq; has vices perennet. Tale qvid enim Mundus eſt Stoicorum, (per Diſſert. VIII. §. 4.) cui ipſi pro corpore Materiam dant, pro animâ Deum, comprehendentem λόγȣς σπερματικȣ́ς, de qvibus plura dicam Diſſert. XIV. §. 59. & ſeqq.

§. 13. Ovum hoc an avem vetuſtiorem velint Stoici, non definio. Viderint ipſi, ac litem illam præcedentiæ inter ovum & gallinam, de qvâ apud Plutarchum II. Sympoſ. 3. & Macrobium VII. Saturn. 16. etiam hîc definiant. Utrum dixerint, cauſæ nihil decedet, utrovis enim modo Mundus æternus eâ æternitate, qvam tali avi attingere liceret.

§. 14. Autumo tamen rationibus ipſorum magis conſentaneum fore, ut Mundus ovum fuerit priùs qvam avis. Nam qvæ apud Plutarchum & Macrobium contrà ovum afferuntur cauſæ pro gallinâ, ſunt ejusmodi, ut diſtinctione ſolvi poſſe videantur inter avem, qvæ alias à ſe gignit, & qvæ ipſa ſe reſeminat: qvalis omninò Stoicorum ille Phœnix eſt, *propriâ*, (ut Firmici apud Lipſium I. Phyſ. Stoic. 7. p. 15. verba huc aptemus,) *originis generatione conceptus*. Similem in modum Epicureis atomi ſuæ prius inordinatæ fuerunt, qvàm in mundi figuram compoſitæ.

§. 15. Qvare ab Ariſtotele ſic etiam Stoicos diſtingvemus: Mundus Ariſtoteli primo æternitatis ſuæ puncto, (non poſſumus hîc aliter loqvi,) perfectus fuit; Stoicis imperfectus, priùs nempe conceptus, qvàm natus. Itaqve & Ariſtoteli conſentaneum viſum, ut æternitatem illi ſuam absqve interpoſitione mortis jugi fluxu continuaret; Stoicis contrà, ut per ovi & gallinæ, qvaſi mortis ac vitæ alternas vices ævum extenderet.

§. 16. Nunc tres ſectas inter ſe comparemus. *Plato* in illâ experte principii æternitate maximis intervallis Deum ſecluſit à Materiâ; minimis *Ariſtoteles*; *Stoici* nullis. Ergò Stoicus Deus Fati vinculis irretitus eſt, ut naſſæ piſcis; Ariſtotelicus liberior paulo, ſed ipſe tamen alligatus, ut molæ jumentum; Platonico maxima libertas qvidem, ſed tamen non ſine mixturâ ſervitutis voluntariæ, qvam cùm illi ſylvæ faber ſe applicaret, declinare ob materiæ pervicaciam non potuit.

§. 17. Ita paſſim, hactenus qvidem, medius ambulat inter Platonem & Stoicos Ariſtoteles. Platoni qvidem ſocius in eo, qvòd Materiæ

teriæ Deum causam dat advenientem forinsecus, h. e. formam *assistentem:* nam Stoicorum Deus, ab omni ævo materiæ immersus, forma ejus alia esse non potest, qvàm *informans*, id qvod luculentum reddet Dissertatio XIV. Rursus in eo Stoicorum socius Aristoteles, qvòd Mundum à Deo necessariò productum credidit, non, ut Plato, liberè. Unde & hoc est consecutum, ut cum iisdem expertem eam principii faceret, qvod aliter visum Platoni.

§. 18. Sed nihilne Stoicis cum Platone commune contra Aristotelem? Puto aliqvid esse, qvod ad Providentiam Divinam attinet. Qvam Aristoteles à sublunaribus, Fortunæ arbitrio permissis, removit. Non fecerunt hoc Stoici, non Plato: sed illi, qvia toti Materiæ substantiam ipsam Dei, & fataliter qvidem, illatebrâssent; hic, qvia in illa sylvæ obscuriora Deum saltem oculos immittere conversione liberâ putaret, qvod alioqvi spectaculum Aristoteles habuit indignum Deo.

§. 19. E dictis intelligis nihil horum esse, qvod Christianus suum facere velit: siqvidem Aristoteli Deus ille summus, qvod ad provisionem attinet, planè abest ab hâc scenâ, in qvâ degunt mortales; adest qvidem Platoni, sed non per essentiam; adest per essentiam Stoicis, sed Fati compedibus vinctus, & justam providentiam simulans veriùs, qvàm præstans.

§. 20. Cæterùm hoc rectè familiæ istæ omnes, qvòd mundum fatentur & opificium esse Dei, & non nisi unum. Qvorum neutrum *Epicuro* placuit, ad qvem jam devenio.

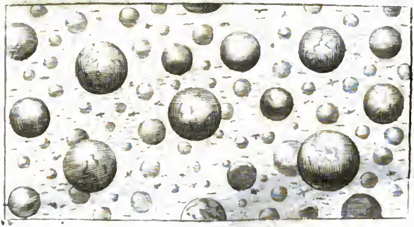
§. 21. Hic, ut opinor, visus sibi est illibatam suam & à Fati angustiis immunem libertatem Deo conservare aliâ lege non posse, nisi illum à Materiâ æterno privilegio penitùs abjungeret, suâqve solum beatitudine frui juberet,

§. 22. Conseqvens fuit, ut à Deo deserta Materia prospiceret ipsa sibi qvomodocunqve, seq; saltem per cœcas periclitationes, (rationem enim & intelligentiam, qvibus careret, adhibere non poterat, indueret vel tandem post aliqvot seculorum frustrationes in faciem cœli & terræ.

§. 23. Ita Mundum Epicurus ortum esse credidit ab se ipso, luctantibus ab æterno tamdiu atomis, (has enim per infinita spacia volitantes innumerabiles, doctrina talis postulabat, non, uti cæterorum,

maſſam rudem unicam,) donec ad extremum illa qvantumvis temeraria libratio formam exprimeret Mundi: ejusq; non unius. Sed qvamplurimorum, cùm abſurdum æſtimaret Epicurus, in vaſtiſſimo illo vacuo minorem copiam naſci Mundorum, qvàm graminum in magno aliqvo campo.

§. 24. Qvamobrem, ut *Epicurei* qvoqve dogmatis aliqvod emblema repræſentemus, pinge conglobatos in vacuo qvopiam, ſed errantes ordine fortuito, plures Mundos; in horum interſtitiis ludentes culices. Reverà enim culicibus ſimiles Epicurei dii ſunt, non magis extrà ſe rerum curioſi, qvàm id animalculi genus.

§. 25. Verùm relictis jam in Epicuri cerebro cæteris Mundis, de uno, in qvo & nos ſumus, loqvi pergamus. Qvod officium Stoici Deo dederunt, hoc Epicurus dedit *Fortunæ*. Qvam adeò ſecundum ipſum nominare poſſis animam Mundi, niſi qvòd anima ſubſtantia eſt, cùm Fortuna nihil ſit aliud, qvàm expers rationis temeritas Materiæ ſibi relictæ.

§. 26. In eo tamen ſimilis Epicurea Fortuna Deo Stoico, qvòd Materiam ipſa intimè penetrat, nec unqvam deſtituit, perq; vices jam effigiat in ſpeciem univerſi, jam in pulveres primævos redigit.

§. 27. Viciſſim diſſimilis in eo, qvòd illæ, qvas diximus, vices Epicuri vagæ ſunt, & ignorabiles, nec certi alicujus anni magni perio-

dis

dis adstrictæ: qvòd item Mundum reparant præterito non semper atqve necessariò similem.

§. 28. Ergò, hæc si excipias, Mundo Stoico, qvod qvidem ad æternitatem suis interpunctam vicibus attinet, haud multùm absimilis Epicureus. Uterqve scilicet per immensum illud ævi ante retroq; spacium jam pulvis, jam ordinata rerum compages, nisi qvòd illos circuitus *Fatum* apud Stoicos alternat, apud Epicureos *Fortuna*.

§. 29. Inter *Fortunam* porrò & *Fatum* acutiùs rem intuenti non aliud apparebit discrimen, qvàm qvòd *Fatum* est aliqva Rationi juncta, *Fortuna* Rationem omnem excludens Materiæ necessitas. Enimverò hæc necessitas, ubi suis complexibus Deum constringit, ut in Mundo Stoico, Rationis qvendam succum ab eo expressum imbibit: est enim Ratio in Deo. At verò si eadem secum habitat sola, qvoniam nihil est in brutâ Materiâ rationis, exuere stuporem illum, & sapientiæ speciem de se præbere non potest.

§. 30. Ergò *Fortunam* suam Epicurus, cujus germanam sororem optimo jure appellare possumus illam Stratonis (de qvo plura Dissert. XIV. §. 108. seq.) omni sensu carentem Naturam, (tetigi hoc p. 30. Schediasm. n. 17.) ut stolidum numen & cœcum & expers consilii introduxit: cùm contrà Stoici *Fatum* suum divinæ Providentiæ velo amictum ostentarent.

§. 31. Subest interim non minùs Fortunæ, quàm Fato *necessitas* Materiæ. Qvæ enim fortuitis rebus, sed varietatem suam fluxui Materiæ debentibus *contigentia* solet adscribi, *externa* est, & ab illâ propriissimè dictâ, qvæ voluntariis est actibus *interna*, toto cœlo distans, cùm internam fiendi necessitatem fortuitis istis non adimat. Contingentia verò dicitur nostri respectu. Solemus enim, si qvid inopinantibus nobis, aut prævidere non valentibus eveniat, id contingens, utut suapte naturâ sit maximè necessarium, nominare.

§. 32. Intellexit hoc Cicero, cùm in Lucullo scripsit p. 44: *qvam interdum necessitatem appellant, qvia nihil aliter possit, nonnunqvam eandem vocari* fortunam, *qvòd efficiat multa improvisa, nec opinata nobis propter obscuritatem ignorationemq; causarum.*

§. 33. Jam ut *necessitas Fortunæ* contingentiam qvandam Materiæ mentitur: sic illam sui *Fati necessitatem* coegerunt Stoici aliqvid Libertatis in Deo præ se ferre: cùm tamen non magis liber esse Deus

E 2 possit

poſſit in iis, qvæ ex Fato Stoico agit, qvàm Materia in iis, qvæ per temeritatem Epicureæ Fortunæ.

§. 34. Hoc intereſt, qvòd in Deo Stoico cum illâ neceſſitate concurrat actus voluntatis, ut *natura*, non ut *libera* eſt, conſideratæ: qvi in Materiâ Epicuri, ut ente bruto, cogitari nullus poteſt.

§. 35. Igitur è qvâ diſtinctione Scholaſtici mentem Ariſtotelis, agere Deum ex neceſſitate naturæ ſtatuentis, (qvâ de re Diſſ. IV. §. 16. & ſeqq.) ex eâdem ego Stoicorum hîc expono. Ajunt autem Conimbricenſes ad VIII. Phyſ. 2. q. 5. art. 1. p. 389. *bifariam contingere, ut aliqvid ex neceſſitate naturæ agat: uno modo, qvia agens ſolo naturæ impetu citrà omnem intellectûs & voluntatis actum in rem fertur, ut ignis cùm calefacit; altero, qvia etſi per intellectum & voluntatem agat, non tamen ex delectu & libertate operatur, ſed ita, ut actionem ſuſpendere aut inhibere neutiqvam valeat.* Applico: Priorem neceſſitatem atomis ſuis tribueret Epicurus. A poſteriore Stoici Deum liberare, ſi principia ſua cuſtodire velint, non poſſunt.

§. 36. Eſt ergò in Fortunâ pariter & Fato neceſſitas, ſed illic, ut dicebam, nullo conſilio temperata, hîc in aliqvam ſe ſocietatem rationis inſinuans.

§. 37. Qvæ dicta ſunt hactenus, ea fuerunt qvatuor Græcanicæ Philoſophiæ familiarum ultima principia: qvàm diſſentanea inter ſe univerſa, (qvod Sectas fecit,) tàm ſingularum omnibus ferè concluſionibus apta ſingula.

§. 38. Colligamus ea nunc in nodum, & ſectarum diſcrimina ſic enunciemus: *Plato* Deum dixit cauſam Mundi voluntariam: *Ariſtoteles* & *Stoici* neceſſariam: ſed ille ut aſſiſtentem formam, hi ut informantem: *Epicurus* his omnibus abſentiens non à Deo Mundum eſſe dixit, ſed à ſe ipſo.

DIS-

DISSERTATIO III.
ad Thes. VIII. t.
Platonica Mundi Æternitas.

§. 1.

DE Mundo sententia Platonis hæc fuit: conditum fuisse à Deo non ab æterno, sed cùm ipsi videretur; qvoniam verò Deus, qvi optimus esset, omniq; careret invidiâ, cuperet opus qvoqve perfectissimum elaborare, beneficio ejus non modò pulcherrimum extitisse mundum, sed tàm firmum qvoqve, ut corrumpi, nisi à Deo, non posset; cæterùm qvia tantæ formositatis opificium destruere non sit ejus, qvi summâ bonitate polleret, decrevisse Deum, nunqvam illi violentas inferre manûs; ita Mundum æternum fore.

§. 2. Hanc Platonicæ Philosophiæ historiam duo maximè hominum genera convellere studuerunt. Fuerunt qvippe *Gentiles* qvidam Platonici, (ut Proclus, de qvo infrà §. 21.) qvi contenderent, Magistro suo mundum non modò perpetuum fore, sed expertem qvoqve principii temporalis ab omni ævo constitisse. Vicissim *Christianorum* qvidam Platonis mentem sic exposuerunt, qvasi ut natum in tempore hoc universum, sic & interiturum credidisset. *Illis* aliqvo modo propositum videtur fuisse, ut Platonem Aristoteli suo, *his* ut Religioni Christianæ conciliarent.

§. 3. Et *Christianos* qvidem qvid ad hanc tentandam pacem inclinaverit, lit. a. ad th. XV. exponimus. *Ethnicis*, ut non modò Platonis cum Aristotele, sed omnium inter se Philosophorum suorum lites componerent, haud dubiè consilium hoc natum est è justissimâ reprehensione, qvâ nostri sua ipsis dissidia exprobrarunt.

§. 4. Qvâ in re dignum hoc indagatione est, cur maluerint hic Platonis, qvàm Aristotelis doctrinam inflectere? Sanè enim hoc præter morem est illius ævi, cùm solerent aliàs, ut qvi Platonem omnibus facilè anteponerent Græcorum reliqvis, in hujus leges Aristotelem adigere potiùs, qvàm Platonem suum in castra discipuli pertrahere.

Cur ergò in hoc de duratione mundi argumento à consvetudine recesserunt suâ?

§. 5. Vossius hanc reddit causam, qvia rationes Aristotelis refellere non potuerint. *Qvibus ægrè erat*, inqvit, *si uspiam Plato errasset, hi cùm Aristotelis de mundi æternitate argumenta solvere non satis possent, doctorem suum cum eo conciliare sunt conati*, lib. I. de Orig. Idol. c. 1. p. 6.

§. 6. Non assentior viro docto. Unica Platonicæ scholæ hypothesis, Deum liberè fuisse conditorem universi, omnes Stagiritæ argutias difflaverit. Sic ergò dicam potiùs, ideò Platonis opinionem hic inflexam fuisse, qvia magis illa cerea fuit. Etenim positâ, qvam utrinqve admittebant, materiæ cum Deo coexistentiâ æternâ, si liberè Deus egit, citiùs egit ab æterno, qvàm si necessariò, post moram.

§. 7. Porrò cùm inter extremas opiniones duas, (qvarum una fuit Aristotelis, Mundum & principio & fine orbantis, altera nostra est, qvi & ortum illi & interitum assignamus,) media qvædam Platoni via placuerit, ut principium habuerit Mundus, (qvod nobis placet,) termini expers duraret, (qvod Aristoteli:) non difficillima res fuit, mediam sententiam inclinare ad utramlibet extremarum. Confer, qvæ §. 110. dicemus.

§. 8. Ita factum, ut utrinqve diriperetur Plato, illinc à Gentilibus, qvi eum cum Aristotele, hinc à qvibusdam Christianis, qvi cum verbo Dei reponere cupiebant in gratiam. Sed nos veritati malumus, qvàm Syncretismo studere.

§. 9. Ac de *ortu* mundi qvidem in Platonis mentem curiosè inqvirere deliberatum hic nobis non est. De *interitu* autem dabitur opera, ut opinionem ejus liqvidò teneamus.

§. 10. Qvam *duobus punctis* circumscribere licet. Sensit enim ille, Mundum sive de eo, qvod *possibile* sit, qværas, non esse corruptibilem suâ naturâ; sive de eo, qvod *futurum* sit, nunqvam iri corruptum.

§. 11. *Naturâ* incorruptibile hoc loco, qvod observari velim, vocatur non illud, qvod simpliciter corrumpi non potest ullo modo, qvæ Dei solius est perfectio, sed qvod suæ corruptionis nullum habet principium *internum*, licet possit corrumpi ab *externo*. (De ambiguitate hujus phraseos consule Raynaudum Theol. nat. dist. 3. n. 83. 84. p. 106. 107.)

§. 12.

§. 12. Ut adeò qvem nos incorruptibilitas gradum damus Angelis, eum Plato dedisse mundo, qvatenus hic totum qviddam est, videatur. Unde illud intelligitur porrò, si corrumpi mundum, aut dissolvi posse censeat Plato, id accipi non nisi de eâ corruptione debere, qvam externa inferat causa, si velit.

§. 13. Hanc fuisse mentem Platonis probabo *primò* verbis ipsius; *deinde*, maximè qvod ad punctum secundum attinet, aliorum testimoniis; *tertiò* illis respondebo, qvi nobis hîc adversantur.

§. 14. Ad primam laboris partem solo Timæo utar, qvo Dialogo nec habemus ullum ex ejus Philosophi scriptis Physicæ compendium nobilius, nec alium freqventiùs hâc in qvæstione citari videas. E qvo & illud præfari conducet, *Cœli Mundiq́;* vocabula Platoni hîc promiscuè usurpari. Sic enim ipse f. 1047. A. (edit. Francof. ann. 1602.) ὁ δὴ πᾶς οὐρανὸς, ἢ κόσμος, ἢ καὶ ἄλλο ὅτι ποτὲ ὀνομαζόμενος μάλιστ᾽ ἂν δέχοιτο, τοῦθ᾽ ἡμῖν ὠνομάσθω. Qvin & Mundum, Cœlum, Terram, Stellas *Deorum* appellatione, sed qvi nempe Supremi Dei opificia sint, dignatur, ut è f. 1049. F. 1053. C. D. 1054. A. planum fieri potest.

§. 15. Jam ajo, his omnibus Platonem hoc tribuisse privilegii, ut non possent nisi ab solo Deo, universi architecto, corrumpi. Clarissima sunt verba f. 1049. A. *Ita colligavit* (Deus) *& constituit cœlum, ut aspici tangiq́; possit. Et proptereà ex hujusmodi rebus numero qvatuor,* (Elementa intelligit,) *mundi corpus conflatum est eâ connexum comparatione, qvâ dixi. Ex qvo se ipsum amicitiâ concordi complectitur, atqve ita aptè cohæret, ut NEQVEAT DISSOLVI ULLO MODO, NISI AB EODEM, A QVO EST COLLIGATUM:* ὡς εἰς ταυτὸν αὐτῷ ξυνελθὸν ἄλυτον ὑπὸ τῶν ἄλλων, πλὴν ὑπὸ τοῦ ξυνδήσαντος, γενέσθαι.

§. 16. Locus hîc, & alius item f. 1043. C. in conspectu fuit Minucio Felici sic scribenti p. m. 77. *Loqvitur Plato, partes orbis nunc inundare, nunc alternis vicibus ardescere, ut cùm ipsum Mundum perpetuum & insolubilem diceret esse fabricatum, addit tamen, ipsi artifici Deo soli & solubilem esse & mortalem.*

§. 17. Paulò pòst addit Plato, morbi & senectutis expertem à Deo fuisse mundum constitutum: ὅλον ἐξ ἁπάντων τέλεον καὶ ἀγήρων, καὶ ἄνοσον αὐτὸν ἐτεκτήνατο.

§. 18.

§. 18. Nec difficile est legenti cætera causam, cur ita senserit Plato, æstimare. Deo enim rem dignam putavit, qvod ipse conderet, perfectissimum, illiq; æterno exemplari, qvoad natura rei conditæ admitteret, simillimum fieri: id qvod plus vice simplici inculcatur f. 1048. B. 1051. D. 1052. A. 1052. A.

§. 19. Hæc ita cùm sint, si qvando mundum obnoxium fatetur mortalitati, non de aliâ censendus est corruptione loqvi, qvàm qvæ ab externo principio, h. e. solius conditoris voluntate, possit oboriri. Ut in illo decantatissimo loco, qvi nobis maximè (verbis §. 40. repetendis) serviet ad probandum, qvod erat alterum, Deum ex Platonis sententiâ nunqvam usurum potestate abolendi mundi, sed hunc ex illius decreto sempiternum fore.

§. 20. Ita enim est, qvæstionem facti, qvæ movetur de fine Mundi, profligat Plato ex *voluntate Dei* non minùs qvàm alteram de principio. Nunqvam dissolvetur hæc machina, qvia sic voluit DEus. Constructa est in tempore, qvia sic voluit: voluit autem, qvia invidiâ carebat: *ἀγαθὸς ἦν*, inqvit f. 1047. E. *ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίνεται φθόνος.*

§. 21. Hâc invidiæ absentiâ malè abusus est Proclus (Raynaudo Theol. nat. dist. 8. n. 71. p. 852. citatus,) ad mundi stabiliendam retrò æternitatem, planè contrà mentem Platonis, qvam aperiunt paulò pòst seqventia verba, qvibus clarè significat, inordinatam materiæ primæ jactationem fuisse coactam à Deo in ordinem: *κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκεῖνο τούτου πάντως ἄμεινον.*

§. 22. Sed redeo ad qvæstionem de fine Mundi, & ad locum illum decantatum, qvi legitur f. 1054. A. ubi Plato conditorem universi deos juniores, cùm provinciam illis mandare vellet mortales animantes effingendi, sic alloqventem introducit: *θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων, ἃ δι' ἐμοῦ γενόμενα, ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλοντος. τὸ μὲν οὖν δὴ δεθὲν πᾶν, λυτόν. τό γε μὴν καλῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ, λύειν ἐθέλειν, κακοῦ. δι' ἃ καὶ ἐπείπερ γεγένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ, οὐδ' ἄλυτοι τὸ πάμπαν. οὔτι μὲν δὴ λυθήσεσθέ γε, οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων, οἷς, ὅτ' ἐγίγνεσθε, συνεδεῖσθε.*

§. 23.

§. 23. Non est nobis perfunctoriè tractandus hic locus, ut, qvi eo abutuntur ad pervertendam Platonicæ philosophiæ historiam, stringi fortiùs qveant. Itaq; non pœnitebit vel singulos ejus sinûs excutere.

§. 24. Optimus, hîc qvidem, Platonis interpres Proclus videtur nobis lib. V. in Timæum f. 298. & seqq. (qvem paulò antè §. 21. cùm de principio Mundi ageretur, minùs commodum experiebamur,) si id solum excipias, qvòd illud juniorum deorum genus, (ἐγκόσμιον designari mox §. seq. dicetur,) ante tempus, adeoqve ab omni æternitate genitum, seu, ut ipse loqvitur δεδεμένον ἀϊδίως, & πρὸ χρόνε παντὸς δεδεμένον f. 304. 305. facit. In qvo ut ipsum credimus à Platone aberrâsse, studio videlicet ejus cum Aristotele conciliandi, sic in cæteris feliciter satis magistri sui mentem consecutum arbitramur.

§. 25. *Deos* ergò *Deorum*, ad qvos totus hic sermo dirigitur, cum Proclo f. 298. interpretamur τὰς ἐγκοσμίας θεὰς. Hoc Plato paulò antè dixerat partim cœlo volutos oculis nostris obversari, partim eatenus conspicuos fieri nobis, qvatenus ipsi velint. Illi cœlestes Proclo, hi sublunares.

§. 26. Itaqve non malè Athenagoras f. 8. Leg. pro Christian. & alii apud Rhodigin. II. Antiq. Lect. 8. f. m. 66. (conf. Zach. Mitylen. p. 196. ed. Barthii,) illos Deorum Deos de Sole, Lunâ aliisq; cœlestibus corporibus exposuére. Qvos enim alios credamus verbis, ὅσοι περιπολῦσι φανερῶς, à Platone designari?

§. 27. Meminerimus tantùm, Stellas Platoni animalia esse, qvibus pro animabus Intelligentiæ sint. Ut adeò nec illi Patrum ineptè, qvi locum Platonis, Raynaudo teste Theol. nat. dist. 3. n. 80. p. 164. 165. ad Intelligentias trahunt. Verùm has Raynaudus non debebat nobis nudas corporibus, dum hunc textum d. l. exponit, sistere.

§. 28. Qvid autem est, qvod *Dei Deorùm* appellantur? Neqve enim consentaneum, eo loqvendi genere, qvo Regem Regum, Sanctum Sanctorum, Cœlum Cœlorum, & hujusmodi plura consvevimus dicere, dictum hoc esse: qvanqvam huc inclinat Gassendus Tom. I. Oper. f. 171: *majores Deos* vocando. Res non patitur, vel hos Deos esse supremos, cùm sint juniores, ut f. 1055. A. vocantur, vel solas intelligi τὰς ὁλικωτάτας ἑνάδας τῶν ἐγκοσμίων, ut apud Proclum f. 301. volebant qvidam, cùm universos ἐγκοσμίες, non solos eorum eximios, compellari textus clamet.

§. 29. Fatendum eſt, variis fluctibus hîc interpretes jactari: ſed ex iis ita emergit Proclus, ut ajat *Deos deorum* inde vocari, qvia ſint Dii corporum ſuorum, qvæ & ipſa divinitatis honorem ſint adepta. Etenim ut *hominem duplicem* Platonica conſtituat Philoſophia, unum *internum* & oculis impervium, qvi ſit anima; *externum* & adſpectabilem alterum, videlicet corpus: ita ſe rem in his mundanis diis habere, qvi ſint aliqvid ex inviſibili & viſibili divinitate connexum atqve compoſitum.

§. 30. Oppidò conſentanea hæc eſt interpretatio illis, qvæ paulò antè §. 27. dicebamus, ſermonem hunc pertinere ad ſtellas non carentes vitâ, ſed animatas. Qvare audemus eam anteferre illi qvoqve aliàs non peſſimæ, qvæ *Deos deorum* dictos autumat è relatione ad τὺς νοητὺς θεὺς, qvorum expreſſæ imagines perhibentur illi Mundani. Qvâ phraſi Socratem Sophroniſci ſolemus, & Platonem Ariſtonis appellare. Aliàs hanc & Marſilio Ficino placuiſſe translatio ejus demonſtrat, θεὺς θεῶν vertentis *Deos ortos ex Diis*. Cui & illa Steuchi conſonat p. 372. de perenni Philoſ. *Vos, qvi Deorum ſatu orti eſtis*.

§. 31. Ac favet illi qvidem, qvòd eosdem Plato mox f. ſeq. 1055. A. νέυς θεὺς appellat. Sed malumus eam cum Proclo abdicare. Videtur enim Plato, ſi cognomen his Diis à ſtirpe dare voluiſſet, citiùs Deos *Dei* unius, puta omnium Supremi, qvàm *Deorum* plurium fuiſſe ſalutaturus.

§. 32. Utiqve ſtatim hoc apud eum ſeqvitur, ὧν ἐγὼ δημιυργὸς, πατήρ τε. Hîc interpungendum cenſeo, ut illa verba πατήρ τε, &, ἔργων divellantur. Scio, ne à Proclo qvidem interpunctionem codicibus receptam, qvam §. 22. dedimus, qvamq; ſeqvitur & Clemens Alexandrinus V. Srom. f. 436. D. ed. Heinſianæ, ſollicitari: ſed miror, in mentem ei non idem, qvod nobis veniſſe, cùm f. 301. & ſimilem interpungendi rationem (in verbis: θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιυργὸς, qvæ ſic alii ſecabant: θεοὶ, θεῶν ὧν ἐγὼ δημιυργὸς,) conſideraret, & adversùs eam hoc urgeret, inconveniens eſſe, ut *Deorum* qvidem δημιυργὸς ſeu *opifex* appellaretur ille univerſi conditor, *operum* autem *pater*: cùm *dii* ſint aliqvid *operibus* præſtantius, contrà verò dignitate *opificem* vincat *pater*. Τὸ γὰρ πατρικὸν, inqvit, τῦ δημιυργικῦ σεμνότερον.

§. 33. Qvæ ipſa obſervatio meritò tantum impetrabit ab erudito cenſore, ut illud ἔργων aut à πατὴρ nobiſcum divellat, aut planè omittat.

mittat: qvod posterius in suâ certè versione fecit Ficinus. Sic enim ille: *Dii orti ex diis, qvorum opifex ego & pater sum, hæc attendite. Qvæ à me facta sunt, me ita volente indissolubilia sunt.* Potuisset alioqvi scribere: *Opera, qvæ à me facta sunt* &c.

§. 34. Confirmat conjecturam nostram Chalcidius, ita reddens, cit. Barth. ad Æn. Gaz. p. 132: *Dii Deorum, qvorum opifex idemq; Pater ego. Opera siqvidem vos mea, dissolubilia qvidem naturâ, me tamen ita volente indissolubilia:* qvanqvam græco textui non omnia sic respondent satis. Æneas Gazæus p. 49. Theophr. non modò ἔργων, sed & pluscula seqventia omittit: θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ πατήρ τε καὶ δημιουργὸς, ἀθάνατοι μὲν πάμπαν οὐκ ἐστὲ &c. Sed nimirum citabat Platonem è memoriâ, qvod ipse verbis infra §. 91. ponendis profitetur.

§. 35. Non autem hîc placet Gassendus, dum δημιουργὸν pariter & πατέρα divulsum à θεοῖς ad ἔργα trahit sic vertens: *Qvorum operum ego parens effectorq; sum, non sunt dissolubilia,* Tom. I. Oper. f. 171. In qvo ipsi jam præiverat Steuchus p. 372. de perenn. Philos. Omninò enim utrumqve de præcedentia spectat.

§. 36. Ac vide, qvàm præclarè hæc anteà dictis aptari qveant. Duabus enim ex partibus hos ἐγκοσμίους Deos cum Platone conflabamus §. 27. corpore & animâ. Ignobilioris ergò partis contemplatione Deus δημιουργὸν se vocabat, melioris πατέρα.

§. 37. Seqvitur ex interpunctione nostrâ: ἔργων ἃ δι' ἐμοῦ γενόμενα, ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλοντος. Verto: *Operum ea, qvæ à me profecta sunt, insolubilia sunt me sic volente.* Distingvere cupit Platonicus Deus opera sua ab operibus Deorum mundanorum. Illa qvippe solvi nescia facit, hæc obnoxia corruptioni. Hâc ipsâ de causâ mortalium animantium procreationem inferioribus his diis delegare cogitabat, ne, si ipse manum admoveret operi, pro mortalibus animantibus exirent immortales dii. Non disputo, qvàm scitè dicantur hæc à Platone. Satis habeo, mentem ejus bonâ fide indicâsse.

§. 38. Perspicuè autem eam produnt illa f. 1054. B. δι' ἐμοῦ δὲ ταῦτα γενόμενα καὶ βίου μετασχόντα θεοῖς ἰσάζοιτ' ἄν· ἵν' οὖν θνητά τε ᾖ, τό τε πᾶν ὄντως ἅπαν ᾖ, τρέπεσθε κατὰ φύσιν ὑμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν ζώων δημιουργίαν. Ergò, qvæ minores illi dii fabricantur, mortalia sunt, qvæ maximus Deorum, immortalia.

§. 39. Seqvitur objectio cum responsione: τὸ μὲν οὖν πᾶν δεθὲν, λυτόν· τόγε μὴν καλῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ, λύειν ἐθέλειν, κακοῦ. Sensum sic expedio ex personâ loqventis Dei: *Tametsi qvicqvid ligatum est, solvi ab eo, qvi ligavit, potest, ut adeò & à me qvoq; corrumpi ac retexi, qvod semel contexui, qveat: tamen procul hoc abest à meâ bonitate atq; constantiâ, ut qvod eleganter à me sciteq; semel compositum benè se habet, disjicere vicissim ac destruere velim.*

§. 40. Hæc statim ad mundanos deos ita applicat: δι' ἃ καὶ ἐπείπερ γεγένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ, οὐδ' ἄλυτοι τοπάμπαν. οὔτι μὲν δὴ λυθήσεσθέ γε, οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος ἔτι δεσμοῦ, καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων, οἷς, ὅτ' ἐγίγνεσθε, συνεδεῖσθε. Qvibus verbis planum est, minores hos Deos certo sensu corruptibiles pronunciari, certo incorruptibiles. Planum hoc etiam, incorruptibilitatem eorum divinæ voluntati transcribi, h. e. asseri, nunqvam fore ut intercidant, nempe qvia sic placet conditori Deo.

§. 41. Hoc alterum nobis qvidem ad principalem, qvam hîc agimus, causam sufficere posset: (qværebatur enim, an Plato mundanos illos corporeos deos, an cœlum, an mundi compagem deniqve, qvorum omnium eadem ipsi ratio per §. 14. interituram crediderit? cujus qvæstionis negativam verba, qvæ protulimus, manifestissimè stabiliunt:) veruntamen qvia cœpimus loci præsentis viscera qvævis rimari, propositum urgeamus.

§. 42. Qvâ ergò causatione Timæus minores Deos professus fuerit immortales, nempe qvia sic placuerit eorum conditori, fatis est, ut diximus, perspicuum. At illud interpretes litigant, qvo sensu vicissim mortales eos intelligi ex mente Platonis conveniat? aliis respondentibus, qvia corrumpi qveant non modò *ab extrà* per potentiam Dei, sed *ab intrà* qvoqve (sic sanè loqvamur cum Scholasticis) ex inclinatione naturæ propriæ; aliis corruptionis causam in solâ Dei potestate relinqventibus.

§. 43. E prioribus sunt, Proclo teste, Severus, Atticus, Plutarchus, (cujus locum aliqvem infrà §. 65. dabimus.) His addo Theodoretum lib. III. de cur. græc. affect. (Tom. II. Oper. f. 574.) qvi qvidem Platonem de Diis gentilium interpretatur, illis puta, qvos Homerus (natu-

(naturâ) immortales facit: nam ab hoc diſſentire Platonem arbitratur, ut qvi illos Deos naturâ mortales cenſuerit.

§.44. Sed contradicit Proclus f. 304. ſeq; hoc in certamine aggregat poſterioribus. Atqve hos putamus omninò mentem Platonis accuratiùs tetigiſſe.

§.45 Nam *primò* conſentaneum hoc eſt aliis à Platone dictis, qvale ſuprà dedimus §. 15. valdè luculentum.

§.46. *Deinde*, ſi Mundus Platoni ſuapte naturâ corruptibilis eſt, peribit illi diſcrimen inter opus Dei ſupremi, & opus inferiorum Deorum, qvod ipſe tamen diligenter cuſtoditum cupit: (ſuprà §.37.)

§.47. *Tertiò* peribit illi ſua, qvam cogitabat, perfectio mundi, qvæ ſi poſtulabat animalia dari mortalia, (nam τούτων μὴ γενομένων οὐρανὸς ἀτελὴς ἔσται, inqvit f. 1054. B.) multò magis immortalia, qvalia Sol ipſi & Stellæ reliqvæ per §. 27. Nam & hominem definiebat animal rationale mortale.

§.48. *Qvartò* eſt & emphaſis in verbis, οὐκ ἐστὲ ἄλυτοι τοπάμπαν. Οὐκ ἄλυτον τοπάμπαν, non idem eſt cum τοπάμπαν λυτῷ, ſeu ἁπλῶς λυτῷ, ſed ab eo diſtingvitur. Eſſet autem idem, ſi Deos illos voluiſſet Plato & ſuapte naturâ pariter & alienâ vi eſſe ſolubiles.

§.49. Enimverò ſunt in Scholâ Platonis tria entium genera: unum τὸ ἁπλῶς ἄλυτον, qvod neqve ab ſe corrumpi, neqve ab alio poteſt, ut Deus; alterum τὸ ἁπλῶς λυτὸν, qvod & ab ſe, & ab alio, ut animal mortale; tertium duobus tanqvam extremis interjectum, τὸ πῆ ἄλυτον ἅμα καὶ λυτὸν, qvod ab alio, non ab ſe, ut immortale animal, ſidus, Atqve hoc tertium videlicet eſt τὸ οὐκ ἄλυτον τοπάμπαν.

§.50. Diſtinctionem hanc Proclo debemus, qvi ſic enunciat f. 304. poſt med. (1.) τὸ ἄλυτον μόνον. (2.) τὸ λυτὸν μόνον. (3.) τὸ λυτὸν καὶ ἄλυτον. Initio illius folii qvatuor, ſed minùs accuratè, membra faciebat, his nominibus: *Primum ἄλυτον ἁπλῶς παρ' ἑτέρου καὶ ἑαυτοῦ. Secundum ἄλυτον πῆ διχῶς. Tertium λυτὸν πῆ διχῶς. Qvartum* culpâ librarii excidit, reponendum hic obiter à nobis intuitu ſeqventium: λυτὸν ἁπλῶς παρ' ἑτέρου καὶ ἑαυτοῦ. Verùm hic membrum ſecundum & tertium non debebant duo numerari ſed unum, cùm ipſe agnoſcat Proclus, ea concurrere in θεοῖς ἐγκοσμίοις.

§.51. *Ultimò* contrà interpretationem Severi & ſeqvacium illa faciunt, qvæ leguntur in textu de duplici δεσμῷ ſeu vinculo, diſſolutionem

tionem siderum illorum impediente: qvorum ut alterum expresse nominatur divina voluntas, sic alterum nisi naturæ illorum bonitatem interpreteris atqve perfectionem, (nam qvi infirmitatem naturæ aut tale qvid substituunt, de qvibus infrà §. 112. 113. planè tormenta Platoni adhibent,) absqve ullo sensu idoneo jacebunt verba extrema in his: *οὐ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος· ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων, οἷς, ὅτ' ἐγίγνεσθε, συνεδεῖσθε.* Ergò si ipsis natura pro vinculo est immortalitatis, qvomodo suapte naturâ tendere ad corruptionem possunt?

§. 52. Enimverò sic est: Plato tametsi cœlum atqve illa in cœlo animalia disparibus è naturis, qvarum una corpus esset, altera Spiritus, connexa sibi persvasit: harum tamen vincula tàm firma esse censuit, ut suâ sponte dissilire non possent: planè ut cœlum Peripatetici disputant, qvanqvam duabus rebus inter se ligatis, materiâ nimirum constet ac formâ, suâ tamen naturâ corruptionis ab intrà capax non esse.

§. 53. Inter hos tamen & Platonem, qvod ad locum præsentem attinet, id interest præcipuè, (non omnes discrepantias exeqvimur,) qvòd ipsi privilegium hoc imputant *formæ*, nobilitate sui materiæ libidinem sic satianti, ut hæc nativæ aliàs consvetudinis velut oblita nihil appetat novi: cùm Plato ad *efficientem causam* Deum nos potiùs remittat, cujus qvæ sunt immediata opera, naturalem illam fatiscendi necessitatem ignorent. Interim utraqve Schola nexum, ut vides, intelligit, qvi materiæ intercedat cum formâ, (informante an assistente dispicere hîc nihil attinet.)

§. 54. Raynaudus cùm (ut suprà §. 27. monitum) verba Platonis de solis Intelligentiis caperet corporeâ mole exutis, nexum illum seu vincula mirabiliter exponit. *Nexûs*, inqvit, *qvibus Plato ait colligatas fuisse Intelligentias cùm procreatæ sunt, qvosq; ait Dei voluntate fore perennes, non sunt vincula qvædam sive uniones materiæ & formæ Intelligentiarum, qvod & earum spiritualitati & simplicitati & incorruptibilitati præjudicaret: sed sunt actiones, qvibus Intelligentiæ à Deo pendent æternumq; pendebunt. Ex illis enim actionibus & Intelligentiis dependentibus exurgunt composita qvædam, actionum illarum suspensione dissolubilia.*

§. 55.

§. 55. Sed hæc expositio toto cœlo aberrat à mente Platonis, tùm qvia Dii Platonici reverà compositi sunt ex materiâ & formâ, (per §. 27.) tùm qvia per eam distingvi non possunt Angeli à substantiis mortalibus, contrà intentionem ejusdem Platonis (de qvâ §. 37.) siqvidem & hæ sic dependent à Deo sustentante, ut actionis divinæ cessatione vincula ipsarum solubilia sint.

§. 56. Verùm restant in his Raynaudi verbis lapsûs adhuc graviores. Pessimè enim sibi cohærent, planeq; sunt Philosopho indigna. Qvod ita doceo. Si actiones illæ sunt nexûs seu vincula, qvibus Intelligentiæ ligantur, qværo qvidnam sit illud, cui per hos nexûs devinciuntur? Id verò audacter affirmo, Deum esse oportere. Actio enim, si ut vinculum cogitatur, alias res nullas connectit, qvàm agens patienti; agens autem hîc Deus est, patiens Intelligentia dependens à Deo. Illud ergò, qvod vi actionis, tanqvam vinculi, constitueretur compositum, ex Deo & Intelligentiâ componere debebat Raynaudus, non ex actione & Intelligentiâ. Aliud enim vinculum est, aliud res vinculo comprehensa.

§. 57. Sed ipse nimirum refugiebat Intelligentias cum Deo componere. Puto qvia videbat, de tali composito Platonem ibi non loqvi. Debebat ergò pariter animadvertere, etiam ab istiusmodi nexu abhorrere verba Platonis. Disertè enim Plato duos nobis nexûs memorat, unum qvi sit voluntas Dei, alterum, qvem Dii minores qvasi à nativitate tulerint secum. Haud dubium, qvin prior ille sit Platonicis diis externus, ut efficientis causæ cum effectu, posterior internus, ut formæ cum materiâ.

§. 58. Cæterùm externum interno eâ de causâ firmiorem asserit Plato, qvia qvantumcunqve robustum internum illud vinculum discindi tamen ab externâ causâ potuit, non contrà: perinde ut Christiana fides docet, Angelos utut vi naturæ immortales, posse tamen à Deo, si vellet, redigi in nihilum.

§. 59. Hos duos nexûs Raynaudus confundit, nullibi certè distingvit, ut videatur Platonem valdè supinis oculis inspexisse. Omninò nexus, qvem ipse in actione cogitat, externo illi similior est qvàm interno. Sed ad has eum ineptias maximè adegit illud, qvod Platonicos istos Deos planè pro meris spiritibus habendos putavit.

§. 60.

§. 60. Verùm & ſic ſalvâ Intelligentiarum immaterialitate, potuiſſet internum nexum reperire, vel illi ſaltem aliqvid non abſimile. Nam ut Plato Intelligentias ſuas ex materiâ & formâ, ſic Scholaſtici ſuas ex potentiâ & actu componunt, illâ materiam, hoc formam ſimulante. Sed ſatis nos detinuit Platonici loci textus.

§. 61. Nunc de Platone alios etiam teſtes interrogemus. Qvorum qvi maximè ſunt ingenui, qvod in ipſo repererunt, nobis enunciant, nempe patronum ipſum fuiſſe, qvod ad futurum tempus attinet, æternitatis mundanæ, qvod ſufficit nobis: qvanqvam horum aliqvi, (Plutarchus, Steuchus, Lipſius, Poſtellus, Gaſſendus,) æternitatem illam ſoli voluntati divinæ, non etiam naturæ, (niſi fortè nos ambiguitas phraſeos, de qvâ ſuprà §. 11. Raynaudum citabamus, decipit,) imputatam à Platone perperam credunt. Sinamus eos ordine prodire.

§. 62. Ariſtoteles I. de cœlo 10. in fine: *ἐν τῷ Τιμαίῳ φησὶ, τὸν οὐρανὸν γενέσθαι μὲν, οὐ μὴν φθαρτὸν, ἀλλ᾽ ἔσεσθαί γε τὸν λοιπὸν ἀεὶ χρόνον.* Igitur & cùm ſub initium iſtius capitis text. 102. aliis Philoſophorum cœlum ſemper fore, aliis corruptum iri, Ariſtoteles dixiſſet, interpretes, (ut Averroes Volum. V. p. m. 70. Conimbricenſes p. 131. Hauenreut. p. 122.) priorem ſententiam ad Platonem trahunt.

§. 63. Philo de incorruptibilitate mundi f. m. 588. è verſione Gelenii: *Genitum autem* (Mundum) *ſed incorruptibilem ajunt à Platone in Timæo dici pro concione Deorum.* Lege & cætera, qvæ prolixitatis vitandæ gratiâ non deſcribo.

§. 64. Laertius inter *δόξας* Platonicas p. 229. ed. Colon. Allobr. A. 1616. *ἄφθαρτον διαμένειν τὸν κόσμον διὰ τὸ μὴ διαλύεσθαι εἰς τὸν θεόν.* Vertit Ambroſius Camaldulenſis p. m. 146. *immortalem durare mundum, eò qvod non diſſolvatur in id, qvod non eſt.* Pro *τὸν θεὸν* ergò legit *τὸ μὴ ὄν.* Hanc varietatem notavit & Caſaubonus p. m. 60. Verùm utrovis modo legas, prope res afuerit à nugatione: neqve tale qvid pro causâ Plato affert. Cujus mentem, qvanqvam ejus non ubiqve peritiſſimum fuiſſe Laertium ſcio, liqvidiùs habebis, ſi legas, *διὰ τὸ οὕτω βούλεσθαι τὸν θεόν.*

§. 65. Plutarchus II. placit. c. 4. *Πυθαγόρας καὶ Πλάτων γεννητὸν ὑπὸ θεοῦ τὸν κόσμον, καὶ φθαρτὸν μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει, αἰσθητὸν γὰρ εἶναι διὰ τὸ σωματικὸν, οὐ μὴν φθαρησόμενόν γε προνοίᾳ καὶ συνοχῇ θεοῦ.*

§. 66.

§. 66. Timæus Locrus opusc. de animâ mundi, qvod operibus Platonis inseri solet, f. m. 1090. δηλούμενος ὢν (θεὸς) ἄριστον γεννᾶμα ποιεῖν τοιοῦτον ἐποίει θεὸν γεννατὸν, οὔποκα φθαρησόμενον ὑπ' ἄλλω αἰτίω, ἔξω τῶ αὐτὸν συντεταγμένω θεῶ, αἴποκα δήλετο αὐτὸν διαλύειν. Timæum hunc testibus de Platone intersero, qvanqvam Nobiliss. Conringio c. 15. Propolit. p. 104. facilè assentiar, hæc & similia conficta videri.

§. 67. Apulejus de dogm. Plat. p. 255. ed. Colon. *Qvòd ei* (mundo) *nascendi causam DEUS præstitit, ideò immortalis est semper futurus.*

§. 68. Lactantius lib. VII. c. 1. p. 526. *Plato* (mundum) *in perpetuum dixit esse fabricatum.* Et c. 3. p. 535. *Plato, ne Dei opus imbecillum ac ruinosum faceret, in æternum dixit esse mansurum.*

§. 69. Ambrosius I. Hexaem. 1. *Plato non semper fuisse, sed semper fore* (mundum) *præsumit astruere.*

§. 70. Augustinus lib. X. de Civ. Dei c. 29. *Platone autore animal esse dicitis mundum, & animal beatissimum, qvod vultis esse etiam sempiternum.* Item c. 31. *Et de mundo, & de his, qvos in mundo Deos à Deo factos scribit Plato, apertissimè dicit eos cœpisse, & habere initium, finem tamen non habituros, sed per conditoris potentissimam voluntatem in æternum permansuros esse.*

§. 71. De Platonicis in hanc sententiam locum Damasceni suggeret B. Gerhardus Tom. IX. Loc. tit. de Consumm. Sec. n. 15. p. 350.

§. 72. Recentiorum, idem qvi de Platone testantur, nomina tantùm è multis pauca citabo. Ii sunt Aug. Steuchus lib. VII. de perenni philos. c. 5. p. 372. Delrio p. 532. 533. in Senecæ Octaviam è Stobæo, Lipsius II. Phys. Stoic. diss. 20. p. 104. 105. Benius p. 433. in Timæum Platonis, Postellus lib. I. de orbis concord. c. 4. f. 29. Gassendus Phys. sect. I. lib. I. c. 7. Tom. I. Op. f. 171. qvi & f. 172. Ciceronis qvendam locum obiter affert.

§. 73. Superest illis respondeamus, qvi Platonem secus atqve nos interpretati, in eo, qvòd mundus aliqvando sit interiturus, volunt ipsum religioni nostræ consensisse. Hi sunt ex veteribus Justinus Martyr, Epiphanius, Æneas Gazæus, & Zacharias Mitylenæus; ex recentioribus Leo Hebræus, & Cælius Rhodiginus.

§. 74. Justinus Martyr in Parænetico f. 31. 32. edit. Paris. A. 1636. inter alia, qvæ Platonem vult à Mose & Prophetis esse mutuatum, illud

qvoqve Timæi commemorat, qvo ait Plato, *Tempus unà cum cœlo factum esse, ut unà orta unà etiam dissolvantur, si qva his dissolutio contigerit.* Græca Platonis proferemus infrà §.90. sic satis fideliter à Justino retenta.

§.75. Ipse igitur, ut, qvæ de ortu cœli narrat Plato, eum censet principio Geneseos debere, sic qvæ de dissolutione, Prophetis: πόθεν ἢ καὶ περὶ λύσεως οὐρανοῦ φαντασθεὶς οὕτω γέγραφεν; οὐχὶ καὶ τοῦτο παρὰ τῶν ἱερῶν προφητῶν μεμαθηκώς, καὶ οὕτως εἰρῆσθαι παρ' αὐτῶν νομίσας;

§.76. Significavit ergò non obscurè, Platonem de interitu cœli eadem, qvæ nostros Prophetas, tradidisse. Sed hoc è loco Timæi non probari, mox §. 80. planum faciemus.

§.77. Qvâ ratione simul Epiphanio responsum fuerit. Nam & ipse aut planè nullum sententiæ suæ argumentum habet, aut non aliud, qvàm Justinus.

§.78. Nullum, in compendiariâ doctrinâ de fide, qvæ est clausula operis contrà hæreses f. 459. ed. Græc. Bas. A. 1544. (f. 520. ed. Latin. Bas. A. 1545.) Πλάτων Ἀθηναῖος ἔλεγε --- τὸν κόσμον γεννητὸν καὶ φθαρτὸν ὑπάρχειν.

§.79. Non aliud, qvàm Justinus, lib. I. contrà hæres. Tom. I. hær. 6. ubi tametsi ex mente Platonis de principio mundi potiùs qvàm fine loqvitur, Platonicum tamen textum minus fideliter citando facit, ut ex eo credamus interitum qvoqve mundi juxtà Platonem probare ipsum voluisse. Sic enim dat loqventem Platonem: οὐρανὸς ἅμα χρόνῳ γεγένηται, ὁμοῦ γὰρ καὶ λυθήσεται.

§. 80. Verum Plato non simpliciter dixerat, periturum cœlum, sed, si periturum esset, unà cum tempore periturum. Non eadem hypotheticæ vis est propositionis, qvæ categoricæ.

§. 81. Epiphanium excipiat Æneas Gazæus, Scripsit hic dialogum de immortalitate animarum & corporum resurrectione, ubi cum Theophrasto Platonico Philosopho, (cujus nomen inditum & Dialogo,) disputantem inducit Axitheum Christianum. Qvi Theophrasto interitum orbis neganti objicit inter alia Platonem suum his verbis p. 63. 64. ed. Barthii: οἶδε τὴν φθορὰν ταύτην ὁ Πλάτων, ἣ καὶ ἀθανασίαν τὴν μέλλουσαν ἠγνόησεν. οὐ γὰρ τῆς γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ οὐρανοῦ φθορὰν σαφῶς ἐπεισάγει Τιμαίῳ λέγων, ἐκ τῆς οἰκείας φθορᾶς τὸν οὐρανὸν τρέφεσθαι.

§. 82.

§. 82. Verba qvidem hæc in toto Timæo nuſpiam leguntur. Sed illis tamen aliqvid ſimile comparet f. 1049. D. ad qvod Æneam, ex memoriâ citantem ſuâ, qvod alibi fatentem ipſum dabo §. 91. reſpexiſſe vix dubitem. Magnum enim illud animal Mundus ibi depingitur αὐτὸ ἑαυτῷ τροφὴν τὴν ἑαυτοῦ φθίσιν παρέχον.

§. 83. At verò tantum abeſt, ut his verbis Plato mortalem faciat mundum, ut immortalitatem ejus confirmatum eat potiùs. Diſſerit enim ibi de αὐταρκείᾳ Mundi, eumq; tale animal eſſe ait, qvod nec oculis indigeat, nec auribus, nec attractione aeris ambientis, qvi nullus ſit, nec aſſumptione alimenti externi, cùm ab ſe ipſo alatur. Ergò mundus illi ex hoc ipſo, qvia non indiget alienæ opis, ſed ſe ipſo nutritur, non corrumpetur, verùm durabit potiùs jugiter.

§. 84. At, inqvies, ait Plato, ali Mundum ſuâ φθίσει, vel qvod idem eſt, φθορᾷ: futurum ergò ſic, ut paulatim contabeſcat. Sanè τῆς φθορᾶς vocem urget Æneas, cùm ſubdit: εἰ τοίνυν τροφὴ καὶ φθορὰ, πῶς τὸ ἀθάνατον; Sed facilis eſt reſponſio: Ut qvi lucernas igne perpetuo ardentes machinantur, oleo ſic proſpiciunt, ut continuâ & perfectâ vaporis in pabulum reſolutione deficere flamma non poſſit: ita Plato dicet, qvicqvid ſui depaſcitur mundus, aliâ viâ reverti in alimentum, jugiq; regeſtioni ſufficere. Nam & hoc dixerat, non eſſe locum, in qvem hoc animal qvicqvam excernat.

§. 85. Ne qvid tamen diſſimulem, ſuſpecta mihi vox φθίσεως eſt, licet ea lectio tàm antiqva ſit, ut codices obſederit jam tum Gazæi ævo, qvi de memoriâ non afferret φθορὰν, niſi φθίσιν, h. e. aliqvid affine τῇ φθορᾷ legiſſet in Timæo.

§. 86. Eqvidem novi, qvàm ſit amans Rhetoricorum ſchematum Plato, ac feram, ſi qvis animal vel lege naturæ, vel coactis inediis exuccum ac macilentum *tabe ſuâ paſci* dicat. Feram, ſi qvis ita de mundo loqvatur per contemptum, ut innuat, eum paulatim abſorptione ſui decreſcere. Planè ſic à Plutarcho factum video, qvi Chryſippum irridens, qvòd ille dixiſſet τὸν κόσμον αὔξεσθαι ἐξ ἑαυτοῦ τρεφόμενον, infert, inde contrarium ſeqvi potiùs: εἰκὸς ἦν, inqvit, τοῦτον μὴ αὔξεσθαι, τὴν ἑαυτοῦ φθίσιν ἔχοντα τροφὴν, de repugn. Stoic. f. m. 1052. D. At Platonem qvis credat ita locutum de Mundo, qvem ex hoc ipſo pulchrum, floridum, ſibi ſufficientem perſvadere nobis vellet?

§. 87. Dixerat in præcedentibus, Deum, dum extrà mundum nihil posuit, qvod afflare ipsum posset, per hoc perfectum illum, & senectutis morbiq; immunem esse fabricatum. Qvod Apulejus p. 254. de dogm. Plat. ed. Colon. ita expressit: *Attributa est ei perpetua juventus, & inviolata valetudo, eiq; nihil prætereà extrinsecus est relictum, qvod corrumpere posset ejus ingenium.* Ea enim est natura corporum, (ita pergit Plato,) ut à rebus forinsecus obsessæ contrahere senium, & *contabescere* (φθίνειν) qveant. Voluit ergò immunem esse mundum à φθίσει.

§. 88. Qvi autem hoc voluit, sui ne sic statim oblitum verisimile est, ut paulò pòst suâ φθίσει, mundum ali diceret? Qvamobrem si qvis φύσιν substituat pro φθίσει, facilè me assensorem habebit. Ita mundus erit animal αὐτὸ ἑαυτῷ τροφὴν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν παρέχον.

§. 89. Geminum in modum apud Horapollinem I. Hieroglyph. 2. Mundus est serpens, qvi ὡς τροφῇ τῷ ἑαυτοῦ σώματι utatur. Mundum enim pingentes serpentem pingebant, qvi suam ipsius caudam roderet: ut significarent, qvæ in Mundo gignuntur, ea rursus in eundem resolvi.

§. 90. Parum commodabit qvidem hæc lectio Gazæo, sed ad scopum Platonis quid potuit scribi planius? Cavet enim ipse diligenter, ne qvid effutiat, qvod mundo certum minetur exitium, Itaqve & f. 1052. A. de temporis interitu cùm loqveretur, conditionalem propositionem dedit, non absolutam: χρόνος μετ' οὐρανοῦ γέγονεν, ἵνα ἅμα γεννηθέντες ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἄν ποτε λύσις τις αὐτῶν γίνηται.

§. 91. Qvod suprà §. 82. monui Gazæum verba Timæi Platonici è suâ memoriâ prompsisse, credibile nunc facio ex alio ejus loco p. 49. ubi disertè memoriam suam appellat. Ἀναμνήσω δὲ σε Τιμαίου καὶ τῆς τοῦ Δημιουργοῦ δημηγορίας, ἢ τὸ προοίμιον, ὡς ἐγὼ μέμνημαι.

§. 92. Et verò, qvæ mox tanqvam Platonica profert, non exactissimè nobis admetiuntur ipsas Timæi λέξεις, qvas §. 22. fideliter descripsimus. Sic enim Gazæus: Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ πατήρ τε καὶ δημιουργὸς, ἀθάνατοι μὲν πάμπαν οὐκ ἐστὲ, ἐπείπερ ἐγένεσθε, οὔτι γε μὴν λυθήσεσθε, τῆς ἐμῆς βουλήσεως κρείττονος θανάτου λαχόντες: qvæ satis discrepant à Platonicis, nec pauca omittunt. Clariùs hoc intelliges è §. 34. & 113.

§. 93.

§. 93. Poterat interim hic locus Platonis vel ſic repræſentatus admonere Gazæum, Platoni mundum corruptionis expertem fore. Sed videtur eum de Intelligentiis expoſuiſſe, qood & ſolenne Patribus eſſe §. 27. retulimus, ac repugnat illius apud Gazæum diſputationis curſui. Volebat enim ibi Axitheus Theophraſtum, animæ immortalitatem, ſi ipſa in tempore procrearetur, vocantem in dubium, autoritate Platonis reprimere, eo ipſo, qvia *Deos Deorum* pronunciet immortales, qvos tamen à conditore profectos fateatur, negantis, qvicquid eſt conditum, obnoxium eſſe corruptioni: ubi tantundem valet, ſive *Deos Deorum* Intelligentias interpreteris, ſive corpora ſiderea.

§. 94. Venio ad Zachariam Mitylenæum, cujus Dialogus de Mundi opificio contrà Philoſophos Dialogo Gazæi adeò ſimilis eſt argumento & ſenſibus, ut alterum alterius fruge uti voluiſſe vero perqvàm ſit ſimile. Nam & hic Chiſtianus inducitur Medico cuidam, æternitatem univerſi Platonicis rationibus fulcienti, obnitens, & Magiſtri eum ſui autoritate irretitum cupiens. Sed uter alterum ætate præceſſerit, ambiguum eſſe video.

§. 95. Nobiliſſ. Barthius, qvi amborum Dialogos junctim edidit, p. 158. & 243. priorem Gazæo vult ſcripſiſſe Zachariam. At, ſi Zacharias fuit ille Mitylenes Epiſcopus, qvi anno 553. interfuit qvintæ Synodo ſub Juſtiniano celebratæ, ut habet opinio vulgaris, etiam Auberto Miræo recepta Part. I. Bibl. Eccleſ. f. 209. vix anteverterit Gazæum ſcribendo, utpote anno circiter 485. florentem, de qvo Labbeum vide Tom. I. de Script. Eccl. p. 15.

§. 96. Utut ſit, in Platone ad partes Chriſtianorum rapiendo enixiùs laboravit Zacharias, & plus perdidit verborum. Cùm enim p. 194. qvinqve Platonis è Timæo recitaſſet locos; qvanqvam in id utens pleriſqve, ut initio non carere mundum exinde monſtraret, p. ſeq. ſubdit: *ὅρα ὅπως αὐτὸς ὁ Πλάτων καὶ γενητὸν οἶδε τὸν οὐρανὸν, καὶ εἰ γέγονε, λυομένοντε καὶ φθειρόμενον, λύσεως ἐξ ἀνάγκης τῇ συνθέσει παρεπομένης, πᾶν γὰρ σύνθετον καὶ διαλύεσθαι πέφυκε.* Reſpicit opinor ad locum, qvem paulò ante produxerat è Timæo: *τὸ μὲν δὴ δεθὲν πᾶν λυτόν.*

§. 97. Atqvi ſuprà §. 39. patuit, non aliud ibi Platonem ſignificare, qvàm interitum orbis non eſſe prorsùs impoſſibilem. A poſſe

autem ad esse negant valere conseqventiam Philosophi. Porrò interire posse mundum qvidem, sed non interiturum ex mente Platonis, non modo suspicari licet ex ejus loqvendi cautione, dum conditionatè loqvitur, *tempus unà cum cœlo cessaturum, SI MODO cessatio illis evenire possit,* (suprà §. 90.) sed etiam asseverare ob verba manifesta: *mortis fatum non subibitis, voluntate mea vinculi novi vicem vobis præstante,* (regredere ad §. 40.) Id qvod de Mundo dictum ne ipse qvidem negat Zacharias.

§. 98. Et tamen, qvod mireris, invenit, qvod his locis, qvos pro *μορμολυκείοις* & inanibus terriculamentis deridet, respondeat. Qvid ergò? Contradicere sibi Platonem, &, qvod in nocturnâ pugnâ fieri solet, ipsum dimicare secum. Sed qvomodo fidem facit? Qvia, inqvit, idem Plato dicit: (1.) *omne vinctum dissolvi potest:* (2.) *neqve omninò dissolutionis expertes eritis;* qvia item alibi (3.) *ex propria corruptione cœlum ali affirmat.*

§. 99. Verba Zachariæ sunt: *μὴ δὲ μορμολυττέτω λέγων· αὐτῶς ἄρα λύσις αὐτῶν γενήσεται. καὶ, ὡς οὐ τεύξεσθε θανάτου μοίρας. ἔφη γὰρ (1.) τὸ μὲν δὴ πᾶν δεθὲν λυτόν. καὶ (2.) ὡς οὐ πάμπαν ἄλυτοι ἔσεσθε. καὶ (3.) ἐκ τῆς οἰκείας δὲ φθορᾶς τὸν οὐρανὸν φησὶ τρέφεσθαι. φύσει δὲ φθαρτὰ χρήματα πάντα ταῦτα γιγνώσκει, καὶ δεκτικὰ λύσεως οἶδεν, ἐπειδὰν καὶ γένοιεν. Εἰ δὲ βουλήσει τοῦ δημιουργοῦ ἀθάνατα ταῦτα εἶναι φησὶν, ἀλλ᾽ ἄλλων ὅτι καὶ φήσειεν, ἐναντιολογῶν τι, καὶ καθάπερ ἐν νυκτομαχίᾳ μαχόμενος ἑαυτῷ.*

§. 100. Accipiamus qvod dat Zacharias, locis qvibusdam Platonem favere futuræ Mundi perpetuitati. Restat experiamur, num secum ipse aliis locis, (qvos, ut vides, ternos numeravimus,) pugnet. Hoc verò absimile nobis vero est.

§. 101. Saltem non putamus, id eodem in Dialogo fieri; minùs in eâdem tantùm non lineâ. Fieret autem, si *secundus* locus, qvem urget Zacharias, (nam *primo* responsum est modò §. 97.) corruptioni mundanæ faveret: qvandoqvidem immediatè nectuntur sibi apud Platonem (suprà §. 22.) *ὅτι μὲν δὴ λυθήσεσθέ γε, οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας,* qvod contrà corruptionem facere largitur Zacharias, &, qvod præcedit: *ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ, οὔτ᾽ ἄλυτοι τὸ πάμπαν,* in qvo sibi alia omnia visus est invenisse.

§. 102. Sed visus: nam & hæc verba immortalitatem cœli adeò non infringunt, ut stabiliant potiùs. Tantùm hoc negatur, eam esse ejus-

ejusdem generis cum immortalitate ipsius Dei, qvippe non absolutam, nec externæ omni violentiæ imperviam. Repete qvæ §. 49. & seqq. diximus.

§. 103. Qvid autem est, qvòd in his verbis pro ἐστὶ Zacharias ἔσεσθε nobis substituit, futurum pro præsente? ὐ πάμπαν ἄλυτοι ἔσεσθε. An licere putavit sibi Platonicum textum in eam formare faciem, qvæ sibi foret commodissima? An librarii culpa hæc fuit? An memoriæ, qvalem & Gazæi notabamus §. 82. circa locum, qvem hìc in Zachariâ *tertium* numeratum jam tum ibi sufficienter excussimus, ἐκ τῆς οἰκείας φθορᾶς τὸν ὑργανὸν τρέφεσθαι. Qvæ verba totidem planè apicibus leguntur non apud Platonem, sed apud Gazæum, ut verosimile sit, alterum ab altero se decipi passum esse.

§. 104. Qvæ seqvuntur apud Zachariam, φύσει δὲ φθαρτὰ χρήματα πάντα ταῦτα γινώσκει, nihil afferunt novi, sed inculcant sensum superiorum.

§. 105. Nos repetitione nostrorum supersedentes concludamus, Platoni meliùs hìc secum, qvàm cum Christianis convenire: transeamusqve ad Leonem Hebræum, qvi ipse qvoqve Dial. III. de Amore (f. m. 500. Tom. I. Cabalist. Pistorii) persvasum nobis cupit, cœlos ex sententiâ Platonis tandem corrumpendos fore.

§. 106. Sed agnovit ejus ex Italico (hâc enim lingvâ Dialogos dederat,) interpres Jo. Carolus Saracenus, *propriam hanc esse ipsius sententiam*, (d. l. in marg.) *qvam Platonicorum interpretum contemptâ spretáq; autoritate sibi sumpserit*, (arg. in eum Dialog. f. 444.)

§. 107. Et verò nihil hìc affert Leo præter suspiciones. Qvarum hæc textura est: Animadvertit, materiam primam, seu rude illud atqve informe chaos haberi Philosophis pro generationis omnis, corruptionisq; principio; ex hoc fundamento ortum & interitum & in sublunares naturas, ut qvæ materiâ constent, derivari, & à cœlo, ut qvod materiæ, saltem hujus, sit expers, propulsari; contrà Platonem, qvia cœlum juxtà cum sublunaribus ex eâdem conflaverit materiâ, ut ortum illi dederit, sic negare interitum non potuisse; divinâ tamen potentiâ sufflaminari credidisse nativam cœli habilitatem; inde fieri, ut cùm inferiora brevissimis intervallis nascendi vices ac moriendi servent, cœlum diuturnâ qvâdam ac stabili ætate gaudeat, qvæ nihilo seciùs finienda sit ad extremum.

§. 108.

§.108. Retulimus bonâ fide non verba Leonis, ſed ſenſûs. Qvos ex eo hauſiſſe qvoqve, ut alia non pauciſſima, nobis videtur ſuppar illi ſcriptor Strozzius Cigogna lib. I. theat. nat. c.8. p.83. ſi excipias, qvod ultimum dicebamus, cœlum omninò ex Platonis mente periturum: de hoc enim tacet Cigogna.

§.109. Verùm non debuit æſtimari Plato ex principiis alienæ Philoſophiæ. Ariſtoteli qvidem, qvi Mundum neceſſitati acceptum referebat, non libertati divinæ, indubium hoc fuit, qvicqvid ortum eſt in tempore, aliqvando & interiturum; qvod interiturum non ſit, etiam retrò æternum eſſe; ſecus ut fiat, in impoſſibilibus habuit.

§.110. Hæc axiomata in Scholam Platonis qvi intulerunt, è duobus alterum impingere Platoni coacti ſunt, ut aut exiſtendi principium adimeret mundo, qvia finem ademerat; aut cum principio daret & finem. Prius elegerant Platonici qvidam, de qvibus §. 2. memorabamus, poſterius Leo.

§.111. Cui Plato ſic reſponderet, qvod ortum eſt, interire poſſe; at verò, qvod à Deo ut causâ voluntariâ ſit ortum, illi ab eadem causâ ſi velit, perpetuitatem indulgeri poſſe; & hoc privilegio ſe mundum a Deo donatum arbitrari, qvod opificium tàm elegans, ubi ſemel conſtruxeris, demoliri improbum videatur: Neqve ſe conſeqventiam agnoſcere, ubi materia prima ſit, ibi nativam labilitatem ineſſe oportere; nam ad efficientem qvoqve cauſam reſpiciendum hìc eſſe, ut, qvæ opera ſint à Summo Deo immediatè profecta, in iis immortalitatem nemini, præterqvam autori, expugnabilem eſſe credamus; qvæ à Diis minoribus, non mirum, ſi ſecus habeant: Mundum ergò duplici vinculo, ne diſſui poſſit, contineri, uno naturæ ſuæ tali à causâ inditæ, altero divinæ voluntatis.

§.112. Hæc duo vincula è Timæo ſuprà §. 51. clariſſimè demonſtravimus. Verùm Leo Hebræus, dum Timæum citat, pro altero vinculo infirmitatem, h. e. pro ſanitate morbum nominat nobis, manifeſto ſatis indicio lippientis oculi. Græca enim illa: τῆς ἐμῆς βουλήσεως μεῖζον ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων, οἷς, ὅτ᾽ ἐγίγνεσθε, συνεδεῖσθε, ſic reddit: *mea namq; potentia*, (tranſeat, qvòd pro voluntate potentiam nominat;) *veſtram infirmitatem longiſſimo ſuperat intervallo.*

§. 113.

§. 113. Nihilo meliùs θάνατον pro altero vinculo substituerat Æneas Gazæus, (suprà §. 92.) Neqve saniora sunt hæc Cigognæ, loco qvem §. 108. indicavimus: *Meum autem consilium*, inqvit Deus (ad Mundum,) *plus potest ad immortalitatem tui, qvàm natura ad interitum*.

§. 114. Pergit Leo: *At ego Platonem cœlos per hæc verba neqvaqvam semper indissolubiles fore existimo voluisse: at rationem tantummodò, cur ipsos ex inferiorum corporum more vicissim gigni corrumpiq́; & angustis eorum vitam terminis circumscribi minimè conspiciamus, cùm tamen ex eâdem communiq́; & isti & illa materiâ, à qvâ novitas & dissolutio proficiscitur, constent, eum arbitror reddidisse.* Hoc non est interpretari sensum, sed torqvere.

§. 115. A Cœlio Rhodigino, qvi adhuc restat, eò brevioribus nos expediemus, quia nec probat ille, qvæ dicit, & satis obscurè animi sensa promit, ad hoc argumentum qvidem qvod attinet. Dicas eum oracula fundere voluisse.

§. 116. Capite ultimo Lectionum Antiqvarum totus in eo est, ut Platonem, tanqvam à Christi placitis haud ferè dissitum laudet. Igitur istius Philosophi *inenarrabilis* illi est *sapientiæ amplitudo atqve majestas, & qvod mirari non vacat satis, Christianæ veritatis ita vestigiis adnexa conglutinatáve, ut similitudo major cogitari magnoperè nulla possit.*

§. 117. Sed ubi ad interitum cœli terræq; perventum est, hæc in utramqve partem flexibilia legas: ista *omnia* juxta Platonem *perseverantiæ eum esse habitura modum, qvem summi Opificis præscripserit Sapientia.*

§. 118. Putat autem Plato, nullum præscripsisse. Ergò nec ullum habebunt. Ita omninò sensit Plato. Sed Rhodiginus verbis ad fallendum compositis contrarium de hoc Philosopho credi voluit.

§. 119. Finire hîc poteram, nisi è Paulo Benio (p. 432. in Timæum Plat.) intellexissem, esse qvosdam, (neminem nominat) qvi non dubitent, qvas Plato alicubi (ut in Timæo f. 1043.) terrarum exustiones memorat, cum eo incendio conjungere, qvod ex divinis literis didicimus mundo huic mortali interitum allaturum.

§. 120. Verùm his rectè respondet idem Benius, Platonem *non de generalibus cladibus loqvi, sed de iis tantùm, qvibus certæ terrarum*

 parti

parti vastitas inferatur: (disces hoc idem è loco Minucii Felicis, quem suprà §. 16. descripsimus:) *nam apertè tradit, ab iis exustionibus atque vastationibus Ægyptum atq; eas omnes regiones liberas esse, quæ penes fluvios ac maria posita sunt, atque hoc pacto antiquitatum memorias conservari.*

DISSERTATIO IV.

ad Thes. VIII. u.

Aristotelica Mundi Æternitas.

§. 1.

A*Ristoteles*, teste Lactantio lib. VII. c. 1. *semper ait fuisse mundum, ac semper futurum.* Consentiunt in hoc de Aristotele effatum Cicero in Lucullo p. 30. Æneas Gazæus p. 58. Theophrasti sui, & ore uno, quod sciam, prisci pariter ac recentes omnes, si unum fortè vel alterum excipias, quem intempestivum, hoc ævo maximè, quo barbaram historiæ veteris ignorantiam exuimus paulatim, studium demonstrandi consensum Aristotelis cum S. Scripturâ eò adegit, ut contrà tot seculorum persvasionem, contrà manifestam oculorum fidem, tueri incipiat, dari juxta Aristotelem & creationem mundi cum novitate essendi, & interitum.

§. 2. Verùm assertioni huic refutandæ vel solum cap. 10. lib. I. de cœlo suffecerit. Ubi de duratione mundi ex professo agens Aristoteles tùm eorum rejicit opinionem, qvi principium illi sine fine, tùm aliorum, qvi principium pariter & finem dabant. Necesse est ergò, ipse Mundum principii pariter & finis expertem statuerit. Nam fini illi certè absqve principio, (qvæ qvarta sententiarum varietas restat, soli Loqventium Sectæ apud Averroem in h. l. cujus verba qvære lit. b. ad thes. II. approbata.) non dedit, neqve hujus opinionis ab ullo, qvod compertum habeam, fuit unqvam insimulatus.

§. 3. Nobis, qvia de fine mundi, non principio, suscepta in his est tractatio, faciendum hoc loco, ut aliqvid sigillatim de ruinâ orbis ex

ex ejus Philoſophi mente promamus. Qvam ipſe nullam profectò univerſalem credidit.

§. 4. Etenim lib. I. Meteor. c. ult. cùm de particularibus diluviis memoraviſſet, *ridiculum* tandem pronunciat (f. 424. H.) *ob parvas breviculasq́; mutationes univerſum moveri aſſerere:* additq́; (f. ſeq. A.) *ut anni temporibus hiems intervenit, ita magnâ qvâdam temporum converſione* (περιόδου τινὸς μεγάλης) *magnam hiemem & exceſſum imbrium intervenire.*

§. 5. Hunc ejus locum afferri video à viris doctis, (*Magio* I. de Mundi exuſt. 8. f. 17. *Lipſio* II. Phyſiol. Stoic. 21. p. 106. *Lindenbrogio* ad Cenſorin. p. 98. *Gonſalio* de duplici terrâ viv. p. 99.) ad explicandum illud Cenſorini c. 18. de die nat. *Eſt præterea* annus, *qvem Ariſtoteles* maximum *potiùs qvàm* magnum *appellat, qvem Solis & Lunæ vagarumq́; qvinqve ſtellarum orbes conficiunt, cùm ad idem ſignum, ubi qvondam ſimul fuerunt, unà referuntur, cujus anni* hiems *ſumma eſt* κατακλυσμὸς, *qvam noſtri diluvionem vocant,* æſtas *autem* ἐκπύρωσις, *qvod eſt mundi incendium. Nam his alternis temporibus mundus tùm exigneſcere, tùm exaqveſcere videtur.*

§. 6. Verùm bene faciunt Lipſius & Lindenbrogius, qvòd hîc trepidant. Apud Ariſtotelem enim eo in loco nulla *anni maximi* cognominatio; nulla ἐκπυρώσεως aut *æſtatis* mentio; *hiemis* qvidem aliqva, ſed *magnæ,* non *ſummæ* ſeu *maximæ:* h. e. diluvii, ſed particularis, qvale Deucalioneum in ſeqventibus memorat, non univerſalis, qvod ipſe nullum credidit.

§. 7. Ergò ſi Cenſorini ἐκπυρώσεις & κατακλυσμοὺς exponimus, ut fieri debere apparet, de ruinis univerſalibus, certum eſt, Ariſtotelem contraria docuiſſe. Unde Philo Judæus, contrà interitum mundi diſputans, Stoicis eum opponit, apud Calixt. de ſupr. judic. p. 136. Longè rectiùs, qvàm Delrio, qvi Comm. in Senecæ Octav. p. 533. Ariſtoteli in hoc κατακλυσμοῦ & ἐκπυρώσεως negotio Stoicos jungit, & p. ſeq. *extremum mundi diem* ex eodem Ariſtotele memorat nobis: cùm tamen p. 532. (locum hunc ejus dedi lit. s. ad theſ. VIII.) Ariſtotelii ſententiam de mundo nunqvam perituro contrà Stoicos dediſſet.

§. 8. Hæc ita cùm ſint, qvid Cenſorino faciemus? Non diſplicet illa, etiam Voſſio p. 257. theſ. Theol. approbata, Lipſii ſuſpicio, d. l. in margine, annon *Ariſtocles* (pro *Ariſtoteles*) in illo Cenſorini loco

H 2 legen-

legendum? qvem ex Eusebio, (locum ejus dabo Differt. seq. §. 35.) constet de conflagratione scripsisse.

§. 9. Qvisqvis autem ille fuit, videtur sic censuisse, ut magnus annus sit, qvi mundo particulares inferat ruinas, maximus qvi universales. *Magnum* ex Aristotele voces περίοδον μεγάλην: *maximum* ex Numenio περιόδους μεγίστας & ἐνιαυτὸν τὸν μέγιστον. Numenii verba vide apud Eusebium XV. præp. Evang. f. 479. ed. Lutet. A. 1544. & Lipsium II. Phys. Stoic. 22. p. 107.

§. 10. Tamen, inqvies, apud Aristotelem universalia qvoqve excidia reperio. Nam in libro de Elementorum proprietatibus scribit, *ubi Planetæ conveniunt in Piscium signum, contingere mox, ut aqvis diluantur omnia; qvòd si in Geminis sit coitus is, futuram universi conflagrationem.* Sanè citat hæc, qvanqvam alienâ fide, Rhodiginus I. Lect. Antiq. 20. E qvo repetunt, & ad generales duos obitûs Mundanos accommodant Magius I. de exust. mund. 8. & Benius in Timæ. Platon. p. 433. qvi fatetur, hæc cum reliqvis Philosophi decretis mirificè pugnare. In qvo profectò eum ratio non fugit.

§. 11. Verùm nobis expedita responsio est, illum *de Elementorum proprietatibus* librum esse cujuscunqve potiùs, qvàm Aristotelis, ut jam diu observatum Mirandulæ I. in Astrol. f. 284. & Nunnesio de caus. obscur. Aristot. p. 47.

§. 12. Qvid? Ne ille qvidem Pseudaristoteles de aliis loqvitur, qvàm particularibus Mundi damnis. Verba hæc sunt, (nec alia reperias in toto libro, qvæ huc faciant:) *Ipsi dixerunt,* (vides insuper, hæc recitativè proferri,) *qvòd diluvium, qvod fuit in terrâ, non fuit, nisi propter conjunctionem stellarum in signo Piscis; & qvòd ventus, qvi interfecit gentes in Hedramot, fuit propter conjunctionem, qvæ fuit in Geminis; & qvòd pestilentia, qvæ fuit in terrâ jam &* (legendum videtur in terrâ *Jamet*, ut hoc ultimum sit nomen nescio qvod proprium perinde ut *Hedramot,* qvod præcesserat modò,) *causa non fuit, nisi conjunctio, qvæ fuit in signo Virginis, & similiter reliqva facta, qvæ fuerunt apud aggregationes & apud conjunctiones,* c. 1. p. 207. Volum. VII. Aristot. ed. Latin. Venet. A. 1562.

§. 13. Etiam hoc amplius hinc disce, pervertisse hunc locum eos, qvi duas in eum contrarias clades, unam ab aqvis, alteram ab ignibus, intulerunt. Nulla enim ignium in eo aut conflagrationis mentio; nec

nec duarum tantum, sed trium cladium, qvæ sunt diluvium, venti, pestis, sub totidem signis, Piscium uno, Geminorum altero, Virginis tertio. Qvibus si qvartum adjungas Sagittarii, qvem facile credo fuerit Astrologis, damno peculiari nobilitare, constabunt illis intervallorum Zodiaci æqvales distantiæ.

§. 14. Et hoc probabile est eos voluisse, è qvibus istius libelli autor hæc repetiit, qvanqvam qvarti nec signi nec damni mentionem apud eum reperias. Nam & qvi duabus illis universalibus Mundi ruinis, conflagrationi ac diluvio, metas temporum ponebant, ut Berosus apud Senecam III. Nat. Qv. 29. æqvas eas signorum spaciis dirimebant, Cancri & Capricorni: vid. Dissert. seq. §. 41. Qvorum inventa sunt apud nos suo modo imitati, qvi tot admodùm annos à diluvio Noæ ad ignem judicii numerabant, qvot elapsi fuissent à condito Mundo ad diluvium.

§. 15. Redeo ad Aristotelem. Qvem uti certum est Mundo perpetuum durandi spacium dedisse, ita causam perpetuitatis hujus non cum Platone in divinâ voluntate, sed immutabili necessitate, qvam ipse Deus, si maximè vellet, mutare non posset, qvæsivisse, facilè svadebitur è simili ejus circà mundi ortum opinione. Nempe statuit, Mundi conditorem fuisse Deum ex agendi non facultate liberâ, sed necessitate naturali.

§. 16. Ita sensisse, & à veritate Christianæ fidei deviasse, Scholastici qvoqve nonnulli agnoscunt. Vide Soncinatem XII. Metaph. q. 19. Javellum in XII. Metaph. q. 10. Conimbricenses in VIII. Phys. 2. q. 5. art. 2. p. 372. (è qvibus nonnihil dedi Dissert. II. §. 35.) & qvos illi citant Scotum, Hervæum, Marsilium, alios.

§. 17. Pseudægidius Romanus, (ita voco qvia p. 496. citat Soncinatem vero Ægidio Romano aliqvot seculis posteriorem,) Comm. in XII. Metaph. 6. q. 2. p. 1084. ed. Ursell. A. 1604. Aristotelis mentem hâc similitudine declarat: *Qvemadmodùm nos fatemur Filium in Divinis produci à Patre per intellectum, & Spiritum S. à Patre & Filio per voluntatem, utrumqve tamen ex necessitate naturæ: ita Aristoteles assereret, universum productum fuisse per intellectum & voluntatem, sed tamen ex necessitate naturæ & non liberè.*

§. 18. Sicut ergò Ariſtoteles mundum retrò æternum fecit, Deo illum per naturæ neceſſitatem procreante: ita æternitatem ipſi prorogavit etiam in tempus poſterum, cùm ademptam Deo libertatem in condendo non poſſet arrogare in deſtruendo.

DISSERTATIO V.

ad Theſ. XI. l.

Annus magnus.

§. I.

Notus eſt Virgilii Poetæ verſus lib. III. Æn. 284.

Intereà magnum *Sol circumvolvitur* annum.

Ubi conſentiunt Interpretes, *magni anni* titulo fuiſſe deſignatum *annum vulgarem unicum*, comparatione menſis videlicet: qvi & ipſe *annus eſt* qvidam, h. e. temporis in ſe redeuntis (qvod hìc è Lunæ curſu menſtruum intellige,) circulus: (hæc ſingnificandi vis cùm in latinâ voce *anni* eſt, tùm in græcâ *ἐνιαυτὸς*:) ſed anno illo ſolari minor.

§. 2. Habuit ergò qvidem cauſam Virgilius, cur illum etiam annum, qvi non niſi duodecim menſium curriculis abſolvitur, nomine dignaretur *magni:* verùm neſcio, an hìc Poetam ullus eorum ſeqvatur, qvi de hoc argumento philoſophantur. Nam hi potiùs annum vulgarem eo gradu locant, ut illius tanqvam parvi contemplatione qvicqvid annorum eſt *magnorum* tituli hujus prærogativâ gaudeat. Seponamus ergò & nos annum Virgilii magnum.

§. 3. Eo ſecluſo *Annus magnus* reliqvæ ſignificandi amplitudini, qvæ ſatis vaſta eſt, relictus, ſi qvalemcunqve nominis expoſitionem deſideres, nihil aliud erit, qvàm complexio qvædam ſeu congeries annorum parvorum ſive vulgarium.

§. 4. Jam cùm & complexio hæc varia genera, & genus ferè qvodlibet varias de motibus corporum cœleſtium hypotheſes admiſerit; neceſſe fuit, ubi ad qvæſtionem, qvot vulgaribus annis circumſcriba-

ſcribatur magnus, reſpondere placuit, ingentem reſponſorum qvaſi exercitum naſci.

§. 5. Sed hunc ab iis, qvi argumentum id proſeqvuntur, magis videas inſtar gregis palabundi paſſim in campum emitti, qvàm ſub ſignis certis accuratè ordinari in acies adverſas. Qvo fit, ut iſta legendo qvi intuentur, mirari magis vaga tot Sententiarum diſſidia poſſint, qvàm ipſas aut intelligere, aut committere ſecum ac dijudicare.

§. 6. Dijudicationem hanc iis, qvi ſunt his ſtudiis innutriti, relinqvo; ne ſingularum qvidem, qvæ miſerè paſſim confunduntur, opinionum omnium in ſuos ordines deſcriptionem in me ſuſcipio. Satis habebo, ſi qvibusdam claſſes certas dedero, inqve uſum argumenti præſentis aperuero, cujus qvaſi familiæ magnum annum intelligant, qvi ex ejus circuitu mundo incendium univerſale denunciant. Sed ipſam prius multitudinem confuſaneam libet inſpicere.

§. 7. Varias de magno anno ſententias congerunt è priſcis *Plutarchus* II. de plac. Philoſ. c. ult. (qvem ſuo more deſcribit *Pſeudogalenus* hiſtor. Philoſ. f. m. 7.) & *Cenſorinus* c. 18. de die natali; è junioribus *Alexander ab Alexandro* III. genial. dier. 24. p. m. 168. *Lilius Gregorius Gyraldus* de ann. & menſ. Tom. II. oper. f. 548. 549. *Hier. Magius* lib. III. de mundi exuſt. c. 16. f. 105. ſeqq. *Jo. Lalamantius* de ratione anni p. 15. ſeqq. *Fabricius Paduanius* caten. temp. c. 60. p. 398. ſeqq. *Gaſſendus* Phyſ. Sect. I. lib. 1. c. 7. Tom. I. Oper. f. 176. Qvibus adjunge, qvanqvam de maximo tantùm anno ſolicitos, *Clavium* comment. in Sphær. Sacrob. p. 56. & *Alphonſum Pandulphum* de fine mundi f. 154.

§. 8. Ex his locum Plutarchi, qvoniam brevis eſt, integrum, noſtris tamen obſervationibus illuſtrandum, adſcribemus è verſione Xylandri Part. II. moral. p. 28. *Magnum annum* alii *octennio definiunt*, alii *19. annis*, alii *59. a)* Heraclitus *b) annorum ſolarium millibus octodecim c)*; Diogenes *365. annis tantis, qvantus unus eſt Heraclito d)*; alii *7777. e)*. Sex igitur, uti vides, opiniones referuntur nobis à Plutarcho.

a) Interpres Pſeudogaleni, à qvo Plutarchum deſcribi §. præc. diximus, Julius Martianus Rota, 61. Minus benè. In Græco enim eſt: ἐν τοῖς ἑξήκοντα ἑνὸς δέουσιν. Ergò vertendum erat, non, *ſexaginta & uno*, ſed, *undeſexaginta*. Verùm græcam vocem δέουσιν prætervidiſſe Rota videtur.

b) Ma-

b) Malè Paduanius p. 403. huic jungit Caſſandrum, de qvo certiora ad §. ſeq. lit. p. dabimus è Cenſorino.

c) rectè, & græco μυρίων ἑξακισχιλίων convenienter. Perperam *duodecim* annorum millia leguntur apud Magium f 106. Fortè ſcripſerat ille, qvod rectum eſt, & ex aliâ Plutarchi verſione, qvam & Lalamantius p. 16. ſeqvitur, *duodeviceна* millia.

d) annis ergò 6570000.

e) Hic minus bene verſio altera, de qvâ modò, apud Lalamantium, qvam & Magius præ oculis habuit, *ſeptena millia tricena ſeptuagena ſeptena.* Qvi hoc primus ita extulit, eum decepiſſe videtur affinitas notarum 7777. & 7377. Sed harum priorem tantùm probant græca Plutarchi, δι' ἑπτακισχιλίων ψοζ'. Pro ψοζ' Julius Martianus Rota fortè legit ψπζ': vertit enim apud Pſeudogalenum, 7787. unde numerus hic & in Paduanium migravit. Hâc occaſione in poſterum qvoqve meminiſſe te velim, lectionum circà numeros diſcrepantiam ſæpe proficiſci è ſimilitudine notarum, ſive arabicæ ſint, ſive Romanæ aut græcæ.

§. 9. Longè major earum ſeges eſt apud Cenſorinum, & pleramqve prolixior expoſitio. Ideò ſolos ſingularum numeros adſcribemus, ad hos tamen etiam alicubi monituri nonnihil. Ii verò ſunt 2 *f*). 4 *g*). 8. 12. 19. 59. 76. 82. 304 *h*). 1461 *i*). 2484 *k*). 5522 *l*). 10800 *m*). 10884 *n*). 100020 *o*). 3600000 *p*).

f) Hic *minimus* omnium, qvos memorari ab hoc ſcribentium genere video, annus eſt magnus. Nam à Virgilio, qvi vulgarem etiam annum *unum* hoc titulo inſignit, eos diſcedere dictum eſt §. 2.

g) Fruſtrà 3. & 5. interſerit Gyraldus, non facturus, ſi cum curâ legiſſet, qvæ de *trieteride* & *pentaeteride* monet Cenſorinus, *biennii* tantùm & *qvadriennii* hos circuitûs eſſe.

h) *Vel, ut alii,* 354. inqvit Paduanius.

i) Numerum hunc Salmaſius f. 581. 582. Exerc. Plin. adverſùs eos, qvi 1460. ſcribunt (in his eſt Alex. ab Alex. & Gaſſendus,) pluribus defendit. Habes eum (ut alios taceam,) apud Columellam in fin. cap. 6. lib. III. de re ruſt. Vide & qvæ dicemus Differt. IX. §. 280 & 322.

k) hujus & ſeqventium numerorum autores è Cenſorino adſcribemus infrà §. 38.

l) hîc è Plutarcho interponi poteſt numerus 7777.

m) numerum hunc Cenſorinus dat *Heraclito*, (pro qvo malè Gyraldus f. 549. *Herodotum* ſuggerit,) & *Lino*. Plutarchus *Heraclito* dederat 18000.

n) Lalamantius hic 10984. exhibet, Gyraldus 13984. Gaſſendus 19804.

o) malim 120000. ut eſt apud Gyraldum & Gaſſendum, qvi ſuis in Codicibus habuiſſe videntur CXX. M. pro qvo noſter à Lindenbrogio editus C. M. XX.

p) ita

p) ita Caſſandrus cenſuit, qvi maximi repertorem numeri jactare ſe poſſet, niſi vinceret ipſum numerus Diogenis è Plutarcho memorat9 6570000. Qvem ſanè qvi exceſſerit, neminem novimus.

§. 10. Plutarchus & Cenſorini Catalogos diligentia juniorum, qvos §. 7. citabamus, non paucis opinionibus auxit, qvarum aliæ veterum ſunt, aliæ recentiorum. Nos univerſarum, qvæ ſic acceſſerunt, numeros eo proferemus ordine, qvalem ſtudioſè Cenſorinus nobis prævivit, nuſpiam ut minor præcedat majorem. Teſtes ſingulorum ſcholia dabunt ſubjecta.

§. 11. Sunt ergò hi numeri: 600 *q*). 3000 *r*). 6000 *s*). 7000 *t*). 9000 *u*). 9977 *x*). 10400 *y*). 12954 *z*). 15000 *a*). 23760 *b*). 25200 *c*). 26000 *d*). 30000 *e*). 36000 *f*). 47000 *g*). 49000 *h*). 300000 *i*). 350635 *k*).

q) Gyraldus è Joſepho, qvem vide I. Antiq. 3. f. m. 9. Addit Lalamantius, eſſe qvi eo loco 900. ſcribant: confer Paduan. p. 402.

r) Alex. ab Alex. qvi pleroſqve ſic ſentire ſcribit, neminem tamen citans nominatim. Nos hunc numerum deprehendimus apud Servium ad I I. Æn. v. 283. f. m. 340. qvi Ciceronem è libris de naturâ Deorum advocat. Locum Ciceronis adhuc inqvirimus.

s) Paduanius ex oraculo Heliæ paſſim obvio.

t) Idem ex aliis neſcio qvibus: iis fortè, qvos memorabimus Diſſert. IX. §. 3:8.

u) Idem ex Marſilio Ficino.

x) Gaſſendus ex Empirico.

y) Paduanius ex Petro Haliacenſi.

z) Alex. ab Alex. qvi vult Mathematicos & Arabes inprimis ita opinatos. Conf. Paduanium. Gyraldus è Cicerone profert. Scripſerat hoc Cicero in Hortenſio. Sed perierat nobis eo cum libro ſententia Ciceronis, ni conſervâſſet eam Tacitus, ſive qvisqvis eſt Scriptor Dialogi de Oratoribus, & Servius ad I. & III. Æneid. Virgil. f. m. 184. 340. E qvibus Magius paulò alios numeros, variantibus nempe codicibus, exhibet, qvi ſunt 12154. (hunc ſanè priore loco Servius qvoqve noſter enunciat, item Paduanius,) & 12854. (qvem Scriptor Dialogi habet. Verba ejus infrà dabo §37) Sed ut 12954. retineamus, & Solini, qvanqvam Ciceronem ipſe non nominat, loco, qvem Diſſert. IX. §. 309. reperies, perſvaderi poſſumus.

a) Hunc numerum nemo recentiorum præterit. Protulit eum Macrobius, dum Somnium, qvod Scipionis inſcripſerat Cicero, interpretatur lib. II. c. 11. p. 150. Qvare Gaſſendus hanc opinionem, qvaſi ex interpretatione Macrobii, tranſcribit Ciceroni. Rectiùs Phyſicis Magius & Gyraldus, nam hos, non Ciceronem, nominaverat Macrobius. Qvidam & Platoni tribuunt apud Paduanium.

b) Clavius & Pandulphus ex Albategnio.

c) Pandulphus è Tychone: cui tamen Gassendus dat solùm 25000.

d) Gassendus è Copernico.

e) Paduanius è Firmico: de qvo tamen mox lit. i. aliter loqventem audiemus Gassendum.

f) Magius, Clavius, Pandulphus è Ptolemæo; Paduanius ex Pseudaristotele de proprietatibus elementorum.

g) Idem Paduanius è Chaldæis.

h) Lalamantius absqve autore; Gassendus, Clavius, Pandulphus ex Alphonso.

i) Gassendus è Firmico, qvem alibi certum est inhærere numero 1461.

k) Idem Gassendus ex Achille Tatio.

§. 12. Non dubium, plures adhuc numeros, ubi diligens librorum scrutator accesserit, constipari posse: atque ex his dabimus aliqvos §. 29. & 42. De aliis etiam conjecturam proponemus nostram Differt. IX. §. 305. Sed qvæ congesta hîc sunt, facilè sufficient admirationi. Qvis enim ad hæc variantium opinionum portenta non obstupescat, si videat esse, qvi magnum annum biennio, esse, qvi cum Diogene, (cujus numerum à nemine superari dictum est lit. p. ad §. 9.) annis 6570000. definiant, atqve inter hæc extrema tantam insuper mediarum opinionum turbam intercurrere?

§. 13. Sed sciendum est, & illas extremas opiniones duas, & mediarum non paucas ob ambiguitatem vocabuli, qvæ in multis alia est, planè sibi non contradicere; qvæ autem verè pugnant, earum bella maximè pendere tùm ex obscuritate motuum cœlestium, tùm ex hypothesium varietate.

§. 14. Ut varios ambigui vocabuli sensûs animadvertas, ante omnia secari debet *annus magnus* in species duas, *civilem* ac *naturalem*.

§. 15. Est autem in genere *tempus civile*, qvod in usum civilem, h. e. popularem atqve practicum è supputatione licet non accuratissimâ, sibi gens qvævis aut civitas statuit; *naturale*, qvod Mathematici gratiâ speculationis è motuum cœlestium qvantum qvisqve potest, exqvisitissimâ observatione, aut qvæ saltem sit curiosior civili, dimetiuntur.

§. 16. Qvod speciatim ad *annos* attinet, non solet horum supputatio civilis aliunde repeti, qvàm à cursibus evidentissimorum siderum, Lunæ ac Solis. At qvi *naturales* annos scrutantur, nullum plane-

planetam, ne qvidem fixorum luminum orbem, (ut observationes rerum, qvæ infra Lunam geruntur, de qvibus §. 27. taceam,) præterire solent, cui non intendant aciem ingenii.

§. 17. Specialissimè *annus magnus civilis* est, qvi vulgari seu parvo civili major eum aliqvoties complectitur, publiceq; receptus à civitate negotiis vitæ civilis inservit. *Naturalis magnus*, qvem naturali parvo majorem pro scientiæ sublimioris commodo Mathemaici suis definiunt spaciis.

§. 18. Fateor Censorino, cùm magnorum annorum, qvorum numeros §. 9. recitavimus, historiam scriberet, nullam fuisse curam, ut magnos annos civiles à naturalibus distingveret: qvi laboravit in eo potiùs, ut in ordinandis illis, (cui rei vel oculi fidem faciant,) unicè seqveretur naturalem numerorum abstractorum seriem. Sed ea distinctio majoris momenti visa nobis in hanc speculationem dilapsis est, qvàm qvæ omitti debuerit.

§. 19. *Magnorum civilium* annorum non unum genus est. Alius enim hunc finem habet propositum, ut consulat excessui, qvo Solaris annus sex horis circiter superat spacium dierum 365. Qvi excessus, qvoniam qvatuor annis expletis in diem integrum crescit, qvarto cuiqve anno diem unum inserere, seu, ut cum artificibus loqvamur, intercalare visum est.

§. 20. Ita *qvaternûm annorum* circuitus magnum annum constituit & Græcis, qvi *Olympiadem*, & Romanis, qvi *Lustrum* vocavére, & hunc ambitum certis ludis aut negotiis, (qvo in genere maximè sita est hujusmodi temporum civilitas,) notabilem fecére.

§. 21. Vetustissimi tamen Græci, anteqvam rectiùs saperent, *biennii* tantùm spacio magnum annum incluserunt, atqve hic apud Censorinum suprà §. 9. lit. f. magnorum annorum est minimus.

§. 22. Vicissim cùm qvadriennium ad Solis modò cursum, nec ad Lunæ congruere videretur, *octo annorum* circuitum inventore Cleostrato pleraqve Græcia verum esse magnum annum existimavit: qvo exacto Delphis qvoqve Ludi Pythii conficiebantur.

§. 23. Aliud genus est, qvod *Cyclos* vocari mos obtinuit. Est autem Cyclorum qvoqve varietas insignis. Notissimi hodiè duo, *Lunaris annorum 19.* & *Solaris annorum 28.* Qvorum ille paschalibus terminis, hic literis dominicalibus reperiendis inservit. *Lunarem* ab in-

 vento-

ventore annum vel cyclum *Metonis* qvoqve appellant. *Magnum* annum vocari præter Censorinum docebit Aldus Manutius I. de qvæst. per epist. 6. (apud Gruter. IV. Lamp. p. 205.) è Diodoro Siculo.

§. 24. Maxima civilium annorum periodus *seculo* definitur: unde secularibus olim apud Romanos ludis nomen. Nos *Jubilæum* vocare solemus illum, qvi ambitum secularem terminet. Notandum interim, nec seculi nec Jubilæi numerandi rationem semper eandem observatam fuisse, qvòd scilicet jam hypotheses, jam (ut in Papalibus jubilæis) rationes Politicæ variarent.

§. 25. Sed an *seculum* qvoqve annis *magnis* civilibus annumerabimus? Non video qvid vetet magnoperè, præsertim cùm cæteros civiles magnos adeò superet magnitudine, ut *maximus* ipsorum haberi mereatur: nisi fortè hoc urgeas, qvòd anni civiles cæteris, qvotqvot *magnos* vocare mos est, qvalicunqve astronomicæ artis hypothesi nitantur, atqve adeò ad motuum cœlestium varietates respiciant; *seculum* verò non tàm astrorum cursibus, qvàm humanæ vitæ spacio longissimo natales suos debere videatur.

§. 26. Ac putes hinc fuisse causam Censorino, cur à totâ magnorum annorum serie seculum peculiari capite, qvod 17. est, separaret. Sed profectò à consilio ejus, qvi anni magni qvantitatem tantillis ab initiis ad tàm immensam vastitatem (regredere ad §. 9.) nullo naturalium ac civilium discrimine (per §. 18.) dilatare cogitaverat, alienum non fuisset, illis tot ordinibus etiam seculum inserere: saltem, hoc si fecisset, parata fuisset spes veniæ.

§. 27. Venio ad *annos magnos naturales*. Horum alii siderum, alii rerum, qvæ infrà Lunam geruntur, observatione constant. Ad hoc alterum genus refero *annum Chaldaicum*, ex annis vertentibus *duodecim* conflatum. Hunc enim *Genethliaci*, ut est apud Censorinum p. 92. *non ad Solis Lunæq; cursûs, sed ad observationes alias habent accommodatum, qvòd in eo dicunt tempestates, frugumq; proventûs, sterilitates item morbosq; circumire.*

§. 28. Nec putem tamen planè securos hìc siderum fuisse Chaldæos, cùm ab his qvoqve, saltem aliqvâ ex parte, naturaliter pendeant istæ sublunarium sive vices, sive mutationes qvalescunqve. Ergò per nos duplicis observationis, qvarum alia siderum sit, alia in orbe hoc inferiore tempestatum aliarumq; rerum ex his oriundarum, mixturam, qvi volet, hìc agnoscat.

§. 29.

§. 29. Sanè verò Plinius lib. XVIII. c. 25. f. 272. ubi similem annum, sed è *qvadriennio* vel *octennio* compositum, describit, non obliviscitur Solis ac Lunæ. *Indicandum & illud*, inqvit, *tempestates ipsas ardores suos habere qvadrinis annis, & easdem non magna differentiâ reverti ratione Solis, octonis verò augeri easdem centesima revolvente se Lunâ.* Idem qvoqve lib. X. c. 2. tempestates & sidera conjungit, licet de majore annorum periodo loqvens: *Cum hujus alitis* (Phœnicis) *vitâ* (fecerat hanc annorum 660.) *magni conversionem anni fieri prodit idem Manilius, iterumq; significationes tempestatum & siderum easdem reverti.*

§. 30. Subaudiamus ergò sidera etiam, cùm tacet Plinius lib. II. c. 47. f. 14. *Omnium qvidem (si libeat observare minimos ambitûs) redire easdem vices qvadriennio exacto Eudoxus putat, non ventorum modò, verùm & reliqvarum tempestatum magna ex parte.* Qvam Eudoxi regulam ubi è Plinio citavisset Ranzovius in Calend. Rom. p. 20. hæc subdit: *Cujus qvidem rei ne alias aut remotiores a tingamus, ea forsan causa statuetur, qvòd ut revolutiones annorum mundi singulo qvadriennio ad eadem signa, eundemq; fermè locum redeunt, ita fixarum stellarum ortus atqve occasus in hoc negotio haud parvi momenti eisdem fermè diebus ac locis recurrant, ac proinde eundem effectum producant.* Confer qvæ Diss. IX. §. 280. dabimus è Columellâ.

§. 31. Cave autem offendaris, qvòd eosdem numeros qvosdam & hic in annis naturalibus, & paulò ante §. 20. 22. in civilibus, ubi pariter memorabamus *qvadriennium* & *octennium*, exprimi vides. Eadem enim annorum congeries, qvatenus ad usum civilem accommodatur, *civilis* est, qvatenus ad scientiam aut prædictiones Astronomorum, *naturalis*.

§. 32. Restat, ut de altero qvoqve magnorum naturalium annorum genere nonnihil dicamus, qvod è solâ pendet corporum cœlestium observatione. Esse autem in hoc genere non modò specierum, sed & circà species singulas opinionum varietatem non exiguam, facilè judicabit, qvi & motuum, qvibus tum planetæ singuli, tùm fixa sidera reverti ad puncta pristina possunt, & in astronomicis calculis hypothesium multitudinem animo comprehendet. *Ajunt cuilibet erraticæ stellæ suos annos maximos, medios & minimos esse:* verba sunt Nicetæ Choniatæ lib. I. thesaur. orthod. fid. c. 9. p. 14.

§. 33. Nobis hîc sufficiat, monuisse, *magnum annum*, è cujus fatali periodo mundi totius conflagrationem nasci persvasum veteribus Gentilium qvibusdam Philosophis fuit, eum intelligi oportere, qvem *verè vertentem annum* Cicero appellat apud Macrobium II. in Somn. Scip. 11. p. 149. nimirum *cùm AD IDEM, unde semel profecta sunt, CUNCTA ASTRA redierint, eandemq; totius cœli descriptionem longis intervallis retulerint*, Paulò post: *Signis OMNIBUS ad IDEM principium stellisq; revocatis expletum annum habeto.* Qvibus in verbis claram satis definitionem habemus.

§. 34. Itaqve cùm apud Nemesium c. 38. de naturâ hominis (p. 113. edit. Nicas. Ellebodii, qvi latinè interpretatus est,) *Stoici ajunt, stellas errantes cùm ad idem & in longitudine & in latitudine signum referuntur, in qvo initiò erant, cum primùm mundus est conditus, certo temporum ambitu, conflagrationem & interitum rerum efficere, & de integro mundum eodem restitui*, anni hujus magni periphrasin agnosce.

§. 35. Hunc annum, ut à magnis aliis, minoribus tamen, qvi particulares tantùm ruinas minari mundo credebantur, distingverent, *maximum* à qvibusdam appellatum fuisse, monuimus Differt. IV. §. 9. ubi in præcedentibus locum de hâc eadem re Censorini excussimus, proq; *Aristotele*, qvem ibi Censorinus nominat, *Aristoclem* legendum videri monuimus.

§. 36. *Aristocles* videlicet, (non *Aristoteles*) scripserat, ut ex Eusebio citat Lipsius II. Phys. Stoic. 22. p. 107:) *κατά τινας εἱμαρμένους καὶ ὡρισμένους χρόνους ἐκπυροῦσθαι τὸν σύμπαντα κόσμον, per fatalia qvædam & definita tempora Mundum exardere.* Qvo loco dum *definita tempora* nominat, haud obscurè *magnum annum* designat, eumqve adeò copulat *fato*, qvod & Ciceronem facientem vidimus lit. l. ad thes. XI.

§. 37. Sed qvot annos vulgares, vel qvot annorum potiùs millia complectitur ille maximus? Cicero loco paulò ante §. 33. citato *vix audet definire, qvàm multa hominum secula in eo teneantur.* Alibi tamen definit. Sic enim Scriptor dialogi de Oratoribus, (qvem Tacitum vulgò esse volunt,) p.m. 372. *Sicut Cicero in Hortensio scribit, is est magnus & verus annus, qvo eadem positio cœli siderumq;, qvæ cum maximè est, rursum existet, isq; annus horum, qvos vocamus annorum XII. ∞ DCCCLIV. complectitur.* Regredere & ad ea, qvæ scripsimus suprà lit. z. ad §. 11.

§. 38.

§. 38. Aliis alii placuerunt numeri. Omnes adſcribere faſtidium eſt. Sit ergò ſatis è Cenſorino paucos repetere. *Hunc* (annum magnum) inqvit c. 18. p. 94. *Ariſtarchus putavit eſſe annorum vertentium 2484. Aretes Dyrrhachinus 5552. Heraclitus & Linus 10800. Dion 10884. Orpheus 100020. Caſſandrus tricies ſexies centum millium.*

§. 39. Dividebant porrò, perinde ut olim Solarem, in duas tantùm, non qvatuor partes, *hyemem* & *æſtatem*, orbiq; exitium univerſale augurabantur *hyeme* qvidem anni magni ab undis per κατακλυσμὸν, *æſtate* verò à flammis per ἐκπύρωσιν: (corrige Magium, apud qvem III. de exuſt. mund. 16. f. 105. 106. perperam bis legitur *eclipyroſis.*) Verba in hanc rem Cenſorini qvære Diſſert. præced. §. 5.

§. 40. Hieron. Magius lib. I. de mundi exuſt. c. 12. f. 21. diſqvirit, an illuvio rectè *hyems* magna aut ſenectus, exuſtio verò *æſtas* magna appellari poſſit, abſurdeq; nimis & ineptè loqvutos illos videri pronunciat, qvi his utuntur metaphoris. Verùm neſcio an eorum mentem ſit ubiqve ſatis vel ſecutus vel ſaltem aſſecutus. Ad hæc meminiſſe oportebat, nullum ſine diſſimilitudine eſſe ſimile.

§. 41. Etiam ſigna Zodiaci nominabant iſti veteres, ſub qvibus ubi planetæ omnes coierint, hæc eſſent eventura, *Capricornum* & *Cancrum*. Seneca III. Nat. Q. 29. p. 781. *Beroſus, qvi Belum interpretatus eſt, ait curſu iſta ſiderum fieri, & adeò qvidem id affirmat, ut conflagrationi atqve diluvio tempus aſſignet:* arſura *enim terrena contendit, qvando omnia ſigna, qvæ nunc diverſos agunt curſus, in* cancrum *convenerint, ſic ſub eodem poſita veſtigio, ut recta linea exire per orbes omnium poſſit;* inundationem *futuram, cùm eadem ſiderum turba in* Capricornum *convenerit. Illic* Solſtitium, *hîc* Bruma *conficitur.*

§. 42. Vides ad *Cancrum* referri ad diluvium univerſi, ſed *conflagrationem*. Huic ſigno tamen Nicetas Choniates *Diluvium* apponit ita ſcribens theſ. orthod. fid. lib. I. cap. 9. (p. 14. ed. lat. Petri Morelli A. 1592.) *Coſmica* ἀποκαταστάσεως *exactis ter mille ducentis ſuprà centies & ſeptuageſies qvinqvies dena annorum millia peragitur, tuncq; adeò ſynodus qvædam conventusq; ſtellarum omnium ad triceſimam* Cancri *manſionem ſive Leonis primam celebratur: nec ita multò poſt generali* diluvio *mundus obruitur.*

§. 43. Cum illâ de *cancro* & *capricorno* Beroſi opinione non committo, qvod Benius facit p. 435. in Timæum Platonis, ſententiam Ariſto-

Ariſtoteli affictam, qvæ ſtellas in *geminis* coeuntes conflagrationem, in *piſcibus* diluvium portendere jubet: cùm nec Ariſtoteli unqvam, nec Pſeudariſtoteli in libro de proprietatibus elem. cladium *univerſalium* venerit in mentem, ſed particularium tantùm, & alia citentur à Rhodigino, alia legantur in textu iſtius libri, ut oſtendi Diſſert. præced. §. 10. & ſeqq.

DISSERTATIO VI.

ad Theſ. XI. m.

Vapores nutrimenta ſiderum crediti.

§. 1.

MUlti veterum, qvòd aſtra igneæ ſubſtantiæ eſſe crederent, nutriri ea vaporibus ex hoc orbe in ſublime raptis exiſtimaverunt. Vide *Magium* lib. I. de exuſt. mund. c. 12. 16. 17. (qvi ſententiam hanc copioſè refellit,) *Lipſium* II. Phyſiol. Stoic. 14. *Voſſium* II. de orig. Idolol. 77. f. 352. *Kippingum* I. Antiq. Rom. 8. p. 22.

§. 2. Ejus rei apud Corinthios ſimulacrum olim qvoddam fuit ærea palma, cujus ad radicem ranæ conſpicerentur atqve hydri. Significatum enim fuit, *Solem* (cujus Symbolum palma,) *naſci & ali ex humore & exhalationibus*, ſi Serapionem ſeqvimur apud Plutarch. de Pyth. Orac. (part. III. Moral. p. 394.)

§. 3. Idem Serapion huc & Ægyptiorum trahit Hieroglyphicum, Solem exprimentium picto puerulo, qvi loto (aqvatica ſcil. hæc arbor eſt,) inſideret. Sed alii ex hàc imagine alium ſenſum exſculpunt. Jacobus Maſen lib. VI. ſpec. imag. c. 10. p. 605. 606. *Lotos arbor aqvatica* Solem orientem *deſignat, qvia ad ortum ſolis ex aqvis emergens ſeſe explicat. Ægyptii puerum addebant, qvi qvaſi alterum, (utpote recens natus)* ortus *eſſet ſymbolum*.

§. 4. Qvicqvid ſit, hoc certum, opinionem hanc in Stoam, id qvod mox ibidem è Plutarcho, (uberiùs è Lipſio ſuprà §. 1. citato,) intelli-

telliges, pervasisse. Stoam inqvam, nam Aristoteles in Lyceo illi suo locum non reliqvit. De aliis Philosophorum sectis hîc non sum sollicitus.

§. 5. Sed ridicula Stoicorum fuit enarratio dogmatis hujus. Ajebant *Solem* qvidem exhalatione maris nutriri; *Lunam* verò eâ, qvæ ex fontium fluminumq; aqvis emittitur; *Astra* deniqve cætera exhalatione terræ. Clarè hoc leges apud Porphyrium de Antro Nymph. p. m. 257. τοῖς ἀπὸ τῆς στοᾶς ἥλιον μὲν τρέφεσθαι ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀναθυμιάσεως ἐδόκει, σελήνην δὲ ἐκ τῶν πηγαίων καὶ ποταμίων ὑδάτων, τὰ δὲ ἄστρα ἀπὸ τῆς ἐκ γῆς ἀναθυμιάσεως. Gemina dabit Laertius in Zenone Cittico p. m. 526. ed. græcolat. Putabimus ergò qvasi mensæ assidere sidera, & cuiqve peculiarem appositum, qvem bibant, calicem?

§. 6. Porrò qvia nutriri stellas vaporibus crediderunt Stoici, ubi alimenta hæc planè deficere contingeret, ignis violentiâ totum hoc universum correptum iri (non disputo, qvam sapienter,) sunt arbitrati. Qvâ de re breviter Minucius, cujus verba lit. p. ad thes. VII. adscripta reperies.

§. 7. Uberior sermo Balbi Stoici est apud Ciceronem II. de nat. Deor. p. 49: dignus tamen qvi hîc totus legatur plenioris gratiâ historiæ. *Sunt stellæ naturâ flammeæ: qvocircà terræ, maris, aqvarum vaporibus aluntur his, qvi à sole ex agris tepefactis & ex aqvis excitantur: qvibus altæ renovatæq; stellæ atqve omnis æther refundant eadem, & rursum trahant indidem, nihil ut ferè intereat, aut admodùm paullulum, qvod astrorum ignis, aut ætheris flamma consumat. Ex qvo eventurum nostri putant id, de qvo Panætium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus ignesceret: qvùm humore consumpto neqve terra ali posset, neqve remearet aer, cujus ortus aqvâ omni exhaustâ esse non posset: ita relinqvi nihil præter ignem: à qvo rursum animante Deo* (sic lego, pro, *animante, ac Deo*, vel, *ac de eo*, ut in aliis est,) *renovatio mundi fieret, atqve idem ornatus oriretur.*

§. 8. Similia differit Macrobius II. in Somn. Scip. 10. p. 147. 148. sed è suâ potiùs mente, qvàm Stoicorum: negat enim totum perire mundum, itaqve ad incendia tantùm partialia philosophiam hanc accommodat. *Ignem æthereum*, inqvit, *Physici tradiderunt humore nutriri. ---- Cùm ergò calor nutriatur humore, hæc vicissitudo contingit,*

ut modò calor, modò humor exuberet. Evenit enim, ut ignis, usq; ad maximum nutritus augmentum, haustum vincat humorem, & sic aeris mutata temperies licentiam præstet incendio, & terra penitùs flagrantiâ immissi ignis uratur. Sed mox impetu caloris absumpto, paulatim vires revertuntur humori, cùm magna pars ignis incendiis erogata, minus jam de renascente humore consumat. Ac rursus longo temporum tractu ita crescens humor altiùs vincit, ut terris infundatur eluvio: rursusq; calor post hæc vires resumit. Et ita fit, ut manente mundo inter exuperantis caloris humorisq; vices terrarum cultus cum hominum genere sæpe intercidat, & reductâ temperie rursus novetur. Nunqvam tamen sive eluvio, sive exustio omnes terras aut omne hominum genus vel omninò operit, vel penitus exurit.

§. 9. Sed ad Stoicos redeo. Ab horum hypothesi non multùm afuisse videntur è Christianis qvidam veteribus, qvi crediderunt, ante judicium extremum tantam fore siccitatem, ut qvadraginta annis non conspiciatur iris in cœlis. Refert hanc opinionem è Petro Comestore Vossius Disp. XVIII. Theol. thes. VII. p. 255.

§. 10. Verùm idem p. seq. rectè *humani cerebri commenta* hæc vocat. *Nec enim* (proseqvamur ejus verba,) *conflagratio mundi à causâ erit naturali, sed opus erit supernaturale omnipotentiæ divinæ. Neqve causa est, cur, cùm brevissimo tempore collecta fuerit materia diluvii, qvadraginta annos reqviri putemus ad generationem incendii. Deniq; repugnat ista sententia his Christi verbis apud Matth. (c. 24, 37.)* Sicut erant dies Noe, ita erit adventus Filii hominis. *Et his Pauli (1. Thess. 5, 3.)* Cùm dicent, Pax & tuta omnia, tunc repentinum eis imminet exitium. *Nec enim in tantâ siccitate pax & læta hominum conditio esse posset.* Hæc Vossius.

§. 11. Alii exputent, qvantum ab istâ veterum sententiâ distet Thomas Campanella, qvi *è descensu Solis incessabili, sed irregulari ad Telluris, (qvæ est centrum odii, sicut Sol est centrum amoris,) combustionem* construit novum Mundi Systema, & ex istâ unâ hypothesi recentiorum phænomenorum rationes reddit, ut ipse loqvitur Syntagm. de libr. propr. art. 3. p. 19.

DIS-

DISSERTATIO VII.

ad Thes. XI. n.

Stoicorum Dii mortales.

§. 1.

STtoici ut substantias corporeas omnes è materiâ primâ, qvicqvid autem esset Spirituum ac minoris monetæ Deorum è Deo Summo, tanqvam horum Principiorum (de qvibus & Dissert. seq. monebimus,) effluvia deduxerunt; ita per Mundi conflagrationem qvicqvid præter Deum & materiam foret, in hæc principia reversurum, atqve adeò non minùs qvàm domum aliqvam, qvæ in cineres redigitur, periturum sunt opinati.

§. 2. Itaqve si, qvod res est, loqvi volumus, mortales illis fuerunt humanæ etiam *animæ*, de qvibus agemus Dissert. XV. imò & omnes præter Summum *Dii*.

§. 3. Posterius hoc ex ipsorum seqvi placitis Athenagoræ observatum est, Apolog. pro Christian. f. 22. Qvi ut probaret, numina Gentilium Deos non esse, Stoicorum qvoqve hanc in rem dogmate utitur, profitentium, unum esse supremum Deum æternum atque ingenitum, cujus per materiam transgrediens Spiritus pro diversis materiæ formis aliud atqve aliud nomen, (Jovis puta, Junonis, Neptuni atqve sic deinceps,) adipiscatur. Hinc ergò conseqvi ait, ut corruptis per conflagrationem elementis necessariò simul cum his speciebus ista Deorum qvoqve nomina intereant, solo superstite divino spiritu. Φθειρομένων, inqvit, *τῶν στοιχείων κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν ἀνάγκη συμφθαρῆναι ὁμοῦ τοῖς εἴδεσι τὰ ὀνόματα, μόνου μένοντος τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ.*

§. 4. Neqve verò ipsi Stoici hanc conseqventiam negant, sed ultrò fatentur, ex illis mundi cineribus nihil Deorum, præter illum supremum evadere. Plutarch. de def. orac. f. 420. ed. græcolat. *Stoicos novimus ---- unum duntaxat æternum interitusq; expertem Deum statuere, reliqvos & natos & obituros censere:* (τοὺς ἄλλους καὶ γεγονέναι καὶ φθαρήσεσθαι νομίζοντας.) Et f. 426. *Stoici Deos & gignunt cum*

 mundo,

mundo, & rursus cum iisdem comburunt: (συγ[illegible] τῷ κόσμῳ, καὶ πάλιν συγκαταλ[illegible].)

§. 5. Idem de Stoic. repugnantiis f. 1051. 1052. *Excepto igni nullum Deum* (Chrysippus) *putat interitu carere, sed cæteros omnes æqvè & natos & obituros: atqve hoc ferè passim ab eo dicitur.* Idem adv. Stoic. de communib. notit. fol. 1075. *Chrysippus & Cleanthes cùm implevissent (ut sic dicam) suis dictis cœlum, terras, aerem, mare diis? nullum horum ab interitu liberum aut sempiternum statuerunt, solo Jove excepto, in qvem reliqvos omnes consumi putant:*

§. 6. Huc & illud Senecæ pertinet, (Dissert. seq. §. 7. clariùs repetendum,) apud qvem epist. 9. (p. 222. ed. Lipsii,) mentio est *Jovis cùm resoluto mundo &* Diis in unum confusis *paulisper cessante naturâ acqviescet sibi:*

§. 7. *Si Deos is casus involvet* (ita pergere libet cum Calixto p. 135. de conflagr. mundi, statim ubi Senecæ locum protulisset.) *nihil mirum* animas *non eximi.* Seneca rursus Consol. ad Marciam cap. ult. verbis, si pauca excipias, extremis: *Nos qvoqve felices* animæ *& æternæ sortitæ, qvùm Deo visum fuerit iterum ista moliri, labentibus cunctis & ipsi parva ruinæ ingentis accessio in antiqva elementa vertemur.* Vid. & Lipsium II. Physiol. Stoic. 22. pag. 109. & III. 11. p. 138.

§. 8. Fatendum tamen, fuisse qvoqve de Stoicis, qvi minorum Deûm miserti flammis eos incendii mundani eriperent. Horum opinionem eloqvitur Nemesius c. 38. de nat. hom. p. 114. *Istam restitutionem universi* (ajunt Stoici) *non semel sed sæpe fieri, imò infinitè & sine ullà terminatione eadem referri: Deos verò, qvi hunc interitum effugiant, uno ambitu asseqvi & cognoscere omnia, qvæ inseqventibus conversionibus futura sunt.*

§. 9. Itaqve cùm hanc eandem sententiam suam qvoqve Celsus fecisset, *mortalium tantùm rerum circuitûs & statas revolutiones* afferens, Origenes lib. IV. contra ipsum p. 208. non omnes illi Stoicos, sed *plerosq;* tantùm opponit. τῶν ᾗ Στωικῶν οἱ πλεῖους ὃ μόνον τὴν τῶν θνητῶν περίοδον τοιαύτην εἶναί φασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἀθανάτων, καὶ τῶν κατ' αὐτὰς θεῶν. Nobis verò satis est, Stoicorum placita è maximæ partis calculis æstimare.

§. 10. Igitur idem Origenes hoc nomine velut in universam Zenonis familiam invehitur lib. VI. p. 325. *Qvare licebit per nos Stoicis,*

tis, ut deflagratione absumant omnia: (πάντα μὲν οὖν οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἐκπυρώσωσι:) *nos nullam incorpoream substantiam scimus esse cremabilem, nec ignibus absumi hominis animam, aut angelorum, thronorum, dominationum, principatuum, potestatum substantiam.*

DISSERTATIO VIII.

ad Thes. XI. p.

Stoicorum chaos, Deus & Materia.

§. 1.

Duo Stoicis fuerunt prima rerum omnium principia, Deus & Materia. (Videatur *Lipsius I. Phys. Stoic. 4.*) Utrumqve ex ipsorum sententiâ corporeum, *(Id. ibid. II. 4. 5.)*

§. 2. Porrò Deus illis ignis artificialis atqve opifex, *(ibid. I. 6.)* cujus ipsius naturæ non modò Sol & stellæ sint, *(ibid. II. 13. & 14. p. 84. & 89.)* sed etiam Genii, *(I. 20. p. 49.)* & animæ hominum, qvæ ex æterno illo igne, è siderum naturâ, &, sine circuitu, à Deo ipso, *(II. 8. p. 132.)* Nam & Hieronymus Epist. ad Marcellin. & Anapsych. Tom. III. oper. f. 145. testatur, animam secundùm Stoicos esse à propriâ Dei substantiâ.

§. 3. Solutis ergò per Incendium universale in sua principia rebus, *animas* qvidem & qvod ipsis cognatum esset, reverti credebant in *Deum*; cætera, qvæ sola nobis *corporum* nomine veniunt, in *Materiam:* h. e. ex omnibus Diis unum fieri Deum, ex omnibus corporibus massam rudem unam. Sublatâ qvippe formarum corporalium diversitate pristinam materiæ faciem informem redire qvin dicerent, effugere non poterant.

§. 4. Qvanqvam verò huic materiæ includebant Deum: ne tamen sic qvidem illud, qvod ita ex his duobus rudibus atqve otiosis conflatum esset principiis, aliter qvàm *chaos* futuræ Διακοσμήσεως novæ perhiberi poterat, liqvid secus ut ovum, licet animâ delitescente pollens, non gallina tamen est, sed, ut ita loqvar, *chaos* gallinæ. Conf. qvæ Differt. II. §. 12. diximus.

§.5. Hinc jam Benium interpretor p. 433. ad Timæ. Plat. de Stoicis loqventem: *Ii ſanè ad antiqviſſimum chaos reverti affirmant omnia.* Chaos inqvam hîc intelligo non materiam ſolam, ſed confuſam illam ex dormiente qvaſi Stoico deo & rudi materiâ maſſam.

§.6. Eundem in modum exponendus Seneca, cùm *confuſionem veterem ac tenebras vocat* Conſol. ad Polyb. ſub init. *Hoc univerſum, qvod omnia divina humanaq; complectitur, dies aliqva diſſipabit, & in* confuſionem veterem tenebrasq; *demerget.* Cave igitur confuſionem hanc veterem, in qvam *divina pariter* cum humanis mergenda ſint, de ſolâ exponas Materiâ. Non enim in Materiam, ſed in *Deum* merguntur *divina*.

§.7. Clarum, qvod dixi, eſt ex eodem Senecâ, qvi Epiſt. 9. q. 222. *Jovem* ait *reſoluto mundo & diis in unum confuſis paulisper ceſſante naturâ acqvieſcere ſibi.* Vides duo hîc diſtincta memorari, *mundum reſolutum*, & *deos in unum confuſos.* Qvemadmodùm itaqve *mundum reſolutum* rectè exponemus craſſa corpora in materiam informem reverſa: ita *dii in unum confuſi* nihil ſunt aliud qvàm animæ ac minores dii in unum Deum, è qvo exierunt olim, tanqvam fluvii in ſuum Oceanum reſorpti. Qvam in ſententiam plura diximus Diſſert. præced. §. 5. & ſeqq.

DISSERTATIO IX.
Ad Theſ. XI. q.
Phœnix.

§. 1.

De Phœnice conſulendi Zoographi *Franzius* Part. II. Hiſtor. animal. c. 3. p. 347. *Geſnerus* Part. III. Hiſt. anim. f. 691. *Aldrovandus* XII. Ornithol. c. 28. f. 403. *Bochartus* parte poſter. Hieroz. lib. VI. c. 5. f. 817.

§. 2. Peculiares eâ de ave tractatus exhibuerunt Clariſſimi viri *Gryphiander*, (Jen. A. 1618.) *Kirchmayerus* (in Diſpp. Zoolog.) & *Deuſingius*.

§. 3.

§. 3. Horum ultimi non visi à nobis indicium debemus *Gaspari Schotto*, qvi & ipse non perfunctoriâ operâ argumentum hoc exeqvitur lib. IX. Phys. curiosæ c. 61. p. 1032. seqq. Sed & *Andreas Schottus* p. 602. proverb. multa se ait ad Pomponium Melam de hâc unicâ ave collegisse. Neqve non legi præ aliis merentur in Solinum *Salmasius* à f. 545. ad 555. in Melam p. 295. *Isaacus Vossius*; in Claudianum p. 971. & seqq. *Barthius*; in Lactantium p. 904. *Galleus*; in Eustathii Hexaemeron p. 115. *Allatius*; *Libavius* item lib. VI. de Universitate p. 538. *Franciscus Ferdinandius de Cordovâ* c. 7. Didascaliæ multiplicis à p. 71. ad 97. *Vossius Pater* lib. III. de Orig. Idolol. c. 99. p. 1265. *Schotanus* Heptaëmer. Diatrib. XIII. p. 134. seqq.

§. 4. Qvibus qvi veteres adjunget, aliosq; recentiorum, qvorum nonnulli citabuntur à nobis & posteà, facilè animadvertet, ingentem scribendi materiam nasci.

§. 5. Qvanqvam autem nobis propositum hîc est, illud exeqvi tantùm, qvod Thesi XI. dictum est, Phœnicem in id præcipuè excogitatum videri, ut symbolum præberet Mundi suis è ruinis subinde resurgentis: faciendum videtur tamen, ut qvò res evadat planior illustriorq;, occupemus non pauca, qvasiq; gradibus qvibusdam qvæstionum, in id qvod propositum est nobis, pedetentim ascendamus.

§. 6. Qværitur primò: *Qvam Phœnicis ideam concipere animo debeamus?* Nam ii, qvorum autoritate res universa nititur, alii aliam pingunt nobis, tàm discordibus testimoniis, ut qvicqvid prope interrogari de hâc ave possit ab ignaro, in meras respondentium contradictiones abeat. De patriâ certè, magnitudine, figurâ, coloribus, victu, spacio vivendi, moriendi, resurgendiq; circumstantiis mira scribentium varietas.

§. 7. In eo tamen consensus est, avem hanc esse (1.) orbe toto *unicam*, (speciei monadicæ exemplum vocarent Logici,) qvæ (2.) post *longissimam* ætatem (3.) ex *morte* (4.) *redeat in vitam* (5.) perpetuis *circulis* post eadem expleta denuò spacia simili exitu renovandam. Conf. Conimbric. ad II. de Cœl. 3. q. 6. art. 4. p. 228.

§. 8. *Qvinq;* uti vides, *prædicata* hæc sunt, qvæ qvia consensu scribentium stabiliuntur, *primaria* vocabimus, inq; justam Phœnicis ideam sola admittemus; ab horum autem censu sejungemus illa ceu *secundaria*, qvæ qvoniam Autorum dissidiis controversa sunt, ideam gene-

generalem nostræ avis constituere minùs qveunt. Memoriæ verò causâ qvinqve illa prædicata uni versiculo includemus. Est enim Phœnix ejusmodi avis, qvam

(1.) *Unam* (2.) *longævus* (3.) *moriendo* (4) *resuscitat* (5.) *orbis*.

§. 9. Nunc porrò velim observes, ideam hanc facilè qvidem convenire tùm illis, qvæ de hâc ave prodiderunt Ægyptii, tùm iis, qvæ Græci: qvoniam tamen Phœnicem ab Ægyptiis primò inventam, qvod planum faciemus §. 136. interpolaverunt postea Græci, si utriqve genti reddere sua voles, videbis generalem istam ideam dissilire qvasi in speciales duas, qvarum alteram Ægyptio, alteram Græco Phœnici dare oporteat.

§. 10. Exerit verò illa se duplicis ideæ specificæ diversitas circà duo prædicata: primum de *unitate*, (qvanqvam hoc dissidium non tàm grave est, qvin per dicenda §. 43. ferri qveat,) ac tertium de *morte*. A tertio hîc ut incipiamus & commoditas dicendorum svadet, & gravitas rei.

§. 11. Enimverò, qvod ad *mortem* Phœnicis attinet, sciendum, qvæ de genere mortis huic avi subeundæ hodiè maximè viget opinio, Phœnicem videlicet vivicomburio interire, non ab *Ægyptiis* eam ad nos, sed à *Græcis* pervenisse. Nam ex Ægyptiorum doctrinâ qvidvis hîc potiùs, qvàm rogus aut incendium memoratur.

§. 12. Ut *Græcorum* ea, qvam dixi, persvasio esse credatur, impetrabit à nobis præcipuè historia de *Proteo* seu *Peregrino*, (utrumqve enim nomen illi Philosopho adhæsit,) qvi cùm ex ingenti facinore celebrari cuperet ad posteros, maximâ ludorum Olympiorum celebritate constructo rogo ipse in ignem ultrò se conjecit atqve sic extinxit. Cæterùm hoc animo cùm esset, abolito *Protei* nomine voluit se *Phœnicem* appellari, qvoniam & hæc avis rogum conscenderet. Clara sunt in hanc rem verba Luciani Tomo IV. oper. p. 291. de morte Peregrini: ἥκουον ἤ, ὡς ὐδὲ Πρωτεὺς ἔτι καλεῖσθαι ἀξιοῖ, ἀλλὰ Φοίνικα μετονομάζειν ἑαυτὸν, ὅτι καὶ Φοῖνιξ τὸ Ἰνδικὸν ὄρνεον ἐπιβαίνειν πυρᾶς λέγεται, πορρωτάτω γήρως προβεβηκώς.

§. 13. Facit huc & locus Artemidori, qvi simul varietatem narrationis de morte Phœnicis observat, IV. de interp. somn. 49. p. m. 409. è versione Cornarii: *Dicunt aliqvi, qvòd Phœnix non sepelit patrem, neqve omninò ipsi superstes est pater, neqve alius qvispiam progenitorum:*

rum: (ex qvâ interpretatione fecerat in præcedentibus Ægyptium onirocritam interpretari somnium cujusdam de Phœnice:) *sed cùm ipsum fatum ducit, proficiscitur in Ægyptum, unde, non sanè est hominibus notum, & ipse sibi ex casiâ & myrrhâ construens rogum vitâ decedit. At verò, ubi exusta est pyra, post tempus ex cinere vermiculum generari ajunt, qvi incrementum adeptus transmutatur, & rursus Phœnix evadit, & avolat ex Ægypto eò, unde prior Phœnix venerat.*

§. 14. Conservemus hâc occasione suam lectionem Artemidoro. Postrema enim ejus frustrà solicitat Barthius p. 994. ad Claudian. Qvi cùm putaret eum de ovo etiam, qvod inter cineres ac novum Phœnicem intercedat, mentionem fecisse, legere nos jubet: ἐκ τῆς σποδοῦ σκώληκα γίνεσθαι λέγουσιν, ὃν ᾠῷ τινὶ, vel ἐν τ' ᾠόν τι, (pro qvo codices habent, ὅντινα, nec aliter Suidas, qvi locum Artemidori transtulit in Lexicon suum, voce Φοῖνιξ,) μεταβάλλειν αὐξανόμενον, καὶ γίνεσθαι πάλιν Φοίνικα.

§. 15. Nulla nobis hanc correctionem necessitas commendat. Hoc dicit Artemidorus, è cineribus exusti Phœnicis vermem nasci, è verme Phœnicem renasci. Anteqvam renascatur, incertus autor elegiæ de Phœnice Lactantio tributæ vers. 104. prodidit, vermem in ovi speciem colligi. In hunc igitur sensum & Artemidori verba reformanda censet vir celeberrimus.

§. 16. Qvi tamen haud ignorabat, ab aliis plurimis solum vermem sine ovo hîc memorari, (cùm etiam sint, qvi de utroqve silentes phœnicem statim è cineribus refingant,) ut ab Epiphanio, ab autore epistolæ ad Præsidiam, (qvæ inter Hieronymi opera legitur Tom. II. f. 68.) à Plinio, Clemente Romano, Glyca, Ambrosio: nam hos ipse mox, licet in aliâ re, citat nominatim.

§. 17. Qvibus addo Eustath. hexaëmer. p. m. 26. qvi propemodùm ipsis Artemidori verbis utitur: εἶτα ἐκ τῆς κόνεως σκώληκα γίνεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ σκώληκος εἰς τὸν πρῶτον Φοίνικα μεταβάλλεσθαι. Addo præterea Jo. Tzetz. Chil. V. hist. 6. f. 345. Albertum cit. Gesner. lib. III. de avibus f. 692. Vincent. Bellovac. XVI. Spec. nat. 74. f. 1201. qvi è libro de naturis rerum; Barth. Anglicum XII. de propr. rer. 14. qvi ex Alano, solum hîc afferunt nobis absqve ovo succedente vermiculum.

§. 18. Contrà neminem habemus, qvi phœnicem velit ex ovo

reviviscere præter Pseudolactantium & R. Jamai, cujus hæc verba proferimus è Bochart. Hieroz. part. poster. f. 418. *Ea avis mille annis vivit, & in fine mille annorum ignis exit è nido ejus, & comburit eam, sed manet in illa velut ovum, ex qvo rursus membra crescunt, & reviviscit.* Tamen & hic scriptor discrepat à Pseudolactantio, qvòd vermem planè reticet. Ac nescio an ullus veterum nominari qveat, qvi cum Pseudolactantio vermi ovum hìc adjungat. Nam Casp. Dornavius, cui, dum Phœnicem canit D. 3. Dulcamar.

- - - exit in auras
Vermis, ab hâc ovum: - -

nostri scriptor seculi est. Itaqve rectè observavit Gryphiander N. 4: alterum ex his omitti ab aliis, partim vermem, partim ovum.

§. 19. Sed qvòd idem Gryphiander mox p. seq. ut aliqvem nominet, qvi omisso verme ovum tantùm proseqvatur, & Herodotum nos ablegat, nihil ad rem facit. De ovo enim sermocinatur Herodotus lib. II. c. 73. non è qvo renascatur Phœnix, sed in qvo ex myrrhâ composito mortui parentis cadaver novus pullus portet in Ægyptum. Pro Herodoto igitur nos R. Jamai substituamus.

§. 20. Vocandus hìc etiam ad partes anonymus auctor Pierio Valeriano in edit. Colon. A. 1631. adjectus, qvi in collectaneis Hieroglyphicorum lib. VI. p. 240. notare jubet, *præter Claudianum*, (qvem vide carm. de Phœn. v. 44. 47. 50. 103.) *& Poema Lactantio perperam attributum* (v. 96.) *nec Plinium, neqve Tacitum, vel alium ex veteribus tradidisse, Phœnicem se ipsum comburere, qvod tamen postea recentiores universi secuti sint.* Hic profectò prodit, se nimis oscitanter Solinum, Lucianum, Artemidorum, qvos p. præced. memoraverat inter autores, qvi de Phœnice scripserint, legisse. Lucianum enim & Artemidorum audivimus §. 12. & 13. Solini autem c. 46. verba sunt: *Rogos suos struit cinnamis.* Martiali qvoqve lib. V. epigr. 7.

- - Assyrios renovant incendia nidos,
Una decem qvoties secula vixit avis.

§. 21. E Veteribus ergò phœnicem ab igne mori referunt Lucianus & Artemidorus Græci; Solinus, Martialis, Claudianus, Pseudolactantius Latini. Qvorum nemo non gentilis est, ne qvidem ultimo, qvem memorabamus, excepto, de qvo vide Gallæum p. 904. ad Lactant. & Labb. Tom. II. de scriptorib. Ecclef. p. 4.

§. 22.

§. 22. Eadem opinio Patribus qvoqve vetustis Ecclesiæ placuit non paucis, sive qvòd jam tùm prævaleret, sive qvòd magis opportunam sibi viderent, mortuorum è cineribus reditum in vitam phœnicis exemplo persvadere volentibus: qvâ de re dicendi locus erit infrà §. 173. 198. 199.

§. 23. Nec errabit me judice, qvi à phœnicis hâc fabulâ, per flammam renascentis, ortam aliqvâ ex parte crediderit alteram de aqvilâ, (cujus magnitudinem aliàs dant phœnici,) rejuvenescente, ubi prius adusta fuerit à Sole. Qvo commento putaverunt Rabbini nihil commodius esse ad interpretanda verba Psalmi 103. v. 5. *Renovabitur, ut aqvilæ, juventus tua:* cùm his tamen etiam citrà fabulam sua constet fides. Vide Rollenhag. c. 1. glaubw. Lüg. p. 139. & confer locum Theodori Heracleensis apud Allatium not. in Eustath. Hexaem. p. 121.

§. 24. Aqvilæ fabulam placet referre verbis anomymi in Psalmos apud Bochartum part. II. Hieroz. lib. II. c. 1. *ὁ ἀετὸς κατὰ φ' ἔτη ἀνακαινίζεται. καιόμενος ὑπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ καταδυόμενος εἰς πηγὴν ὕδατος, πάλιν νέος εὑρίσκεται. Aqvila qvingentesimo qvoqve anno renovatur. Adusta à Sole, & mersa in fontem aqvæ, juvenis iterum reperitur.*

§. 25. Addit Bochartus, esse qvi pro φ' h. e. qvingentesimo, ρ' h. e. centesimum rescribant, ut huic scriptori cum Epiphanio conveniat. Qvid verò, si dicamus, anonymo illi curam fuisse potiùs, ut aqvilæ tantò meliùs conveniret cum phœnice, qvem ipsum etiam post annum qvingentesimum qvemq; renasci produnt passim?

§. 26. Nec frustrà esse dixerim, qvòd, ut Aqvila redeat in florem juventutis, non ignis modò, sed & aqva conferre operas fingitur. Nam Phœnicem inundationis qvoqve symbolum fecerunt Ægyptii infrà §. 253. nimirum qvia & mundum, cujus imago Phœnix, utroqve elemento renovari tradebant. Qvam in rem & Phaëthontis fabulam, qvi cœlesti igne dejectus in Eridani aqvas cecidit, accommodat Foxius apud Benium in Timæum Platonis p. 431.

§. 27. Vicissim ex Aqvilæ fabulâ migrasse putem nonnihil in fabulam Phœnicis, qvalem reliqvit nobis nugivendus autor qvisqvis est Epistolæ Hebraicæ Presti Johannis ad Romanum Pontificem, (de qvâ infrà §. 90. plura dicentur.) Sic ille ex versione, qvam rogatu nostro adornavit Hebrææ lingvæ peritissimus juvenis Johannes Kres-

ſius Noribergenſis: *In terrâ noſtrâ eſt qvoqve avis qvædam, omnium, qvæ in orbe ſunt, pulcherrima, eaq́; tantùm unica in toto univerſo,* (Phœnicem deſignari nemo ambigit, atqve ita locum hunc intelligit Münſterus f. 1162. Geſnerus lib. III. de avibus f. 692. alii,) *annıq́; vitæ ejus trecenti. His finitis aſcendit cœlum versùs usqve adeò in altum, ut ſol ipſam accendat: poſt hæc deſcendit ac intromittit ſe in nidum, qvem ſibi ſtruxerat* &c.

§. 28. Icarium Phœnicis volatum, qvo ignem è Sole concipiat, nemo veterum, qvod ſciam, prodidit. Certè tacet Claudianus, qvi aliàs v. 55. Eleg. de phœnice incendium hoc Soli tribuit: de Aqvilâ verò gemina planè prodi videas, qvanqvam hic pro Sole ignem elementarem nominant qvidam. Saadias apud Kimchium cit. Bochato f. 167. *Aqvila volat ſublimiùs, qvàm ulla avium, & firmamentum versùs multùm effertur, donec ad ignem elementarem* (Rollenhagio ad Solem p. 137.) *acceſſerit.* Liber Porta cœli dictus, (cit. eod. Boch.) *Sunt, qvi aqvilæ naturale eſſe dicunt, ut prope terminum ignis accedat, & incendatur ſingulis decenniis.* Euſtath. Hexaem. p. 27. Φασὶ γηράσαντα τὸν ἀετὸν — εἰς τὸν αἰθέρα ἀναπτάμενον ὑπὸ τοῦ ἡλίου τὰς πτέρυγας καταφλέγεσθαι.

§. 29. Venio ad alteram de morte Phœnicis, qvam dabam *Ægyptiis*, opinionem, qvæ Græcorum illâ hactenus expoſitâ vetuſtior certè eſt, non incendio perire hanc avem, ſed neſcio qvo mortis diverſo genere: alii enim aliter. Horus Hieroglyphicorum ſcriptor lib. II. c. 57. ex vulnere vult mori Phœnicem, qvod in terram ſummo ſe impetu projiciens accipiat. Vulnus hoc tacent Herodotus Euterp. c. 73. f. 117. Plinius X. 2. Pomponius Mela III. 8. Ambroſius V. hexaem. 23. Tzetzes Chil. V. hiſt. 6. f. 345. Qvi cum ſimpliciter mortis vocabulo ſolutionisve utuntur, dicas eos in mortem phœnicis naturalem conſentire.

§. 30. Ut autem hanc ſententiam, qvæ phœnicem alio qvolibet modo, qvàm incendio ſtatuit emori, Ægyptiis tribuamus, Horus maximè nos movet & Herodotus. Qvorum ille & Ægyptius fuit, & ex profeſſo hieroglyphica Ægyptiorum patrio ſermone expoſuit, à Philippo qvodam poſteà verſa græcè; hic item diſertè ad Heliopolitanos in Ægypto ſacerdotes provocat, à qvibus rem audiverit. Qvòd ſi qvis

qvis Ægyptios opponat nobis, qvi Mandevillo teſtes fuerint vivicomburii: eum remittemus ad ea, qvæ lit. e. ad §. 94. ſumus dicturi.

§. 31. Dum hîc ſumus, excutiamus Philoſtrati locum, III. de vit. Apollon. 14. nam & ille nominat nobis Ægyptios, paſſim autem plures eum undecunqve citant, qvàm linguâ loqventem ſuâ legunt. Sic apud ipſum inter alia Indus Jarchas Apollonium alloqvitur: καὶ τὸν Φοίνικα δὲ τὸν ὄρνιν τὸν διὰ πεντακοσίων ἐτῶν ἐς Αἴγυπτον ἥκοντα, πέτεσθαι μὲν ἐν τῇ Ἰνδικῇ τὸν χρόνον τοῦτον, εἶναι δὲ ἕνα, ἐκδιδόμενον τῶν ἀκτίνων, καὶ χρυσῷ λάμποντα, μέγεθος ἀετοῦ καὶ εἶδος, ἐς καλιὰν δὲ ἰζάνειν τὴν ἐκ τοῦ ἀρώματος ποιουμένην αὐτῷ πρὸς ταῖς τοῦ Νείλου πηγαῖς. ἃ δὲ Αἰγύπτιοι περὶ αὐτοῦ ᾄδουσιν, ὡς ἐς Αἴγυπτον Φέρεται, καὶ Ἰνδοὶ συμμαρτυροῦσι, προςτάθοντες τῷ λόγῳ, τὸ τὸν Φοίνικα τὸν ἐν τῇ καλιᾷ τηκόμενον προπεμπτηρίους ὕμνους αὐτῷ ᾄδειν. τοῦτο δὲ καὶ τοὺς κύκνους Φασὶ δρᾶν οἱ σοφώτερον αὐτῶν ἀκούοντες. i.e. *Eſſe & avem Phœnicem, qvæ qvingenteſimo qvoqve anno in Ægyptum veniens, reliqvum tempus in India circumvolat: eſſe autem avem unicam, & ex ſe radios emittere, atqve auro fulgere, magnitudine aqvilæ ac formâ; in nido conſidere, qvem juxta Nili fontes ex aromatibus ipſa ſibi conſtruxit. Qvæ verò de illâ Ægyptii canunt, qvo pacto in Ægyptum feratur, ea & Indorum teſtimonio confirmantur, illi ſermoni concinentium, qvi Phœnici ait in nido tabeſcenti* a) *ab ſe ipſo propempticos hymnos cani* b). *Hoc ipſum & cygni facere perhibentur ab iis, qvi illos audire accuratiùs ſtudent.*

a) Alemannus Rinuccinus interpres editioni Aldinæ conjunctus f. 24. vertit, *liqveſcenti.* Qvod hoc ſolo nomine non diſpliceat, qvia ſic alludi meliùs poteſt ad inundationes, qvarum ſymbolum eſſe Phœnicem, docebitur §. 253.

b) Hic non fero Rinuccinum transferentem: *lugubres hymnos decantari oportere.* Nec enim προπεμπτήριος ὕμνος eſt hymnus *lugubris* ſed *propempticus*, qvem Geſnerus etiam III. de avibus f. 692. licet reliqva Rinuccini retinens, hîc exhibet. Neqve cantum hujusmodi Philoſtratus vult ab aliis exſpectare Phœnicem, ſed ab ſe ipſo depromere: ſeqvitur enim collatio ejus cum Cygno, qvam ipſiſſimis Rinuccini verbis, ut hactenus pleraqve, proferimus.

§. 32. In modulamine cantûs Phœnicem olori comparat, ac præfert etiam Pſeudolactantii Elegia v. 49. De cantu Phœnicis plura Turnebus XII. Adverſ. 16. (non 2. ut eſt apud Aldrovand. f. 407. & Gryphiand. K. 4.) qvi tamen perperam Plinium è X. 2. teſtem citat,

 de

de cantu hoc planè mutum. Videndus & Gryphiander K. 3: ubi Morellum Philostrati interpretem castigat: qvanqvam nescio qvid sit, qvòd idem Gryphiander pauló antè K. 2. dixerat, de cantu phœnicis nihil, qvod ipse sciret, reperiri.

§. 33. Philostratum ex Apollonii vitâ nominatim laudans Jo. Tzetzes Chil. V. hist. 6. bonâ fide hoc retinet, qvòd una sit avis; qvòd nidum ex aromatibus, (non, ut Latina Tzetzis versio f. m. 345. ex arboribus aromatum,) compingat; qvòd in Ægyptum proficiscatur: cætera versibus suis politicis planè alio sensu exeqvitur. Non cum aqvilâ phœnicem, sed cum pavone contendit, eiq; & formâ, & magnitudine, & aurei coloris nitore incomparabiliter antefert. Pro fontibus Nili, qvibus nidum hæc ales imponat, arbores affert; ætatem silentio præterit; pro eâ vermem narrat, è qvo Phœnix renascatur, in Æthiopiâ mortuus: qvâ de re ὀδὲ γρῦ apud Philostratum.

§. 34. Etiam Volaterranus de Philostrato nos fallit, secundùm ipsum annos phœnici tribuens *sexcentos* lib. XXV. Philol. f. 605. cùm *qvingentos* debuisset. Eâ re factum, ut ipsi Philostrato numerum hunc 600. annorum transcribant Aldrovandus XII. Ornithol. f. 407. & Gryphiander E. 4.

§. 35. Possis tamen subvenire Volaterrano unius interpunctionis operâ, si textum ejus ita distingvas: *Phœnicem idem author* [Philostratus.] *libro eodem in Indiâ item ponit, solamq;, ac annos vivere D.* [hîc interpunge, & literam *C.* qvæ seqvitur, à *D.* divulsam, cum Plinio, cui prænomen *Cajus*, connecte,] *C. Plinius autem sic ait: Phœnix in Arabiâ aqvilæ magnitudine* &c. Sic ergò Volaterranum excuses de Philostrato.

§. 36. De Plinio non item, cùm in seqventibus qvasi hujus verbis è Phœnicis *cinere* aliam nasci ait. *Ex ossibus & medullis* debebat, ut est apud Plinium X. 2. qvi in re totâ Ægyptiorum sententiam enarrat potiùs, qvàm Græcorum, Phœnicem incinerantium.

§. 37. Major oscitantia est Aldrovandi, scriptoris copiosi, sed parum cauti, qvi dum sua mavult è Gesnero & clam & festinantissimè congerere, qvàm vel autores consulere, vel ipsum saltem Gesnerum cum curâ intueri, cœlum terræ miscet. Cùm protulisset Gesnerus f. 692. & Philostrati locum, & Tzetzis, & Volaterrani, Suidam qvoqve statim his adjungit, credo, ut Tzetzis additionem illustraret, similia de

verme

verme prodentem. Hîc Aldrovandus f. 406: hoc ipsum de verme, qvod Suidæ rescripserat Gesnerus, ad Philostratum qvasi ex Volaterrani fide rapit, cùm tamen apud neutrum ne qvidem sit atomus vermiculi. Porrò, ut mensuram impleat stupinitatis: *Hunc Philostratum,* inqvit, *Suidas, etsi authoritatem non adducat, mihi seqvutus videtur.* Nempe cùm scripsisset Gesnerus, Suidam hæc tradere *autore non nominato,* putavit Aldrovandus, autorem Philostratum designari, præsertim cujus unius nomen eousqve compareret in margine. Atqvi Gesnerus id modò significatum ibat, nescire se, qvem autorem ibi Suidas ibi descripserit. Nos eum tenemus Artemidorum fuisse. Respice ad §. 14.

§. 38. De dissidio circà *mortem* Phœnicis hactenus. Nunc alterum illud videamus circà *unitatem.* Qvam Græci qvidem hîc subtilius tuentur, qvàm Ægyptii. Ajunt enim ipsos combusti cineres redire in pristinam formam. Qvâ ratione nec eodem tempore plures uno vivunt phœnices, nec renascens alius est numero ab eo, qvi abierat in favillam. Qvanqvam an posterius hoc Pseudolactantius admiserit, ambigas, ob extremum ejus distichon. Cùm enim dixisset:

Ipsa sibi proles, suus est pater, & suus hæres,
Nutrix ipsa sui, semper alumna sibi:

statim addit:

Ipsa qvidem, sed non eadem, qvia & ipsa, nec ipsa est,
Æternam vitam mortis adepta bono.

Ad qvæ verba Gryphiander Q. 1. *Phœnicem eundem specie esse vult Poeta, non numero.*

§. 39. Sed Ægyptii certè vix est, ut numericam unitatem custodire qveant in fabulâ suâ. Ajunt enim, ut est apud Herodotum II. 73. *juniorem phœnicem ex Arabiâ proficiscentem in templum Solis* (Heliopolitanum) *gestare patrem myrrhâ obvolutum, & in eo templo humare.* Etiam Tacitus VI. Annal. *primam adulto curam* tribuit *sepeliendi patris.* Et apud Artemidorum IV. 49. (ex Ægyptiorum doctrinâ) *Phœnix avis patrem suum sepelit.* Alius ergò filius à patre, alius à sepeliendo is, qvi sepelit.

§. 40. Qvamobrem cùm Plinius X. 2. *unum in toto orbe* vocat Phœnicem, qvem posteà, ubi ex ossibus mortui & medullis natus vermiculus in pullum abierit, *justa funeri priori reddere* scribit, unitatem intel-

intelligi par erit, qvæ novorum succeſſione individuorum continuetur, qvomodo Papa Romanus vocari unus in toto poſſit orbe.

§. 41. Remoratur nos tamen Mela lib. III. cap. 8. de Phœnice ſic diſſerens, ut credas per ipſum unicam phœnicis animam per omnia ſubſeqventium pullorum corpora migrare: qvo pacto Pythagoras aliqvis diceret numericam qvoqve avis unitatem ſervari. Verba hæc ſunt: *De volucribus --- phœnix ſemper unica --- putreſcentium membrorum tabe concreſcens ipſa ſe concipit, atqve ex ſe rurſus renaſcitur. Cùm adolevit, oſſa priſtini corporis --- buſtis inferens ſeſe memorando funere conſecrat.*

§. 42. Qvicqvid Mela ſenſerit, Horus certè effugere non poteſt, qvin admittere cogatur uno plura Phœnicis individua, qvodqve majus eſt, eodem (licet non diuturno, neqve ſic duobus plura,) viventia tempore. Vult enim II. Hierogl. 57. patrem, ubi voluntarium vulnus acceperit, unà cum filio, è ſanie vulneris nato, Heliopolim proficiſci, illic demùm mori patrem, & ab Ægyptiis ſacerdotibus humari.

§. 43. Interim omnes priſci, ſive Græcorum, ſive Ægyptiorum ſententiam ad nos propagent, ſi ſolum excipias Horum, conſentiunt, eodem tempore non niſi unum numero vivere phœnicem. Qvod cùm ita ſit, & Horus prætereà illud ipſum temporis ſpacium, qvod vivos unà videat phœnices duos, admodùm brevibus terminis includat: non eſt, cur tantilla de unitate diſſidia ſpecialibus utriusq; phœnicis ideis inſeramus.

§. 44. Ita ſolus de mortis genere diſſenſus Græcum Phœnicem diſtingvet nobis ab Ægyptio. Illi enim conflagratio, huic mors naturalis (ita plerisqve viſum) vitam intercidit. Poſſumus ergo, ut Ægyptii Phœnicis ideam habeamus, retinere verſiculum ſuprà §. 8. propoſitum; ut Græci, unius voculæ mutatione efficere:

(1) *Unam* (2) *longævus* (3) flagrando (4) *reſuſcitat* (5) *orbis.*

§. 45. Græci Phœnicis idea vulgatior eſt hodiè non in oculis modò vulgi per picturas, qvæ vix alium exhibent, qvàm flammis inſidentem, (qvanqvam & absqve flammis Phœnicem, atqve ſic Ægyptiorum placitis conformem repræſentat nobis Hori editio Pariſienſis A. 1551. p. 53. & 154.) ſed in eruditorum qvoqve animis, communi velut plurium ſeculorum credulitate ad nos usqve derivata, ut vel è ſeqventi

qvæ-

qvæſtione planum fiet. Itaqve nos eam, ubi res feret, retinebimus, ſalvâ tamen ſemper ad ideam Ægyptii qvoqve phœnicis recurrendi poteſtate.

§. 46. Qværitur ſecundò: *An idea Phœnicis græci eadem ſit cum ideâ Indicæ avis, qvam* Semendam *vocant?* De ideâ qværimus adhuc primariò, non de re ipsâ. Optimè verò qvæſtio hæc explicabitur, ſi hiſtoriam *Salamandræ* præmiſerimus.

§. 47. Lacerti genus eſſe Salamandram certum eſt. *Lacerti figurâ animal* Plinius lib. X. c. 67. vocat, cui *tantus* ſit *rigor, ut ignem tactum extingvat non alio modo, qvàm glacies.* Nata hinc fabula, igne planè non uri Salamandram, qvin potiùs in eo, ut in proprio elemento vivere.

§. 48. Sed jam diu eſt, qvòd fabulæ contradixit Dioſcorides lib. II. c. 56. Ad qvem Matthiolus f. m. 360. facere Salamandram (copioſum in agro Tridentino animal) teſtatur, qvod Plinius dixerat, prunis ſuperimpoſitam, non ſecùs ac cæteras animalium carnes, qvæ prunis aſſandæ traduntur. *Veruntamen,* inqvit, *in medium magni ignis, ubi flamma valentiùs agit, vel in fornacem projecta, ſtatim comburitur.*

§. 49. Intereà fabulam Arabes exceperunt, auxeruntq; in majus. Qvin & ex lacertâ fecerunt (inſcitiæ non levi argumento) alii murem, alii minorem aliqvantò vulpe qvadrupedem, pleriqve avem. Atqve his *Semendal,* (h. e. Salamandra, qvam & *Sendal, Semend, Semendar* ſcribunt,) *avis* eſt *qvædam Indica, qvæ in igne non comburitur.* De eâdem Damir hæc habet: *E mirabilibus naturæ Semendal eſt, qvòd in igne deliciatur, & in igne habitat.--- Et alii dicunt, Semendal avem eſſe in India regione, qvæ ova ponit & pullos excludit in igne, nec ignis ei qvicqvam nocet, propter proprietatem, qvam Deus illi indidit.* Debemus hæc Bocharto, qvi primus f. 822. ſeq. Hierozoici odoratus eſt, *Semendam,* qvam navigationes qvorundam Indicæ produnt, eandem eſſe cum Arabum *Semendal,* & hanc cum Latinorum Græcorumq; veterum *Salamandrâ.*

§. 50. Et verò qvis è dictis non intelligat, ex Arabum ſcholis illam deniqve, creſcente figmento, *Semendam* prodiiſſe, qvam ex Nicolai Contii, (ſic Bochartus vocat, Schottus p. 1038. cum aliis Nicolaum de Comitibus,) navigatione à Poggio deſcriptâ referunt, *avem eſſe ulterioris Indiæ trifido ſeu potiùs triſiſtulari roſtro, qvo muſicum ſonum, ad*

cujus imitationem pastores haud insvave instrumentum composuerint, edat. Hanc ajunt præsentire mortem suam, eaqve propinqvante ligna deferre in nidum, cantillare, & alarum percussione ligna incendere atqve comburi, inde vermiculum gigni ex cineribus, qvi posteà in avem ejusdem speciei exerescat.

§. 51. Nimirum semel fingendi patefactâ licentiâ perventum eò est, ut qvia Salamandram Arabes dixissent pullos in igne excludere, invenirentur tandem, qvi eam transformarent in avem Phœnici proximam: uti solent passim similium utcunqve rerum prædicata communione qvadam subjectorum confundi. Nam phœnicem qvoqve *modulamina fundere,*

qvæ nec olor moriens imitari posse putetur,

proditum est à Pseudolactantio v. 45.49. &, *ubi ligna siccissima congregaverit, alis ea percutere & sic ignem accendere,* à Pseudaugustino Serm. 18. ad fratres in Eremo (Tom. X. Oper f. 1308.)

§. 52. Fecit hæc similitudo citrà dubium, ut Semendam primò *Cardanus* lib. X. de subtil. f. m. 337. post eum & *Scaliger* Exerc. 133. p. 692. post utrumqve *Majolus* Colloq. 6. dier. Canic. p. m. 203. & *Cordova* c. 7. Didasc. multipl. p. 91 cum Phœnice compararent.

§. 53. Et *Cardanus* qvidem Semendæ pariter ac Phœnicis narrationem pro incredibili habet. (Conf. infrà §. 294.) *Scaliger* & *Majolus* propiores illis sunt, qvi ex historiâ Semendæ tanqvam verâ fidem cupiant & Phœnici, aliqvâ saltem ex parte adstruere: qvanqvam Scaliger alibi (in lib. I. Aristot. de plant. p. 270.) falsò de phœnice circumferri mirabilem ejus ortum judicat. *Cordova*, ut ex collatione cum p. 96. apparet, id agit maximè, ut ex eo, qvia Semendam nec unicam, nec tanto, ut Phœnicem, tempore viventem prodant scriptores, eandem unitatem ac vivacitatem Phœnici qvoqve, posito eum dari, abroget.

§. 54. Verùm qvia nobis hîc ideæ potiùs, qvàm ipsius rei curam fore diximus §. 46. ut ad propositam qvæstionem liqvidè respondeatur, *similes* qvidem inter se Phœnicis & Semendæ ideas pronunciamus, sed *non easdem* penitùs.

§. 55. *Similitudinem* ea, qvæ jam dicta sunt, luculenter produnt. *Dissimilitudinem* non tàm in trifido Semendæ rostro qvæsiverim, qvàm in negatâ illi, ut apparet, unitate speciei monadicæ.

§. 56.

§.56. Qvod enim ad rostrum attinet, de qvo plura mox dicemus §. 60.61. 64. qvanqvam trifidum Phœnici nemo, qvod sciam, tribuit, qvale si qvis credidisset, rem miram non obtexisset silentio: tamen secundarium esse tantùm hoc prædicatum dixerim, qvod omitti cum veniâ possit in ideis harum avium.

§.57. Inter primaria verò est illa unitas monadicæ speciei: qvam communis opinio Phœnici, Semendæ nemo tribuit, Salamandræ veræ, qvæ tandem in fabulosam conversa est Semendam, ipsa fides oculorum adeò derogat, ut ne qvidem illi, qvi eodem tempore plus qvàm unum Phœnicem vivere tradiderunt, cum Salamandrâ, cujus tot individua simul videt ager Tridentinus, comparare possint Phœnicem suum, qvippe cujus familiam ejusdem ævi universam non ultrà patrem & filium extendunt, per dicta §. 39. & 42.

§.58. Ut hâc occasione de Semendâ dicere pergamus, qvam è Salamandrâ natam esse dictum est, adeò veritatem corrupit fabula, nihil qvicqvam sani ut remanserit: nam & avem trifidi rostri fecit ex lacertâ, & è suis favillis renasci commenta est.

§.59. Persvasit tamen viris doctis *Scaligero* & *Majolo* Nicolaus de Comitibus, obscurus licet scriptor, cumq; Mandevillo, de qvo infrà §. 91. meritò comparandus, ut, si maximè non omnia crederent, illam tamen Indicam avem aliqvid esse paterentur. Sed in hoc ipso consensu nonnihil dissidii aliqvis notet, alio aliam narrationis partem vellicante.

§.60. Nam *Scaliger* qvidem trifistulare rostrum illud adeò proculcat, ut mendacium vocet, qvod fidem historiæ levet. Qvod ex *Aldrovando*, de qvo mox §. 64. hausisse dicerem, nisi suspicarer, posteriorem sua scripsisse Aldrovandum.

§.61. Scaligerum Cordova seqvitur p. 91. abit in phrasi tantùm, & *plura mendacia* vocat, qvod Scaliger singulari numero *mendacium*. Nempe qvia unum illud de rostro secari potest in tres partes, ob totidem rostri prædicata, cùm & trifistulare celebretur, & musicum edere sonum, & ad ejus imitationem pastores instrumentum composuisse haud insvave, suprà §. 50.

§.62. *Majolus* illud incendii voluntarii τὸ ῥητὸν sollicitat potiùs, inq; allegoriam, (satis violentam eam qvidem.) transformat, qvàm trifido rostro movet controversiam. Sed qvia scriptor hic in

M 2 toto

toto Phœnicis cum Semendâ comparandi negotio admodùm perplexè loqvitur, præstat ipsum audire, judiciumq; relinqvere Lectori.

§. 63. Ergò cùm dixisset p. 203., Phœnicis historiam à recentioribus, qvi orbem peragraverint, probari, Nicolaiq; de Comitibus narrationem de Semendâ protulisset, statim addit: *Hic non de Phœnice meminit, neqve unicam avem esse, neqve tanto viventem tempore. Non ergò creditu difficile est, sibi mortem conscire, & sponte ardere, & rursum succrescere. Nam & hoc omnibus animantibus ferè commune est generantibus. Ardent enim omnia animantia concubitu ac propè moriuntur: dissolvuntur enim sensuum vires omnes, & à qvodam qvasi vermiculo succrescit animal. Ideoqve tametsi à lignis ignem accendi non pateat, ignis tamen urens est omnis concubitus. Phœnicis igitur historia non erit ut falsa rejicienda.*

§. 64. Verùm qvomodocunqve Scaligero & Majolo se approbaverit Semenda, præstat avi personatæ larvam omni ex parte detrahere cum Bocharto. Ante qvem jam *Ulysses Aldrovandus* commenti fidem haud leviter labefactavit, cùm cranium, qvod Semendæ perhibebatur, Damasco allatum, Magnoq; Hetruriæ Duci venditum, nec Semendæ esse Neotericorum, nec Phœnicis veterum, argumento partim rostri non trifidi, partim magnitudinis aqvilinum caput qvadruplò excedentis docuit, Ornithol. f. 402: (ubi & pictura cranii) 403. 410: *Parem ergò fidem*, (verba sunt Schotti, p. 1042.) *tota narratio meretur; qvæ non alium in finem conficta esse videtur, qvàm ut Phœnicis fabulæ patrocinaretur.*

§. 65. Qværitur tertiò: *An Phœnicis idea eadem sit cum ideis Manucodiatæ, Cinnamulgi, Rhyntaces, qvæ & ipsa sunt avium haud vulgarium nomina?* Similis qvæstio hæc est præcedenti: qværendi autem causam Bellonius dedit. Nos, ut ab eâ nos breviter expediamus, fundamentum respondendi mutuabimur ab Aldrovando.

§. 66. Sic autem ille XII. Ornithol. 21. qvod est de Manucodiatâ f. 399. *Bellonius* (lib. VI. de avibus c. 35.) *Plutarchi Rhyntacen, & fabulosum Antiqvorum Phœnicem, nec non & Cinnamomum seu Cinnamulgon, cum Manucodiatâ easdem aves arbitratus, pro quatuor diversis unam, eamq; fabulosam, nempe Phœnicem nobis obtrudere conatus est.* Eadem Aldrovandus insinuat cap. 27. 28. 29. f. 403. & 411. de Rhyntace, Phœnice, & Cinnamomo agens.

§. 67.

§. 67. Ergò si Phœnicem cum tribus aliis avibus in unam conflavit massam Bellonius, necesse est, ideam universarum ab ideâ solius Phœnicis discrepare, partibus videlicet specialibus novis, qvales unaqvævis habet, adjunctis.

§. 68. Dices, fieri posse, ut reliqvæ tres aves habeant prædicata singula, qvæ in Phœnice sint universa: hæc seclusis ad propositum ineptis excerpsisse Bellonium, & ita nihil huic ideæ miscuisse, qvod jam antè non possideret Phœnix. Judicet hoc, qvi Bellonium ipsum inspexerit. Nos consideratis illis, qvæ de Rhyntace, Manucodiatâ, Cinnamulgo tanqvam specialia memorantur, audemus pronunciare, ne sic qvidem prodire Bellonio potuisse eam ipsam exactè ideam, qvam prædicatis qvinqve circumscriptam dedimus §. 8.

§. 69. Qværitur qvartò: *An eadem sit idea Phœnicis nostri cum ideâ Sinensis alitis, qvam incolæ Fung-Roang vocant?* de qvâ Christoph. Arnoldus c. 11. der Zugaben ad Rogers offne Thür zum Heidenthum p. 702. & Erasm. Francisci Part. II. des Ost- und West-Indischen Lustgartens f. 1077. & latiùs Parte III. f. 1604. Qvorum uterqve aliàs vocat den Sommer-Vogel / posterior etiam den Königs-Vogel. Etiam hæc qvæstio ejusdem est cum præcedentibus commatis, & ad qvam facillimè respondeas pariter negando.

§. 70. Licet enim Martinus Martinii hanc avem, partim aqvilæ partim pavoni qvadantenus similem, pro phœnice habeat, qvòd rarò subeat visum: tamen à Phœnice distingvit eum tùm uterqve sexus, qvem ex Mich. Boymo tribuit illi Erasmus, tùm, qvòd inde seqvitur, nec unam esse hanc avem, nec sui concrematione redire in vitam, ut alia nunc mittamus.

§. 71. Qværitur qvintò: *An ideæ Phœnicis ipsa respondeat res extrà mentem, nec ne?* seu, *Phœnix veráne sit avis, an fabulosa?* Pleriqve veterum & Gentilium & Christianorum planè nihil hîc respondent. Nec enim, qvi tantùm relata refert, censendus est ilicò vel approbare vel improbare. Non pauci dubitare se phrasi satis apertâ indicant. Qvos tametsi verosimile est inclinâsse magis in partem improbantem, negantibus tamen aggregare, qvoniam nihil definiunt, supersedebimus.

§. 72. Veram avem Phœnicem esse crediderunt è Gentilibus *Cornelius Tacitus* lib. VI. Annal. p. m. 109. è S. Patribus *Clemens Romanus*

nus Epiſt. ad Corinth. p. m. 34. 35. *Cyrillus Hieroſolymitanus* ac *Tertullianus* infrà §. 177. 178. citandi, cum paucis fortaſſe aliis; è recentioribus *Joannes de Montevilla*, qvem dabimus §. 93. ſeqq. *Marcellus Donatus* diluc. in Tacit. p. 164. *Majolus* Colloq. 6. dier. canic. p. 201. ſeqq. *Gryphiander* in Phœnice c. 3. & ſeq. è qvo §. 206. non pauca excerpemus, *Caſp. Dornavius* in Dulcamaro D. 3. *Jac. Zader*. Sommerſpieg. p. 187. noviſſimeq; *Patric. Junius* notis ad Clementem.

§. 73. Ac ſolet qvidem in hanc ſententiam ingens qvoqve aliorum veterum citari multitudo, qvomodo Junius non modò ad Clementem, Tertullianum, Cyrillum provocat, qvos illi non eripimus, ſed ad *Origenem* qvoqve, *Euſebium*, *Nazianzenum*, *Epiphanium*, *Syneſium*, *Hieronymum*, *Ambroſium*, *Lactantium*, *Plinium*, *Senecam*, *Melam*, *Solinum*, *Philoſtratum*, *Libanium*, alios. Sed vereor, ut hi cæteri pleriqve, ſi curatè examines, alio poſſint haberi numero, qvàm eorum, qvi popularem fabulam recitant potiùs, qvàm de ſuo aſſerunt. De *Origene* certè conſtabit ex §. 80. 81.

§. 74. Pro fabulâ Phœnicem habent à Gentilibus *Herodotus* Euterp. f. 117. è veteribus Chriſtianis *Maximus Martyr* libro ad Petrum Illuſtrem contrà Severi dogmata, & *Photius* Biblioth. cod. 126. f. 306. ed. And. Schotti, (f. 163. ed. Hœſchel. qvi in notis f. 940. Maximi locum græcè profert è cod. mſc. Auguſtano, latinè poſteà redditum à Schotto:) opinor & alii qvidam. Veteribus his magno ſe numero adjungunt ævi citerioris viri docti, *Philelphus* lib. IV. Epiſtolarum, ad Franciſcum Piccolpaſſum ſcribens, (qvam epiſtolam & Centuriæ Philologicarum inſeruit Goldaſtus p. 41.) *Aldrovandus* XII. Ornithol. 28. f. 404. *Libavius* lib. VI. de Univerſ. p. 538. *Rollenhag*. glaubw. lüg c. 19. p. 218. *Franzius* hiſtor. anim. Part. II. c. 3. p. 353. *Voſſius Pater* lib. III. de orig. Idol. c. 99. f. 629. *Voſſius Fil.* ad Epiſt. Barnabæ p. m. 45. & ad Melam p. 196. *Calixtus* lib. de immortal. animar. & reſurr. carn. c. 8. n. 14. p. 90. *Laurembergius* Acerr. Philol. Cent. II. n. 37. p. 303. *Hülſemann*. Gewiſſens-Wurm c. 7. p. 942. *Baclerus* programm. Academ. 60. p. 62. *Urſinus* III. Anal. ſacr. 3. p. 164. *Schotanus* heptaem. diatrib. 13 p. 134. *Gallæus* ad Lactant. p. 904. *Kirchmajer* Diſp. III. Zoolog. c. 2. *Bochartus* part. poſter. Hieroz. lib. VI. c. 5. f. 817. *Caſp. Schottus* IX. Phyſ. curioſ. 61. p. 1042. *Boppo Johann. Oſius* ſeltzam Phœn. p. 22.

§. 75.

§.75. Putes & mediam eſſe qvandam ſententiam Conimbricenſium & Rubii: qvos ſecutus *Forerus* Viridar. Philoſ. diſp. de animal. n. 28. p. 94. ſtatuit, dari aliqvam avem, qvæ Phœnix vocitetur: non admittit tamen, eſſe unicam tantùm, è cineribus autem ſuis repullulaſcere pernegat omninò. Si hos ergò audimus, partim vera erit volucris, partim fabuloſa, phœnix.

§.76. At enimverò ſi obſerves, veritatis normam hîc eſſe convenientiam rei extrà intellectũ, cum ideâ totâ phœnicis in intellectu, qvam Q. I. collocabamus inter alia in avis unitate & reviviſcentiâ: facilè ſimul intelliges, qvi phœnicem hâc ideâ carentem extrà intellectum pollicentur nobis, eos de re qvâvis loqvi potiùs, qvàm de phœnice noſtro, utut nomen ejus adhibeant.

§.77. Simul hinc æſtimabis, qvo loco ſit habenda *Cordovæ* opinio, qvatenus & ipſe, poſito Phœnicem dari, (non enim hoc aſſerit categoricè, ſed inter contrarias opiniones qvaſi fluctuat,) unitatem ejus tamen inficiatur. Meretur autem hujus viri ſententia ob ſingularitatem adſcribi tota.

§.78. Is ergò Didaſc. multipl. propè fin. capitis 7. cujus initio profeſſus erat, ſe diu flagrâſſe deſiderio ſciendi, verâne eſſent, qvæ de phœnice ab ipſis penè incunabulis audierat, ſic tandẽ pronunciat p. 96. *Ego certè ſuperioribus adductus rationibus non dari in rerum naturâ phœnicem, vel ſi datur, non unicum eſſe ſed plures, & breviori viventes tempore ſemper credam* c): *degere tamen eos in aliqvibus inacceſſis locis, unde rariſſimè ad nos illorum aliqvis perveniat: indeq́ initium fabulæ ſingularitatis harum avium: qvemadmodùm noſtris temporibus patefactum eſt immane qvoddam mendacium circà naturam aliarum avium Berneſtæ ſeu Bernechæ dictarum, qvæ in Hebridibus inſulis, Orcadibus, & in Hiberniâ deprehenduntur, qvarum fœtura cùm nullibi eſſet reperta, creditum vulgo eſt, illas ex fructibus aut foliis qvarundam arborum in mare decidentibus generari, usqve ad annum 1596. in qvo Hollandenſes qvidam circà novam Zemblam in aviculas has ova ſua foventes inciderunt, ut ipſi ſcripto teſtati ſunt. Cautè itaqve credenda hæc, qvæ à communi naturæ uſu longè abhorrent.*

c) Confer opinionem *Stengelii*, qvi & rationes qvasdam à Cordovâ mutuatus videtur, apud Schottum Phyſ. curioſ. p. 1041.

§.79.

§. 79. Nos cum illis facimus, qvi phœnicem inter fabulas rejiciunt. Movemur autem non tam cumulo vel autoritate sic opinantium, qvàm rationibus, & iis qvidem, ut in hoc argumento, gravibus ac robustis. Nec enim placent frigidæ, & Sophistarum Scholam olentes ratiunculæ, qvalium apud Cordovam haud rara seges est; nec argumentum à defectu exempli similis in reliqvis animantium generibus petitum; qvæ enim sine exemplo esse perhibentur, hoc teli genere confodere velle, est principium petere. Minimè omnium ii se probant nobis, qvi sic disputant, ut *ne posse* qvidem dari phœnicem contendant: hoc enim foret omnipotentiam divinam carceribus ingenii cerebrosi circumscribere.

§. 80. Possibilitatem Phœnicis etiam Origenes concessit, ipse factum interim relinqvens in medio lib. IV. contrà Cels. p. 229. ed. Spencer. *καὶ τοῦτο ἱστόρηται μὲν, δύναται δὲ, ἐάν περ ᾖ ἀληθὲς, καὶ αὐτὸ φυσικὸν τυγχάνειν, ἐπιδαψιλευομένης τῆς θείας προνοίας, καὶ ἐν ταῖς διαφοραῖς τῶν ζώων παραστῆσαι τοῖς ἀνθρώποις τὸ ποικίλον τῆς ἐν τῷ κόσμῳ κατασκευῆς, φθάνον καὶ ἐπὶ τὰ ὄρνεα· καὶ ζῶον τι μονογενὲς ὑπέστησεν, ἵνα καὶ τοῦτο ποιήσῃ θαυμασθῆναι οὐ τὸ ζῶον, ἀλλὰ τὸν πεποιηκότα αὐτό.* Qvæ sic vertimus: *Atqve hoc* (de Phœnice) *narratur eqvidem, potest verò etiam, modò verum sit, ipsum naturaliter contingere, id nimirum studio cujusdam liberalitatis agente providentiâ divinâ, ut in animalium differentiis sistatur hominibus ad aves etiam usqve progressa varietas mundani apparatûs: animale scilicet introducto, qvod in genere suo sit unicum, admirationemq; excitet non sui, sed conditoris.*

§. 81. Brutis rationem, conseqventer & virtutes morales dederat Celsus, inter alia Phœnicis etiam adducto exemplo, qvi patrem suum sepeliendum inferat Ægypto. Respondet Origenes, si maximè vera sint, de Phœnice qvæ disseruntur, (neqve enim penitus impossibilia videri,) ad animantis tamen naturam referri & ipsa oportere, perinde, ut qvæ de ciconiis feruntur, (de qvibus dictum erat in præcedentibus,) non ad rationem illi ingenitam, atqve adeò non tàm avem, qvàm creatorem avis miraculo nobis esse debere. Hic sensus est verborum Origenis.

§. 82. Concedamus igitur & nos, possibilem esse phœnicem, dariq; pro hâc alite in formis absolute possibilibus locum aliqvem vacuum. Verùm hoc in qvæstione non est: illud est potiùs, an vacuum isthoc

isthoc replere Deus voluerit, atqve adeò repleverit opere ipso? Qvod qvi asserunt, uti nihil efficiunt eo argumento, qvod à fugâ vacui in formis arcessitur, (qvas enim chimæras, qvod monstri genus hâc ratione non probaveris?) ita qvi negant, si verum potiùs qvàm verisimile qværitur, concinniorem rationem vix habent, qvàm qvæ petitur à defectu vel infirmitate argumentorum affirmantium. Si enim ullibi, certè in qvæstionibus facti, locum habet illud, affirmanti probationem incumbere.

§. 83. Nimirum ignoratione hujus methodi peccatum à multis est, qvorum, cùm nobiscum sentiant, rationes tamen qvasdam displicere nobis testabamur. Qvasi nostrum esset probare negativam existentiæ, circumspexerunt argumenta varia, sed (exceptis paucis, qvæ si non rem certam, saltem probabilem reddunt,) inepta pleraqve, nonnulla etiam parum religiosa, cùm putarent tantò se certiùs victoriâ potituros, si ne possibilem qvidem esse phœnicem demonstrassent.

§. 84. Nos ergò sic procedamus: Qvæstio præsens est facti. Factum qvi adstruit, probare tenetur. Probandi firmissima ratio à testibus, qvi vel certâ oculorum fide usurpaverint factum, (nam auritis ad justum pondus plurimum deest,) vel autoritate polleant infallibili. Qvorum illud ad humana testimonia, hoc ad divina refertur. Et verò Patroni Phœnicis utrumqve testimonii genus afferunt. Nostrum jam est, aperire mentis oculos.

§. 85. Incipiamus à testimoniis humanis. Toto qvidem sacco hæc effunduntur, poteruntq; inprimis ea constipata legi apud Gesnerum, Cordovam, Schottum. Sed nemo è priscis, nemo præter Mandevillum (qvem examinabimus §. 91. seqq.) è junioribus, testem se gerit oculatum.

§. 86. Testium omnium, qvos habemus, Herodotus vel primus est, (qvalis habetur à Calixto p. 90. de immort. animæ,) vel post Hesiodum certè, qvi de solâ phœnicis ætate nugatur, antiqvissimus. At is ingenuè fatetur, phœnicem à se nunqvam nisi in picturâ visum, Euterp. f. 117. idemq; apertè negat, verisimilia sibi, qvæ de obitu ejus audierit, videri. Negant & alii qvidam veterum, aut saltem non habent, qvò provocent præter famam. Adhæc apud eos plena omnia dubitationum, aut etiam, si testis testi committatur, contradictionum, qvod ipsorum fidem meritò labefactat.

§. 87. Jam ex iis ſcriptoribus, qvi fidem adhibent, Tacitus qvidem VI. Annal. p. 109. ait: *aſpici aliqvando in Ægypto eam volucrem non ambigitur*. Verùm neqve hoc eſt oculatum teſtem agere, ſed miſcere ſe turbæ credentium auritorum. Omitto fateri Tacitum, *incerta* eſſe cætera, & *fabuloſis aucta*.

§. 88. At Romæ, inqvies, viſus qvondam eſt Phœnix, qvem Plinius X. 2. allatum in urbem refert, (& qvidem mortuum, qvod addit Gryphiander G. 1. de Phœn. qvanqvam tacet hoc Plinius,) Claudii Principis cenſurâ, anno urbis 800. & in comitio propoſitum, qvod actis teſtatum ſit. Ita eſt, prodit hoc Plinius, *ſed qvem falſum eſſe* (etiam hæc verba ſunt Plinii,) *nemo dubitaret*.

§. 89. Idem ferendum judicium eſſe de altero, qvem cum præcedente confundunt qvidam, phœnice, qvi in Ægypto viſus eſt, (ſi modò qvicqvam phœnici ſimile viſum, nec tota narratio puris è mendaciis conſuta fuit,) Paulo Fabio, L. Vitellio Conſulibus; de Phœnice, qvem Heliogabalus convivis promiſit; de plumâ phœnicis, qvam Clemens VIII. anno 1599. Hibernis in Elizabetham Reginam rebellibus miſit, docebit Bochartus f. 822. etiam illum Dreſdenſis armarii phœnicem additurus, ſi æqvè notum habuiſſet atqve Gryphiander, qvi G. 3. & P. 2. mentionem ejus injicit.

§. 90. Tentemus hâc occaſione de natalibus plumæ illius Clementinæ hariolari. Exſtat epiſtola fictitia, portentoſis fabulis referta, qvam Preſti Joannes (Æthiopum Regem intellige) anonymus ad anonymum Pontificem Romanum ſcripſerit: qvâ inter alia narrat, ſuâ in terrâ eſſe Phœnicem, (reſpice ad §. 27.) Excerpta epiſtolæ hujus ex libello qvodam Conſtantinopoli impreſſo leguntur in calce Coſmographiæ Münſteri ed. latin. 1552. & 1559. (nam in Germanicis, qvas vidi, editionibus deſiderantur,) qvi nugas vocat Judæorum (eſt enim hebraicè exarata,) atqve has ait facetiarum loco ſe adſcripſiſſe. An igitur, ut credi voluerunt Pontifices, ab Æthiopum Rege Davide ad Clementem VII. Anno 1524. ſcriptas fuiſſe duas illas ſerviliſſimè ſcriptas epiſtolas, qvæ habentur in fine Æthiopicorum Alvareſii: ſic fortè Clemens VIII. perſvadere orbi voluit, ex eadem Æthiopiâ delatum ad ſe fuiſſe, qvod Hibernis donaret?

§. 91. Transeamus ab uno fabulatore ad alterum, à fabro epiſtolæ Preſti Johanneæ ad *Joannem Mandevillum*, ſeu, ut alii vocant, *de Monte-*

Montevilla: qvorum uterqve dum lectoribus suis gryphes, hippocentauros, similiaq; somniatorum ludibria pro veris historiis obtrudit, fidem sibi omnem de phœnice pariter abrogat. Qvod ni esset, causæ nostræ maximè poteramus metuere à Mandevillo, ut qvi testimonium oculatum nobis polliceatur.

§. 92. Fuit autem vir ille, qvod è Pitsei scriptoribus Angliæ p. 511. 512. docemur, Anglus natione, ordinis eqvestris, perq; annos triginta tres toto qvasi orbe lustrato tandem Leodii anno 1372. obiit, relictis itinerum suorum commentariis anglicè, gallicè, & latinè scriptis. Sed hi ad nostras qvidem manûs pervenére non nisi germanicè versi, insertiq; dem Reise-Buch des H. Landes Francof. 1584. ubi fol. 410. illam de Phœnice fabulam reperimus. Qvam integram, insertis observationibus nostris ideò placet adscribere, ut intelligatur, si maximè vanitatis abessent alia indicia, suspectam à se ipsâ reddi.

§. 93. Sic igitur Mandevillus: In Egypten liegt eine Stadt/ die heisset Eliople/oder Dersola / auff Teutsch der Sonnen Stadt. In derselbigen ist ein Tempel gebauet nach dem Tempel zu Jerusalem / er ist ihm aber gantz ungleich *d*).

d) Jam suo ævo Heliopolin Strabo lib. XVII f. m. 541. omninò urbem desertam vocat, templum verò Ægyptio more structum fuisse tradit. Nec Urbem hodiè, nec templum extare asserunt Cordova c. 7. didasc. multipl. p. 92. & apud Schottum Phys. curios. p. 1031. Stengelius. Ex Arabum Geographo Abulfedâ desolatam, in qvâ nullæ sint habitationes, refert Kircher. Tom. III. Oedipi Synt. 8. c. 1. f. 331. Conf. Conring. de Hermet. Medicin. p. 87.

§. 94. Die Pfaffen im selbigen Tempel haben geschrieben von der Stunde des einigen Vogels in der Welt / der Phenix genant ist / also/ wenn er sterben und wieder werden sol. Wenn die Zeit kömt / so bereiten die Pfaffen einen Altar im Tempel/und so er fünffhundert Jahr gelebet hat/kömt er geflogen auff den Altar / sich selber zu verbrennen / und wieder zu erneuern. Das sagten mir die Heydnischen *e*) Pfaffen / und liessen mich ihre Geschrifft sehen und lesen/die sie davon haben.

e) Qvo seculo vixit Mandevillus, certum est, jam diu expugnato Gentilismo Christianis permixtos Mahometanos Ægyptum opplevisse. Ac meminit ipse proximè ante hanc fabulam Christianorum in Ægypto, Eremitarum inprimis, qvi loca deserta freqventes incolant. Qvod ipsum tamen potiùs ad antiqvissima tempora persecutionum sub Imperatoribus Ethnicis referre debuisset. Sed viam ita parare cupiebat novæ fabulæ de viso à se capite Satyri cornuti, qvi Eremitæ cuidam olim apparens (Antonium nominat Hierony-

mus in vitâ Pauli Eremitæ p. m. 67.) ut pro se precaretur, Deum rogaverat. Hoc ergò Ægypti statu qvomodo potuit à Sacerdotibus *paganis* erudiri de Phœnice Mandevillus? Verius est, hæc talia, aut his similia è mortuis doctoribus, qvorum nomina qvædam pòst lit. seq. adspergemus, haurire potuisse. Sanè verò qvingentos annos Phœnici passim tribuunt scriptores. Heliopolin fatalem ipsi civitatem præter alios memorat Ælianus VI. Histor. animal. 58. Sed qvid est, qvòd Heliopolitani Sacerdotes Mandevillo suis è libris non idipsum retulerunt, qvod olim Herodoto? apud qvem de vivicomburio Phœnicis, qvod Græcorum esse inventum, non Ægyptiorum, docuimus §. 30. altum est silentium. Qvid est, qvòd in aliis qvoqve circumstantiis variant hi juniores Ægyptii à majoribus suis? nisi qvòd Mandevillus ita prodit, se mentiendi artem non exactissimè didicisse.

§. 95. Also wenn die Zeit kömt/daß er sich verbrennen sol/so legen die Pfaffen Dorn und lebendigen Schwefel/ und andere Kräuter auff den Altar. Und auff die Stunde/so er fünffhundert Jahr gelebet hat/ kömt er auff den Altar geflogen/und von dem geschwinden Wind/ den er mit ihm bringe/so zünden sich die Dorn und der Schwefel an/ und verbrennet denn darin zu Asche/ und so man das Feuer erleschet/ so findet man ein kleines lebendiges Würmlein in der Aschen liegen: des andern Tages wird das Würmlein zu einem Vogel: des dritten Tages wird es vollkommen/ und fleugt hinweg *f*).

f) Paria his proferunt è libro de naturis rerum Vincent. Bellovacens. lib. XVI. Spec. nat. c. 74. f. 1201. ex Alano (de insulis, hic enim Trithemio teste p. 99. scripsit de naturis animalium,) Barthol. Anglicus lib. XII. de rer. propriet. c. 14. p. 534. ubi & illud legas, Oniam summum Pontificem in Heliopoli templum ad similitudinem templi Hierosolymorum (qvâ de re suprà §. 93.) ædificasse. Confer & locos Epiphanii, auctoris item Epistolæ ad Præsidium (tribui hæc solet Hieronymo, legiturq; Tom. II. f. 68. seq.) apud Cordovam Didasc. multipl. p. 79. 80. & Barth. ad Claudian p. 994.

§. 96. Und darumb vergleicht man den Vogel Gott dem HErrn/ der am dritten Tage erstund vom Tod *g*).

g) An hoc etiam ἀπαύγασμα subjecisse dicemus Ethnicos Heliopolitanorum Sacerdotes? Non qvidem putem hoc velle Mandevillum. Christianos Phœnici comparasse Christum haud inficior, & pluribus infrà §. 100. seqq. docebo.

§. 97. Man sihet ihn auch dick fliegen *h*)/ denn er ist den mehrern Theil daselbst/oder in Arabia/ und ist ein wenig grösser/ denn ein Adler/ und hat ein Kron auff dem Haupt/grösser denn ein Pfau hat/ und ist ihm der Hals scheinbar/ der Schwantz rothstreiffelet allenthalben. Ich habe

habe ihn wissentlich zweymahl sehen sitzen/aber dick fliegen. Sein Flügel sind Purpurfarb / und ist gar lustig zu sehen/so die Sonne scheinet / und denn so glänzet er/und erzeiget alle seine Farben *i*).

h) Und den Autorem dick lügen.

i) Prorsus hic redivivum agnoscas Ctesiam. Nam & hic simillima fabularū portenta cùm in Indicis tradidisset, vult tamen verissima scripsisse videri, vel ipsummet suis spectasse oculis, quæ scribit vel ab oculatis certè testibus accepisse, ut est apud Photium cod. 72. f. 158.

§. 98. Qvòd si qvis non planè contemnendam putet Mandevilli autoritatem: hunc rogabo, qvomodo fiat, ut eorum, qvi post Mandevillum Ægyptum orbisq; remoti partes reliqvas perlustrarunt, nemo tamen visum à se phœnicem renunciaverit? Mirum sit profectò, si hoc tam oculato seculo, qvod & Bernestarum veros natales detexit (suprà §. 78.) etiam à Mandevillo f. 426. ut fabula de agno arboreo, (qvem Boramez alii vocant,) probabilitatem conciliaret, fructibus certarum arborum imputatos, nullus ex tot peregrinatoribus in toties conspectum Mandevillo phœnicem ipse qvoqve aliqvando inciderit.

§. 99. Qvo pacto simul diluitur exceptio, si qvis cum Cordovâ (verba ejus qvære iterum §. 78.) dicat, in *locis inaccessis* degere phœnicem. Nam & Bernestarum patriam tot ignotam seculis repertam tandem ipse agnoscit Cordova.

§. 100. Est, inqvies, terra qvædam in hunc usqve diem incognita. Sit per nos qvoqve. Sed si nemo inde ad nos reversus est, unde scimus in eâ degere Phœnicem?

§. 101. Nimirum inde dices, qvia certis utiqve ævi satis magni periodis ipse sui testis, mundiq; conversionum nuncius huic se orbi nostro infert rogo fatali reparandum. Satis ingeniosè qvidem: sic enim simul ratio reddetur, cur ætatis nostræ homines non interfuerint spectaculo tam raro: nondum enim elapsa est justa periodus. Verùm & hic idoneos reqviro atqve oculatos testes.

§. 102. Audio qvidem à Tacito VI. Annal. p. 108. Reges memorari, qvorum temporibus successivè apparuerit Phœnix, Sesostridem, Amasidem, Ptolemæum III. Tiberium: tabulas publicas aut fidem dilucidam citari non audio. Tacitus ipse *obscurum antiqvitatem* fatetur, & ex annorum intervallo, qvod inter Ptolemæum ac Tiberium

fuit, *falsi suspectum* habitum fuisse sui ævi Phœnicem docet. Omitto scriptorum discordias de loco, ubi emoriatur phœnix, observatas & Barthio p. 387. ad Claudianum, aliis Ægyptum, aliis Syriam, aliis ipsam Phœnicis patriam, (qvam Utopiam credere fas nobis,) memorantibus.

§. 103. De humanis testimoniis hactenus. Veniamus ad divina, qvibus fidem phœnici adstruere conantur qvidam: cùm certum nos potiùs habeamus, hâc de ave altissimum in sacris esse literis silentium.

§. 104. Tacendum planè de loco Malach. 4. v. 2. *Exorietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ, & sanitas in pennis ejus.* Qvanqvam enim Cornelius à Lapide citatus B. Ursino III. Anal. sacr. 3. p. 165. visus in eo sibi est reperisse phœnicem, ad qvem tanqvam Solis apud Ægyptios hieroglyphicum alludi vult à Prophetâ: tamen ne allusio qvidem hæc absqve fidiculis procedit.

§. 105. Planior in speciem locus est Davidis Psal. 92. v. 13. si græcam versionem intuearis: δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει. Qvam & respiciens haud dubiè Tertullianus, ut illum orientis alitem probaret, è scripturis Dei hoc protulit lib. de resurr. carn. f. m. 53. *Et florebis velut Phœnix.* Sed decepit eum ambiguitas vocabuli græci, qvod alibi *phœnicem*, hìc certè palmam notat, cùm in hebræis fontibus sit תָּמָר.

§. 106. Supereſt locus tertius Jobi c. 29. v. 18. à Tigurinis ita expressus: *Cogitabam, me in nido meo expiraturum esse, ac more phœnicis multos dies victurum.* Sanè fatendum, plausibilem hìc reddi phœnicis causam. Nam & nidi præcedens mentio nos invitat, ut qvod seqvitur vocabulum חול, de ave interpretemur; & ipsissimum Phœnicem eâ voce in fontibus signari Hebræorum non pauci defendunt. Porrò qvæ de phœnicis nido proferuntur, qvis ignorat? Factum hinc, ut non modò Gryphiander Phœnicis patronus textum Jobi præ Davidico urgeat E. 1. sed & B. Ursinus III. Analect. sacr. 3. licet fabulosum putet phœnicem p. 164. tamen apud Jobum Arabiæ regem Arabicæ avis consignatam non dubitet memoriam p. 166.

§. 107. Respondet autem Theologus idem celeberrimus, ad adstruendam phœnicis veritatem nihil facere, qvòd sacra pagina ejus aliqvando videatur meminisse. *Multa enim,* inqvit p. 164. *in eâ obvia*

via sunt sacra symbola, multa ex sapientum veterum doctrinis & vulgi usu trita adagia. Qvin & ad Phœnicum, Syrorum, Ægyptiorum fabulas ac parabolas nonnusqvam manifesta allusio, qvatenus istiusmodi veritatem aliqvam externo figmenti cortice obvelant, similes Silenis Alcibiadeis.

§. 108. Eqvidem si fatendum sit, Hebræâ voce phœnicem ibi signari, malim hoc ipsum cum B. Ursino respondere, qvàm cum Aldrovando Ornithol. f. 410. *fieri potuisse, D. Job. etiam suo tempore à communi opinione deceptum fuisse:* præsertim cùm ipse statim Aldrovandus, qvasi pœnitentiâ ductus verisimiliorem, ut putat, illi responsionem substituat, *de palmâ, non de Phœnice* loqvi Jobum asserens. Sed ne qvidem hæc ratio se probat nobis.

§. 109. Eqvidem ita est, *palmam* eo loci habet vulgatus Bibliorum Latinorum liber, qvem ex Catholicæ Ecclesiæ præceptis ac decreto seqvi se debere profitens Cordova p. 92. in eo acqviescit, satisq; sic ad locum Jobi responsum putat. Sed illud Concilii Tridentini decretum jam dudum suo merito exibilarunt Ecclesiæ nostræ. Videndum igitur, qvâ fide vulgatus interpres palmam hîc reddiderit.

§. 110. Dubitari vix potest, qvin à septuagintavirali versione hoc traxerit. Sanè vocem hebræam חול apud nullum interpretem pro *palmâ* capi norunt eruditi. Nihilominus Græci sic reddiderunt: ὥσπερ στέλεχος φοίνικος πολὺν χρόνον βιώσω: qvos qvidem ambiguitatis in voce Φοῖνιξ, qvæ & arborem & avem notat, memores, de industriâ fecisse apparet, ut non simpliciter Φοίνικα dixerint, unam vocem unâ reddentes, sed στέλεχος φοίνικος, ne qvis fortè Pœnicem avem intelligeret: στέλεχος enim, h. e. stipes, truncus, ramus, non avis est, sed arboris. Qvanqvam ne sic qvidem effecerunt, ut ab omnibus de arbore loqvi crederentur. *Qvidam* enim *recentiorum*, ut è Schotani Heptaem. p. 143. disco, *truncum Phœnicis ipsius corpus vult dici.* Conf. Joh. de Pined. in Job. 19, 25. n. 17. Tom. II. f. 60.

§. 111. Verùm neqve Græcus Codex avthenticus est nobis: nec apparet causa, cur Septuaginta senes palmam hîc intellexerint, cùm vox hebræa notionem hanc, ceu diximus, non admittat: nisi fortè seqventia verba: *radix mea aperta est secus aqvas*, tantum potuére, ut & qvæ præcederent, ad arborem aliqvam trahi crederent oportere.

§. 112. Qvare Bocharti maximè nobis probatur sententia, Part. II. Hieroz.

Hieroz. f. 819. ex fontibus hebræis Jobi verba reddi debere ſtatuentis: *tanqvam arenam multiplicabo dies.* Qvod ante ipſum præter alios Luthero qvoqve & Tremellio germanicè latineq; vertentibus placuerat. Planeq; hanc phraſin loco gemino Gen. 22, 17. ſimiliter interpretantur ipſi qvoqve Hebræi: *multiplicabo ſemen tuum velut arenam, qvæ eſt in littore maris.*

§. 113. Sed Jobi locus, in qvo nulla maritimi littoris, aliqva verò nidi mentio, fuit opportunior ad illud de phœnice commentum inſerendum. Cui firmando & hoc addiderunt, ut non חוֹל per cholem, ſed חוּל per ſchurek legerent. Nam ut *Chol* arenam notare indubium eſt, ſic nomen *Chul* phœnici proprium eſſe credi volunt à nobis.

§. 114. At enimverò, niſi nos fallit conjectura, nihili vox eſt *Chul*, qvatenus phœnicem ſignare intelligitur, haud alium in finem excogitata ab Hebræis, qvàm ut Jobi textum depravarent, conſenſumq; ejus cum illo altero Geneſeos tollerent. Nam ipſi aliàs Thalmudiſtæ, cùm de ſuo loqvuntur, Phœnicem non חוּל nominant, ſed אוֹרְשִׁינָא, (locum eorum dabimus paulò pòſt §. 117.) Pro qvâ voce ſi legendum eſt, ut Bochartus f. 819. ſuſpicatur אוֹרְנִישָׁא, *ornisa*, voce deflexâ à græcâ ὄρνις, qvâ (per ſynecdochen generis pro ſpecie) phœnicem appellant Nonnus & Johannes Gazæus: argumento ſit hoc nobis, non habuiſſe Hebræos in lingvâ ſuâ vocabulum ſingulare, qvo phœnicem nuncuparent.

§. 115. Ita nimirum eſt: ut fabulis delectata eſt gens Hebræorum, ita Gentilium quoqve non paucas, & in his illam de phœnice admiſit. Poſteà circumſpexit, num qva ſe rima in codice ſacro aperiret, cui hoc infercireturcommentum. Ita vis deniqve facta eſt verbis Jobi, cùm viderentur hujus fore injuriæ patientiſſima.

§. 116. Acceptum à Gentilibus fabulam novis etiam figmentis interpolaverunt: omnia animalia mulieri de fructu vetito comedenti paruiſſe, ſolo excepto phœnice; itaqve præmium hoc illi datum, ut poſt mille annos renovetur in adoleſcentiam ſuam. Hoc unum eſt, de qvo Schotanum Heptaem. p. 142. & Bochartum f. 818. vide.

§. 117. Alterum in Thalmudico tractatu Jachedrin in Gemarâ cap. II. ſect. 67. legitur, citante Bocharto d. l. ubi Phœnicem *orſina* vocant.

cant. Nos locum adſcribemus, qvalem Germanicè vertit Chriſtianus Gerſon im Thalmudiſchen Jüden-Schatz p. 276. Den Phönix fand mein Vater (Noah/) daß er auff der Schwellen des Kastens lag / und sprach zu ihm: Foderstu keine Speise *k)*? Er sprach zu ihm/ ich sahe/ daß du viel zu thun hattest/und dachte/ich wolte dich nicht bemühen. Er sprach zu ihm: Es sey (Gottes) Will/ daß du nicht sterbest / wie gesagt ist (Job. 29. v. 18.) und ich sprach / ich werde in meinem Nest vergehn/ und wie Phönix werde ich viel Tage haben.

k) **Nec cibo nec potu Phœnicem uti, creditum eſt à qvibusdam. Vide Barth. ad Claudian. p. 978. Hinc nata videtur fabulandi Judæis occaſio.**

§. 118. De neutro vel apex legitur in ſacro codice. Poſterius etiam refellitur cap. 6. Geneſ. v. 19. & c. 7. v. 3. Nam ſi de cunctis animalibus univerſæ carnis utriusqve ſexûs individua, ac de volucribus qvidem paria ſeptena in arcam aſſumpſit Noachus: qvomodo in his potuit eſſe Phœnix? qvem neutro ſexu avem unicam eſſe conſentiunt fabulatores.

§. 119. Atqve hinc Maximus martyr contrà Phœnicem ipſum in genere argumentum vibravit apud Hœſchel. not. ad Phot. f. 940. Qvod poſt eum repetierunt Franz. hiſtor. animal. p. 353. Gallæ. ad Lactant. p. 904. Kirchmajer. c. 2. §. 1. Bochart. f. 825.

§. 120. Qvod ſi Noachi arcam non ingreſſus eſt Phœnix, neceſſe eſt, ſi maximè demus, aliqvem fuiſſe, aqvis diluvii perierit, perinde ut volucres univerſæ, qvas arca Patriarchæ non exceperat. Tria Gryphiander hìc reponit, Patronus Phœnicis D. 1. Inſpiciamus ſingula.

§. 121. Primò negat antecedens. *Cur non*, inqvit, *in Phœnice ceſſare potuit mandatum de ſeptenis cujuslibet ſexûs in arcam Noe ingredientis, qvod ad illa ſaltem animantia ſe extendit, qvorum totidem paria in rerum naturâ erant?* Aut ergò doceat hanc exceptionem clariùs è Moſe: aut hoc tacente taceat ipſe. Qvis enim credat, avis tàm miraculoſæ, ſi qva fuiſſet, privilegium prætereundum fuiſſe ab hiſtorico ſacro?

§. 122. Secundò etiam conſeqventiam impugnat. *Qvid ſi fortè Phœnix unà cum Paradiſo eas in aeris regiones ſubtractus, ubi tutus ab omni inundatione eſſet, uti Lactantius ſentit?* Reſpicit ad initiales verſûs carminis de phœnice Pſeudolactantiani:

Eſt locus in primo felix Oriente remotus,
Qvâ patet æterni janua celſa poli.

Poſteà: *Cùm Phaethonteis flagraſſet ab ignibus axis,*
Ille locus flammis inviolatus erat.
Et cùm diluvium merſiſſet fluctibus orbem,
Deucalioneas exuperavit aqvas.

Vel hæc verba produnt, autorem ethnicum potiùs, qvàm Chriſtianum. Sed Gryphiander germanum hunc eſſe Lactantii Chriſtiani fœtum perſvaſus, *locum* illum *Orientis* de paradiſo, *diluvium Deucalioneum* de Noachico interpretatus eſt, & hæc juxta Patrum illorum, (Auguſtini cumprimis, qvem ex neſcio qvo ad Oroſium ſcripto H. 1. citat,) ſententiam exaudivit, qvi Paradiſum in altiſſimo loco, pertingente usqve ad lunarem circulum conſtituerent, & hinc ad eum aqvas diluvii perveniſſe negarent.

§. 123. Hic omitto in hanc de Paradiſo ſententiam inqvirere. Sufficit hoc jam mihi, clarè teſtari Moſen Gen. 7, 18. ſeqq. aqvas diluvii omnia repleviſſe in ſuperficie terræ, adeò ut altiſſimos montes qvindecim cubitis ſuperaverint. Unde ſeqvitur & paradiſum cataclyſmo fuiſſe merſum. Conf. Auguſtin. XV. C. D. 27.

§. 124. Qvod ſi parcere Paradiſo tàm altè, ut volunt, ſuſpenſo, ſtatuerat Deus: videbatur eò & avium reliqva genera ſaltem qvædam, ſi non omnia, non minùs qvàm Phœnicem amandaturus fuiſſe, ut Noacho tot ventres paſcendi labor minueretur. Dignum profectò Phœnice conſortium, qvando & redivivum illum omni alituum genere ſtipari volunt fabulatores: habuiſſetq; orbis hoc pacto peculiarem avium paradiſum, & ab eo diſtinctum, de qvo eſt in legendâ Brandani. Sed abeant ſomnia!

§. 125. Tertiò Phœnicem Gryphiander, etiam conceſſo nobis argumento, adhuc defendit. *Qvid enim*, inqvit, *ſi poſt diluvium extraordinario qvodam modo creatus Phœnix?* Neſcias primam phœnicis creationem hanc fuiſſe velit vir doctus, an ſecundam. Putes de primâ locutum. Mox enim aſſertioni huic fidem adſtruere conatur è ſtellâ Magorum, (omitto qvàm bene, cùm ea non ſpecies nova fuerit, ſed novum tantùm individuum, imò ſecundùm qvosdam ne novum qvidem,) qvæ & ipſa non in principio mundi cœlo inſerta, ſed miraculoſa & extraordinaria fuerit. Atqvi ab hâc primâ creatione ſpecierum

cierum ſeptimâ ſtatim die, atqve adeò diutiſſimè ante diluvium reqvieviſſe Deum clarè legimus Gen. 2. v. 2.

§. 126. Sive autem primam creationem intellexerit, ſive ſecundam, (qvæ qvidem recreatio fuerit veriùs, h. e. reparatio è reliqviis extincti diluvio Phœnicis,) neutra ſatis aptari poteſt iis, qvæ ipſe poſteà E. 3. F. 1. 3. G. 2. de Phœnice diſſerit in hunc ſenſum, (poſteà §. 206. copioſiùs ex eo deſcribendum,) ut intelligatur, tres phœnicis ætates totidem ætatibus mundi, (unâ ad diluvium, alterâ ad Chriſtum, tertiâ ad exuſtionem univerſi,) æqvari; qvarum ſingulæ annis circiter bis mille abſolvantur juxta vaticinium Eliæ Rabini; novum ergò phœnicem primò ſub Seſoſtride non multò poſt diluvium, ſecundò ſub Tiberio tempore Chriſti conſpectum fuiſſe, tertiò fortè, (nam hoc trepidè aſſerit,) ſub finem mundi, ut ultimam ſeculi revolutionem indicet.

§. 127. Ergò, ſi diluvio periit phœnix, prima ejus periodus non regno Seſoſtridis, ſed diluvio terminatur. Si poſt diluvium vel creatus demum, vel à morte divinitùs in vitam reductus fuit, qværam à Gryphiandro, qvomodo à diluvio ad Seſoſtridem, ſub qvo ſe poſt latebras primum publicè monſtraverit, illam qvaſi bis mille annorum periodum impleviſſe intelligi qveat? cùm ipſe fateatur illum Regem temporibus Iſaaci & Jacobi non multò poſt diluvium vixiſſe.

§. 128. Dicet fortaſſe, tempus vel primæ vel Secundæ creationis ipſum articulum Regni Seſoſtridis referri oportere. Verùm hoc pacto, ſi ſub Seſoſtride natus primùm fuit Phœnix, duas tantùm ejus, non tres periodos habebimus; ſin renatus, cadaver aqvis ſuffocati per annos amplius qvadringentos, anteqvam reviviſceret, jacuerit neceſſe eſt; qvod num ſtatuere velit Gryphiander, ipſe deliberet ſecum.

§. 129. Sed cur circà ſingulos ejus ictûs laboramus? Poſſumus univerſos elidere validiſſimâ ratione. Qvicqvid enim ille hìc de Phœnice ab aqvis cataclyſmi invicto diſputat, in eo præſupponenda eſt exiſtentia Phœnicis, tanqvam ſatis jam demonſtrata. Verùm hanc nec teſtimoniis idoneis humanis, nec divinis ullis firmari potuiſſe, ſatis opinor hactenus eſt oſtenſum.

§. 130. Imò, inqvies, adhuc ſupereſt teſtimonium pluſqvam humanum, Clementis videlicet Romani, à S. Paulo Philipp. 4, 3. commenda-

mendati, qvi in epiſtolâ ad Corinthios, qvò reſurrectionem exemplo Phœnicis demonſtret, ita loqvitur de hâc ave, p. m. 34. 35. ut manifeſtum ſit omninò fidem ejus hiſtoriæ adhibuiſſe. Sanè Scriptorem hunc tanti fecit primus epiſtolæ hujus editor Patricius Junius, ut in notis ad eum locum malle ſe diceret *cum Clemente viro Apoſtolico* (hoc nimirum pondus Junium, licet alios qvoqve ſcriptores ſociantem, præcipuè traxit,) *errare, qvàm Maximum & ejus ſeqvacium opinionem ſeqvi.*

§. 131. Nobis hâc in re magis probatur judicium Photii, qvi cod. 126. f. 306. adeò ſe obſtringi hâc autoritate non patitur, ut Clementem ex hoc ipſo phœnicis argumento reprehenſioni opportunum objiciat lectori. Imò fuiſſe, qvi epiſtolam illam planè ψευδεπίγραφον cenſerent, diſces è B. Hülſemanno Gewiſſensw. p. 944.

§. 132. Sed qvicqvid de vero ſit autore, fuerit ille vir Apoſtolicus, *Apoſtolus tamen non fuit, nec cùm illa loqveretur, Spiritûs S. inſtinctu locutus eſt;* qvod bene monuit Schotanus Heptaem. p. 137. Qvi paulò antè illud etiam obſervat, ne ipſum qvidem Junium accedere videri univerſæ narrationi Clementis, poſtq; non multa præclarè ſubdit: *Qvis credat, ſi Deus exſtare voluerit in naturâ tam illuſtre reſurrectionis ſpecimen, eundem & voluiſſe avi illi ingenitum eſſe, ut illuſtri divinæ approbationis documento templum Solis* (in urbe Helipolitanâ, nam hoc clarè legitur apud iſtum Clementem,) *& aram idololatriæ execrabilis cohoneſtaret?*

§. 133. Non eſt ergò cur Clementis illius, qvisqvis eſt, teſtimonium attolli patiamur ultrà humanum. Qvod cùm oculatum non ſit, impedire nos non debet, qvo minùs abſoluto ſic tandem teſtium, qvi citabantur, ſcrutinio, concludamus, phœnicem eſſe rem omninò commentitiam, nec injuriam illi à Voſſio factam, cùm III. de orig. idol. 99. inter fabuloſas aves principe loco poſuit.

§. 134. Qværitur ſextò: *Fabulam Phœnicis qvinam primi excogitaverint?* Certum eſt, Gentiles hoc feciſſe. Nam & Chriſtiani, & Hebræi Thalmudiſtæ, qvi fabulæ fidem accommodaverunt, vincuntur ætate à ſcriptoribus gentilium, qvos hîc habemus vetuſtiſſimos, Heſiodo & Herodoto.

§. 135. Sed qvæ natio Gentilium hos ludos fecit nobis? *Græculos*

hîc

hîc nominat Vossius III. de Orig Idol. 99. f. 629. Ante qvem Palingenius lib. V. Zodiaci v. 332.

Hic Phœnix ille est, qvem fingere Graculus audet.
Graculus insani capitis. - -

Et post pauca:

Sed modò mira canat, nil curat dicere verum,
Gens hæc & tota est monstris ac dedita nugis,
Qvâ duce nostri etiam deliravere Latini.

§. 136. Rectiùs culpam inventionis *Ægyptiis* imputabimus cum Gryphiandro C. 3. Intellexit hoc & Libavius, cùm scriberet, *Ægyptios sacerdotes sua mendacia per Græcos in mundum disseminavisse*, p. 519. de univers. Neqve non Cordova, cujus hæc verba sunt p. 95. Didasc. multipl. *Mendacia hæc Latinos à Græcis, Græcos ab Ægyptiis accepisse, liqvidò constat.*

§. 137. Sanè ad Ægyptios & inprimis Heliopolitas tùm alii passim, tùm Herodotus hîc provocat Euterp. f. 117. Nec frustra est, qvòd Phœnicem toties reperimus in Hieroglyphicis Horapollinis, qvibus Ægyptiorum mysteria panduntur.

§. 138. Jam neqve desunt exempla similium de animantibus fabularum, qvas ab Ægyptiis, ut rei certæ symbolum essent, excogitatas, reliqvæ nationes cupidè arripuerunt. Qvalis illa de Leænâ non nisi semel pariente; altera item de viperâ, caput masculi coëuntis præcidente. Utramqve memorat Herodotus Thaliâ c. 108. 109. Utramqve Ægyptiis deberi, qvi Oro teste Leænam mulieris semel tantùm enixæ, viperam fœminæ viri vitæ insidiantis, symbolum statuebant, Vossius docet III. de Orig. Idol. 53. f. 507. & IV. 52. f. 100.

§. 139. Sit ergò fixum, *Ægyptios*, & horum inprimis Hierophantas ac Sacerdotes Phœnicem primos confinxisse, ut arcani alicujus esset hieroglyphica nota. Concedamus hoc interim, acceptam ab Ægyptiis fabulam interpolavisse *Græcos* addito Phœnicis vivicomburio, de qvo suprà §. 11. seqq.

§. 140. Qværitur septimò: *Casui an consilio fabula hæc veniat imputanda?* Non difficilis responsio è dictis. Nam qvæ Sacerdotes Ægyptiorum, ut essent hieroglyphica, invenére, in iis profectò consilium intervenerit necesse est. Bochartus tamen si rogetur sententiam, ad casum inclinare videtur magis.

 §. 141.

§.141. Existimat ille Part. II. Hierozoici f. 821. fabulam de Phoenice ex eo natam, qvòd *palma* (cui videlicet commune cum phoenice nomen est apud Græcos,) *qvandam speciem,* (de qvâ Plinii verba profert è lib. XIII. c. 4.) *ferunt mortuam ex se renasci.* Qvod ne de palmâ verum est qvidem, sed ut hujusmodi qvid crederetur, in causâ fuisse ait fertilitatem loci, (is in orbe meridiano esse scribitur,) qvâ factum aliqvando, ut ex cadente surculo vel palmulâ altera palma in propè deficientis locum pullulaverit. *Inde*, inqvit, *ad cognominem avem translata tandem est fabula, ut sæpè ex levissimâ occasione nascuntur portenta narrationum.*

§.142. Etiam Calixtus, dum in eo est, ut veritatem phoenici deroget, Plinii locum adscribit: non facturus opinor, nisi mentem Plinii sic accepisset, qvasi narraret ille, fabulam Phœnicis ortam ex errore circà vocabulum græcum.

§.143. Ante Calixtum pariter & Bochartum Libavius qvoqve p. 538. de univers. originem fabulæ attingi à Plinio scribit; palmæ verò renascentis commentum nescio qvo ex autore posteà his verbis commemorat: *Palma græcis* Φοῖνιξ *speciem qvandam habet, qvam* Musi *l*) *vocant barbari. Ea restibilis est singulis annis. Itaqve cùm frustum ad maturitatem perduxit, Coloni totum stemma abscindunt, & igni aggesto etiam qvicqvid prominet, exurunt. Anno seqvente veluti ex cineribus, verè autem ex vivâ radice* m) *repullulat feliciùs. Habet folia instar alarum magnarum. Hinc figmentum est avis phœnicis.*

l) De *Musâ* palmæ specie aliàs vide Matthiol. ad Dioscor. I. 125 f. 219.

m) ad originem fabulæ hoc pertinet, qvam obiter nota exponi à Libavio aliter, qvàm à Bocharto.

§.144. Duo hîc agenda nobis: primùm, ut videamus, an Plinius natales fabulæ de Phœnice pandere nobis, dum alteram de palmâ refert, voluerit? hoc enim si non Bochartum, certè Calixtum & Libavium innuere dicas: qvâ occasione simul ipse Plinii locus excutietur. Alterum, cujuscunqve sit ista de his natalibus sententia, num calculum ea nostrum mereatur?

§.145. De primo sic sentimus, non id agere Plinium, ut fabulam Phœnicis, sed ut nomen ejus ad primas origenes revocet. Hoc enim vult, qvia palmæ qvædam species renascatur ex se ipsâ, factum inde esse, ut avi qvoqve de se renascenti nomen idem sit à Græcis inditum.

ditum. Nam his Φοῖνιξ & arboris nomen est, & avis. Nec plura licet ex ejus verbis exsculpere, qvæ sunt satis clara lib. XIII. c. 4. *Mirum de eâ* (palmâ) *accepimus, cum phœnice ave, qvæ putatur ex hujus palmæ argumento* nomen *accepisse, emori & renasci ex se ipsâ.*

§. 146. Ergò si Plinium audimus, appellationem Phœnix ab arbore, non ipsum fabulæ commentum accepit. Nec aliter Plinii mentem exaudiverunt Etymologi, Fungerus p. 872. & Vossius, voce *Phœniceus* f. 389. item Pierius XX. hieroglyph. 1. p. 238. Stengelius II. Hortens. 30. p. 351. 365. Gryphiander L. 4.

§. 147. Atqve sic inter Plinii Bochartiq; sententiam haud parum interest. Voluit Plinius, nomen avi famosæ ab illâ palmâ inditum; Bochartus, ipsam fabulam ab arbore processisse ad avem cognominem. Plinius sive fabulam Phœnicis, sive Phœnicem ipsum antiqviorem habuit nomine; Bocharto contrà nomen Phœnicis vetustius est fabulâ. Qvod hîc factum sit, Plinius consilio imputat, Bochartus errori potiùs vel casui. Ut adeò, si curatè examines, Plinius Bochartusq; non diversa dicant modò, sed & adversa.

§. 148. De palmæ reditu in vitam fabulosa esse, qvæ Plinius accepit, anteà monitum §. 141. Hîc illud addo, falli Gryphiandrum, qvando L. 4: super hâc palmæ se ipsam reseminantis historiâ citat Plinium non modò lib. XIII. c. 4. (in qvo qvidem ipsum non reprehendo,) sed & lib. XXI. c. 8. Qvâ fide Dioscoridem hîc & Theophrastum advocet præterea, non excutio.

§. 149. Pliniani loci posterioris qvæ verba ipsum deceperint, ex E. 1. ubi partem earum describit, & ad palmam disertè refert, facilè intelliget, qvi Plinium ipsum inspexerit. Sic ille: *Alexandrino* (amaranto) *palma, qvi decerptus asservatur. Mirumq;, postqvam defecêre cuncti flores, madefactus aqvâ reviviscit, & hibernas coronas facit.* Non de *palmâ* loqvitur ibi Plinius, sed de *amaranto:* cùm autem varia sint amaranti genera, *palmam*, h. e. præcipuam nobilitatem, tribuit Alexandrino. *Palmæ* vox ambigua fundus fuit erroris.

§. 150. De cætero ipse qvoqve Plinius fallitur in eo, qvòd avi Phœnici putat ab arbore nomen esse factum. Sed anteqvam hunc ejus errorem demonstremus, aliorum qvoqve opiniones audire placet: licebit enim, spero, unâ liturâ plures delere frustrationes.

§. 151.

§. 151. QVod Plinio placuerat, planè invertunt Isidorus XVII. Orig. 7. & hunc secuti Vincent. Bellovac. XIII. Spec. nat. 31. f. 967. ac Barthol. Anglicus XVII. de propr. rer. 116. p. 895. Scribunt enim, palmam Græcis Φοίνικα dici, *qvòd diu duret, ex nomine avis illius Arabiæ, qvæ multis annis vivere perhibetur.*

§. 152. Præivit Isidoro sententiam hanc Pseudolactantius, qvi ab ave & arborem & regionem Phœniciæ denominatam perhibet in his Carminis de Phœnice versiculis:

65. Dirigit in Syriam celeres longæva volatûs
Phœnicis nomen cui dedit ipsa vetus. Et mox:
Tùm legit aerio sublimem vertice palmam,
Qvæ gratum Phœnix ex ave nomen habet.

§. 153. Frustrà omnes. Nec arbor avi, qvod Plinio placebat; nec avis arbori, qvod Isidoro; sed utriqve, contrà atqve Pseudolactantius censebat, Syriæ regio Phœnice nomen dedit: nam & palmis hæc abundat, & nidos avis nostræ Assyrios vocat Martialis V. Epigr. 7. Regio autem ipsa vel à Deliciis (chaldaicè פְּנַק est delicatum esse,) vel à Canaan patre Sidonis, qvi primus cognominatus est פִּינְחָס, ex qvo Phœnicem fecerunt posteà, appellationem invenit. Martinium vide f. 2663. Lexici, & Reines. c. 2. Punic. n. 3. 4. 5. Rectè Goropius XII. Hierogl. f. 193. *Phœnicia regio à Græcis nomen non accepit, sed ab eâ gente, qvæ prima eam habitavit, cujus lingvâ à deliciis nuncupatur.*

§. 154. Atqve hinc illud interpretabimur Ovidii XV. Metamorph. v. 392.

Una est, qvæ reparet, seq; ipsa resemivet ales,
Assyrii Phœnica vocant.

Vult enim Phœnici vocabulum hoc, si ultimam scruteris originem, non Græcos, licet hi maximè freqventent, sed Assyrios imposuisse.

§. 155. Laborant aliqvi tamen, ut græcum etymon aliis coloribus pingant. Isidorus & arabicum comminiscitur. Vide præter Lexicographos Gryphiandrum G. 4. Sed eos non ultrà moramur.

§. 156. Intelligis interim, Phœnicem & arboris & avis nomen esse. Qvæ ambiguitas multis erroribus ansam dedit, cùm viri docti, qvæ de palmâ dicta forent à græcis, ea de ave exaudirent. Sic Tertullianus illud Psalm. 92, 13. δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, de ave intellexit, suprà §. 105.

§. 157. Sic Erasmus & Xylander ἐγκέφαλον Φοίνικος apud Plutarchum *cerebrum phœnicis* verterunt, cùm *palmæ* debuissent, observante Mureto XIII. Var. Lect. 12. Sic idem Erasmus adag. 1001. f. m. 277. cùm Horus I. Hierogl. 3. annum dixisset ab Ægyptiis *palmæ* imagine repræsentari, *phœnicem* substituit, notatus eam ob causam ab Hadr. Jun. cit. Myl. hort. philos. p. 167. Qvi qvidem lapsus tantò fœdior est, qvia statim addit Horus, ideò id factum, qvòd *arbor hæc* (τὸ δένδρον τοῦτο) sola ex omnibus ad singulos Lunæ ortûs singulos etiam ramos procreet, ita ut duodecim ramorum procreatione annus expleatur. Aliud exemplum de Judæorum Tragœdo Ezekiele suppeditat Bochart. Part. II. Hieroz. f. 820.

§. 158. Sed an etiam cum eodem Bocharto f. seq. dicemus, contrario errore ad *palmam* retulisse interpretes, qvæ de *Phœnice* dixerat Clemens lib. VI. Strom. (f. m. 456.) *Horoscopus, qvi in manu habet horologium & palmam* (Φοίνικα) *symbola astrologiæ*. Ubi Φοίνικα *phœnicem* esse, non *palmam*, contendit vir doctissimus. Dubito. Qvanqvam enim facit pro Bocharto, qvòd Phœnicis vitâ fieri credatur magni anni conversio, qvodq; Phœnix in hieroglyphicis Hori symbolum est Solis, (infra §. 241. 276.) tamen interpres Clementis, (is est Gentianus Hervetus,) pro se vicissim alleget, qvòd idem Horus, ut modò videbamus, etiam palmam facit anni picturam.

§. 159. Interim his exemplis inductus, opinor, Bochartus credidit, simili deceptione factum, ut qvæ de redivivâ *palmâ* tradita forent literis, ad avem *phœnicem* ea traducerentur. Statim enim, ubi probavisset, vocis homonymiam multis erroribus fecisse locum, addere se scribit, qvod rei sit caput, fabulam de *phœnice* ex eo natam esse, qvod *palmæ* qvandam speciem ferant mortuam ex se renasci.

§. 160. Hoc illi si assentimur, non consilium sed casus, non ingenium, sed error figmentum phœnicis pepererit nobis. Verùm hîc viro celeberrimo, ut ad alteram qvæstionis præsentis, eamq; præcipuam partem veniamus, calculum subtrahere non una nos præter illam, qvam dabamus initio qvæstionis §. 140. jubet causa.

§. 161. Primò τὸ Φοίνικος pro palmâ vocabulum usu certè non Ægyptium, sed græcum est. Ergò si ambiguitas vocabuli mater fabulæ præsentis est, primi patres ejus Græci fuerint oportet. Atqvi Ægyptios fuisse ostensum est suprà §. 136. seqq.

P §. 162.

§. 162. Deinde illa revivifcentiæ perfvafio longè & pervagatior, &, qvod conjecturâ liceat confeqvi, antiqvior de ave eft, qvàm de arbore. Ergò fi dicendum fit alterum, citiùs cenfeas ab alite ad palmam, qvàm à palmâ ad alitem id commenti migraviffe.

§. 163. Porrò phœnix qvantuscunqve eft, mera fabula eft, neqve in totâ ejus fabulâ qvicqvam illâ in vitam reditione vulgatius, ut fimul & nominari hæc avis, & credi ejus ἀναβίωσις cœperit. At fi error ex palmâ celebritatem hanc illi conciliavit, faltem ante hunc errorem fuerit ipfe in hominum oculis ac memoriâ.

§. 164. Deniqve fabulares animantium hiftoriæ confilio ferè natales debent fuos potiùs qvàm errori, h. e. cafui. Sunt enim inventæ, ut fymbolicis fenfibus infervirent pro involucro: qvod Leænæ ac viperæ docebunt fuprà §. 158. pofita exempla. Tale igitur involucrum Phœnicem qvoqve effe voluiffe, qvi primi eum funt enixi, perqvam fimile vero eft.

§. 165. Atqve hoc voluit Mich. Majerus lib. XII. aur. menf. p. 598. ita fcribens: *Hoc qvi pro fabulâ omninò habent, pueri & iniqvi rerum æftimatores videntur; qvi pro hiftoriâ ut verba fonant factâ, & illi falluntur fuo judicio. Hieroglyphica enim funt hæc, & menti potiùs dictantur, qvàm auribus.*

§. 166. Qværitur itàqve octavò: *Cujusnam rei præcipuè fymbolum feu typum effe phœnicem voluerint primi inventores?* vel: *Qvidnam hoc hieroglyphico defignare primariâ intentione propofitum fuerit Ægyptiis?* Qvæftio hæc præfupponit, illas Ægypti veteris hieroglyphicas literas, qvas alioqvin *ignorabiles Latinis* vocat Ammianus lib. XXII. p. 250. non fic omnem indagationem eruditorum fruftrari, ut nullius planè jufta qveat afferri expofitio, inprimis autem circa præfentem typum non penitùs inanem laborem fuiffe tot ab ingeniis hucusq; infumptum.

§. 167. Jam cùm non omnium, qvi Phœnicem rebus accommodant, eadem fit hypothefis, unde confeqvitur, ut eum alii *typum* certæ rei *tantùm*, alii *etiam exemplum* faciant; rerum verò ipfarum oppidò fit genus multiplex: elaborandum ante omnia nobis, ut & opinantium *hypothefes* diftingvamus, & *exempli* à *typo* difcrimen declaremus, & ipfarum *rerum*, qvibus five exemplum five typus phœnicis accommodatur, feu, qvod perinde, *accommodationum* ipfarum fumma delibemus genera.

§. 168.

§. 168. Ac *hypotheses* qvidem opinantium facile est repetere ex Q. 5. §. 72. 74. Duæ sunt enim, una eorum, qvi phœnicem pro verâ, altera, qvi pro fabulari ave habent.

§. 169. Priores illum nominare posuerunt pro certæ rei v. g. resurrectionis à morte non *typo* tantùm seu symbolo, sed etiam *exemplo*; posteriores verò non nisi pro *typo*.

§. 170. Inter typum enim & exemplum id interest nobis, (qvi sensa tantùm nostra hîc exponimus, loqvendi legem nemini figimus,) qvòd pro rei veræ *typo* qvidem adhiberi potest etiam figmentum, pro *exemplo* autem non nisi ens verum. Consonat illud, qvod dicimus, similia (inter qvæ & typi sunt referendi,) non tàm probare, qvàm illustrare; verum autem non nisi ex veris solidè probari.

§. 171. Nec officit nobis, qvod vulgò ajunt, *exemplorum* non reqviri veritatem. Id enim eo in casu valet, ubi discenti sensus tantùm alicujus sive termini sive propositionis imprimendus est. At verò ubi non jam sensum rei obscuræ, sed assensum dubiæ provocare cupimus, omninò si exemplis res agitur, vera ea sint oportet. Breviter, non qvidem ad exemplum *significans*, bene tamen ad exemplum *probans* reqviritur ut sit verum.

§. 172. Imò, inqviet aliqvis, ne ad *probans* qvidem. Persvadebitur enim discenti aliqva veritas etiam per exemplum falsum, modò id ipse habeat pro vero. Ita est: persvadebitur κατ' ἄνθρωπον, gignetq; illi adeò veri non scientiam, sed opinionem, qvâ sæpè, qvi docet, contentus est. Qvod ergò dicebamus, ad exemplum *probans* omninò veritatem reqviri, nunc ampliùs profitemur intelligi debere de probandi genere solo *analytico*.

§. 173. Ipsum, qvod hîc tractamus, phœnicis argumentum, hanc doctrinam illustrat egregiè. Multi scriptores Christiani veteres, qvorum nomina dabuntur §. 199. phœnicis exemplo conati sunt resurrectionis probare possibilitatem adversùs gentiles. Necesse est ergò, si ipsi commentitiam avem eam esse perviderunt, argumentum hoc tantùm κατ' ἄνθρωπον valuerit: aut, si crediderunt κατ' ἀλήθειαν se disputare, habuerint phœnicem pro animante vero.

§. 174. Utiqve Georgius Pisidas, cùm hexaem. v. 1091. seqq. phœnicem depinxisset, non nisi ad hominem uti se hoc exemplo voluisse,

luiſſe, his demonſtrat, qvod & Bocharto f. 825. obſervatum, verſiculis:

> Ἑλληνικοῖς ἕλληνες εἴξαντες λόγοις
> Πείθητε λοιπὸν τὴν ἀνάστασιν σέβειν.
> *Græci ergò græcis fabulis ſi ceditis,*
> *Ne jam negetis ſuſcitari mortuos.*

§. 175. Idem de plerisqve ſanctorum Patrum dixerim, qvod ſcilicet dum gentilibus reſurrectionem negantibus fabulam phœnicis ab ipſis creditam, certè diſſeminatam in vulgus, proq; verâ, ſaltem non penitùs impoſſibili propoſitam oggerunt, κατ' ἄνθρωπον argumentari voluerint.

§. 176. Qvòd autem Cordova p. 94. Didaſc. multipl. (cui confer Forer. viridar. philoſ. p. 95. & Conimbr. ad III. de Cœl. q. 6. art. 4. p. 230.) *generaliter dicendum* putat, *ad omnes ſanctorum Patrum phœnicis hiſtoriam referentium autoritates, omnes illos ſanctos Patres, non qvòd hæc de phœnice ave crederent, ſcriptis mandâſſe, neqve cura illis fuiſſe examinare, verâne eſſent nec ne, ſed ſolùm eis viſum uti argumento ad hominem,* in eo nos illi non aſſentimur.

§. 177. Cyrillus certè Hieroſolymitanus, cujus locum ipſe Cordova p. 78. latinè protulerat, niſi κατ' ἀλήθειαν ſibi diſputare fuiſſet viſus, non ſcripſiſſet, providentiâ qvâdam Dei conditum in id phœnicem, ut incredulitati reſurrectionem negantium occurreretur. Græca hæc ſunt Catech. 18. Φωτιζ. f. 213. ᾔδει θεὸς τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀπιστίαν, καὶ ὄρνεον εἰς τοῦτο κατηργάσατο, φοίνικα οὕτω καλούμενον.

§. 178. Simia legas apud Glycam I. Annal. p. 62. Nec alia mens fuit Clementis (ſuprà §. 130.) ad qvem provocat Cyrillus. Tertulliano qvoqve lib. de reſurrectione carnis f. 53. Spei, qvam de reſurrectione habemus *firmiſſimum ſpecimen* eſt phœnix, qvoq; nihil ſit *expreſſius atqve ſignatius in hanc cauſam.*

§. 179. Verùm in hoc ipſo decepti ſunt pii viri, qvòd fabulæ fidem adhibuerunt. Itaqve nec exemplum iſthoc rem probat κατ' ἀλήθειαν, qvia falſo nititur: neqve ſi maximè verus eſſet phœnix, perſvaderet qvicqvam iis hodiè, qvi alio cenſu ipſum non habent, niſi in qvem fabuloſæ referantur animantes.

§. 180. Atqve hunc in ſenſum interpretor verba Calixti p. 90. de immortal. animæ. *Inter typos* (qvod exemplum nos, ille typum vocat,)

vocat,) *qvos res naturales suppeditant, emineret phœnix, — modò se res haberet, uti narratur.*

§. 181. Paulò importunior censura est Gallæi p. 904. ad Lactantium: *Moses etiam huic fabulæ contradicit Gen. 7. v. 9. — Qvod si sancti Patres perpendissent, non abusi fuissent hâc fabulâ ad mortuorum resurrectionem stabiliendam. Aliqvo modo valeret illa similitudo ad redarguendum paganos, resurrectionem carnis ridentes, nullo autem apud Christianos, qvos non futilibus hisce figmentis, sed sacro Dei verbo docendos hoc resurrectionis mysterium affirmo.*

§. 182. Civilior hic est Bochartus f. 824. *Cum Patribus clementiùs agendum est, qvi si qvid hâc in parte peccarunt, — non factum id fallendi animo* (addo, vel argumenta ficulnea proferendi,) *sed nimiâ credulitate.*

§. 183. Eâdem æqvitate in eos utendum nobis, qvi nostro ævo Mysterium τῆς ἀναβιώσεως exemplo phœnicis ita demonstratum eunt, ut ipsi tanqvam vero adjungant fidem. Faciunt hoc præter diligentissimum Phœnicis assertorem Gryphiandrum Casp. Dornavius Dulcamar. D. 3. in heptade simulacrorum resurrectionis ex libro naturæ, & Jacob Zader Sommerspieg. c. 12. n. 11. p. 187. 189.

§. 184. Etiam illis, qvi non credunt, inservire tamen phœnix potest pro *typo* seu emblemate, qvod nos adspectu suo resurrectionis admoneat: qvale sistit Harsdörffer Part. II. der geistlichen Lehr-Gedicht n. 7. *Exemplar* vocat Mich. Majerus p. 600. aureæ mensæ, voce qvidem, qvam nos refugimus, qvi exemplum opponebamus typo, sed sensu gemino, cùm ipse phœnicem pro hieroglyphico per §. 165. h. e. historiâ fabulari habuerit.

§. 185. Commodior instituto nostro vox est *imaginis*, qvam adhibet B. Ursinus Volum. I. Anal. sacr. p. 167. ubi præmittit, in Christianorum monumentis hanc avem crebro visi, moxq; describit hoc epitaphium extans Ravennæ:

Securus moritur, qvi scit se morte renasci:
Mors ea non dici, sed nova vita potest.

In templo Sebastiani id legi cum Phœnicis epigraphe docebit Nath. Chytræus delic. itin. p. 196. Distichum à multis commendatum vocat Anonymus lib. VI. hieroglyph. Pierio additorum p. 240.

§. 186. De typi exempliq; discrimine satis. *Rerum* ipsarum, qvæ vel pro typi nostri antitypo, vel exempli correlato simili proferuntur, adeoqve & *accommodationum* est objecto æstimatarum exhiberi potest multiplex differentia. Sed instituto nostro qvatuor distinctiones sufficient.

§. 187. *Primò*, accommodatio vel Christiana est, vel Gentilis, vel nobis cum Gentilitate communis. *Christianam* voco, qvæ fit ad dogma solis Christianis; *Gentilem*, qvæ ad dogma solis Gentilibus proprium; *Communem*, qvæ ad dogma utrisqve commune.

§. 188. *Secundò* accommodatio vel historica est, vel philosophica. Qvæ qvidem distinctio maximè spectat ad fabulas, qvæ suis involucris modò *historiam* aliqvam recondunt, modò sensum *philosophicum* rei sive moralis, sive naturalis, aut cœlestis, aut etiam divinæ. Imò sæpè figmentum idem in sensûs hos universos aptari solet: qvod de Persei fabulâ ostendere conatur Leo Hebræus Dial. II. de amore (f. m. 396. Tom. I. Cabalist. Pistor.) Conf. Voss. II. de Orig. Idolol. 56. f. 310. Reines. Punic. c. 2. n. 18.

§. 189. *Tertiò* accommodatio vel apta est, vel inepta. *Apta*, qvæ absqve tormentis & violentiâ, non absqve gratiâ & decore typum antitypo, exemplum rei applicat. *Inepta*, qvæ contrario se habet modo.

§. 190. *Qvartò* accommodatio vel est adæqvata vel inadæqvata. *Adæqvatam* intellige, qvæ phœnicis ideam juxtà omnes ejus partes exhaurit. Qvæ vel unicam omittit, *inadæqvatam*. Partes autem ideæ, seu prædicata primaria qvinqve fecimus §. 8. & 44.

(1.) *Unum* (2.) *longævus* (3.) *moriendo* (flagrando) (4.) *resuscitat* (5.) *orbis*.

§. 191. Primam secundamq; distinctionem planè poteramus omittere, cùm certi simus, accommodationes illas omnes, qvæ distinctionum hoc veluti cribro erunt semovendæ, vel *inadæqvatas* esse, vel si cogantur esse adæqvatæ, *ineptas* fore. Qvinimò poteramus tertiam qvoq; distinctionem conglutinare qvartæ, laudem adæqvatæ accommodationis non nisi talibus tribuendo, qvæ & omnia ideæ prædicata, & aptè exhauriant. Sed numero distinctionum qvadruplicato, conclusiones qvas parturimus, ordinatiùs atqve expeditiùs prodituræ videbantur.

§. 192.

§. 192. Sit ergò his præmissis *conclusio prima:* Ægyptiorum Sacerdotes, (nam hi sunt inventores primi,) habuerunt phœnicem pro ave fabulari. Probatur hoc è decisione Qvæstionis præcedentis, ubi §. 160. & seqq. ostendimus, non casu, sed consilio natam esse fabulam. Fuerunt ergò Ægyptii sibi excogitatæ hujus avis probè conscii.

§. 193. *Conclusio secunda:* Iidem Ægyptii voluerunt phœnicem esse rei vel doctrinæ certæ non exemplum, sed typum. Seqvitur hoc è priore, cùm exempli dignitatem sustinere non nisi ens verum qveat per §. 170.

§. 194. *Conclusio tertia:* Iidem noluerunt eum esse typum dogmatis Christiani, vel etiam, ne potuerunt qvidem, qvippe gentiles, & Christianorum dogmatum aut penitus ignari, aut inimici.

§. 195. Seqvitur hinc, seponendas esse nobis accommodationes omnes à Christianis qvà talibus propositas, pias qvidem illas ac devotas, sed non nisi intrà sanctæ civitatis pomœria natas,

§. 196. Tales sunt, una qvæ *Christo* Salvatori, altera, qvæ beatis *Martyribus*, tertia qvæ *resurrectioni mortuorum*, qvarta qvæ *Christianis* universis, qvinta qvæ *Magis ex Oriente* Christum salutantibus phœnicem applicat. Harum ultimam suggeret Herrenschmidius Postillâ Neo-Symbolicâ feriâ Epiphan. p. 147. reliqvas Franzius Histor. animal. p. 349. 350. & Aldrovandus Ornithol. lib. XII. f. 109. Secundam obiter tangit & Szegedinus Spec. Pontif. p. penult. Qvartam paulò copiosiùs tractat Joannes à S. Geminiano lib. IV. Summ. de exempl. c. 64. p. 228.

§. 197. Eminent verò ex his maximè, peculiaresq; à nobis lineas merentur prima de *Christo*, & tertia de *Resurrectione*.

§. 198. Incipiamus è posteriore. Nam & de eâ jam in præcedentibus §. 173. seqq. tàm multa occupavimus dicere, ut nihil nisi catalogum aliqvem veterum, qvi hoc argumentum tractaverint, reliqvum fecerimus nobis: & apud hos ipsos veteres scriptores, qvibus merito suo primas hîc damus, rara comparet phœnicis ad Christum, haud paulò freqventior ad *resurrectionem* corporis applicatio.

§. 199. Præter *Clementem* ergò, de qvo suprà §. 130. inspice, restaurationi corporum nostrorum fidem ex phœnice conciliare satagunt *Cyrillus* Hierosolymitanus Catech. 18. Φωτ. f. 213. qvi Clementem disertè citat, *Tertullianus* de resurr. carn. f. 53. *Ambrosius* de fide resurr-

resurr. Tom. III. Oper. f. 31. & V. Hexaem. 23. Tom. IV. f. 60. *Augustinus* lib. IV. de animâ & ejus orig. c. 20. Tom. VII. f. 1203. *Epiphanius* in Ancorat. f. 573. *Æneas Gazæus* Theophr. p. 68. *Glycas* I. Annal. p. 64. *Georgius Pisidas* Hexaem. v. 1091. seqq. & alii Barthio ad Claudian. p. 98.) citati. Atqve horum alii qvidem κατ' ἀλήθειαν sibi disputare sunt visi, alios verò dixeris haud ignorasse, non nisi κατ' ἄνθρωπον hoc argumentum valere.

§. 200. Qvi verò phœnicem ad *Christum* accommodaverint, eos nescio an de Patribus Ecclesiasticis plures tribus dare possimus, qvorum unus Christi nascentis, duo resurgentis historiam exemplo nostræ avis illustrant.

§. 201. De nascente Christo *Cyprianus* exposit. in Symbol. Apost. (aut potiùs Ruffinus Aqvilejensis, huic enim scriptum illud eruditi adjudicant,) f. m. 254. *Quid mirum videtur, si virgo conceperit, cùm Orientis avem, qvam Phœnicem vocant, in tantum sine conjuge nasci vel renasci constet, ut semper & una sit, & semper sibi ipsa nascendo vel renascendo succedat?* Epigramma huic velut emblemati addit Masius Spec. imag. lib. V. c. 9. p. 513.

§. 202. De resurgente Christo *Augustinus* Serm. Paschal. (cit. Gryphiand. E. 2.) *Ecce resurrexit ab antro sepulchri rediviva caro phœnicis, qvam cinnamomum decoxerat pietatis.* *Epiphanius* etiam in Physiologo (apud Caussin. p. 71. de Symb. Ægypt. sap.) locum Psalm. 92. ad ipsum Christum vult pertinere, qvasi de illo David scripserit: *Justus ut phœnix florebit*, qvia futurum erat, ut phœnicis instar tertiâ die se suscitaret.

§. 203. His tribus qvartum adderem Ambrosium à Marcello Donato Dilucid. in Tacit. p. m. 165. inter Patres, qvi Phœnicem referre typum Christi tradiderint, relatum, nisi suspecta esset referentis fides. Citat Marcellus lib. 5. (sic scribendum pro 3.) Hexaem. c. 23. Sed ibi resurrectionis typum Ambrosius Phœnicem facit, non Christi. Ac licet Christi mentionem progressu sermonis injiciat, tamen eum non ipsi Phœnici confert, sed thecæ Phœnicis.

§. 204. Recentiorum, qvi Phœnicem ad Christum accommodent, benignior, copia nobis Atqve in his modò allegatus est *Marcellus Donatus*, qvi breviter multa exeqvitur. *Mandevillum* audivimus suprà §. 96. His adde *Petrum Glaserum*, & *Johannem Heidfeldium* infrà §. 208.

§. 208. audiendos, *Matthiam* item *Bergium* carmine peculiari, qvod exstat sub finem carminum ejus Evangelicorum. Etiam vigiliâ Paschatos anni 1668. Orationem de hoc argumento in Academia nostrâ meminimus habitam à docto ac præstanti Juvene *Cornelio Vogelio*.

§. 205. Sed nemo majore cum industriâ negotium hoc aggressus est *Johanne Gryphiandro*. Qvi cùm in animum induxisset credere, hanc avem utiqve dari, non modò Poetarum, Ovidii, Lactantii, Claudiani, Baptistæ Mantuani carmina de Phœnice congessit, Bergianum, si notum habuisset, non omissurus, sed & Lactantiano poemati, qvod genuinum esse putavit, præter metricam ad Christum applicationem, (de qvâ ipse G. 3.) Commentariolum fruge bonâ refertissimum adjecit, illud agens præter cætera enixè, (vide G. 2.) Lectori suo ut persvaderet, singulari Dei consilio creatum phœnicem, qvi & seculi revolutiones præcipuas adventu suo designaret, & inprimis Christi Salvatoris figuram orbi exhiberet. Id qvod ita ingeniosè fuit executus, ut summam inventionis, aliis qvi post eum de Phœnice scripserunt, qvos qvidem viderimus, omissæ, licet alioqvin absentiamus, omninò dignam, qvæ hîc legeretur, habuerimus. Prodiit autem opusculum ejus Jenæ A. 1618.

§. 206. Cùm igitur *Phœnicem fabulosum non esse conclusisset, eo fine creatũ addit videri *, *ut mirabili hujus aviculæ ortu ac regeneratione mirabilis Messiæ generatio & resurrectio in figurâ qvadã oculis hominum objiceretur: ea enim, qvæ de Phœnice prodiderint Gentiles, ad Messiæ mortem ac resurrectionem tàm manifestè alludere, ut non possimus non illud mysteriũ naturæ mirari. Fas igitur esse typum Christi in eo qværere, qvod &* * *in aliis animalibus faciat Scriptura, ipsa* * *phœnicis qvoq; conscia, capite certè Jobi 29. qvod* * *an non totum allegoricè de Christo agat, Theologis se relinqvere;* * *certè* * *apud Patres Phœnici Christum comparari. Hoc ergò mysterium latens in Phœnice materiam dedisse doctissimis Ægyptiorum & Græcorum, multa super eo miraculo disserendi, sed* * *in qvibus exitum reperire Christi doctrinâ destituti non potuerint; eoq; minùs turbari nos debere, sicubi de naturâ ac fine phœnicis contraria tradiderint, neqve in circumstantiis convenire potuerint. Eqvidem* * *in eo consensum esse, qvòd Phœnicis adventus seculi revolutionem apportet, de spacio verò* * *circumvolutionis hujus, ut & vitâ phœnicis ferè tot sententias esse, qvot capita. Diversitatem hanc* * *inde ortam videri, qvòd inter annum magnum & maximum, inter majo-*

*D.1. *D.1. *D.4. *E.1. *E.1. *E.2. *E.2. *E.3. *E.3. *E.4.

ni & minora secula distingvere voluerint auctores. Enimverò maximum annum esse totius universi periodum, plura minora secula in se continentem. * F. 1. *Eam verò * ex Eliæ Rabini vaticinio sex millia complecti annorum, è qvibus duo millia inane, duo millia Lex, duo millia Messias occupet. Ex hoc vaticinio tres mundi ætates veteribus natas, unam Naturæ, alteram Legis, tertiam Gratiæ. Consentire Varronem, qvi primum seculum inane* (ἄδηλον) *dixerit, secundum mythicum, tertium historicum, similiterq; triplicem Theologiam* n) *constituerit. Porrò in eo qvoqve nobiscum sentire Philosophos Ethnicos, Stoicos præsertim, qvòd prima seculi* ἀποκατάστασις *seu redintegratio facta sit per* κατακλυσμὸν, *ultima per* ἐκπύρωσιν *sub finem mundi fieri debeat. His autem duabus inserendam esse mediam revolutionem, Ethnicis aut ignoratam, aut non admissam, qvæ per* ἐνσάρκωσιν τοῦ Μεσσίου *facta cum maximo qvidem bono, nullâ autem clade generis humani conjuncta fuerit. Hoc admisso, si anno mundano* o) *h.e. totius universi curriculo sex millia annorum tribuantur; anno autem magno* p) *ætates qvatuor, qvarum singulæ 500. annis* q) *absolvantur, prodire causam erroris ex confusione seculorum orti, qvæ distingvi debebant* r). *Cæterùm qvatuor ætates vocari qvatuor illa secula Poetarum carminibus celebratissima, auream, argenteam, æream, ferream; qvibus elapsis annus in circulum redire, novaq; revolutio seculi fieri fingatur.* * F. 1. *Eadem & * à Daniele prophetâ insinuari c. 2. & confirmari experientiâ. Primos enim homines, licet jam lapsos, innocentiorem tamen vitam vixisse qvousqve sensim malitia hominum in tantum excresceret, ut generali aliqvâ purgatione indigeret, Gen. 6.* * F. 2. *Sic ergò * per diluvium primam seculi revolutionem ac insignem mundi mutationem factam esse; rursusq; aurea secula rediisse illis, qvi relicti erant, ex memoriâ hesternæ pœnæ pietati ac justitiæ maximè studentibus, qvousqve eos qvoqve posteri à parentum moribus degeneres exciperent. Ab hoc aureo seculo incipere Poetas, fingentes, illud sub Saturno floruisse, qvia de priori ævo parum aut nihil exploratum habuerint. Omnes enim antiqvitates historicas, qvæ ve in Ægyptio-*

n) Physiccam puta, Mythicam, Politicam.
o) seu maximo.
p) duobus annorum millibus constante.
q) hâc periodo imperiorum qvoqve mutationes volvi, passim obvium.
r) Hoc vult Gryphiander, qvòd plerique Phœnicis vitam circumscribant annis 500. cùm debuissent 2000, inde factum esse, qvia qvartam partem anni magni pro anno toto perperam computaverint.

Ægyptiorum, vel Græcorum annalibus continentur, in Jano Deorum antiqvissimo, (qvi nobis sit Noe,) desinere, nec ulteriùs procedere, nisi qvid fortè ex sacris Scripturis Hebræorum acceperint. Noæ filium Chamum à Poetis vocari Saturnum, in eo * *peccantibus, qvòd felicitatem aurei seculi novi malè Saturno acceptam ferunt, qvæ Jano id est Noæ adscribenda fuerit. Qvamvis autem diluvio terram inundante nondum secundus millenarius elapsus esset* s), *unde Chronologi à circumcisione Abrahami, alii etiam à promulgatione Legis secundum ævum inchoent: tamen id intervallum in tantâ mundi conversione* *, *qvæ non in uno anno fieri poterat, sed secula hominum aliqvot reqvirebat, levius esse; atqve idem accidisse in secundi ævi conversione per Christum* t). *Jam ex his colligi posse, qvando primùm apparuerit Phœnix, & qvoto annorum spacio periodus illius absolvatur. Etenim Tacito teste sub Sesostride primo (non sub altero illo, qvi in Sacris Sesac dicatur,) Phœnicem primò conspectum fuisse: Sesostridem verò hunc temporibus Isaaci & Jacobi non multò post diluvium vixisse: coincidere ergò hanc Phœnicis apparitionem cum secundo mundi millenario completo, à qvo legem inchoemus. Porrò* * *tenendum esse, ante Christi tempora ampliùs qvàm semel Phœnicem è suis latebris non prodiisse, qvia una saltem conversio seculi facta fuerit. Jam sub Tiberio Cæsare eam avem denuò conspectam, & qvidem illo ipso tempore, qvo qvartum mundi millenarium completum esse velint præstantiores Chronologi Bucholcerus* u), *Dresserus* x), *Reusnerus* y), *& Romani novam seculi conversionem ex libris Sibyllinis aliorumqve vatum præsagiis cupidè expectârint. Nimirum hoc illud fuisse miraculum nati Dei-hominis, cujus figuram referat Phœnix. Abinde* z) *erectos fuisse non Judæorum saltem animos in futurum adventum Messiæ, sed etiam Græcorum & Romanorum oculos in imminentem seculi conversionem: qvæ tùm sensim appropinqvare cœperit, cùm Romani ad Remp. Judaicam fatali bello manûs extenderent,*

*F. 2.

*F. 3.

*F. 3.

Q 2

s) Diluvio Bucholcerus p. 2. Dresserus part. I. Isag. p. 48. & Reusnerus p. 13. ad qvos provocat Gryphiander, assignant annum mundi 1657.

t) ut scil. qvartus millenarius nondum esset integer elapsus. Bucholcero p. 120. Dressero p. 304. Reusnero p. 54. & 58. Christi natalis incidit in annum mundi 3970. Calvisio p. 405. in 3947.

u) p. 130. x) Parte II. Isag p. 1.

y) p. 60. Hi omnes eodem usi calculo ad annum mundi 4000. referunt baptismum Christi.

z) à tempore scil. nati, vel non multò pòst nascituri Christi.

derent, initio facto per Pompejum Hierosolyma occupantem. Confirmatam * *hanc opinionem fuisse, cùm Herodes Rex Judææ à Senatu Romano constitueretur sub Coss. Cajo Domitio Calvino, & C. Asinio Pollione (teste Josepho lib. XIV. Antiq. c. 23.) h. e. 37. anno circiter ante natum Christum* a)*: qvo ipso anno & Virgilius Eclogam qvartam prorsus fatidicam ad Pollionis Consulis filium composuerit, sed qva allegoricè Christum designet. Eandem* * *ob causam Augustum posteà* b) *Ludos seculares celebravisse, aliqvantò qvidem citiùs, qvàm id factum oportuerat, sed tamen majori cum solennitate, qvàm vel unqvam anteà, vel posteà factum. Sub Tiberiò demùm advenisse Phœnicem, unde certissimè concluserint Romani, revolutionem illam adesse, in qvam hactenus fuissent erecti. Itaqve Manilium Mathematicum cum hujus alitis vitâ magni anni conversionem fieri prodidisse apud Plinium lib. X. c. 2. Qvod verò* * *idem Manilius asserat, ejus conversionis initium fieri circà Meridiem, qvo die Sol Arietis signum intrâsset, id ex alterius qvæstionis decisione pendere, qvo tempore anni mundus creatus, verène an autumno, fuerit. Nam eodem anni memento ex opinione veterum etiam Mundum reparari debuisse per Christum. Jam Tacitum* c) *Paullo Fabio & L. Vitellio Coss. anno U. C. 786. adventum Phœnicis adscripsisse; hunc autem Consulatum cum anno Passionis & resurrectionis Dominicæ coincidere, id qvod certis rationibus ex fastis Romanis demonstrari qveat* d). *Ergò conversionis seculi laudem omnem Messiæ nostro assignandam esse, per hunc* * *enim aurea secula restituta, qvæ in primâ mundi origine, & , ut veriùs dicatur, in statu innocentiæ floruerint. Hanc summam esse mysterii in phœnice præfigurati. Hodiè an adhuc in rerum naturâ sit vivus phœnix, an sub finem mundi suum ad sepulchrum devolaturus sit, iterum ut ultimam seculi revolutionem indicet, nihil habere se, qvod affirmet, suas cuiq; eâ de re abditâ & futurâ speculationes relinqventem.*

Margin notes: *F. 4. — *F. 4. — *G. 2. — *G. 2.

§. 207.

a) Conf. Bucholc. p. 108. Dreff. p. 302. Reusn. p. 51.
b) anno mundi 3955. ante Christum natum 16. si Bucholcerum seqvimur p. 115.
c) VI. Annal. p. 108.
d) Dubito. Sanè consulatum illum Calvisius p. 425. & Cuspinianus de Consulibus Rom. f. 473. rejiciunt in annum à Christo passo primum vel secundum. Calvisio enim p. 423. (cum qvo & Bucholcerus facit p. 434.) passus est Christus anno U. C. 785. Cuspiniano f. 473. anno 784.

§. 207. Hæc à Gryphiandro per paginas aliqvas multas disjecta resectis laciniis constipare, subq; breviorem conspectum collecta ipsissimis, qvoad fieri commodè posset, autoris verbis dare Lectori, alicubi & augere notatiunculis, placuit, ne inventi tàm jucundi spectaculo, non solidi ejus qvidem, (nam si hoc Autori eripias, dari Phœnicem, tota moles, alioqvi partibus qvibusdam vacillans, ictu oculi corruet,) sed profectò, præcipuè qvod ad anni magni partitiones attinet, speciosi eum fraudaremus. Continentur autem ea proœmio notarum in carmen Lactantii. In ipsá versuum enarratione (memor promissi G. 2.) suis locis indicat, qvomodo singula, de phœnice qvæ memorantur, ad Christum applicari qveant. Ea verò, ut chartæ parceretur, congerere neglesimus.

§. 208. Hoc addo, qvòd Phœnicem sub Tiberio conspectum speciali ratione ad Salvatoris mortem ac resurrectionem accommodat Gryphiander, id aliis qvoqve in calamum venisse. Sic enim Petrus Glaser in der 42. Ursach/warumb die Christen gern sterben sollen n. 19. p. 282. Dion schreibt/ daß für dem letzten Jahr des Käyserthums Tiberii ein Phönix sey gesehen worden/damit angezeigt worden / dieweil dieser Vogel ein Bildnis ist der Aufferstehung und Wiederlebendigwerdunge / daß der HErr Christus umb dieselbe Zeit von den Todten aufferstehen würde/und die Lehre von der Aufferstehung außgebreitet werden solte/ daß alle / welche an Christum gläuben / am jüngsten Tag von den Todten aufferstehen sollen zum ewigen Leben. Sic Joh. Heidfeldius c. 6. Sphing. p. m. 174. *Consentaneum est, phœnicem, conspectum ante postremum annum Neronis, significâsse resurrectionem Christi & omnium credentium ex morte, recepta divinitùs vitâ.*

§. 209. Hæc ergò de Christo, de Resurrectione ac similibus mentem Christianorum, Phœnicem sive ut verum, sive ut fictum intuentium, subire potuerunt. Ethnicos verò, cùm fabulam comminiscerentur, ad hæc talia respexisse, nemo sanus dixerit. Nam & sine Christo erant gentiles, Eph. 2, 12. & Ægyptios Gryphiander ipse, si ab his conficta hæc sint, resurrectionem humani corporis designare voluisse, clarè negat N. 3: *In nullâ re tàm vehementer, tàm pertinaciter, tàm obnixè & contentiosè contradicitur fidei Christianæ, sicut de carnis resurrectione,* ait Augustinus in Psal. 88. Tom. VIII. Oper. f. 985. Aliud ergò ἀπομύθιον circumspiciendum, cujus suspicio cadere possit in Ethnicos.

§. 210. Conclusio *qvarta:* Ægyptii noluerunt phœnicem suum esse symbolum alicujus historiæ, seu talem typum aut hieroglyphicam notam, cujus accommodatio esset historica. Eqvidem in iis, qvæ de Osiride, Iside, Horo, Typhone produntur apud Ægyptios, facilè persvadebimur, historicum aliqvem latere sensum, qvem & unà cum sensu physico, medico, tropologico, anagogico, allegorico & politico exposuisse se significat Kircherus Tom. II. Oedipi Part. 2. Class. 10. c. 3. ab init. f. 394. Verùm alia fabulæ de Phœnice ratio est. Osiris, Isis, Horus, Typhon hominum vocabula sunt, Phœnix alitis appellatio est, non hominis.

§. 211. Imò, inqvies, & alitis & hominis. Nam & Phœnicem inter propria virorum reperimus, neqve unus hoc nomen adeptus legitur, sed multi, qvos præter Onomastica memorat Aldrovandus XII. Ornithol. 28. f. 404. Qvibus addas Phœnicem patrem Cilicis, qvem Jove antiqviorem de primis terræ alumnis habitum scribit Solinus c. 51. modò Phœnix hic diversus est à Phœnice Agenoris filio Cilicis fratre, qvem Ciliciæ nomen, ut Phœnicem illum Phœniciæ, dedisse volunt. Nec enim insolens, ut qvem alii fratrem τȣ̃ δεῖνα faciunt, alii patrem appellent. Fortassis igitur Phœnicis alicujus historiam latere qvis auguretur in illo de ave commento.

§. 212. Habet hæc suspicio speciem qvalemcunqve veri. Sed ut ei credatur, docendum non modò fuerit, causam fuisse Ægyptiis, cur, ut de Osiridis sui, sic etiam de Phœnicis v. g. Agenoridæ alteriúsve historiâ fabulis involvendâ cogitarent; sed etiam proferenda Phœnicis viri cum phœnice ave similitudo, eaq; justa suisq; numeris absoluta. Qvod nemo tentavit hactenus. Ne repertus qvidem, qvi, ut Halcyonem in avem, & Atlantem in montem sui nominis conversos referunt fabulæ, sic tale qvid etiam de Phœnice proderet literis.

§. 213. Hoc tantùm è Varino f. 1839. Lexici discimus, Phœnicem illum, qvi Amyntoris filius fuit, à patre, cùm pellici ejus se miscuisset, exoculatum, Pelei precibus à Chirone visui restitutum fingi, ut significaretur, diris paternis improlem effectum, (solemus enim filios vocare oculos nostros,) cùm ad Peleum fugisset, ab hoc Achillem filium, qvem hactenus Chiron educaverat, in disciplinam accepisse, ad instar proprii filii educandum. Sed qvid hoc ad fabulam de Phœnice ave?

§. 214.

§. 214. Conclusio *qvinta:* Ægyptii noluerunt phœnicem esse tale hieroglyphicon, cujus accommodatio esset inepta. Non enim hoc permittit in aliis hieroglyphicis ipsorum perspecta solertia.

§. 215. Relinqvatur ergò autori suo, qvisqvis ille est, frigidissima hominis invidi cum Phœnice collatio, qvæ legitur ferm. 18. ad fratres in Eremo, (inter opera Augustini Tom. X. f. 1508.) *Attendite, qvòd ille invidus est, qvi alienum bonum suum facit, & si facere non potest, clamat per vicos & plateas, & velut canis latrat & ardet: sed primò se ipsum more phœnicis occidit. Qvid enim agit phœnix, nisi dum senescit ad partes calidissimas volati, ligna siccissima congregat, & lignis congregatis alis ligna* e) *percutit, & sic ignem accendit, & in eodem se comburi permittit? Ex qvibus cineribus vermiculus nascitur, & postmodùm phœnix alia efficitur. Sic & hypocrita facit, sic & invidus agit cunctis diebus vitæ suæ, intus & extra se ipsum comburens, se ipsum primò infestans, primò se ipsum vulnerans & vexans.*

e) Barthius p. 990. ad Clandian. scribere jubet, ilia. Qvem hîc non seqvor. Nam vulgata lectio nec tàm inepta est, ut putat vir doctissimus, cùm & in culinis ligna soleant flabello velut percuti, ut flammam citiùs concipiant; nec, si esset inepta, illo scriptore indigna censeri mereretur.

§. 216. Nihil poterat ineptius scribi, aut à fabulâ phœnicis alienius, qvi se vel vulnerat, vel comburit, ut novam vitam ordiatur, hoc enim ab illâ morte separari non debet, cauteq; in applicationibus non ineptis observatur, in invidum autem nullo modo qvadrat.

§. 217. Vel hic ergò solus locus, in qvo nihil reperias Augustini acumine dignum, supposititium fœtum prodat, reclamantibus frustrà Majolo Colloq. 6. p. 203. &, qvanqvam trepidè, Cordovâ c. 7. p. 81. dum locum hunc de Phœnice describunt. Qvorum profectò ficulnea ratio est, ut Augustino illud opus conservent, hoc urgentium, qvia citetur ibi Concilium Aqvisgranense A. 830. sub Ludovico Pio habitum.

§. 218. Conclusio *sexta:* Ægyptiorum primaria intentio non fuit, ut Phœnix esset hieroglyphicum tale, cujus accommodatio foret inadæqvata. Qvoniam enim totam avem, qvanta qvanta est, sunt commenti, consentaneum est, in ejus ideâ nihil ipsos posuisse, qvod foret supervacaneum. Unde seqvitur, qvod primariâ intentione significa-

gnificari vellent, ab eo partes ideæ omnes exhauriri. Atqve hoc notam fecimus accommodationis adæqvatæ §. 190.

§. 219. Non frustrà dixi, *primariâ* intentione. De hâc enim formabatur qvæstio §. 166. Voco autem intentionem primariam, qvæ inventum fabulæ antecessit, sicuti secundariam, qvæ secuta est fabulam jam excogitatam, aut consilium saltem excogitandæ præcipuum.

§. 220. Secundariam intentionem hoc ipso, qvia secundaria est, ad inadæqvatos typos porrigi nihil vetat, sed iidem nobis de primariâ tantùm intentione solicitis excludendi nunc veniunt. Nam ut maximè nobis offerantur tales, qvi nec Ethnicorum ingenia superent, nec laborent ineptiâ, tamen, nî sint simul adæqvati, secundariam intentionem egredi non judicabuntur. Videamus eos suo ordine.

§. 221. *Primò* passim obvia est phœnicis tanqvam symboli ad rem unicam aut oppidò raram atqve miram accommodatio. Notum illud Græcorum proverbium: Φοίνιξ σπανιώτερος, de qvo Erasmus Chil. II. Cent. 7. n. 10. f. 428. & Andr. Schottus prov. metr. n. 409. p. 602. Senecæ epist. 42. vir bonus primæ notæ, *tanqvam phœnix semel anno qvingentesimo nascitur.* Synesius Dione f. m. 26. *Rarius est talium animarum genus,* (loqvitur de iis, qvi intrà se beati sunt,) *qvàm phœnicis, qvo temporum circuitûs metiuntur Ægyptii.* Notum insitatæ viros eruditionis *Phœnicis* cognomine honestari *f)*, qvod Johanni Pico Mirandulano *g)*, Thomæ Linacro *h)*, Philippo Melanchthoni *i)*, Joanni Critonio *k)*, Joanni Caselio *l)*, aliis *m)* contigit. Nec alio qvàm raræ virtutis respectu Petrarcha Laurum suam sæpè phœnicem appellat *n)*.

f) Pier. XX. Hierogl. 1. p. 239. & Anonymus illi additus lib. VI. p. 241.

g) à Politiano præf. miscell. & lib. VI. epist. 8. p. 228. 229. apud Jovium item in ejus Elogio, & Const. Landum p. 16. numism.

h) Hic Pitsco p. 699. de scriptorib. Angliæ vocatur *Medicorum planè phœnix.* Et p. seq. *Londini diem suum obiit die 20. Octobris anno post C. N. 1524. & in æde Cathedrali D. Paulo sacrâ ad Septentrionalem portam sepulturam accepit, qvæ usq; hodiè visitur multis voluminibus & Phœnicis avis imagine decorata.* Pòst: *Aliqvantò altiùs tumba cum Phœnice & inscriptione:* Vivit post funera virtus.

i) Hic in iconibus Boissardi à Lonicero continuatis cum vitis part. III. p. 44. audit *Phœnix Germaniæ.* Adde Franz. Hist. anim. 3. p. 348.

k) apud Joann. Imperial. Muse. p. 141, 143.

l) Hic *Saxoniæ adeoq; Germaniæ nostræ Phœnix* vocatur in epitaphio, qvod leges in vitâ Caselii operibus ejus ab Hornejo editis præmissâ.

m) *Bezam* qvoqve phœnicem appellatum perhibet Magir. eponymol. p. 41. & *Salmasium* Dauderstadius Disp. de Phœnice A. 3.

n) apud Aldrovandum XII. Ornithol. 28. f. 409.

§. 222. Palingenius qvoqve lib. V. Zodiaci sui solidè felicem hominem, qvia vel nullus sit, vel perqvam rarus, cum Phœnice contendit ita canens:

v. 328. *Credo eqvidem nullum talem reperies usqvam,*
Aut perqvam rarum, cui nil optabile desit,
Cui nil triste unqvam toto contingat in ævo,
Qvi felix vivat, felici morte recedat.
Hic Phœnix *ille est, qvem fingere Graculus audet.*

Et v. 339. *Est igitur* felix *ut* Phœnix *rarus.*

Ubi vides commendari hoc symbolum etiam utriusqve vocabuli paronomasiâ.

§. 223. Deniqve Petrus Thomasius Ravennas suum *de memoriâ libellum* Phœnicem *inscripsit, ut sicut unica ea avis in mundo reperiri dicitur, sic se memoriâ unicum fuisse significaret*, referente Panzirol. II. de clar. leg. interp. 138. p. 313. Et profectò prodigiosa planè ac sine exemplo sunt, qvæ ipse in eo scripto specimina profitetur memoriæ suæ: ut meritò naturæ miraculum, qvod Panzirol. p. 312. testatur, existimatus, vulgoq; Petrus à memoriâ sit appellatus. Libelli verò Coloniæ A. 1508. inter aurea ejus, ut titulus habet, opuscula impressi verba initialia hæc sunt: *Et cùm una sit Fenix, & unus sit iste libellus, libello, si placet, Fenicis nomen imponatis.*

§. 224. Eqvidem Phœnicis ad rem raram atqve unicam applicatio minimè videtur inepta, cùm singularitas hæc atqve unitas in ideâ hujus avis per nos qvoqve primum locum occupet §. 8. siq; credimus Isidoro XII. Orig. 7. etiam nomen Phœnici ex arabicâ lingvâ fecerit: sed qvia ex qvinqve partibus ideæ non nisi primam usurpat, vehementer inadæqvata, eamq; ob causam ad Ægyptiorum intentionem primariam minimè trahenda.

§. 225. Idem esto judicium *secundò* de accommodatione Phœnicis ad chymicorum tincturam auream. Nec enim assentior Mich. Majero, cui lib. I. symbolorum aureæ mensæ p. 30. *tàm certum, qvàm*

qvod certissimum est, Ægyptios per avem phœnicem intellexisse tincturam auream, si hoc ad primariam Ægyptiorum intentionem, ut apparet, retulit.

§. 226. Nam de secundariâ non magnoperè pugnabimus, cùm consentiant eruditi, artis Chymicæ haud imperitos fuisse veteres Ægyptios. Qvanqvam præstat fortasse hâc de re deliberare ulterius, si vera sunt, qvæ scribit Kircherus Tom. II. Oedip. Part. II. Class. X. c. 7. calluisse qvidem Ægyptios artem auriferam f. 425. sed non intendisse lapidem philosophorum conficere, f. 426.

§. 227. A Majeri opinione non alienus videtur Jo. Petrus Lotichius lib. II. Comment in Petron. c. 13. ubi non modò p. 278. memorat, à fabulâ Phœnicis Chymicos causæ suæ patrocinium accersere, sed & p. seq. Majeri symbola aureæ mensæ eruditissimum vocat de fabulis ad Chymiam pertinentibus tractatum.

§. 228. Etiam autor occulti nominis I. R. H. perbrevi libello suo Hamburgi A. 1638. in 12o. impresso, titulum fecit: Philosophischer Phœnix, das ist/ Sonnenklare Entdeckung des alleredelsten Steins der Weisen. Idemq; alias qvasdam Gentilium Poetarum fabulas chymico sensu, qvod Majerus ante ipsum fecerat, exponit.

§. 229. An huc etiam faciat, qvod apud Aldrovandum lego XII. Ornithol. 28. f. 404. *Alchymistis phœnix elixirem significat. Nam Phœnix, Basiliscus, Glaura, Mandragora, Chamæleon, Homunculus & similia barbara vocabula sunt synonyma, ut Leo Svavius* (Scholiis in Paracelsum) *annotat:* dicant Chymiæ periti. Nos ad Majerum revertamur.

§. 230. Nititur ille falsâ hypothesi, qvam d. l. his prodit verbis: *pleraqve antiqvorum fabulosa de Diis, Deabus, Heroibus, animalibus, festis, ludis & institutis scripta & cantata Chymiæ occultissimæ esse velamenta.* Qvâ de re p. seq. 31. videri jubet Hieroglyphica sua Ægyptio-Græca, (in qvibus tamen phœnicem avem frustrà sumus aucupati,) eâ intentione & fine scripta, ut artis Chymicæ veritas in allegoriis latens apertissimè demonstretur.

§. 231. Volverunt hoc idem saxum præter Majerum etiam Castelnovidariensis Faber, & Keslerus, ut è Barrichio p. 91. de ortu & progress. Chem. intelligo. Kircheri qvoqve sententia est, auriferam artem, (qvam è §. 226. interpretare Chemiam Philosophici lapidis nesciam,)

am,) à Trismegisto symbolis hieroglyphicis exhibitam fuisse. Ipsum adi Tom. II. Oedipi Part. alt. Class. 7. c. 2. & seqq. f. 393.

§. 232. Nobis ita videtur: Si maximè concedamus, non penitus nihil arcanorum chymicorum fuisse fabulis veterum qvibusdam obtectum: tamen hæc mysteria velle tantùm non in omnibus figmentis, & qvidem veluti primo comminiscentium consilio illuc reposita venari, ejusdem audaciæ est, atqve si qvis cum Joanne Georgio Hervvarto contendat, qvod ipse in libro de admirandis Ethnicæ Theologiæ mysteriis fecit, artem, qvâ navigationes magneticæ per universum orbem instituerentur, à veteribus sacerdotibus Ægyptiis sub Deorum Dearumq; & aliarum fabularum cortice summo studio fuisse occultatam: in qvo eum haud immeritò reprehendit Kircherus Tom. III. Oed. c. 4. f. 255.

§. 233. Qvemadmodùm ergò Vossio c. 9. dè Philosophiâ §. 8. p. 70. minimè satisfacit commentum illud, qvo Suidas, Phavorinus, atqve è recentioribus Picus Mirandula, & Lilius Gyraldus fabulam de vellere aureo ad χρυσοποιίαν referunt, cùm alia longè figmento subsit causa, (conf. Conring. c. 3. de Hermet. Medic. p 24. 25.) ita nobis illud qvoqve Phœnicis interpretamentum Chymicum liceat abdicare.

§. 234. Sed ne inauditus condemnetur Majerus, jubeamus ipsum priùs causam suam dicere. Eqvidem Phœnicem ille secreti Chymici hieroglyphicum facit non modò lib. I. symb. aureæ mensæ p. 30. sed & lib. IV. p. 151. lib. V. p. 197. lib. XII. p. 562. & 598. nullibi tamen, qvod videre nobis contigerit, argumenta speciosiora congerit, qvàm in Septimanâ philosophicâ die 5. p. 174.

§. 235. Sic autem ibi legimus: *Phœnicem antiqvi Philosophi finxerunt avem Arabiæ, vel Ægypti, eadem intentione, qvâ vellus aureum, poma Hesperidum, & ejusmodi alia, nil nisi tincturam philosophicam denotantia, introduxerunt, qvod patet ex rei cujusqve circumstantiis, nempe ipsius tincturæ ac Phœnicis. Tinctura est Phœnicei seu Tyrii coloris, fitq; ex subjecto combusto & in cineres redacto; qvi cineres Soli sunt sacri tam cœlesti, qvàm terrestri, propter latentem in iis fœtum Solarem, & vitam recipiunt, imò & multiplicationem in modum propagationis, atqve ita nunqvam extingvuntur, sed ut ignis per fomites suos in immensum augentur. Ægypto hæc peculiaris fuit Hermete inventore, & à Sacerdotibus*

& Regibus consciis silentio perpetuo involuta, & non nisi per fabulas de Diis, Deabus, Heroibus, & literas hieroglyphicas, animalium figuras, inter qvas & avis phœnix sese comburens visa fuit, depicta & descripta. Cumq; has non nisi sapientissimi indagandas sibi sumpserint, hinc tinctura omninò aliis ignota mansit. Phœnicis hæ sunt notæ o): Unum in toto orbe habet Arabia, Aqvilæ magnitudine, auri fulgore circà collum, cætera purpureum, cauda cærulea, roseis pennis distinctâ, facie cristis ornatâ. Sacer est Soli. Vivit annos 660. Senescens casiâ thurisq; surculis construit nidum, qvem odoribus replet, & super emoritur. Ex ossibus deinde & medullis nascitur vermiculus: inde fit pullus, qvi priori funeri justa reddens totum nidum defert in urbem qvandam Panchaia, Soli sacram, ibiq; in arâ deponit. Hæc esse allegorica, & tinctura jam dictæ parallela satis apparet.

o) Plinianis ferè verbis è lib. X. c. 2. descriptæ sunt hæ notæ.

§. 236. Si superfluis omissis excerpimus ea tantùm, qvæ ad rem faciunt, apparebit Majerum phœnici lapidem philosophorum qvadrifariam comparavisse. Nam (1.) uterqve purpurei coloris est; (2.) uterqve Soli sacer; (3.) utriqve combustio qvædam intervenit: (4.) uterqve è cineribus reviviscit: qvanqvam Phœnicem ubi depingit, nulla combustionis, sola mortis in genere mentio: nimirum, ut lit. o. monebamus, Plinii verba seqvitur, apud qvem ea legi, qvæ accommodatiora sint Ægyptiorum doctrinæ, qvàm Græcorum, intelligere potuisti è §. 29. suprà. Alibi tamen (p. 598. symb. aur. mens.) defectum hunc supplet Majerus, Pliniana verba sic interpolans: *casiâ thurisq; surculis construit nidum, qvem odoribus replet, conqvassatisq; ad Solis radios alis flammam excitat, qvâ comburitur in cinerem.*

§. 237. Qvi parum æqvi sunt Chymicis, qvintum fortasse comparationis membrum desiderabunt, neqve minùs aureæ tincturæ, qvàm phœnici locum inter entia rationis deberi ajent. Sed transeant joci. Nos hoc Majero, ne qvidem si seria res agatur, non opponemus. Neqve verò de re, sed de gentis Ægyptiæ opinione lis est. Itaqve per hos vera & phœnici congrua sint omnia, qvæ voluit vir doctus.

§. 238. Verùm qvò minùs credamus ad auream tincturam Sacerdotes Ægyptios respexisse, cùm Phœnicem comminiscerentur, ea nos

nos primùm ratio movet, qvòd Phœnix ille, qvi è cineribus corporis sui combusti nascitur, non Ægyptius est, sed Græcus, per §. 11. & seqq.

§. 239. Deinde si qvis pro combustione, ut causam Majeri adjuvet, mortem in genere substituat: vel hæc sola nobis ratio, ut ipsum nos deseramus, sufficiet, qvòd ejus accommodatio est inadæqvata. Qvinqve partibus primariis ideam phœnicis constare sæpiùs dictum est. Ex his duæ tantùm comparent: (secundariæ nullo nobis numero sunt,) mors & renovatio. Ubi tres reliqvæ? ubi unitas individui? ubi anni longævi? ubi juges circuli?

§. 240. *Tertio* loco nunc prodeant illa phœnicis symbola, qvæ demonstrantur nobis in hieroglyphicis *Hori*, qvem scriptorem & absqve aspiratione *Orum* appellari videas, interdum & *Horapollinem*. Agit autem de Phœnice non qvidem cap. 3. libri I. (uti perperam putavit Erasmus, suprà §. 157.) sed aliis capitibus tribus, qvæ qvia brevia sunt, & notas hîc nostras merentur, adscribemus integra, prout à Joanne Mercero latinè sunt translata.

§. 241. Lib. I. c. 34. *Animam, qvæ diutissimè in hâc vitâ moram traxerit, aut etiam inundationem commonstrare volentes, Phœnicem avem pingunt.* Animam *qvidem* p), *qvòd omnium, qvæ toto orbe sunt, animantium, hoc maximè diuturnæ vitæ est.* Inundationem *verò, qvòd velut* q) *signum* r) Solis *sit Phœnix, qvo nihil in orbe majus, cùm omnia subeat, omnes scrutetur & disqvirat: atqve adeò* πολὺς *h. e. multus* s) *vocitari solet.*

p) subaudi vivacem.

q) abest hæc vox à græco.

r) σύμβολον.

s) Seqvitur hîc in græco lacunula, unde suspicatur Hœschelius iu nobis p. 186. legendum fortè, πολυόφθαλμος.

§. 242. Cap. 35. *Qvin & eum innuentes, qvi* longo tempore peregrinatus *tandem in solum natale remeet, rursum phœnicem avem pingunt. Hæc enim in Ægyptum, cùm tempus mortis instat, qvingentesimo demùm anno regreditur: ubi si naturæ debitum persolverit, magna solennitate ac ritu funeratur. Qvæcunqve enim in cæteris sacris animantibus religiosè observant Ægyptii, ea & Phœnici tribui debent. Fertur siqvidem Sole magis apud Ægyptios* t) *gaudere, qvàm apud cæteras gentes;*

 ideoq;

ideoq; Nilum *ipsis ex hujus Dei calore* inundare, *cujus rei paulò antè* u) *à nobis ratio reddita est.*

t) λέγεται — ὑπ' Αἰγυπτίων. Mercerus hic in notis p. 153.154. mavult ἐπ' Αἰγυπτίων. Hœschelius p. 186. τοὺς Αἰγυπτίους, vel (qvod & Causſino placet p. 24. de ſymb. Ægypt. ſap.) λέγονται — οἱ Αἰγύπτιοι. Qvam lectionem ſeqvuntur & Pierius atqve Aldrovandus infrà §. 258. & 278. citandi.

u) Putet aliqvis ad caput præcedens hic reſpici: ſed verius remitti nos ab Horo ad c. 21. Vide qvæ §. 253. & 263. monebimus.

§. 243. Lib. II. c. 57. Inſtaurationem *autem* diuturnam, *& qvæ post multa ſit ſecula* x) *volentes indicare phœnicem avem pingunt. Hic enim dum naſcitur, rerum viciſſitudo fit, & innovatio* y). *Gignitur autem hunc in modum: Jamjam* z) *moriturus phœnix in terram ſeſe ſummo impetu projicit, unde & vulnus accipit. Ex ſanie verò* a) *defluente alius gignitur, qvi ſimul ac pennæ ei natæ ſunt, cum patre Heliopolim, qvæ in Ægypto eſt, proficiſcitur: qvò cum perveneri., pater illuc, ſimul ac Sol ortus eſt, moritur, poſt cujus mortem pullus in propriam redit patriam. At phœnicem hunc defunctum Ægyptii Sacerdotes ſepulturæ mandant.*

x) ἀποκατάστασιν πολυχρόνιον.

y) ἀποκαταστάσεως πραγμάτων.

z) rectiùs hæc vox omitteretur, qvæ nec in græco eſt, ὅταν μέλλῃ τελευτᾶν, nec ſeqventibus ſatis congruit.

a) Vulneris.

§. 244. Qvinqve rerum igitur hieroglyphicon phœnicem facit Horus: (1.) animæ hoc in corpore vivacis; (2.) inundationis; (3.) Solis, lib. I. c. 34. (4.) hominis à diuturnâ peregrinatione in patriam reverſi, c. 35. (5.) renovationis poſt multa tempora factæ, lib. II. c. 57.

§. 245. Incipiamus ab eo, qvod & generale eſt, & planiſſimæ interpretationis, qvaſiq; clavem in reliqva pollicetur nobis. Id verò eſt, qvod ultimo proferebatur loco, ἀποκατάστασις πολυχρόνιος. Ἀποκαταστάσεως vocem per dicenda §. 273. inprimis accommodant Græci ad revolutiones planetarum, poſt juſtas annorum periodos in priſtinam ſedem redeuntium. Hic rei cujuslibet inſtauratio vocatur ἀποκατάστασις, eademq;, ſi poſt intermiſſionem diuturnam contingat, πολυχρόνιος.

§. 246.

§. 246. Ergò Pierius Valerianus XX. Hierogl. 1. & Aldrovandus XII. Ornithol. 28. f. 409. ut exemplis rem declarent, Ægyptios ajunt, cùm longâ qvid annorum serie intermissum & antiqvatũ esset, ut ludi, sacra, ceremoniæ, supplicationes, mores ritúsve aliqvi, triumphorum splendores, vel qvid hujusmodi, eandemq; postmodùm instaurari contigisset, phœnicem in hujus rei significatum sculpere consvevisse.

§. 247. Causam satis apertè eloqvitur ipse Horus. *Nam cùm phœnix nascitur, rerum fit ἀποκατάστασις.* Renasci eum qvippe volunt post certas seculorum periodos, per qvas diu desita redire creduntur in circulum. Qvamobrem symbolum esse phœnix potest non modò renovationis hujusmodi, sed & ipsius ita renovatæ rei.

§. 248. Nunc ex unius hieroglyphici expositione interpretemur qvatuor cætera. Nullum enim est horum, qvod non accommodet phœnicem ad rem aliqvam post spacium temporis haud breve renascentem.

§. 249. Ita certè vir, qvod *qvartum* erat alioqvi, post *peregrinationem diuturnam reversus in patriam*, renasci videtur suis. Minùs accuratè hîc Pierius & Aldrovandus pro viro post absentiam diuturnam redeunte ipsam diuturnam absentiam antitypon faciunt phœnicis.

§. 250. Sed iidem non ineptè ex hoc hieroglyphico qvarto gradum moliuntur ad *primum*, qvo phœnix fit symbolum *animæ diu hâc in vitâ moram trahentis.* Similis enim talis anima isti viro, cùm animæ in hoc mortali corpore commoratio speciem habeat exilii à cœlesti patriâ, non secundùm Christianos modò, sed gentiles qvoqve Philosophos, qvanqvam hi veritatem hanc uno alteróve Diaboli mendacio corruperunt, qvod hîc declarare non est necesse.

§. 251. Videmur autem, ut hæc hieroglyphicorum textura prodeat concinnior, animam diu exulem, seu hoc in corpore vivacem sic interpretari debere, ut sensus sit, eam sub effigie phœnicis repræsentari, qvatenus ab exilio diuturno remigrat in patriam atqve pristinum statum. Sic veteres Christiani per §. 199. phœnicem faciebant typum resurrectionis, qvæ verissima nostra est ab exilio in veram patriam ingressio ac renovatio.

§. 252.

§. 252. Juxtà hæc *secundi* qvoqve hieroglyphici, qvod in textu §. 241. è capite Hori 34. connecti primo vides facillima nobis est expositio, in qvâ aliàs & perobscurus est, nec sibi constat satis Horus, (nisi has culpas interpres fortè græcus, vel librarius sustineat magis,) certè sudare non parum videtur, & nec in antitypum satis, nec in similitudinis causam se penetravisse.

§. 253. Antitypus est *inundatio*. Interrogo qvæ? Nihil hîc loco dicto apertè definit Horus. Sed qvia cap. seq. (suprà §. 242.) *inundantis Nili* mentio est apud ipsum, putet aliqvis, ad explicationem capitis præsentis trahi hoc non ineptè posse: qvâ in sententiâ fuisse Aldrovandum, & Pierium, mox patebit §. 256. & 263. Eqvidem inundationem Nili non nego in earum esse rerum numero, qvæ renovantur statis temporibus, atqve ἀποκατάστασιν habent: sed eam habet profectò minimè πολυχρόνιον, cùm constet, qvotannis Leonem transeunte Sole, Nilum exundare.

§. 254. Qvamobrem illa capitis 34. rectiùs, opinor, ad inundationem talem pertinere dicemus, qvâ certis aliqvot seculorum periodis, si non universus orbis, ejus tamen bona pars involvatur. Qvo pacto simul ratio nobis, eaq; planissima reddita est, cur imagine phœnicis diluvium ejusmodi pingatur: nimirum qvia & illud habet ἀποκατάστασιν πολυχρόνιον.

§. 255. Aliter hîc Horus, sed nescio qvàm benè. Causam, cur inundatio Phœnice designetur, hanc reddit, (iterum suprà §. 241.) *qvia symbolum Solis sit phœnix, qvo nihil in orbe majus*, (mallem *copiosius, uberius, abundantius*, in græco est πλεῖον,) *cùm omnia subeat, omnes scrutetur & disqvirat: atqve adeò πολύς, h. e. multus vocitari solet*. Hoc videtur velle: Phœnix imago Solis est: Solem autem cùm radios undiqvaqve spargit, exundare dixeris: Ergò & exundationis imago Phœnix. Satis coacta interpretatio. Ac movit hoc Masium fortasse, ut in Horapollinis breviario suo VI. imag. 6. p. m. 561. hieroglyphicon hoc planè omitteret.

§. 256. Non omittit Aldrovandus, neqve Solem hîc præterit, sed causæ tamen texturam cæteram, è capite Hori seqvente 35. ubi exundationis Niliacæ mentio, mutuatur: non facturus uti reor, si placuissent ea, qvæ de multitudine seu exundantiâ Solis sive Horus c. 34. sive ex Horo alii disserunt. Sic autem loqvitur lib. XII. Ornithol. f. 409.

Cùm

Cùm Ægyptii ſapientes per phœnicem Solem intelligerent, & Sole maximè fervente Nilus exundaret, *identidem per Phœnicem* Nili inundationem *ſignificabant*. Vides ſimul, Aldrovandum hæc interpretari, non, uti nos, de diluvio πολυχρονίῳ, ſed de anniverſariâ Nili exundatione, qvanqvam in ſeqventibus *exundationis* vocabulum tàm latè extendit, ut qvicqvid eſt metaphoricarum etiam exundationum,(qvod qvidem nobis minùs etiam arridet,) comprehendatur.

§. 257. Sic enim pergit: *Sed non ſimplex erat apud illos* exundationis *vocabulum. Nam exundare* præſtare & excellere *etiam dicebant, ut ſi qvis in egregiâ qvadam vel animi vel corporis dote clarus eſſet, hunc* exundare *dicerent. Et nobis qvoqve uſitatum eſt, viros doctrinâ vel aliâ qvavis virtute raros Phœnices vocare.*

§. 258. Non dubito Aldrovandum hæc omnia è Pierio, qvi prior ſcripſit, hauſiſſe, præſertim qvi verbis utatur iisdem prope, qvanqvam præcedentia Pierii malè transfert in aliam qvæſtionem, uti videbimus §. 278. Sic autem Pierius XX. hierogl. 4. p. 239. *Ægyptii cùm Sole magis qvàm reliqvi homines gaudeant, ejusq; beneficio perfruantur,* (qvi) *qvo maximè fervet tempore, provinciis reliqvis qvantumlibet remotis & in ſeptentrionem declinantibus gravis, Ægyptiis Solis eſt commodus,* Nilo *tunc ſcilicet* exundante; *cùm verò per phœnicem Solem intelligerent, per eundem* exundationem *identidem ſignificabant.*

§. 259. Subdit ſtatim: *Neqve tamen ſimplex erat apud eos* exundationis *vocabulum, ſed id* præſtare *etiam &* excellere *indicabat, atqve uti cujusqvam eſſet in aliqvâ vel ingenii, vel corporis vel opum dote claritas, ita eum* exundare *dicebant. Nos qvoqve rariſſimos doctrinâ virtuteq; viros, qvi longè reliqvos antecedunt, phœnices appellare conſvevimus.*

§. 260. Putes hoc egiſſe Pierium, ut à Phœnice per Solem ad exundationem Niliacam, ab hâc ad cujusqve generis metaphoricam perveniremus hâc viâ: Phœnix imago eſt Solis: Sole maximè fervente exundat Nilus: Ergò & Niliacæ exundationis ſymbolum Phœnix: imò & metaphoricæ; qvia propriè dicta exundatio figurat metaphoricam. Atqve in his omnibus Pierium ſecutus eſt Aldrovandus.

§. 261. Non item in eo, qvòd Metaphoricam hanc inundationem Pierius cap. præcedente ipſi qvoqve Soli accommodat, radios undiqvaqve ſpargenti, atqve hinc lucem qværit illis, qvæ Horus c. 34.

 dixe-

dixerat de multitudine Solis, qvi πολὺς inde sit appellatus. Sic enim ait: *Phœnix — simulacrum Solis ab Ægyptiis ferebatur, cui, qvod solus sit, à raritate nomen: qvo qvidem nihil admirabile magis intuemur, dum lumen ille suum longè lateq; per ima etiam penetralia exiguo qvovis aditu* veluti supremâ qvadam inundatione *diffundit, eâq; de causâ πολὺς cognominabatur, id enim est apud Philippum* [Hori ex Ægyptio sermone interpretem Græcum,] *Ægyptii vocabuli significatum voce græcanicâ inductum, à multarum scil. dotium opulentiâ, magnitudinéve, qvia* [legerim, qvâ] *omnia sibi collata latissimè superat & excellit.* Tale nihil est apud Aldrovandum.

§. 262. Tria sunt, qvæ ex Pierio adduximus hucusqve. Putat enim ille, Phœnicem Ægyptiis fuisse symbolum exundationis (1.) Niliacæ, §. 258. ac præterea (2.) metaphoricæ §. 259. qvalis (3.) & in lumine Solari deprehensa fecerit, ut Sol πολὺς cognominaretur §. 261. Examinemus singula.

§. 263. Ut *primò* statueret, exundationem *Nili* huc afferendam, vix dubium, qvin motus eâ ratione fuerit, qvia credidit, caput Hori 35. ubi de Nilo, inservire expositioni capitis præcedentis, ubi de exundatione. Atqvi Horus cùm cap. 34. phœnicem dicit esse signum exundationis, Nilum tacet: cùm c. seq. Nili exundantis mentionem injicit, hoc diluvium Phœnice significari non prodit. Cæterùm qvòd de Nilo agens lectorem ad præcedentia remittit (verba ejus repete è §. 242. lit. u.) non de alio capite exaudiendum est, qvàm 21. ubi docuerat ideò Nili inundationem picturâ Leonis exprimi, *qvia cùm Sol Leonem subit, ampliorem Nili facit inundationem.*

§. 264. Tria Niliacæ exundationis ibi simulacra memorat, *Leonem, tres magnas hydrias, Cœlum ac terram aqvæ copiam scaturientes.* Si scivisset, apud Ægyptios in his locum & Phœnici esse, non eum tacuisset. Sinamus ergò qvidem hanc avem esse symbolum diluvii, sed rarioris & plusqvam Niliaci: nisi forte doceri qveat, Leonem illum, qvi est in Zodiaco, ab Astronomorum aliqvo fuisse transformatum in Phœnicem; aut Phœnicis nomine aliud nescio ubi in cœlo astrum esse, qvod Sol subiens Nilum ad novas eruptiones stimulet.

§. 265. Qvòd si maximè placeat, qvæ de inundante Nilo c. 35. scribit Horus, accommodare ad qvæstionem cap. 34. paulò aliter expedienda ratio fuerit, nempe hunc in sensum: Qvemadmodum Nili exun-

exundationem annuam Sol efficit, cùm in anniversario itinere Leonem Zodiaci peragrat: sic alterius qvoqve inundationis, qvam §. 254. certis seculorum intervallis magnæ orbis parti diximus impendere, causa in certam Solis periodum, (confer, qvæ Differt. V. §. 29. citavimus è Plinio,) referenda. Solis autem imago Phœnix: Ergò & inundationis illius plusqvam Niliacæ.

§. 266. Satis de primo. *Alterum* erat, qvòd *exundationem metaphoricam*, h. e. variorum ingenii, corporis, fortunæ bonorum *excellentiam* simul cum illâ *propriè dictâ*, qvæ fluminum est aut maris, Pierius putat ab Ægyptiis phœnicem pingentibus significatam fuisse, suprà §. 259. Qvâ qvidem in re sic versatur, ut ambigas, an non in pretio majore habuerit metaphoricam vocabuli, qvàm propriam notionem. Certè capitis illius 4. inscriptio non est, EXUNDATIO, sed, qvod è metaphorâ gignitur, PRÆSTARE. Verùm hoc transeat. Ad sensum duplicem qvod attinet, viderit ipse, num possit ex Horo proferri simile exemplum ullius hieroglyphici, qvod significationi propriæ conjungat metaphoricam. Neqve ulla id ut hìc faciamus, impellit necessitas.

§. 267. Tametsi verò expositioni huic nonnihil coloris allinitur ex eo, qvia viros *excellentes* solemus phœnicis honorare titulo: tamen novimus fieri hoc contemplatione non *abundantiæ* seu *multitudinis*, qvæ est in ipsorum dotibus, sed *raritatis*, qvæ in ipsorum personis: (regredere ad §. 221.) Qvâ ratione longè clariora sunt omnia & magis expedita, (Heros enim talis ideò Phœnix, qvia rarus ut Phœnix,) qvam si per ambages & anfractûs in viâ Pierii sic procedas: Phœnix est symbolum inundationis propriæ; propria metaphoricæ; metaphoricam habes in dotibus viri excellentis: hinc ergò phœnix viri qvoqve talis figura.

§. 268. De *tertio*, qvo Pierius (suprà §. 261.) è Solarium radiorum exundatione interpretatur ea, qvæ apud Horum c. 34. leguntur de Sole, qvo nihil sit majus aut uberius, qviq; hanc ob causam πολὺς appellari meruerit, non illi magnoperè absentiam. Vix enim alium sensum habere illa Hori, (aut cujus ea cunqve sint,) verba commodè possunt, qvàm hunc: qvia Sole, suos undiqvaqve radios in omnem cœli terræq; angulum effundente, nihil est copiosius, meritò πολὺς, h.e. multus vocatur. Respice ad §. 255.

S 2 §. 269.

§. 269. Sed qvid est, qvòd cùm, qvæ apud Horum in hanc rem leguntur, ad phœnicem ita spectent, ut causam lectori polliceantur, cur avis illa, qvia symbolum Solis est, simul per Solem pictura sit exundationis, Pierio tamen, qvem apparet interpretari Horum voluisse, exigua scopi hujus est cura, vel nulla potiùs? Qvanqvam enim capitis tertii, è qvo ista deprompsimus, verbis initialibus, (dabimus ea §. 277.) causam reddit, cur simulacrum Solis habitus sit Phœnix: tamen horum comparatione præsentia vix alio censu haberi possunt, qvàm amplificationis, aut digressionis, qvâ ratio reddatur, non cur Phœnix aut Solem, aut exundationem (de hâc Pierius seqvente demùm capite inqvirit,) significet, sed cur Sol vocetur πολύς. Qvid ergò inqvam est, qvod scopum Hori præcipuum adeò neglexit Pierius? An animadvertit, ad eum scopum parùm feliciter ab eo perveniri? cùm coacta sit, qvod §. 255. monebamus, ista interpretatio. Cur ergò c. seq. ipse non abstinuit ab interpretatione æqvè, si non magis violentâ, ut è §. 267. intelligi potest, qvâ causam reddere voluit, cur rarissimi doctrinâ virtuteq; viri phœnices appellentur.

§. 270. Agnovit hieroglyphici præsentis morbum & Caussinus: sed fontem ejus qvæsivit in versione latinâ. Hanc ergò mutandam censuit, qvodq; græcè est πλημμύρα, vertendum latinè non, *inundatio*, sed *multitudo*. Πλημμύραν, inqvit p. 23. de symbolic. Ægypt. sap. *Mercerus hic interpretatur* inundationem, *ex qvâ certè interpretatione ratio, qvæ affertur ab Oro, inepta limato saltem lectori videbitur & ridicula. Nota ex Hesychio* πλημμύραν *duo significare*, ῥεῦσιν ὕδατος, *&* πλῆθος. *In hoc loco designat* multitudinem, *non* inundationem. *Unde manifesta ratio est, cur phœnix* πλῆθος *significet, qvia Solis hieroglyphicum est, qvi* πολὺς *nominatur. Posset qvidem* inundationem *significare, sed in alium sensum torqvenda esset hujus symboli ratio.*

§. 271. Fateor hoc pacto conseqventiam in verbis Hori, qvæ plus satis, si latinam illam versionem retinemus, vel obscura vel violenta est, planam ac facilem reddi: nondum tamen persvadeor, ut credam, alio sensu πλημμύραν hìc exaudiri oportere, qvàm cap. seq. (suprà §. 242.) τὸν Νεῖλον πλημμυρεῖν, qvod qvin sit, Nilum *inundare*, dubitari à nemine potest. Altera significatio admodùm est inusitata. Mallem ergò, si cum Caussino sit faciendum, sollicitare textum græcum & πλῆθος rescribere, qvàm versionem Merceri latinam.

§. 272.

§. 272. Imò verò ſi omnia circumſpicio, valdè vereor, ne Horum hîc nobis non una vox falſa, qvæ tamen πλημμύρα non ſit, ſed integræ aliqvot lineolæ intruſæ fœdaverint. Cogitanti enim illud, intercedere aliqvam affinitatem vocibus græcis πλημμύρα & πολύς, venit in mentem ſuſpicari, num fortè Græculus aliqvis vel obſcuro ſcriptoris Ægyptii loco, vel etiam lacunulæ mederi voluerit allito gloſſemate ſuo. Sapit utiqve talis expoſitio cerebrum alicujus Grammatici, ejusq; ſatis inepti, neqve reputantis, Ægyptiorum ſymbola non eſſe ex apicibus Græcæ lingvæ interpretanda.

§. 273. Nondum ergò nos pœnitet ejus ſententiæ, qvam §. 254. enunciabamus, ideò exundationem (ſpaciis puta longis redeuntem,) phœnice deſignari, qvoniam & ipſa perinde ac phœnix, habeat ἀποκατάστασιν πολυχρόνιον. Ac fortaſſe aliqvid hunc in ſenſum præmiſit Horus, anteqvam de Sole diceret, qvod unà cum ſeqventibus ubi intercidiſſet, occaſionem dedit inepto Critico ſuas nugas inſerendi.

§. 274. Confirmat hanc nobis conjecturam, qvòd videmus alibi qvoqve Horum, cùm Solem, ut hîc, intervenire juſſiſſet expoſitioni alterius hieroglyphici, præmiſiſſe cauſam expeditiorem, qvalem hîc in ejus textu nullam habemus. Locus eſt lib. I. c. 6. *Deum cùm volunt ſignificare, --- accipitrem pingunt, --- tùm qvòd fœcundum ſit ac diuturnæ vitæ hoc animal* (habes cauſam expeditiorem,) *tùm etiam qvòd* Solis *præter cæteras volucres ſimulacrum eſſe videatur, utpote peculiari qvadam atqve occultâ naturæ vi intenſiſſimis in ejus radios oculis reſpiciens.*

§. 275. Vides hîc ſimul rationem exponi, cur accipiter Solis ſit ſimulacrum. Putes ergò Horum, etiam ubi de Phœnice agitur, cauſam reddidiſſe, cur ille ſit ſymbolum Solis. Tale qvid nihil hodiè legimus, ſed ejus loco ineptias illas ſuſpectas nobis, qvæ perſvadere conantur, Soli, & per hunc Phœnici eſſe aliqvid cum exundatione commercii. Etiam hîc ergò noſtri Hori defectus qvomodo poſſit expleri, circumſpiciamus.

§. 276. Atqve hoc unum ſupereſt nobis è qvinqve phœnicis, qvæ §. 244. numerabamus, hieroglyphicis *tertium.* Certum enim, Phœnicem eſſe typum etiam *Solis.* Itaqve *Soli ſacrum hoc animal* Plinius lib. X. c. 2. *Solis avem* Claudianus II. de Laud. Stilic. v. 419. *Titanium alitem* idem carm. de Phœnice v. 7. *Phœbo memorandam ſatelli-*

tem Pseudolactant. eleg. de Phœn. v. 33. vocavére. Nec frustrà in templum *Solis*, qvod est *Heliopoli*, qvingentesimo qvoqve anno proficisci cum tradit Herodotus Euterp. c. 73.

§. 277. Sed cur symbolum Solis est Phœnix? Tacet, uti dictum, Horus noster c. 34. Nec alibi qvæsito huic respondet. Pierius lib. XX. c. 3. p. 239. ita rem eloqvitur: *Cùm Phœnix unicus omninò esse perhibeatur, & pulcritudine volatilium genus omne longo post se relinqvat intervallo, qvippe qvi sit aureo circa colla fulgore rubicundus, cætero corpore purpureo, cæruleam caudam roseis pennis distingventibus, cristis faciem caputq; plumeo apice, ut Plinius diceret, honestatus, simulacrum Solis ab Ægyptiis ferebatur.* Seqvuntur ilicò ea, qvæ descripsi suprà §. 261.

§. 278. His similia cùm dedisset Aldrovandus XII. Ornithol. f. 409. hæc subdit: *Alii verò alias rationes adducunt, qvòd scil. Ægyptii Sole magis qvàm reliqvi homines & gaudeant, & beneficio ejus perfruantur. Illis enim qvando maximè fervet, qvo tempore reliqvis provinciis remotis & in septentrionem declinantibus gravis est, plurimum emolumenti adfert, Nilo scil. tunc inundante.* Clarum, ab Aldrovando, qvanqvam neminem nominante, descripta hæc esse, si primum fontem qværas, è Pierio. Sed Pierius non de eo solicitus est, qvomodo Solis, sed qvomodo Exundationis imaginem declaret phœnicem. Regredere ad §. 258. (qvi verba Pierii dabit,) & seqq. Et verò, si ad phœnicem, qvà Solis est simulacrum, trahere hoc velis, nescio an fidiculæ qvantumvis exqvisitæ rem sint perfecturæ.

§. 279. Sunt, qvi rationem, cur Solis signum fuerit phœnix, inde expediant, *qvia Sol, præsertim oriens, radios in eam figuram expandat, ut videatur esse avis expansis alis, juxta illud Psalmi 138. v. 9. Si adsumerem alas auroræ:* referente nescio unde Dauderstadio Disp. de Phœnice c. 4. §. 3. Sed huic fini qvorsum opus erat avem fabulosam adsciscere? cum nulla sit verarum, qvæ non expandat alas volando.

§. 280. Maximè congruum est iis, qvæ hucusqve disputavimus, ideò Phœnicem Ægyptiis fuisse typum Solis, qvia Sol qvoqve suam habet ἀποκατάστασιν πολυχρόνιον. Eam verò interpretabimur non illam, *qvâ Sol in eandem partem signiferi per eosdem numeros redit, per qvos cursûs sui principium cœperat*, qvæ Columellæ III. de re rust. 6. in fin. *dierum* est 1461. (hæc enim, qvippe non major qvadriennio, valdè ὀλιγοχρόνιος,) sed alteram totidem (h. e. 1461.) *annorum*, de

qvâ

qvâ Nicetas I. thesaur. 9, qvamq; Censorinus c. 18. de die natali p. m. 93. annum ἡλιακὸν dici testatur. Estq; hîc inprimis memoratu dignum, idem annorum 1461. spacium esse qvi phœnici qvoqve tribuant apud Tacitum VI. annal. p. 108.

§. 281. Juvat interpretationem nostram Joannes Gazæus, sic inter alia scribens de phœnice, (cit. Barth. ad Claudian. p. 976.)

Ἠελίȣ τόδε b) σῆμα, περίδρομον, ὅττι μογήσας
Ἢν χρόνῳ αὐτοφύτοιο λῷο ἀποιχομένων λυκαβάντων.

b) sic legendum putem pro τότε, qvod invenio apud hæc d. l. citantem Barthium, vel τὸ δὲ, qvod apud Bochartum II. Hieroz. f. 821.

Satis enim significat manifestè, non aliâ re magis, qvàm annorum περιδρομῇ circulariq; renovatione mereri phœnicem, ut signum Solis habeatur.

§. 282. Summa eorum, qvæ dicta sunt hactenus, eò vergit, ut intelligatur, qvicqvid est symbolorum phœnicis apud Horum, commodissimè fundari in ἀποκαταστάσει πολυχρονίῳ, seu renovatione post tempus bene longum: qvam ipse cùm lib. II. c. 57. disertis verbis cum phœnice conjunxisset, ostendimus nos, ad reliqva etiam qvatuor exponenda symbola posse adhiberi. Nam & qvi à *peregrinatione diuturnâ* redit ad suos, & *anima*, qvæ è corpore diu habitato evolat, & *diluvium*, & *Sol* habent ἀποκατάστασιν πολυχρόνιον.

§. 283. Jam si nihil aliud his hieroglyphicis subsit, nondum efficietur, ut pro *adæqvatis* ea veneremur. Tantùm enim *duas* ideæ partes inde excerpas, (1.) ex ἀποκαταστάσει *resuscitationem* phœnicis, eamq; (2.) qvia πολυχρόνιος illa est ἀποκατάστασις, post *tempus longævum*.

§. 284. Largiar & *tertium* reperiri in iis, qvæ constat, saltem ex gentilium sententiâ, perpetuis *circulis* in orbem redire, ut in animâ, in diluvio, in Sole. Etiam *qvartum* dabo in Sole, *unitatem*. Sed ubi *qvintum, mors?* Non enim moritur Sol illâ, qvam ipsi §. 280. cum phœnice communem fecimus, annorum 1461. ἀποκαταστάσει.

§. 285. Fatendum ergò, qvicqvid apud Horum est hieroglyphicorum phœnicis, qvia *inadæqvata* sunt omnia, tantùm ad *secundariam* Sacerdotum, qvi hanc avem è cerebro suo sunt enixi, intentionem referri debere. Ut primariæ satisfiat, circumspicienda res aliqva (1.) unica, cujus (2.) ἀποκατάστασις (3.) πολυχρόνιος, (4.) in juges circulos

culos redeat, & qvidem (5.) qvod deesse Soli videbamus, per interitum sui.

§. 286. Id verò ne diutiùs moremur Lectorem, neqve novis ambagibus per juniorum, qvi symbola, hieroglyphica, imagines, emblemata, vel id genus alia scripserunt, inventiones novas deducamus, est, ex gentilium qvidem opinione, id qvod sufficit hîc nobis, Mundus.

§. 287. Sit ergò conclusio *septima* & ultima: Primaria Ægyptiorum intentio fuit, ut Phœnix esset hieroglyphicon hujus universi seu *mundi*. In mundum enim qvinqve illa, qvæ §. 8. ex ideâ Phœnicis eruebamus, hactenus autem in cæteris expositionibus frustrà qvæsivimus universa, exactè competunt è sententiâ gentilium, qvippe qvi mundum esse putent ejusmodi, ut

(1.) *unum* (2.) *longævus* (3.) *moriendo* (4.) *resuscitet* (5.) *orbis*.

§. 288. Dices, nullâ nos necessitate cogi, ut aliqvid indictum Horo in hanc scenam proferamus. Qvid enim *Soli* deest? Qvatuor ideæ phœnicis prædicata jam ipsi concessa sunt §. 284. Qvod ad qvintum attinet, interitus mundi ne Soli qvidem parcet. Retinebimus ergò ex Horo Solem: id unum curabimus modò, ut revolutionem Solis circumscribamus periodo annorum, non (ut ante §. 280.) 1461. sed tantorum, qvanti reqviruntur ad ruinam universi. Nec est, cur qvempiam hoc moretur, qvòd illa maximi anni periodus non propria est Soli, sed cum stellis omnibus ipsi communis (per §. 33. Dissert, V.) Tantæ Sol unus inter universa sidera excellentiæ est, ut solus ipse pro omnibus nominari mereatur.

§. 289. Speciosè fateor, hæc dicuntur, præsertim ubi reputes, phœnicis illam cum Sole comparationem cæteris, qvæ ab Horo prodebantur, esse haud paulò celebriorem, id qvod è §. 276. potuit intelligi, Sed qvia negari tamen haud potest, Solarem periodum accuratiùs exponi de illa annorum 1461. qvæ vitam ipsi non intercipit, qvo pacto comparatio phœnicis cum Sole qvintâ sui parte claudicabit, qvàm de alterâ siderum universorum, nondum ab interpretatione de mundo abduci me patior.

§. 290. Interim qvia ex veterum consensu, qvem qvidem manifestum hactenus nullum deprehendi, multum polliceri nobis possumus præsidii; tentandum, an non ex Hori principiis à Sole ad mundum

dum ipsum ejusq; fatalem interitum prorogari phœnicis hieroglyphicum, aut aliàs ex eo veteribusq; nonnullis sententia nostra si non apertè demonstrari, saltem conseqventiis haud futilibus persvaderi qveat.

§. 291. Sed ut sciatur, non primis eam nobis in mentem venisse, libet prius recentiorum audire suffragia, præsertim cùm clariora sint: licet mundi cum phœnice collationem non præcisè nobiscum ex illis qvinqve membris, ad qvæ ideam hujus avis restrinximus, metiantur. Plurium ore loqvitur Rollenhagius, qvo tamen vetustiorem, qvi hanc in sententiam iverit, neminem vidi. Placet igitur ipsius verba cognoscere.

§. 292. Sic ille c. 17. glaubw. Lüg. p. 218 219. Es meynen die Gelehrten/ es sey nie ein Vogel gewesen/ sey auch noch nicht/ des Namens/ der Gestalt/ oder Werck/ sondern es sey eine litera hieroglyphica, ein heiliger Buchstab.. — Also/ daß dieser Phœnix bedeute/ daß die Sternen-Kunst erst aus Phœnicia, da nachmahls die Jüden gewohnet/ kommen sey in die ander Länder/ und die gantze Welt bedeute. Der gülden Kopf den Himmel mit seinen Sternen. Der bunte Leib den Erdboden. Die blaue Brust und Schwantz das Wasser und Lufft/ das umb und durch den Erdboden herfleust. Dieser Phœnix aber oder diese Welt bestehe so lange/ biß der Himmel so offt herumb gehe/ daß er und alle Sternen wiederumb in sein Nest also und auff derselben Stäte zu stehen kommen/ darin er war/ als er zu erst von Gott erschaffen ward. Denn wenn das geschicht/ so sey der Phœnix todt/ und habe die alte Welt ihren Lauff vollenbracht/ und gehe alles wiederumb von neuen an. Das nennen sie annum sidereum magnum, das grosse Welt-Jahr. — Wie viel Jahr aber dahin seyn/ daß solche Veränderung und Verneuerung des Himmelslauffs komme/ haben die Gelehrten noch nicht außrechnen können. Und weil ein ieder seine eigne Rechnung hat/ so wird das Leben dieses Phœnicis ungewiß gesagt.

§. 293. Tacito Rollenhagii nomine, cujus tamen verbis in compendium redactis potissimùm utitur, eandem sententiam veluti suam producit Petrus Laurembergius Acerr. Philol. c. 37. des andern Hundert p. 303. Conf. qvæ dicemus §. 310. Rollenhagii vitulâ ut arâsse Deusingium qvoqve suspicer, ejusdem opinionis socium, verba ejus apud Schottum p. 1040. Phys. curios. me movent inprimis illa, qvi-

bus in Phœniciâ primùm ortam astrorum contemplationem videri scribit. Nescio enim an hoc alii, qvàm Rollenhagio debere potuerit. Silet hoc Laurembergius certè. Cæterùm mundanæ machinæ hieroglyphicum esse phœnicem Clariss. qvoqve Kirchmajerus judicat Disp. de Phœnice c. 2. §. 5. qvi mox ἰσόψηφον sibi facit Laurembergium.

§. 294. Arbitreris & Cardanum in hâc viâ fuisse, sed qvia subobscurus hic ejus est sermo, nihil certi definias. Lib. X. de subtil. f. m. 337. cùm Phœnicem fabulæ qvàm veritati propiorem dixisset, moxq; historiam Semendæ, (de qvâ suprà §. 50. 52. 53.) protulisset, ita locum claudit: *qvæ his malui addere subtilem ob historiæ sensum, qvi ad ORBIS, qvi ad virtutis originem spectat, qvàm ob rei ipsius descriptæ incredibilem narrationem prætermittere.*

§. 295. Nunc & veteres interrogemus. Eqvidem horum nominare possum neminem, qvi Phœnicem disertè fecerit mundi simulacrum, idq; scripto testatum reliqverit. Illæ certè Hori expositiones, qvas de Phœnice §. 244. qvinqve numerabamus, *Mundum* tacent. Spes tamen haud vana est fore, ut in Hori aliorumq; scripta curatiore oculo intuentes vestigia qvædam deprehendamus, qvæ nos in occulta hieroglyphici nostri veluti cubilia deducant.

§. 296. Docuimus §. 247. 248. nullam esse apud Horum Phœnicis accommodationem, qvæ non fiat aut ad ἀποκατάστασιν πολυχρόνιον, aut ad rem aliqvam tali ἀποκαταστάσει gaudentem. Gaudet verò etiam *Mundus*, & gaudet non unâ, & gaudet solus illâ ut sibi propriâ, qvæ est omnium maximè πολυχρόνιος. Qvo vel solo nomine unus ipse pro *primario* haberi antitypo mereatur, cætera pro *secundariis*: præsertim cùm ἀποκατάστασις ista totius vitam subjecti terminet, qvâ in re cæterarum aliàs Hori expositionum maximè potest notari defectus.

§. 297. Ea, qvam dixi, ἀποκατάστασις πολυχρονιωτάτη *magnus* ille *annus* est, qvem Nemesius c. 38. de nat. hominis vocat ἀποκατάστασιν τοῦ παντὸς, cùm scil. ut in præcedentibus loqvitur, stellæ errantes ad idem & in longitudine & in latitudine signum, in qvo initiò erant, cùm primùm *mundus* est conditus, referuntur, (ἀποκαθίστανται.) *Cosmicam* ἀποκατάστασιν vocat Nicetas lib. I. th. orthod. fid. c. 9. contrà singulorum planetarum ἀποκαταστάσεις seu annos magnos eam distingvens; *mundanum* annum II. in somn. Scip. 11. p. 150. Macrobius; Namenius apud

apud Euseb. XV. præp. Evang. 19. f. 821. ed. græcol. Parif. A. 1628. ἐνιαυτὸν τὸν μέγιστον, καθ' ὃν ἀπ' αὐτῆς (Φύσεως) μέτης εἰς αὐτὴν πάλιν γίνεται ἡ ἀποκατάστασις. Cum his confer, qvod Horus ait (fuprà §. 243.) nafcente Phœnice fieri ἀποκατάστασιν πραγμάτων.

§. 298. Nunc & illius recordemur, qvod idem Horus dixerat (fuprà §. 241.) Phœnicem, qvia fignum fit Solis, effe qvoqve fignum inundationis, videlicet qvia gignat eam Solis certa nec brevis periodus, uti §. 265. declaravimus. Cur non idem eodem è fundamento transferre liceat ad eam ἀποκατάστασιν, qvam mundo portendit Solis, qvæ cogitari maxima poteft, in antiqviffimum puta cum fideribus cunctis ftatum converfio? Si Phœnix eft fignum inundationis particularis, cur non multò magis mundanæ cladis univerfalis? cùm omninò mori phœnicem cenfuerint Ægyptii, mors autem non unius membri fit ruina, fed corporis totius interitus. Hoc fi obtinemus, habemus & mundi, cui ἀποκατάστασις illa eft propria, fymbolum Phœnicem.

§. 299. Qvid? licebit in hanc ipfam viam affumpto Sole paucioribus etiam gradibus pervenire ad metam hoc modo: Sub phœnice Sol intelligitur; fub Sole Mundus ipfe, (totum videlicet fub nobiliffimâ fui parte, qvomodo caput aut cor appellamus pro homine:) Ergò & fub phœnice Mundus.

§. 300. Satis ex Horo. Nunc alios adeamus. *Ægyptios temporum circuitûs phœnice metiri* Synefius ait in Dione f. m. 26. Sed admodùm generale hoc eft, nifi qvòd è præcedentibus, (qvæ fuprà §. 221. reperies,) intelligi poteft, circuitûs temporum hîc defignari non breves, fed raros admodùm ac fpaciofos.

§. 301. Haud paulò fpecialior eorum loqvendi formula, qvi vitam phœnicis *anni magni* fpaciis exæqvant. Sic Manilius Plinio tefte lib. X. c. 2. *cum hujus alitis vitâ* magni anni *converfionem fieri* prodit. Idem de phœnice fcribens Solinus c. 46. ad *metam* (fic meliores codices habent, *meram* minùs emendati,) *inter autores fidem* provocat, h. e. ad communem eruditorum opinionem. Tametfi verò Solini fides hîc fufpecta effe poteft, qvæ de phœnice memorat, tanqvam è publicò doctorum confenfu proferentis, cùm ea Plinius (qvem ab fe leviter interpolatum defcribere paffim folet,) non nifi ex Manilio attulerat: confentaneum tamen, Manilium ipfum habuiffe, qvi hanc fibi fenten-

tiam præiverint: *maximis* enim *nobilem doctrinis* eum prædicat Plinius: quod autem adjicit, *doctore nullo*, de vivis capiendum, non mortuis magistris. Obiter addo, *Manilium* hunc à Glandorpio t. 567. onom. mast. *Marcum* prænominari, *Titum* à Vossio I. de Hist. Lat. 9. p. 94c. *Manlium* in libris Plinii vocari ait Salmasius f. 549. Exerc. Plin. Plura de eo Gryphiand. Phœn. F. 4.

§. 302. Jam cùm *annus magnus κατ' ἐξοχὴν* ille sit, qvi *Mundi* hujus vitam à primo creationis puncto usqve ad ruinam ejus universalem emetiri censetur, qvi *cum Phœnicis vitâ magni conversionem anni fieri* scripsére, nimirum idem Phœnici, qvod huic universo, spacium dederunt ætatis. Qvamobrem obsecro? nisi qvia voluerunt, ut sub ejus imagine *mundum* conciperemus.

§. 303. Atqve hæc ipsa loqvendi figura, (vel illud qvoqve scitum Hori lib. II. c. 57. phœnicem esse symbolum ἀποκαταστάσεως πολυχρονίου,) præbuisse videtur occasionem tam variis de phœnicis ætate opinionibus, qvarum aliæ contentæ sunt centuriis aliqvot annorum, aliæ ad chiliadas usqve ascendunt, ut posteà §. 321. videbimus: nam in *anni* qvoqve *magni* definiendis temporibus, præsertim si varias vocabuli acceptiones confundas, insignis calculorum diversitas est, qvam repetere, si lubet, potes è catalogis anni magni Diss. V. §. 8. 9. 11. De re totâ interim confer, qvæ è Gryphiand. E. 3. 4. excerpsimus suprà §. 206.

§. 304. Mentem meam clariùs ita expono. Qvi audiverunt ætatem phœnicis æqvalem haberi anno magno, nec æqvè asseqverentur omnes, cujus speciei foret ille annus magnus, de numeris interim anni cujuscunqve magni tot viderent prope nasci sententias, qvot essent capita, eò facilè sunt abrepti, ut inter ipsos de annis qvoq; phœnicis parum conveniret, illâ videlicet sentiendi libertate ab anno magno migrante pariter in phœnicem.

§. 305. Itaqve nec repugnabo, si qvis omnes eos numeros, qvibus ævum alitis nostræ alii aliis definiunt, ex eorum, qvi talia primi de singulis numeris prodiderunt, opinione, dicet ad magnum qvoqve sive hujus, sive illius generis annum fuisse relatos: (conf. Gryph. de phœnice E. 4.) Qvo pacto illos, qvos tetigi, catalogos anni magni augere novis licebit numeris haud paucis.

§. 306.

§. 306. Intereà ſic vides, in qvot opinionum de phœnicis ætate diſſidia ſcindi potuerint, qvi nihil aliud qvàm *magni anni* vocabulum in hac re uſurpari legentes, hoc autem nec eodem ſenſu capientes univerſi, nec eâdem in ſuis calculis hypotheſi aſtronomicâ utentes, definire tamen ſinguli certum annorum, qvos ultimâ ſenectâ Phœnix attingeret, ambitum cogitaverunt. Conf. Rollenhag. p. 219.

§. 307. Similibus divortiis illi potuere diſtrahi, qvibus propoſitum eſſet accuratè determinare id, qvod apud Horum legerant, ἀποκαταστάσιν πολυχρόνιον, h. e. ſeculi non unius curſum, qvo abſoluto eadem ſive unius rei, puta ſideris alicujus, ſive multarum aut omnium in mundo, ut ita loqvar, fabula renaſcatur, illud eſſe, qvod ſub imagine phœnicis occultatur. Nam & hìc tùm ſenſus rei ſignificatæ non unus, tùm in ponendis calculis hypotheſes diverſæ facilè pepererunt illam ſententiarum multitudinem.

§. 308. Hæc numerorum de anno magno pariter & phœnice varietas, varius item, qvi eſt in vocabulo anni magni ſenſus, fugiſſe videtur Solinum, non item Plinium. Plinius ubi Manilii tùm de numero annorum phœnicis, tùm de hujus cum anno magno comparatione ſententiam retuliſſet, ſcrupulum non movet, movet Solinus. Apponemus utriusqve verba, tùm ut hactenus aliqvóties à nobis non niſi locorum, ubi hæc legerentur, indicio citata compareant aliqvando in ipſis ſcribentium verbis, tùm ut contendi Solinus cum Plinio, cujus eum verba ſæpè interpolare dictum eſt §. 301. liqvidiùs poſſit.

§. 309. Plinus lib. X. c. 2. *Primus atqve diligentiſſimus togatorum de eo* [Phœnice] *prodidit Manilius, vivere annis DCLX.* [in aliis eſt DLX. aut, qvem & Solinus numerum retinuit, DXL. facillimâ permutatione.] — *Cum hujus alitis vitâ magni converſionem anni fieri prodit idem Manilius, iterumq́; ſignificationes tempeſtatum & ſiderum easdem reverti.* Solinus c. 46. *Probatum eſt qvadraginta & qvingentis eum* [phœnicem] *durare annis.* — *Cum hujus vitâ magni anni fieri converſionem rata fides eſt inter autores; qvamvis plurimi eorum magnum annum non qvingentis & qvadraginta, ſed duodecim millibus nongentis qvinqvaginta qvatuor annis conſtare dicant.*

§. 310. Rollenhagius p. 217. glaubw. Lüg. hæc ultima ſic exaudivit, qvaſi Phœnicem qvoqve voluerit Solinus vivere annos 12954. (à qvo Laurembergium idem hauſiſſe, ex iis, qvæ §. 293. diximus, proba-

babile eſt.) Sed virum doctum properans oculus fefellit. Solinus ultimum hunc numerum nec ipſe dat Phœnici, nec dantes inducit alios: Id innuit, eſſe, qvi anno magno eum largiantur. Atqve ſic veluti pugnantes inducit ſententias duas, unam qvæ annos 540. alteram, qvæ 12954. anno magno tribuit.

§. 311. Sed hoc ipſum puto facturum non fuiſſe, ſi tenuiſſet memoriâ, qvorum hîc intereſt recordari. Qvi Phœnici pariter & anno magno addixerunt vulgares annos 540. magnum annum cogitaverunt aliqvem è *minoribus*, qvo cum ſideribus *tempeſtates*, (qvod Plinii locus indicat,) redirent in orbem. Contrà illi *maximum*, qvibus placuit numerus 12954. Hæc minimè ſibi adverſantur.

§. 312. Nempe Solinus interdum, qvicqvid in calamum fluit, parum effundit circumſpectè. Sic eos, qvi magnum annum 12954. annis conſtare dicant, *plurimos* eſſe ait: qvam tamen ſententiam neſcio an apud alios, qvàm Ciceronem legerit. Vide ſuprà lit. z. ad Diſſert. V. §. 11. Utiqve ſuſpicandi cauſa eſt, nec de phœnicis eum ætate, nec de ſpaciis anni magni plures habuiſſe notas ſententias, cùm utrinqve tamen bene multæ numerentur, qvàm unicas: alias enim in multis longè minus diſtantiæ deprehendiſſet, qvàm qvæ eſt inter 540. & 12954.

§. 313. Id qvò ſit evidentius, varia de phœnicis longævitate effatorum apponenda diſcrimina hîc veniunt. Ea nobis omnia, duobus tantùm exceptis, gratâ brevitate Voſſius exhibet III. de Orig. Idol. 99. f. 629. (al. p. 1266.) cujus vel ideò locum juvat adſcribere, ut è mutilo reddamus integrum. Adſcribemus autem, qvalem putamus legi oportere.

§. 314. (1.) *Rex Æthiopiæ*, inqvit, *in ſuâ ad Pontificem Romanum epiſtolâ* c) *annos ei tribuit* trecentos *d)*. (2.) *Herodotus, Ælianus, Philoſtratus, Orus, Æneas Platonicus; ex Latinis Ovidius, Tacitus, Victor, annos dant* qvingentos. (3.) *Solinus* qvingentos qvadraginta *e)*. (4.) *Plinius ex Manilio* ſexcentos ſexaginta *f)*. (5.) *Martialis & Lactantius* millenos. (6.) *Alii, ut eſt apud Tacitum* CIↃCCCCLXI. (7.) *Chæremon Ægyptius, ut relatum Tzetzi*, ſexennium & ſepties millenos *g)*.

c) Regredere ad §. 27.

d) Addo è Barth. Anglico lib. XII. de rerum propr. c. 14. *De hâc ave dicit Philoſophus, qvòd Phœnix eſt avis ſine pari, vivens 300. vel qvingentis annis.*

e) Sic

e) Sic reſcribendum audacter pronuncio. Anteà legebatur in utraqve editione : *ex Latinis Ovidius, Tacitus, Victor annos dant qvingentos qvadraginta. Plinius* &c. typothetæ aut librarii (vix dubitem) vitio, qvi cum vox *qvingentos* bis haberetur, ſemel eam, & cum ipsâ nomen Solini, prætervidit : qvâ ratione factum, ut ex Ovidio aliisq; phœnici darentur anni 540. cùm tamen ſolos 500. ex Ovidio clarè phœnici aſſignet ipſe Voſſius II. de Hiſt. græc. 1. p. 165.

f) Vide ſuprà §. 309. Si tamen ponas, è Plinio ſua Solinum hauſiſſe (vid. §. 301.) non divellendæ utriusqve ſententiæ fuerant, ex utroqve autem unicus tantùm ponendus numerus.

g) Minùs benè Cauſſinus p. 24. de Symbol. Ægypt. Sap. è Chæremone annos tantùm 7000. affert.

§. 315. De vario Phœnicis ævo ſoliciti etiam fuerunt Aldrovandus XII. Ornithol. f. 407. 408. Rollenhagius p. 217. glaubw. Lüg. Gryphiander de Phœnice L. 2. Kirchmajer. Diſp. Zoolog. III. c. 1. §. 9. alii. Atqve ex his qvidem ſex aliis opinionibus locupletari putes poſſe catalogum Voſſianum; ſed ſi demantur illæ, in qvibus ipſi vel variant, vel errant, (qvalem errorem de *ſexcentis* annis correximus ſuprà §. 34. 35. de *duodecim millibus, nongentis qvinqvaginta qvatuor*, hîc paulò ante §. 310.) non niſi duæ remanebunt, *Heſiodi* una, *Magni Alberti* altera.

§. 316. De *Heſiodo* res valdè impedita. Qvanqvam enim ex eo Phœnici annos 97312. addicit Rollenhagius: ipſe tamen Heſiodus nullum numerum definit accuratè, ſed ænigmate potiùs qvodam Lectori ſuo faceſſit negotium. Enimverò attribuit, ut Plinii verba è lib. VII. c. 48. qvadantenus mea faciam, cornici novem hominis ætates, qvadruplum ejus cervis, id triplicatum corvis, hoc novies auctum Phœnici, Phœnice deniqve decuplo vivaciores facit Nymphas, *κούρας Διὸς αἰγιόχοιο*. Græcos Poetæ verſiculos Plutarchus ſervavit nobis de def. orac. f. 415. Latino carmine reddidit Auſonius Idyll. 18. p. 175.

§. 317. Hîc primùm lectio ſolliciatur, cùm alii *γενεὰς ἀνδρῶν ἡβώντων* legant, alii *γηρώντων*, ut ambiguum ſit, ætatem hominis vegeti, an ſenis Poeta fundamentum calculi eſſe voluerit. Dein utracunqve aſſumatur, novæ prodeunt lites de numero annorum, qvem qvi minimum faciunt in ætate vegetâ (ut apud Plutarchum collocutor Cleombrotus,) unius eum anni ſtatuunt, qvi maximum in ſenili, (ut ibidem Demetrius) annorum 108. His extremis interjectæ ſunt opiniones

mediæ

mediæ tres, (facilè plures inveniet, cui dispares de numero annorum γενεᾶς aut seculi sententias colligere libebit,) qvarum una (apud Plutarchum) ætatem hominis definit annis 30. altera (Ausonii) 96. tertia (qvod plerosq; facere ait f. 353. Aldrovandus de corvo agens,) 100.

§. 318. Secundùm hæc vivet Hesiodo Phœnix, si γενεὰν unico anno circumscribas, (qvod Aldrovando etiam d. l. & Gesnero de cornice agenti f. 323. placet, Camerario ad libellum Plutarchi p. 87. & Gryphiandro L. 2. displicet,) annos 972. si tricenis, 29160. si sex & nonagenis, (qvam hypothesin patet secutum esse Rollenhagium,) 93312. si centenis, 97200. si octo præter centum, 104976. Plinius, cujus judicio fabulosè refert hæc Hesiodus, nullum planè calculum admovet. Gryphiander qvoqve L. 2: negat exitum in Hesiodi carmine reperiri, *nisi dicamus numerum certum pro incerto, novem pro multis posuisse Poetam.* Atqve hæ tricæ movisse Vossium videntur, ut de opinione Hesiodi planè sibi tacendum putaret.

§. 319. Venio ad *Albertum Magnum.* Verba ejus repræsentat Gesnerus f. 692. de avibus: *Phœnicem ajunt* trecentis qvadraginta annis *vivere solitariam.* Addit Camers f. 246. ad Solinum: *apud qvos id legerit, me consule nemo qværat.* Consentit aliis in hunc numerum autor libri de naturis rerum apud Vincent. Bellovac. lib. XVI. Spec. nat. c. 74. f. 1201.

§. 320. Ex Alberto tamen annos non 340. (qvos illi tribuit & Caussinus,) sed 350. citant præter Aldrovandum & Kirchmajerum Gryphiander, qvi minimam vocat hanc summam: non facturus, si hæc scribens inspexisset epistolam Abyssinorum (seu Æthiopiæ) Regis, cujus mentionem ipse fecerat G. 3.

§. 321. Si jam sub unum conspectum ponas, qvicqvid numerorum Vossius aliiq; de Phœnicis ævo collegerunt, hæc prodibit series: 300. 340. 500. 540. 660. 1000. 1461. 7006. 93312.

§. 322. In his ille annorum 1461. maximè dignus observatu, cùm idem exactissimè reperiatur in Catalogis anni magni. Respice ad Diss. V. §. 9. lit. i. Qvare de eo sic Salmasius f. 551. Exerc. Plinian. *Non dubium est, qvin illi, qvi adseverabant, Phœnicem mille qvadringentos sexaginta unum annos vivere, iidem sint cum illis, qvi cum hujus alitis vitâ anni magni conversionem fieri tradebant.*

§. 323.

§. 323. Seqvitur apud Salmasium: *Et valdè mihi suspectum est, qvod Plinius ex Mamilio refert, eam conversionem perfici* qvingentis & qvadraginta *annis, & hoc ævi spacio terminari vitam phœnicis. Vereor, ut duas opiniones vel Plinius vel Mamilius in unam confuderint, eorum qvi* qvingentos *annos vitæ huic alii tribuebant, & eorum, qvi mille* qvadringentos *sexaginta unum.* Innuere videtur, sive Manilium sive Plinium, cùm incideret in aliqvem scriptorum veterum, (qvi si de Plinio loqvimur, Manilius fuerit, si de Manilio, alius ante ipsum qvispiam,) qvi phœnici ab aliis *qvingentos*, ab aliis mille *qvadringentos* sexaginta unum annos assignari prodidisset, (conjungit hos duos de phœnice numeros & Tacitus VI. annal. p. 108.) addidissetq; posteriorem hunc eundem & anni magni esse numerum, errore qvodam oculi festinantis, è priore numero *qvingentos* retinuisse, è posteriore pro *qvadringentis qvadraginta*, cæteris prætervisis excerpsisse, atqve posteà de anno magno indidem subjecisse.

§. 324. Habent hæc aliqvam speciem. Ut assensum tamen sustineam, illa maximè opinionum de spaciis, qvibus vel anni magni, vel phœnicis vita circumscribatur, insignis facit varietas. Qvam omnem perfectissimis, & nullâ librariorum mendâ infectis numeris ad nos fuisse delatam qvis audebit polliceri? Qvin phœnici fuerint, qvi annos 500. dederint, nemo dubitat, & hæc maximè pervagata est sententia. Qvid si iidem voluerint hunc esse numerum anni qvoqve alicujus magni? aut ἀποκαταστάσεως πολυχρονίου, (conf. Gryphiand. F. 1. cujus verba descripsimus §. 206. lit. q.) Qvid si hunc eundem alii præiverint ipsis de anno magno, nondum visi nobis? Certè non nisi unius seculi spacio absunt anni 600. qvos Josephus dat anno magno. Qvid si pro his 600. legendi sint 500. cùm & 900. apud Josephum scribi Lalamantius observaverit? (suprà Diss. V. §. 11. lit. q.) Utiqve simile vero est, qvi in eo consentirent, ut cum phœnicis vitâ magni anni conversionem fieri censerent, ubi sedere ad numerorum calculos placuisset, scindi sententiis potuisse. Ut adeò nulla nos necessitas ad unius solius numeri spectandum æqvilibrium adigat,

§. 325. Qvare Solini fuerat, cùm interponere judicium aliqvod iis vellet, qvæ apud Plinium de Phœnicis ætate legerat, in catalogis anni magni circumspicere, num qvem annis 540. propiorem numerum, qvàm 12954. reperire posset; qvem utiqve non unum invenisset;

U num

num item incidere posset in eundem de phœnice pariter & anno magno numerum: qvalis omninò est 1461.

§. 326. Hic unus interim est, fateor, qvi exactissimè idem compareat in utroqve catalogorum genere. Qvi minùs exqvisitè respondeant sibi, nec indigni sint tamen, qvi ex justâ propinqvitate componantur, plures se dabunt. In qvibus facere non possum, qvin conferam hîc eos, qvi ad usqve septena ascendunt annorum millia. Enimverò, si de *anno magno* qværas, qvidam apud Plutarchum II. de plac. Philos. ult. definiunt eum spacio annorum vulgarium 7777. (fortè, qvòd talis numerus maximè criticus videtur, ait Gassendus Tom. I. Oper. f. 1761.) si de *Phœnice*, Chæremon Ægyptius Hieroglyphicorum scriptor apud Tzetzen Chil. V. hist. 6. vitam illi porrigit in annos 7006.

§. 327. Vanitatis hîc Chæremonem postulat Vossius II. de Histor. græc. 1. p. 165. eò qvòd multò aliter de numero annorum phœnicis veteres omnes scripserint. Nobis Chæremon, in hoc qvidem negotio, mitiorem mereri censuram videtur. Si enim res hæc tota fingentium voluntati subjecta est, (cùm ipse Vossius III. de Idolol. 99. inter fabulosas aves principatum det Phœnici,) cur ex eâ fidem scriptoris æstimemus? Sin allegoria phœnicis ad conflagrationem hujus universi pertinet, cur in tantis de longitudine anni magni, qvâ mundum ipsum metiebantur, opinionum divortiis non licuerit Chæremoni de Phœnice, qvod aliis de anno magno, ut ætatem ejus porrigeret ad annos, ὡς ἐν πλάτει, septies mille?

§. 328. Porrò hanc ipsam de anni magni, & qvod inde seqvitur, totius Mundi spacio sententiam putes ex iisdem fontibus aut saltem similibus manâsse, ex qvibus qvidam adventum Domini, computatis annis ab Adam, post septem annorum millia futurum crediderunt apud Augustinum, enarrat. in Psalm. 6. Tom. VIII. Oper. f. 31. (conf. & lib. XX. de civ. Dei c. 7. Tom. V. Oper. f. 1205.) ex qvibus item Lactantius abolitâ in fine sexti millesimi anni per terram omni malitiâ justitiam per annos mille regnaturam putavit, lib. VII. c. 14. donec iis completis renovetur à Deo mundus, & cœlum complicetur, & terra mutetur, ibid. c. 6. Qvibus non multum absimilia è Cabalistarum dogmatibus tradunt Magius III. de mundi exust. 16. f. 108. Leo Hebræus Dial. III. de amore (Tom. I. Cabalist. Pistor. f. 500. cujus verba

verba dabimus Differt. XVIII. §. 8.) & Strozzius Cigogna lib. IV. Theat. nat. c. 13. p. 130. 131.

§. 329. Ab hoc rotundo ſeptem millium annorum numero longè propius adhuc abeſt Chæremon, ut qvi ſex tantùm addat Phœnici, qvàm illi apud Plutarchum: ut his adeò proximus haberi mereatur. Non dubium autem, hos tam ingentes ſeptem chiliadum, ſi maximè centuriæ aliqvot accedunt, numeros ad illum hujus univerſi annum maximum, qvi interitum illi afferat, referri oportere.

§. 330. Concludamus ergò ſententiam ſi non immoti roboris, ſaltem probabilitatis haud infimæ, qvi Phœnicem excogitarunt, eos illum imaginem eſſe Mundi voluiſſe, qvæ non unitatem ipſius tantùm, durationemq; longam, ſed & circulos per vitæ mortisq; vices exprimeret perpetuos, ex gentilium videlicet, qvi autores fabulæ fuerunt, mente; atqve in his qvi phœnicem igne mori aſſeruerunt, mundo ex conflagratione interitum fuiſſe ominatos. Qvem exemplo phœnicis adhibito depingunt atqve illuſtrant etiam Aug. Steuchus lib. X. de perenni philoſ. p. 710. & B. Gerhardus Tom. IX. Loc. Theol. tit. de Conſumm. ſec. n. 48 p. 409.

§. 331. Unum eſt, in qvo adhuc hæreo nonnihil, an Ægyptii qvoq; mundi interitum crediderint: cùm Origenes eandem ipſis cum Pythagorâ & Platone de incorruptibilitate mundi ſententiam tribuat, & à Stoicis eos hâc parte diſtingvat, lib. V. contrà Celſ. p. 245. Sed qvia tamen eodem Origene teſte hi omnes in eo conſenſerunt, ut crederent, ubi ſtatis annorum circulis ſtellæ ad eandem configurationem redierint, in terrâ qvoqve eandem rerum faciem conſecuturam: converſio illa in chaos priſtinum, à qvo aliàs Philoſophia ipſorum mundi originem auſpicatur, hypotheſibus ipſorum non planè repugnat. Fieri etiam poteſt, ut Pythagoras non omnia Ægyptiorum vel aſſecutus ſit accuratè, vel ſua fecerit.

DISSERTATIO X.

ad Thes. XI. r.

Stoicorum homines redivivi.

§. 1.

Mundum ipsum, h. e. cœli terræq; compagem non specie tantùm sed numero eundem Stoicis fore post ἐκπύρωσιν, qvi antè fuerit, non habet, opinor, inter ipsos controversiam, ac doceri potest ex Origene contra Celsum scribente lib. IV. p. 209. cujus verba proferemus posteà §. 12. An iidem qvoqve numero homines, eædem animæ rediture sint in orbem, differri Scholæ illius sententiis video. Historiam Lipsio indiscussam placet hîc exeqvi.

§. 2. Fuerunt ergò, qvi eosdem homines, easdem animas post innovationem mundi fore dicerent. Tangit hoc Lipsius II. Physiol. Stoic. 22. p. 111. & III. 12. p. 140: sed obiter, & qvasi communem Stoicis opinionem. Neqve nego Senecæ sic visum, cujus ex epist. 36. (p. m. 299.) hæc allegat verba: *Mors, qvam pertimescimus ac recusamus, intermittit vitam, non eripit. Veniet iterum, qvi nos in lucem reponat dies, qvem multi recusarent, nisi oblitos reduceret.* Sed si putavit, omnium Stoicorum eandem hîc fuisse sententiam, convincemus eum erroris ex Origene.

§. 3. Is lib. V. contrà Celsum p. 244. hæc habet: *Stoici ajunt, post certas temporum vices deflagrationem hujus universi fieri, eamq; mox conseqvi instaurationem OMNIA restituentem discretâ* [scribe *indiscretâ* ut infrà §. 12.] *similitudine NIHIL à prioribus differentia* [ἀπαραλλάκτως ἐχουσαν, ὡς πρὸς τὴν προτέραν διακόσμησιν. ἀπαράλλακτα ἔχουσαν, ὡς πρὸς τὴν προτέραν διακόσμησιν.] *Qvibus autem hoc nimium visum est,* [ὅσοι δὲ αὐτῶν ᾐδέσθησαν τὸ δόγμα: qvos dogmatis hujus puduit,] *ajunt parvam & admodùm brevem MUTATIONEM fieri ex posteriore periodo in rebus, qvæ superiori extiterunt.*

§. 4. Duas omninò sententias distingvit Stoicorum: unam crassam, qvæ *absqve ullo discrimine* eadem omnia reducat, subtiliorem alte-

alteram, qvæ *cum discrimine ac mutatione aliquâ.* Fateor interim obscuritatis nonnihil esse in verbis Origenis.

§. 5. De priore sententiâ exaudio, qvæ apud ipsum statim seqvuntur: *Hi ajunt, in seqvente periodo hujusmodi esse futura: reversurum Socratem Sophronisci filium Atheniensem, qvalis superiore periodo fuerit, rursumq́ Phænareten è Sophronisci conjugio illum progeniturum. Itaqve etiamsi resurrectionem non nominent, rem utiqve eandem significant,* & qvæ porrò seqvuntur. Hi ergò statuebant, ipsissimum Socratem reversurum, aliàs eos de resurrectione comparare nobis minùs benè potuisset Origenes.

§. 6. Non absimilis Nemesii locus est c. 38. de nat. hom. p. 113. 114. *Stoici ajunt, --- qvoniam sidera similiter rursus ferantur, omnia qvæ in priori ambitu fuerint, immutabiliter* [ἀπαραλλάκτως] *effici: futurum enim rursum Socratem & Platonem, & qvemqve hominem cum iisdem & amicis & civibus, & eadem cuiqve eventura, & eadem tractaturum, omnesq́ civitates & pagos, & agros similiter restitui. --- Atqve propter istam restitutionem dicunt aliqvi Christianos revocationem corporum à morte ad vitam imaginari. Sed multum aberrant à vero.*

§. 7. Ab hâc parte Chrysippum qvoqve stetisse putes, qvem ideò, qvòd in idem schema restitutum nos iri scripsisset, meliùs de anastasi, qvàm Pythagoram, qvi transire animas in nova corpora disputaverat, dixisse judicat Lactantius lib. VII. c. 23. verba ejus græca è libro de providentiâ recitans: τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, δῆλον ὡς οὐδὲν ἀδύνατον, καὶ ἡμᾶς μετὰ τὸ τελευτῆσαι πάλιν περιόδων τινῶν εἰλημμένων χρόνου εἰς ὃ νῦν ἐσμὲν καταστήσεσθαι σχῆμα.

§. 8. Nunc alteram Stoicorum classem videamus. Hæc non ipsum Socratem ponebat rediturum, sed aliqvem ipsi per omnia simillimum qvidem, alium tamen: h. e. hominem Socrati, si formam videas externam, eqvidem planè geminum, nec alium specie, verumtamen diversum numero, conseqventer aliâ certè numero animâ præditum, qvalis apud Plautum in Amphitruone Mercurius apparuit, simillimus qvidem Sosiæ, sed non idem profectò.

§. 9. Atqve hæc illa opinor, est *mutatio*, qvæ seqventem qvamq; periodum ab antecedente distingvit in sententiâ posteriore. De qvâ illud interpretor ejusdem Origenis lib. IV. p. 208. 209. *Stoici, ut medeantur obsurditati, nescio qvomodo per omnia similes prioribus redire*

ajunt eum temporum circulis,ut non Socrates nascatur denuò, sed omnia Socrati similes, ducturus per omnia similem priori Xanthippen, accusandus à per omnia similibus Anyto Melitoq;.

§. 10. Absurditas, qvam sic declinare cupiebant, hæc fuit,ut præcedentia Origenis demonstrant: Opponebatur Stoicis, si post annum magnum omnia denuò ab iisdem hominibus eodem agerentur modo, tolli hoc pacto libertatem arbitrii. Qvis enim Socratem, nisi coactum ferreâ necessitate putet bis ducturum Xanthippen? Seneca fortasse confugisset hic ad craterem Lethæum, per ea, qvæ ex illo §. 2. audivimus, oblivioniq; præteritorum imputasset hanc Socratis ad eundem lapidem bis offendendi stoliditatem. Verùm hæc aliis certè non satisfecerunt. Igitur liberum arbitrium tùm demum salvare sibi videbantur, si non eundem Socratem sed alium ipsi externâ facie similem dicerent eadem acturum omnia.

§. 11. Atqvi, si amamus verum, etiam sic arbitrii libertas occisissima est. Nam si cœlo centies ad idem punctum reverso centies qvoqve sive unus Socrates, sive centum tàm similes inter se, qvàm Sosiæ Plautino Mercurius contrahent sponsalia cum Xanthippe: qvis non intelligit, hunc actum non voluntati deberi, sed fati violentiæ? in qvam qvicunqve vel semel inciderit, vel centies fuerit relapsus, aliter agere non possit. Evenit hîc Stoicis, qvod multis hæreticorum, qvi ut deliria sua muniant contrà conseqventias absurdas, vel à stramineis ineptiis novis, qvæ iisdem conseqventiis obnoxiæ sint, præsidium illis petunt.

§. 12. Etiam κατ' ἄνθρωπον adversùs eos Origenes disputat, superioribus hæc statim lib. IV. subnectens: *Non intelligo, qvomodo cùm mundus semper idem sit & non alius per omnia priori similis,*(hoc illud est,qvod §.1. dicebamus,Systema universi Stoicis idem numero semper redire, etiamsi infinities conflagraverit,) *qvæ in eo continentur, non eadem sint, sed per omnia indiscreta similitudinis* (ἀπαράλλακτα.) Id vult dicere: Si Stoici post mundi conflagrationem velut ædificium hujus universi non simile redire dicunt priori, sed ipsissimum qvod anteà fuit: causam non video, cur non item homines penitus eosdem, sed externâ tantùm corporis figurâ similes reverti asserant.

§. 13. Poteris tamen hæc Origenis verba etiam sic interpretari, ut sensus sit, contradicere sibi Stoicos, dum alibi qvidem affirmant,

totum

totum mundum, qvi ex incendio restauretur, penitus eundem esse cum præcedente, alibi verò contendunt, incolas mundi homines, atqve adeò partes ejus minimè ignobiles, non eosdem reverti, sed similes tantùm.

§. 14. Observa interim obiter, Stoicis, qvi posteriorem sententiam è duabus illis tuebantur, hâc ratione animas nostras verè fuisse ad extremum mortales absqve spe reviviscendi, cùm semel exustam in ἐκπυρώσει τοῦ ὅλου animam primi Socratis negarent redire in individuo. Dices fortasse: putaverunt eam reversuram in corpore Anyti, Melitive, aut alterius cujuscunqve. Sed unde probabis, placuisse Stoicis metempsychosin Pythagoream?

§. 15. Cæterùm Celsus, contrà qvem toties nobis citatus Origenes disputat, utut aliàs Epicureus, hîc tamen Stoicos sectabatur. Qvos qvanti fecerit, libet iterum ex Origene audire: *Qvid opus est recensere hæc Stoicorum dogmata, adeò non irrisa Celso, ut ea veneretur etiam, & Zenonem Jesu sapientiorem judicet?* lib. V. p. 245.

§. 16. Itaqve idem Origenes, ubi lib. IV. circulationes illas Celsi exagitat, Stoicos illi plerosqve obducit p. 208. à qvibus evariaverit in eo certè, qvod illis circuitibus humana tantum involveret, non etiam divina, (qvem locum excussimus Differt. VII. §. 9.) qvasi discessionem illi exprobrans à præcipuis ejus Scholæ magistris, qvam in hoc argumento alioqvi solitus esset venerari. Et p. 209. negat, vacare sibi, ut prolixius contra Celsum atqve Stoicos disserat.

§. 17. Porrò & in eo magis ad Stoicorum doctrinam, qvàm Epicuri Celsus accessit, qvòd Oracula gentilium, ab Epicureis præcipuè derisa, magnificit, ut è VII. & VIII. Origenis contrà ipsum p. 333. & 407. constat.

§. 18. Cùm ergò saltem in qvibusdam *Celsus* in castra Stoicorum profugerit, ignoscere possumus Georgio Hornio lib. V. Hist. Philos. c. 4. p. 271. eum obiter appellanti *Stoicum*. Nec enim, hîc qvidem, ubi hoc non qværebatur ex professo, commeritum dicam, ut ipsum profundissimi somni accusaret Spencerus p. 4. ad Orig. posteaqvam pluribus probavisset, Celsum fuisse *Epicureum*. Qvod verum est sanè, & jam diu observatum Glandorpio f. 214. Onom. Rom. sed ita tamen, ut Stoicis etiam esset, qvod debere vellet Celsus.

DIS-

DISSERTATIO XI.

Ad Thes. XI. s.

Stoica mundi conflagratio peccans.

§. 1.

FInem ἐκπυρώσεως constituebant Stoici, purgare mundum & effœta omnia instaurare. Itaqve si maximè φθορᾶς h. e. interitûs vocabulo hîc uterentur, non proprio tamen sensu id exaudiendum esse, sed μεταβολὴν seu mutationem designari, Numenii apud Eusebium observatio est. *Neqve enim*, inqvit ipsorum verbis Lipsius, *alia facies Mundi erit, qvàm hujus fuit: & eadem omnia, imò & homines iidem* (hoc Dissert. præc. expendebamus modò,) *redeunt in orbem.* Atqve has innovationes iterationesq; æternas faciebant. Hæc velut compendium sunt eorum, qvæ in hanc rem disserit ac fusiùs persеqvitur Lipsius II. Phys. Stoic. 22. p. 107. & 111.

§. 2. Duo ergò hîc peccabant Stoici: *unum*, qvòd per conflagrationem illam adeò non liberabant creaturam à vanitate, ut eo medio reducerent ad carceres pristinos, & novam præteriti laboris texturam; *alterum*, qvòd pro unâ conflagratione dabant sexcentas, imò infinitas,

§. 3. Nec enim frustrà ἀπείρους φθορᾶς vocat Basilius homil. 3. in hexaem. & ἐκπύρωσιν ἀπειράκις γενομένην, καὶ ἀπειράκις ἐσομένην, Origenes contrà Cels. lib. IV. p. 208. Nemesius c. 38. περὶ φύσ. ἀνθρ. p. 148. è mente Stoicorum: γίνεσθαι τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ παντὸς οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις, μᾶλλον δὲ εἰς ἄπειρον καὶ ἀτελευτήτως τὰ αὐτὰ ἀποκαθίστασθαι. Plutarchus de def. orac. f. 425. sub fin. καὶ γὰρ ἡλίους καὶ σελήνας, καὶ ἀπόλλωνας, καὶ ἀρτεμίδας, καὶ ποσειδῶνας ἐν ἀπείροις κόσμου περιόδοις ἀπείρους ποιοῦσιν.

§. 4. Hoc *posterius* Tatianus etiam notavit, (verba ejus qvære lit n. ad Thes. VI. ac post ipsum Delrio in Octav. Senec. p. 533. Benius p. 432. in Tim. Plat. & Vossius thes. theol. p. 256. Cum *priore* verò illo conjungendum, qvod hâc ratione nihilo meliùs probis futurum erit, nihilo deteriùs improbis qvàm ante.

§. 5.

§. 5. Ut omninò absurditas dogmatis convinci qveat iisdem verbis, qvibus Æneas Gazæus ridiculam Porphyrii & Jamblichi metempsychosin depectit p. 17. 18. Theophr. dignis omninò, qvæ & hic legantur è versione Casp. Barthii: *Hi ipsi linum lino nectunt, qvod dicitur, malumq́; morbum mâlo pharmaco curare contendunt. Qvid enim opus est, animam corpore liberari, si in aliud mox corpus eidem sedes transponenda est? Inepta supervacuaq́; sic vitæ finitio est, frustraq́; in medium venit. Vita enim nefariorum hominum eousq́; erat extendenda, qvousq́; ipsa eorũ scelerum supplicia producendam svaderent. Qvòd si in servitium se libidinum ut dominarum prorsus anima projecerit, mille in vitâ obscœnis dilata cupiditatibus, turpiterq́; eis libertatem suam addixerit, qvæ species erit justitiæ, cùm migraverit pristinam sedem, in asinini ingenii hominem,* (volebant enim Porphyrius & Jamblichus, animam migrare v. g. in asinum non propriè dictum, ut censebat Plato, sed metaphoricum,) *eam redigi, ubi videlicet vitiorum denuò mancipium fiat, fitq́; hâc ratione pœna novorum criminum conditrix & introductrix, priscorum velut instauratrix, firmatrixq́;? Atqvi illa ipsa supplicia malarum affectionum corrigendarum ergò exstare perhibentur, non secus ac morborum medicina: coërcentia, inhibentia, circumcidentia, & prorsus demùm eradicantia malum, non autem inflammantia, producentia, novamq́; materiam subjicientia jam deflagraturis affectibus. Hoc si contingat, idem dicas esse negotium, ac si judex aliqvis hominem furti reum peractum suscipiens non dedat commerito supplicio, sed fano cuipiam committat, ut qvæcunqve obvia rapere pro libitu possit, qvo postqvam semel furti convictus sit, explere clependo animum, neqve sacris deorum anathematis & donariis manum abstinere velit.*

§. 6. Audiamus nunc eundem Æneam, Stoïcorum qvoqve toties iteratas mundi demolitiones demolientem, p. 64. *Stoicis verò videtur sæpiùs corrumpi cœlum & terram, sæpiusq́; recentari. Sed qvæ denuò erant interitura, renovari ineptum sit. Nonne enim potior una mutatio, cujus nulla sit mutatio? Et homo ipse reviviscet non uti denuò moriatur, nihil enim tùm erit mortale, sed omnia nova atqve immortalia, & mundus videlicet & homo.*

§. 7. Ex hoc Gazæi loco, ubi qvædam protulisset Calixtus p. 139. de supr. judic. subdit: *ideò instituitur* (mutatio illa mundi,) *ut tandem probi pro benefactis præmium, & improbi pro sceleribus supplicium*

 repor-

reportent: non ut improbi iterum atque iterum indesinenter flagitia perpetrent, & boni cum eorum malitiâ & seculi ærumnis perpetuò confli-ctentur.

§. 8. In præcedentibus etiam Philonis Judæi verba profert, Stoicas ineptias aliâ ratione castigantis, cùm diceret, Deum à Stoicis induci *similem puerorum, qvi sæpe juxta littora per lusum ex arenâ tumulos excitant, & posteà manibus suis iterum destruunt.*

DISSERTATIO XII.

ad Thes. XII. t.

Stoicis Materia principium mali.

§. I.

GEntilibus omnibus persvasum fuit Deo materiam increatam ab æterno coextitisse. Tetigi hoc in Schediasm. hist. §. 37. lit. o. & causas duas exposui, qvibus à Satanâ mendacium hoc persvaderi sibi fuerint passi: *unam*, qvòd ne à Deo qvidem crederent ex purè nihilo qvicqvam fieri posse; *alterum*, qvòd existimarent, nisi materia detur, qvæ sit independens principium mali, fore, ùt Deus habeatur autor malorum.

§. 2. Hinc intelliges illud Plutarchi sub Cleombroti personâ f. m. 414. F. de def. orac. dicentis: *Platonem principio, qvod qvalitates, qvæ gignuntur, ut subjectum sustinet, materiam nunc vocant, excogitato,* [qvanqvam profectò non primus excogitavit Plato,] *multis magnisq; philosophos liberasse difficultatibus.*

§. 3. Verùm hîc speciatim de Stoicis agendum est. Deum & Materiam duo illis esse rerum principia jam suprà Diss. VIII. §. 1. cognovimus è Lipsio. Audiamus ex eodem, qvid ipsos moverit.

§. 4. *Æqvè primam*, ait II. Phys. Stoic. 2. p. 58. *æternamq; eam faciunt, atqve ipsum Deum.* Addit: *Hæc consensu ferè veterum doctrina. Si enim nata factaq; materia, ex aliqvo factam necessum est: atqvi id ipsum Materia sit. Nam illud Democriti effatum omnes receperunt, μηδὲν*

ἐκ

ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γίγνεσθαι, μηδὲ εἰς τὸ μὴ ὂν φθείρεσθαι. Hæc ergò una, qvæ Stoicos movit, ratio est.

§. 5. Cognoscamus & alteram è Lipsio licet aliud agente, I. 14. p. 32. *Ajo Stoicos mali principium non in Deo, sed in Materiâ, (qvæ tamen Deo, ut ipsi voluerunt, ævo æqvalis & æterna,) in Materiâ inqvam constituisse. Itaqve cùm Deus homines aliaq; faceret, omnia bona & in bonum finxisse, sed repugnantem aliqvam vim & malitiosam in illâ fuisse atqve esse, qvæ aliò traheret: atqve hinc interna* [moralia] *atqve etiam externa* [naturalia vocat ipse p. 33,] *mala extitisse.* Stoicis ergò malorum causa materia: qvod & Cornel. Jansenius asserit Tom. II. August. f. 941. neqve visus hactenus mihi, qvi vocaret in dubium.

§. 6. Qvid ergò est, qvod apud Plutarchum lego libello de anim. procr. è Timæo f. m. 1015. *In Stoicorum delabemur angustias, qvi malum ex non-ente absqve causâ & procreatione introducunt, qvando de his, qvæ sunt,* (i. e. de duobus illis principiis) *neqve bonum* (Deum,) *neqve qvalitatis vacuum* (Materiam) *probabile est substantiam & originem malo præbuisse.* Et de communibus notitiis adv. Stoicos f. 1076. *Ipsi* (Stoici) *Deum, qvi bonus est, malorum causam statuunt. Non enim (ajunt) malum ex se potuit edere materia, omnis expers qvalitatis.* Ergò, si Plutarcho credimus, negaverunt Stoici, Materiam esse mali principium?

§. 7. Verùm bene est. Non Plutarchus ista loqvitur, sed interpres Xylander, optimè vir alioqvi de illo scriptore meritus, sed hîc duobus certè locis à mente pariter ejus & scripturâ discedens.

§. 8. Res ita habet. Putaverunt gentiles, ultimam mali, non physici modò, sed moralis etiam, (qvod solum Stoici dignum vocabulo mali putaverunt,) Materiam esse principium. Qvæ opinio cùm perabsurda sit, fieri non potuit, qvin ipsi fluctuarent interdum.

§. 9. Id qvod maximè Plutarcho contigit. Hic præter Deum & Materiam tertium qviddam introducit, & ut Gassendi utar verbis sect. I. Phys. lib. 1. c. 5. (Tom. I. Oper. f. 156:) *assignat Materia, anteqvam Mundus conderetur, animam qvandam seu formam brutam, qvæ fuerit in ipsâ motuum inconditorum principium.* Huic igitur animæ malum suos natales debere arbitratur, qvippe qvod nec ex Deo esse posset, qvi sit summè bonus, nec ex materiâ, qvæ planè ἄποιος μήτε κινεῖν ἑαυτὴν, μήτε σχηματίζειν πέφυκεν, sic enim loqvitur in seqventibus alterius loci.

§. 10. Qvin & persvadere nobis conatur, hanc ipsam fuisse Platonis mentem, qvi mali principium illud sæpè necessitatem (*ἀνάγκην*,) in de legibus autem apertè animam inordinatam atqve maleficam, (*ψυχὴν ἄτακτον καὶ κακοποιὸν*) dixerit. Enimverò, ut in lib. de Is. & Osir. loqvitur Plutarchus f. m. 370. *apertè ibi & absq; figurâ professum esse Platonem, Mundum non unicâ animâ, sed compluribus fortassè, ad minimum autem duabus cieri, qvarum una boni sit efficax, altera ejus contraria, & contrariorum opifex.*

§. 11. De Platone non est hic agendi locus. Id unum tamen sufficiat monuisse, ne Plutarchum qvidem inficiari, qvòd fuerint, qvi mali principium illud ex mente Platonis interpretarentur materiam. Qvicqvid interim sit de Platone, videndum hîc, qvid de Stoicis nobis suggerat Plutarchus.

§. 12. Is verò sic sentit, ipsos, qvoniam duo tantùm, non tria concedant principia, evitare non posse alterum è duobus absurdis, ut aut malum dicant causâ omni carere, aut, causam si habeat, esse à Deo: à materiâ qvidem certè, ut qvæ movere ipsa se neqveat, esse non posse. Non ait Plutarchus, eos horum alterum docere, (culpam enim mali in materiam conferebant utiqve,) sed ex eorum hypothesibus hoc seqvi etiam invitis ipsis, innuit.

§. 13. Qvare Plutarchi verba vertenda sunt aliter. Græca sic sonant f. 1015. *αἱ γὰρ Στωικαὶ καταλαμβάνουσιν ἡμᾶς ἀπορίαι, τὸ κακὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐπεισάγοντας* · (Xylander vertit, qvasi scriptum esset *ἐπεισαγόντων*·) *ἐπεὶ τῶν γε ὄντων οὔτε τὸ ἀγαθὸν, οὔτε τὸ ἄποιον εἰκός ἐστιν οὐσίαν κακοῦ καὶ γένεσιν παρασχεῖν*. *Incidemus enim*, inqvit, (puta, nisi tertium principium admittamus,) *in Stoicas angustias, & malum absq; causâ & procreante principio deducemus ex non ente, siqvidem verosimile non est, ut sive bonum illud ens, sive alterum expers qvalitatis essentiam & originem præbuerit malo.* Seqvitur statim, hoc tam grande absurdum facilè caveri à Platone potuisse, utpote qvi tertium illud principium non præterviderit.

§. 14. Alter Plutarchi locus f. 1076. integer est talis: *Μενάνδρῳ μὲν εἰπόντι θεατρικῶς,*

Ἀρχὴ μεγίστη τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν
Τὰ λίαν ἀγαθά, - - -

δυσκολαίνουσι. τοῦτο γὰρ εἶναι παρὰ τὴν ἔννοιαν. αὐτοὶ δὲ τῶν κακῶν ἀρχὴν ἀγα-

ἀγαθὸν ὄντα τὸν θεὸν ποιοῦσιν. οὐ γὰρ ἥγε ὕλη τὸ κακὸν ἐξ ἑαυτῆς παρέσχηκεν. ἄποιος γάρ ἐστι, καὶ πάσας, ὅσας δέχεται, διαφορὰς ὑπὸ τοῦ κινοῦντος αὐτὴν καὶ σχηματίζοντος ἔσχηκεν. εἰ δὲ αὐτὴν ὁ λόγος ἐνυπάρχων (deest κινεῖ) καὶ σχηματίζει, μήτε κινεῖν ἑαυτὴν μήτε σχηματίζειν πεφυκυῖαν. ὥστε ἀνάγκη τὸ κακὸν ἢ μηδὲ δι' οὐδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ἢ δὲ διὰ τὴν κινοῦσαν ἀρχὴν, ἐκ τοῦ θεοῦ γεγονὸς ὑπάρχειν. *Eqvidem Menandro, qvi pro theatro dixerat:*

Homini malorum causa sunt gravissima
Bona magna valdè, - - -

indignantur (Stoici.) *Hoc enim* (ajunt) *esse contrà communem sensum*, (si qvis nempe dicat, magnum bonum esse maximam causam mali.) *At ipsi tamen Deum, licet bonus sit, principium faciunt malorum*, (per conseqventiam scilicet: nam expressè adeò non mali culpam in Deum conferunt, ut solius boni autorem faciant potiùs.) *Etenim materia malum ex se ipsâ non prabuit, cùm sit expers qvalitatis, & qvotcunq; differentias recipit, eas à movente ipsam & formante* (Ratione) *acceperit. Qvòd si ergò inhabitans Ratio movet illam & format, movendi formandiq; sui aliàs impotem:* (semiperiodum hanc planè omittit Xylander,) *necesse est malum aut ex non-ente natum esse, aut ex Deo, si à movente aliqvo principio proficiscitur.* Manifestè Plutarchus hîc non sibi negotium sumit exponendi, qvid professi fuerint Stoici de principio mali, sed absurdam hoc de argumento sententiam ex ipsorum, qvibus aliàs parum favebat, hypothesibus eliciendi.

§. 15. Simili prorsus ratione Origenes Paganos universim oppugnat, qvi cùm mali causam esse materiam dicerent, eandem tamen qvalitatis facerent expertem. Dicit enim hinc seqvi, ut Deus potiùs sit malorum causa: οὐκοῦν εἰ τὰ κακὰ ποιότητες ὑπάρχουσιν οὐσιῶν, ἡ δὲ ὕλη ἄποιος ἦν, τῶν δὲ ποιοτήτων ποιητὴν εἴπας τὸν θεὸν εἶναι, ἔσται καὶ τῶν κακῶν δημιουργὸς ὁ θεός, c. 24. Philocal. p. m. 85.

DISSERTATIO XIII.

Ad Thes. XII. u.

Stoici Fati malignitas.

§. 1.

FAtum Stoicum etiam pueris est in ore. Qvantum in eo impietatis occultetur, ne qvidem eruditi omnes exploratum habent satis. Libertatem Dei vinculis fati hujus constringi, monuimus obiter dissert. II. §. 33. dum Fatum Stoicum & Epicuream Fortunam inter se comparavimus. Hîc rem ipsam non explicare modò, sed firmare qvoqve documentis placet, præsertim cùm Lipsius dogmati detestando suum *optimè optimè* acclamet I. Phys. Stoic. 12. p. 25: & *asperum* de Deo *sermonem Stoicorum etiam vero*, ut putat, *sensu mitescere* jubeat p. 27. In qvo fecit, qvod mali solent historici, qvi vitiis Principum adulantur: ipse sibi nec satis constans, nec nimis fidens, ut è lib. ejus I. de Constant. c. 18. observat amicus noster M. Barthol. Francus c. 3. Disp. I. de Fato.

§. 2. Fatum Stoicorum, si recessûs ejus intimos scruteris, impietatum sentina est. Adimit enim homini libertatem, omnipotentiam Deo. Utrumqve vi necessitatis, qvam implicat in ipsâ etiam Chrysippi definitione, qvam Lipsius prolixè interpretatur.

§. 3. Est in eâ mendum aliqvod, in recentissimas etiam Gellii (is enim lib. VI. c. 2. illam ad nos transmisit,) editiones propagatum, nec à Lipsio extritum fatis. Cui medicinam adferre tametsi ad hanc disputationem nihil interest magnoperè, afferemus tamen *ὡς ἐν παρέργῳ*.

§. 4. Fatum Chrysippus dicebat esse *φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετ' πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς.* Vocabula *μετ' πολὺ μὲν οὖν* hunc usqve in diem exhibent codices impressi, qvos inspexi, omnes, nisi qvod Parisinus Joannis Petiti A. 1508. excusus, cui solenne est accentûs juxta cum spiritibus omittere, pro qvatuor vocibus dat duas, *μεταπολυμεν ουν*. Cæterùm illa qvatuor sensum habent qvidem etiam

tiam tironibus notum, ſed qvi adeò nihil ad rem præſentem faciat, ut per eum cohæſio potiùs labefactetur.

§. 5. Sapuit ergò ille, cujus interpretationes græcorum apud Gellium habentur, qvòd ea ſibi cùm reliqvam definitionem verteret, planè tranſilienda ſtatuit. David qvoqve Chytræus in explicationibus vocabulorum Neceſſitatis, Fati &c. lit. C. p. 5. (*μετὰ πολὺ μὲν*) parentheſi includit, voces nempe ſibi ſuſpectas, & inter vertendum neglectas.

§. 6. Ludovicus Vives ad Auguſtini V. de Civit. Dei 8. f. m. 293. integram Chryſippi definitionem ex Gellio proferens ita citat poſtrema verba: *καὶ ἀμεταβολουμένων οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς*, & vertit: *eſſeq; immutabilium ejusmodi complicationem.* Habuiſſe ergò videtur codicem, qvi omiſerit *ἀπαραβάτου*, qvatuor autem præcedentia vocabula coarctaverit in unum. Illud malè, hoc bene.

§. 7. Lipſius I. Phyſiol. Stoic. 12. haud ſcio ab ingenio, an è condice, *ἀμετάβολα τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς*, exhibet. Qvanqvam enim Pariſina mea Stoicorum Lipſianorum anni 1604. p. 26. illud *ἀμετάβολα* planè omittit: habent tamen aliæ, ut Cardoniana Lugdunenſis Tom. I. Oper. f. 830. Vertit autem: *immutabili & inviolabili hâc complicatione.* Lectionem Lipſii, qvanqvam nomen ejus tacetur, video & à Voſſio retineri II. de orig. Idol. 49. p. 577. (vel f. 290. majoris edit.)

§. 8. Sed Vivetis ſcriptura magis accedit ad faciem impreſſorum. Scribe tamen potiùs *μεταβαλλομένων*, aut *μεταπολουμένων*. Qvorum prius ita placebat *τῷ πάνυ* Reineſio, cùm eum ſuper hâc noſtrâ conjecturâ conſuleremus, [illegible] ipſe tamen mallet *μετακυλινδουμένων*, vel *μετακυλισμένων*. Qvicqvid horum elegeris, non multum receſſeris à ſcripturâ vulgatâ.

§. 9. Emendationes autem illas juvat vel ipſius Gellii paraphraſis, liberior illa qvidem, ſed digna, qvæ cum græcis verbis contendatur. Totam definitionem ſic ille vertit: *Fatum eſt ſempiterna qvædam & indeclinabilis ſeries rerum & catena* volvens *ſemetipſa, ſeſe & implicans per æternos conſeqventiæ ordines, ex qvibus apta connexaq; eſt.* Hic *volvens* eſt ex illo *μετακυλισμένων*, vel *μεταπολουμένων*.

§. 10. Favet inſuper id, qvod antecedit, *ἐπακολουθούντων*. Voluit enim duo ſignificare Chryſippus, *ἐπακολούθησιν* rerum, (qvæ apud Gellium cap. præced. ubi vide, eſt & *παρακολούθησις*,) & *μεταπόλυσιν*, vel

vel *μετακυλισμὸν*. Ergò dixit *ἐπακολουθοῦντων καὶ μετακυλισμῶν.* Per illam res immediatè rei nectitur; per hanc mediatè redit in pristinum statum. Illa diversis aptat diversa; hæc omnia, licet per ambages, restituit sibi. Qvòd autumnum hiems, hanc ver & æstas excipiunt, *ἐπακολούθησις* est; qvòd post duodecim menses redit autumnus, imò qvòd anno magno exacto Stoicis totus mundus in sua principia per circulum revolvitur, *μεταπόλησις*. Sed hæc hactenus.

§. 11. Ad malignitatem Fati Stoici illud præcipuè pertinet, qvòd in eo Chrysippus *συμπλοκὴν* agnoscit *ἀπαράβατον*, complicationem, ut Gellius vertit, *indeclinabilem*, vel, ut Lipsius, *immutabilem* & *inviolabilem*. Qværo, cui? & an etiam Deo, cujus omnipotentia; an etiam homini, cujus liberum arbitrium ex hâc immutabili necessitate periclitatur?

§. 12. Ad utrumqve Chrysippi cognoscamus responsionem, & incipiamus à posteriore: in qvo Stoicis aliæ gentilium sectæ magis qvàm in priore obstrepuerunt. Æstuat qvidem apud Gellium Chrysippus, ac laborat, ut explicet, & Fato omnia fieri, & esse aliqvid in nobis. Sed rectissimè judicavit magnus alioqvi passim fautor Stoicorum Cicero apud Gellium in fine capitis, non expedisse se Chrysippum in eâ qvæstione. Etenim, (verba Ciceronis sunt p. 148. de fato,) *dum verbis utitur suis, delabitur in eas difficultates, ut necessitatem Fati confirmet invitus.*

§. 13. Etiam Lipsius ingenuè fatetur I. Phys. Stoic. 14. Chrysippéa illa *in adfirmatione certa, in explicatione involuta esse.* Hoc interpretor, perseverare in eo Chrysippum, ut asserat liberum in nobis arbitrium, & peccata hominum esse, non fati: sed qvemadmodùm hoc cum illis suis de Fato hypothesibus cohæreat, non sic planum fecisse, ut liqveat Lectori. Itaqve illis etiam, qvi mitissimè de eo pronunciarent, ut Oenomao apud Euseb. VI. præp. Evang. 6. visus est *semiservam pulcherrimam omnium humanarum rem* (voluntatem) *ostendisse*, *ἡμίδουλον τὸ κάλλιστον ἀνθρωπίνων ἀποδεῖξαι*.

§. 14. Videmus interim, ad eas illum artes conversum esse, qvibus & hæretici passim utuntur, ut cùm absurditatem conseqventis negare non possint, seqvelam inficientur, licet in se tàm claram, ut, qvicqvid contrà garriunt, mera sit caligo; tàm firmam, ut ex antecedente suo non possit à sanâ ratione non deduci, ipsisq; extorqveat

qveat contradictiones. Qvalis illa Stoicorum est apud Augustinum V. de Civ. Dei 9. & 10. cùm, ut liberum arbitrum servent, inter necessitatem & fatum distingvunt, qvasi fatum ipsorum non sit *αὐτοτάτη* necessitas. Hæc de hominis necessitate.

§.15. Ad omnipotentiam Dei qvod attinet, putabant Stoici, salvâ omnipotentiâ suâ qvædam non posse, qvod illa ipsi pro simpliciter impossibilibus (qvanqvam reverà non erant,) haberent. Sed fuit hic illis stupor cum omnibus paganorum sectis communis. Qvæ cùm semel omnipotentiæ divinæ capistrum injecissent in eo, qvod negaverunt, posse Deum ex nihilo qvicqvam creare,(cui imbecillitati ut subvenirent, Materiam increatam, in cerebro natam suo, gratificatæ sunt illi,) non sunt veritæ hoc etiam addere, qvæ necessarias haberent ex materiâ seqvelas, vitari à Deo non posse, nec effici à Deo, qvæ pati materia recusaret: qvale qvid putaverunt esse visum talparum, ut ostendi §. 32. & seqq. Disp. eo de argumento.

§.16. Dissensum à sanctissimâ Religione nostrâ, qvæ Deo tantam tribuit potentiam, *ut de lapidibus etiam suscitare possit filios Abrahæ*, Matth. 3. v. 9. nemo clariùs profitetur Galeno lib. XI. de usu part. c. 14. Tom. I. Op. f. 379. *Neqve enim si lapidem repente velit facere hominem Deus, efficere id poterit. Atqve id est, in qvo opinio nostra ac Platonis, tùm aliorum, qvi apud Græcos de rerum naturâ rectè conscripserunt, à Mosis dissidet. Satis enim habet is, si Deus materiam exornare velit, ea autem repente est exornata. Omnia enim Deum facere posse arbitratur, etiamsi ex cinere eqvum aut bovem facere velit. Nos autem non ita sensimus, sed confirmamus, qvædam naturam facere non posse, eaq; Deum ne aggredi qvidem omninò, sed ex iis, qvæ facere potest, qvod melius est, eligere.*

§.17. Verùm hîc de Stoicis sigillatim expedienda res est, suscipiendumq; patrocinium veritatis historicæ adversus Lipsium, qvi nebulas obducit. Ubi enim ad illum Chrysippeæ definitionis scopulum pervenit, in qvo est *ἀπαράβατος συμπλοκὴ*, vide qvomodo circumnaviget, p. 27. Ea series, inqvit, est *immutabilis, qvia ab immutabili Deo.* Posteà: *Voces qvidem aspernamur, qvæ dicunt, τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατόν ἐστιν ἀποφυγέειν καὶ θεῷ.* Seqvitur: *Hæc talia parum decorè ex dignitate Dei dicta, --- interpretatione ad verum liqvidumq; deducas. Hoc enim volunt,*

Y

lunt, semel statuta Deum non mutare, non qvia imbecillitas aliqva in Deo sit, aut fatum dominetur, sed qvia placuit ei, stare decreto.

§. 18. At ego contrà nunc ostendam, & esse magnam imbecillitatem in Deo Stoicorum, & fatum illi dominari. Testis mihi Chrysippus, de qvo non pigebit locum Gellii, licet prolixiusculum, ex lib. VI. c. 1. adscribere. *Chrysippus in eodem libro* (περὶ προνοίας qvarto) *tractat, consideratq;, dignumq; esse id qværi putat:* εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται; *i. e. naturáne ipsarum rerum vel providentia, qvæ compagem hanc mundi & genus hominum fecit, morbos qvoqve & debilitates, & ægritudines corporum, qvas patiuntur homines, fecerit? Existimat autem, non fuisse hoc principale naturæ consilium, ut faceret homines morbis obnoxios. Nunqvam enim hoc convenisse naturæ autori, parentiq; rerum omnium bonarum. Sed cùm multa, inqvit, atqve magna gigneret, pareretq; aptissima & utilissima, alia qvoqve simul agnata sunt incommoda iis ipsis, qvæ faciebat, cohærentia. Eaq; non per naturam, sed per seqvelas qvasdam necessarias facta dicit, qvod ipse appellat* κατὰ παρακολούθησιν: *sicut, inqvit, cùm corpora hominum natura fingeret, ratio subtilior & utilitas ipsa operis postulavit, ut tenuissimis minutisq; ossiculis caput compingeret. Sed hanc utilitatem rei majoris alia qvædam incommoditas extrinsecus consecuta est, ut fieret caput tenuiter munitum, ictibusq; offensionibusq; parvis fragile. Proinde morbi qvoqve & ægritudines partæ sunt, dum salus paritur.* Qvod ad rem præsentem attinet, summa est: propositum Deo non fuisse, ut faceret hominem ægrotabilem: talem tamen extitisse hominem ob seqvelas necessarias. Cujus, nisi Fati?

§. 19. Secundùm ergò Chrysippum ordo hic est. Primò gestiebat Deus hominem facere nulli obnoxium morbo. Secundò, interpellabat Fatum, negabatq; hoc fieri posse. Tertiò, Deus igitur fecit, qvantum potuit. Fecit hominem; morbum, cùm impedire non posset, permisit. Vides Chrysippi Deum tam invalidum, ut hominem nulli morbo pervium fingere non posset, materiâ nimirum voluntatem ejus eludente.

§. 20. Seqvitur ergò, ut Deus hic sit servus necessitatis, h. e. fati, planè ut ajebat Philemon:

δοῦλοι βασιλέων εἰσίν, οἱ βασιλεῖς θεῶν,
ὁ θεὸς ἀνάγκης,

qvan-

qvanqvam ad hanc vocem ipse Lipsius exhorrescit I. 12. p. 27. Cui nec in illâ de origine malorum qvæstione satisfaciunt Stoici I. 14.

§. 21. Igitur aliam responsionem Differt. seq. &, ut habet inscriptio, firmiorem, sed ex Ecclesiæ scriptoribus, afferre conatus est. Ita Stoicos damnavit, materiam apponentes Deo: cur non & damnavit, Fato invalidiorem Deum facientes? Vidit unam impietatem: cur non & alteram?

§. 22. Nimirum passus sibi est imponi à Seneca. Scripserat ille VI. de Benef. 23. *Non externa Deos cogunt, sed sua illis in legem voluntas est.* Et præf. Nat. Qv. *Nec Deus ob hoc minùs liber aut potens est. Ipse enim est necessitas sua.* Hæc ubi ex eo Lipsius, mox subdit p. 27: *Vides pium sensum? Nec fortasse aliter apud germanos Stoicos in totâ re fati fuit.*

§. 23. Atqvi nemo germanior Stoicus fuit Chrysippo, de qvo notum illud:

εἰ μὴ γὰρ Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν Στοά,

laudatum ipsi Lipsio I. Manud. 11. p. 29. Hunc tamen miserrimè concidentem vidimus in hâc causâ, & fatentē planè contraria Senecæ, esse extrà Deum, qvod eum cogat; neqve ipsum esse necessitatem suam, sed aliud qvid, qvod seqvelas habeat necessarias, h. e. Materiam.

§. 24. Qvid? Opponamus Senecæ non Chrysippum, sed Senecam ipsum, & qvidem ex eâdem præf. Qv. Nat. prope fin. *Qvàm utile,* inqvit ibi p. 723. *existimas, ista cognoscere: --- Deus qvicqvid vult, efficiat? an in multis rebus illum tractanda destituant, & à magno artifice pravè formentur multa, non qvia cessat ars, sed qvia id, in qvo exercetur,* (Materiam rectè interpretatur Lipsius I. Phys. Stoic. 14. p. 32.) *INOBSEQVENS arti est?* Hoc posterius haud dubium qvin germanissima sit Stoicorum animi sententia. Neqve negat hoc Lipsius. Poteratne ergò clarioribus verbis enunciare Seneca, non omnia Deum, qvæ velit, efficere, & esse extrà ipsum inobseqvens aliqvid, qvod cogat invitum velle, qvod initiò noluerit? Ut adeò *velit, non qvia vult, sed qvia necessitas ipsum velle compellit,* qvemadmodùm loqvitur Oenomaus apud Eusebium VI. præp. Evang. 6.

§. 25. Itáne, inqvies, sibi contradicit Seneca? Sustine paulisper, ostendam tibi præstigias non unas. Deus apud Stoicos jam activam illam essentiam significat, qvâ velut animâ suâ regitur Mundus; jam

Mundum ipsum totum, h. e. illud ex activo principio, qvod strictè est Deus, & passivo, qvod Materia, compositum. Vid. Lips. I. 5. Est ergò extrà *partialem* illum Deum, (liceat ita loqvi, ut meliùs intelligar,) qvod ipsum cogat: non est extrà *totalem*. Habes præstigias, qvibus effici potuit, ut cùm maximè sectæ suæ consentanea diceret Seneca, negans ab externis cogi Deum, nobiscum tamen sentire videretur.

§. 26. Nunc alteras inspice, qvibus ipse miser salvo fato pacare conscientiam reclamantem, qvæ Fati non servum, sed Dominum dictabat illum à passivo principio distinctum Deum, conatus est. Sic argumentabatur, (nec enim aliter procedunt, qvæ ex illo concludit Lipsius:) Deus vult fatum. E. dominatur fato. E. non cogitur à fato. E. per fatum fatis liber est, fatis potens. Rectè omnia, si voluntas illa fatum *antecessit*. Atqvi docuimus nos, per Stoicos, per ipsum adeò Senecam, voluntatem illam Dei, qvæ fato conformis est, non *præire* fato, (qvæ enim præit, difformis est, per §. 19.) sed *succedere*, & ita succedere, ut velit, qvia aliter non potest; non possit autem propter externum inobseqvens, non propter ipsorum inter se terminorum repugnantiam simplicem. Ex qvibus efficitur, ut nec libera magis illa Dei sit voluntas, nec magis ampla potentia, qvàm hominis alicujus, qvi cùm in materiâ pervicaci non potest, qvod vult, cogitur velle, qvod potest. Secundùm hæc Lipsius dissolvere Senecæ strophas potuisset.

§. 27. Verùm ne solus videatur Stoæ patrocinium suscepisse, ad Augustinum qvoqve arbitrum provocat, qvi lib. V. de Civ. Dei c. 8. rejecto fato Astrologorum infert: At qvi omnium connexionem seriemq; causarum, qvâ fit omne, qvod fit, FATI nomine appellant, *non multum cum eis de verbi controversiâ certandum atqve laborandum est*, qvandoqvidem ipsum causarum ordinem & qvandam connexionem summi Dei tribuit voluntati. *Addit alia*, (sic pergit Lipsius) *& alibi*, (in marg. notatur cap. 9. ejusd. libri,) *ex ipso Senecâ approbat hanc eorum mentem esse*.

§. 28. Sed hæc nihil juvant Lipsium. Qvid nono capite agat Augustinus, mox §. 30. dicam. In mentem qvidem Stoicorum ex Senecâ inqvirit non nono, sed ipso octavo capite. Mens autem hæc est, qvòd *fatum sit summi Dei voluntas*. Qvod qvoniam ambiguè dicitur, qvo sensu probari aut rejici oporteat, intelligi potest ex iis, qvæ diximus

mus paulò ante §.26. Fatum scilicet Stoicum Stoici Dei voluntas est *antecedenter*, non *conseqventer*.

§. 29. Qvâ in re fatendum est, S. Patrem benigniùs fuisse Stoicorum mentem interpretatum, qvàm illorum principia permitterent. Verùm in illo capite 8. non tam propositum illi fuit, ultimam sententiam Stoicorum expedire, qvàm de vocabulo *Fati* qvid sentiat, exponere. In qvo negat videlicet, se velle λογομαχεῖν, si commodâ notione usurpetur. Atqvi nos sententiam hìc Stoicorum qværimus, & eam sententiam, in qvam sunt cogentibus suis principiis deducti, qvamq; sibi relicti profitentur, non in qvam ipsos à se deficientes impulit interdum major vis conscientiæ, & impietatis suæ pudor.

§. 30. Capite verò nono qvanqvam Ciceronem maximè oppugnat Augustinus, qvi divinam futurorum præscientiam à Stoicis assertam, qvòd eâ metueret liberum jugulari arbitrium, sustulerat: tantum abest tamen, ut vel sententiam Stoicorum de Fato, vel lingvam valdè probet, aut illos, qvod Lipsius facit, palpo percutiat, ut hæc in eo legamus potiùs f. 294. *Qvoqvo modo se habeant tortuosissimæ concertationes & disputationes Philosophorum, nos ut confitemur summum & verum Deum, ita voluntatem summamq; potestatem* (contrà Stoicos) *& præscientiam ejus* (contrà Ciceronem) *confitemur. Nec timemus, ne ideò voluntate non faciamus, qvod voluntate facimus, qvia id nos facturos ille præscivit, cujus præscientia falli non potest: qvod Cicero timuit, ut oppugnaret præscientiam: & STOICI* (vide & init. cap. seq.) *ut non omnia necessitate fieri dicerent, qvamvis omnia fieri Fato contenderent.*

§ 31. Et f. 296. *Omnia FATO fieri non dicimus, imò nulla FATO fieri dicimus: qvoniam fati nomen, ubi solet à loqventibus poni, id est in constitutione siderum, qvâ qvisqve conceptus aut natus est, qvoniam res ipsa inaniter asseritur, nihil valere monstratur. Ordinem autem causarum, ubi voluntas Dei plurimum potest, neqve negamus, neqve FATI vocabulo nuncupamus, nisi fortè ut fatum à fando dictum intelligamus, i. e. à loqvendo. Non enim abnuere possumus, esse scriptum in literis sanctis* (Psal. 61. v. 12.) *semel locutus est Deus. --- Hâc itaqve notione possemus à fando Fatum appellare, nisi hoc nomen in aliâ re soleret intelligi, qvò corda hominum nolumus inclinari.*

§. 32. Et f. 297. *Contendat ergò Cicero cum eis, qvi hunc causarum ordinem dicunt esse fatalem, vel potiùs ipsum FATI nomine appel-*

 lant,

lat, qvod nos abhorremus, præcipuè propter vocabulum, qvod non in re verâ consvevit intelligi.

§. 33. Et f. 298. *Qvapropter si mihi FATI nomen alicui rei adhibendum placeret, magis dicerem, Fatum esse infirmioris, potentioris voluntatem, qvi eum habet in potestate,* (hoc comma videtur esse merum glossema,) *qvàm illo causarum ordine, qvem non usitato, sed suo more Stoici fatum appellant, arbitrium nostræ voluntatis auferri.*

§. 34. Satis ostensum hactenus, qvantam vim omnipotentiæ divinæ fatum inferat Stoicum. Itaqve assentior Philippo Melanchthoni, cui *Fatum Stoicum est connexio primæ causæ cum secundis naturalibus & voluntariis talis, ut nec prima causa aliter ciere posse existimetur, qvàm ut secundæ feruntur, nec voluntas aliter agere posse existimetur, qvàm ut impellitur à præcedentibus causis, naturalibus inclinationibus & visis, i. e. imaginatione objectorum,* lib. II. Phys. p. m. 134.

§. 35. Similem in modum definit Dav. Chytræus ad c. 18. Genes. f. m. 126. Qvi & in explicationibus vocabulorum Necessitatis, Fati &c. Lit. C. p. 5. & seqq. tres insignes & horrendos in Stoici Fati definitione notat errores: qvòd nempe fingit (1.) Deum causis secundis alligatum, (2) humanam voluntatem necessariò agentem, (3.) Deum autorem scelerum.

§. 36. Noti qvoqve sunt versiculi Philippi:

Non Deus est numen Parcarum carcere clausum,
Qvale putabatur Stoicus esse Deus.

§. 37. Inqvies: Saltem qvorundam Stoicorum ista fuit opinio, non omnium. Ita sentire video Goclenium, qvi in Lex. Philos. p. 571. ipsissimam Philippi definitionem, à nobis prolatam modò, Stoicis qvibusdam ita tribuit, ut in præcedentibus alios Stoicos ab his distingvat, qvibus Fatum sit *decretum divinum, Deiq; providentia:* & Lipsium hîc videri jubet. Nimirum cùm videret in Stoicorum fato definiendo dissidere Lipsium à Melanchthone, putavit inclinandos eos esse distinctionis beneficio, qvâ Stoici in duo genera dispensarentur.

§. 38. Verùm invisa nobis est omnis conciliatio, qvæ vim infert historicæ veritati. Hæc verò non alios nobis exhibet Stoicos, qvi germani sint qvidem, qvàm qvi in fatum tale profiteantur, qvale depingit Philippica definitio, infestum & humanæ libertati, & omnipotentiæ divinæ.

§. 39.

§. 39. Qvid? Etiam in voluntatem divinam injurium illud Fatum eſt, idq; duobus nominibus. Facit enim, ut jam velit Deus, qvæ non poteſt, jam coactus velit, qvæ mutare non poteſt. Reſpice ad §. 19.

§. 40. Has tot impietates ut incruſtarent illi Magiſtri, Fatum ſuum ſpecioſis *divinæ voluntatis providentiæq;* nominibus obvelabant. Hoc eſt, qvod fatetur ipſe Lipſius l. 12. ab init. *Fatum & Providentiam ſæpè confundi à Stoicis.*

§. 41. Ergò Vellejo qvidem apud Ciceronem I. de Nat. Deor. p. 5: cauſa fuit, cur Providentiam illam per ludibrium appellaret *Anum fatidicam Stoicorum*; Lipſio non fuit, cur eam Providentiæ, qvam in Eccleſiâ Chriſti piè religioſeq; profitemur, habitu productam l. 11. p. 22: ſic alloqveretur: *Ades noſtra Anus, ades amanda nobis ſuper omnes Veneres & Venerum Amores.* Qvibus in verbis nec pectus hominis Chriſtiani, nec ſtylum agnoſcas. Qvid enim Chriſto cum Belial? Qvid Providentiæ noſtræ cum Fato Stoico? Qvid religioſo amori cum gentilium Veneribus?

§. 42. Optem potiùs cum Auguſtino è V. de Civ. Dei 1. ut qvi è noſtris *Dei voluntatem vel poteſtatem Fati nomine appellat, ſententiam teneat, lingvam corrigat.*

§. 43. Chryſippeum Fatum ne Platonico qvidem conferri meretur, nedum Providentiæ Chriſtianæ. Platonici ſic diſtingvebant, ut *prima Providentia Fatum contineret, ſecunda ipſum eſſet Fatum, tertia, qvæ ex Fato eſſet.* Agnoſcit hoc Lipſius p. 25: & addit, tot diſcriminum incurioſos Stoicos iſta omnia confundere ſæpè cum Deo, qvod & Diſſert. ſeq. §. 39. patebit è loco Plutarchi

§. 44. Enimverò ſic eſt, *Deus, Materia, Mundus, Providentia, Neceſſitas, Fatum, Natura,* (neſcio an rectè Turnebus annot. in Plutarch. de def. orac. p. 100. addat, *Fortuna;* hanc enim vocem Epicureis puto relictam velint,) fœdiſſimâ confuſione ſic miſcentur à Stoicis, ut horum nomina paſſim inter ſe permutent. Cauſa eſt in promptu: qvia Deum & Materiam perſvaſi fuerunt Fati qvodam glutine ab æterno ita compingi, ut unum per ſe non minùs conſtituant, qvàm anima & corpus, qvod Diſſert. ſeqvente planiſſimum fiet.

§. 45. Hoc Platoni certè ſecus viſum. Qvi cùm ſimul certum haberet, Deum non coactum neceſſitate naturæ, ſed volentem, qvo ſibi placuiſſet tempore, ſenſibilem Mundum ex præjacente materiâ excitaviſſe:

citavisse: potuit professò & Providentiam Dei à Fato ex Materiâ oriundo distingvere, & Deo tantum saltem potestatis in hoc Fatum relinqvere, ut suo arbitrio, non Fati, vel resolvere genita posset in chaos, vel illis condonare futuri temporis perennitatem: Id qvod intelligi potuit è Diss. III. §. 15. & seqq.

§. 46. Neutrum ex his Deo Stoicorum licet, qvippe qvi nec accelerare interitum Mundi ante anni magni periodum, nec differre, ubi fatalis hora venerit, minimè omnium submovere penitus potest, sed æternis à Fato circulis cogitur jam converso in cineres mundo abdere se in materiæ sinum, jam ad instar embryonis dilatare se paulatim, & in animalis perfecti figuram induere.

§. 47. Huic necessitati cùm subtrahere nullo modo se Deaster ille possit, sapiunt videlicet Stoici, qvòd ipsum ea volentem inducunt, qvæ corrigere non valet; nos desiperemus, si hanc Stoici Numinis voluntatem superiorem esse Fato crederemus.

§. 48. In qvo si ipsi fortasse alicubi reclamant, clamores istos sciamus non ex conclusionibus Illius Philosophiæ, sed ex insitis humano generi notitiis, impietatem istam detestantibus, proficisci.

§. 49. Sic Lucretium Epicureum Lactantius lib. VII. c. 12. observat, oblitum qvid assereret, & qvod dogma (mortalitatis animorum) defenderet, hos versûs posuisse:

Cedit item retrò, de terrâ qvod fuit antè,
In terram; sed qvod missum est ex ætheris oris,
Id rursus cœli fulgentia templa receptant.

Qvod ejus, ait Lactantius, *non erat dicere, qvi perire animas cum corporibus disserebat. Sed victus est veritate, & imprudenti ratio vera surrepsit.*

§. 50. A Fato Stoico destrui tùm libertatem nostram, tùm Dei providentiam, agnoscit etiam, ac pluribus confirmat Raynaudus distinct. 8. Theol. nat. n. 104. & 196. p. 885. & 951.

§. 51. Etiam Vossius lib. II. de orig. Idolol. c. 49. f. 292. agnoscit, scientiam Fati Stoici & pietati & virtuti obesse magis, qvàm prodesse. *Nam qvantillus*, inqvit, *pietatis, vel qvis honos erit virtutis, si nihil agere aliud qveam, qvàm faciam?* Huic objectioni cùm ostendisset Lipsium I. Phys. Stoic. 14. ea reponere, qvibus planè contraria dixerint Stoici, sic pergit: *Longè aliud fuisset, qvo Stoici hoc se argumentum elude-*

eludere posse arbitrarentur. Nempe non ursissent principia illa de Fato, unde, qvid seqvatur, non disputabo, sed principia alia de vitâ non secundùm affectûs, verùm rationem componendâ. Et profectò cogitemus ipsum Sectæ conditorem, à qvo proverbium illud, τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος ἐγκρατέστερος, philosopho Zenone continentior. *Cogitemus etiam Catonem, Senecam, Epictetum & tot alios. Fateri cogemur, genuinos Stoicos vitæ probitate nulli ex sectis aliis fuisse inferiores. Ut videri qveant alia habuisse principia vivendi, alia disserendi.*

DISSERTATIO XIV.

ad Thes. XII. vv.

Stoicus Deus forma Mundi informans.

§. 1.

DEum Materiæ conglutinabant Stoici ad eum modum, qvo anima hæret corpori, h. e. in materiâ ipsum obire jubebant officium formæ non *assistentis*, sed *informantis*, sic enim loqvimur in Scholis. Tetigi hoc Dissert. II. §. 17. cùm qvatuor Græcorum Sectas dividerem, & Stoicos hoc nomine dirimerem à Platone, pariter & Aristotele.

§. 2. Sic enim est: Plato & Aristoteles Deum (summum intellige) Materiæ ut architectum lignis, aut Solem opaco, qvod illustrat, externum; Stoici ut Animam Corpori internum statuebant. Illi separabant à Materiâ; hi cum eâ miscebant. Illis Deus & Materia duo tota; his duæ partes unius per se. Illis Deus Mundi causa efficiens externa, forma verò non nisi assistens; his contrà forma informans, efficiens verò non nisi interna. Utrisqve ergò forma simul & efficiens causa: sed illis efficiens magis, qvàm forma; his magis forma qvàm efficiens.

§. 3. Tot figuris pugnantes sententias distingvere placuit, ut illustrior sit horum discriminum apprehensio. Sed nunc de Stoicis præci-

 puè

puè documenta nobis afferre decretum eſt: ſic tamen, ut aliqvo loco Platonis qvoqve & Ariſtotelis doctrina luſtretur.

§. 4. Spero confectam rem fore, ſi oſtendero, Stoicum Deum (1.) intimè inſinuatum eſſe Mundo, & qvidem (2.) per modum partis formalis, (3.) qvalis eſt anima in corpore, ita, ut (4.) cum eo conſtituat unum per ſe compoſitum, alterq; alteri & (5.) nomen ſuum, & (6.) proprietates communicet. In *ſex puncta* ſententiam digeſſi. De ſingulis agam ordine. Meſſem ingentem prævideo, maximè ubi de animâ Mundi, qvod tertium caput eſt, loqvendum fuerit: ſed fore confido, ne nos operæ pœniteat.

§. 5. PRIMUM eſt, *intimè Deum inſinuari Mundo.* Plutarchus I. de plac. Philoſ. 7. f. 881. 882. *οἱ Στωϊκοὶ θεὸν ἀποφαίνονται —— πνεῦμα διῆκον δι᾽ ὅλου τοῦ κόσμου. Stoici Deum pronunciant eſſe Spiritum, qvi per totum penetret mundum.* Definitionem hanc Lipſius I. Phyſ. Stoic. 7. p. 15. tribuit Zenoni. Athenagoras Leg. pro Chriſtian. f. m. 9. inter Stoicorum placita: *τὸ πνεῦμα αὐτοῦ (θεοῦ) διήκει δι᾽ ὅλου τοῦ κόσμου.* Simile ex alio Athenagoræ loco, cùm ait, Spiritum Dei per materiam transgredi, dedimus Diſſert. VII. §. 3. Clemens Alexandrinus Protrept. f. 33. ed. Heinſ. *οὐδὲ μὴν τοὺς ἀπὸ τῆς Στοᾶς παρελεύσομαι, διὰ πάσης ὕλης καὶ διὰ τῆς ἀτιμοτάτης τὸ θεῖον διήκειν λέγοντας.*

§. 6. Idem Clemens V. Strom. f. 431. ad hoc ut ſtatuerent, *διήκειν διὰ πάσης οὐσίας τὸν θεόν,* inductos ait fuiſſe Stoicos, qvòd legiſſent in ſacris de Sapientiâ Dei: *διήκει δὲ καὶ χωρεῖ διὰ πάντων διὰ τὴν καθαρότητα,* Sap. 7. v. 24. Sed inſervit ibi Clemens cauſæ ſuæ, cùm furta Græcorum è libris Religionis noſtræ detegere vellet. Minùs id qvidem appoſitè, ut opinor. Certè Sapientiæ liber, præſertim ſi Philonem illum famoſi nominis Judæum, qvæ doctiſſimorum hominum ſententia eſt, autorem habet, Stoicâ Philoſophiâ junior eſt. Qvomodo ergò ſuam illam phraſin ex eo furatus fuerit Zeno? Verùm non id ago nunc, ut accuſationis illius Clementinæ merita expendam. Igitur pergo.

§. 7. Fragmentum incerti Scriptoris Cenſorino addi ſolitum c. 1. *Initia rerum Stoici credunt tenorem atq; materiam: tenorem, qvi rareſcente materiâ à medio tendat ad ſummum, eâdem concreſcente rurſus à ſummo referatur ad medium.* Ad qvæ verba Pet. Jo. Nunneſius ita commentatur: *Veteres ferè omnes referunt initia rerum conſtituta τὸν*

θεὸν

θεὸν & ὕλην, ut hic fortè qvispiam potuerit pro tenorem *reponere literis latinis* theon. *Nihil tamen muto. Nam Stoici θεὸν faciebant τὸ πνεῦμα νοερὸν διῆκον διὰ πάντων, ut esset τὸ πνεῦμα σωματῶδες ex igne & aere concretum, cui tribuebant τὴν ἀνάπαρέκτασιν διὰ τῆς ὕλης, ut docet Alexander Aphrodisiensis in libello aureo de mistione, meliùs certè, qvàm cæteri, qvi antiqvorum sententias physicas collegerunt.* Hæc ibi Nunnesius & plura.

§. 8. Liber de Mundo c. 4. f. m. 468. λέγεται δὲ καὶ ἑτέρως πνεῦμα ἥτε ἐν φυτοῖς καὶ ζώοις, καὶ διὰ πάντων διήκουσα ἔμψυχός τε καὶ γόνιμος οὐσία. Cap. seq. f. 470. appellatur διὰ πάντων διήκουσα δύναμις, *qvæ terram omnem, mare, ætherem, Solem, Lunam & universum Cælum adornaverit.* Ipsissima hæc est Stoici Dei seu mundanæ secundùm Stoicos animæ descriptio, ut hactenus citata demonstrant. Qvare hi loci præter alios inservient probandæ illorum sententiæ, qvi scriptorem libri de Mundo ne qvidem Peripateticum esse, (nam Aristoteli ipsi melior doctorum confidenter abjudicat,) sed aliqvem è Stoicis, (Possidonium fortè, vid. Vizzan. p. 97. ad Ocell. Lucan. ex Thomâ Aldobrandino, & Alphonsum Pandulphum de fine mundi disp. prooem. c. I. f. 4.) existimant. In qvam sententiam memini mecum aliqvando multa familiari sermone collocutum M. Barthol. Francum, his in literis versatissimum.

§. 9. Agmen claudat hoc Tertulliani adversus Hermogenem f. 355. *Planè à Philosophis recedis, sed tamen & à Prophetis. Stoici volunt Deum sic per materiam decucurrisse qvomodo mel per favos. At tu, non inqvis pertransiens illam facit mundum, sed solummodò apparens & appropinqvans ei, sicut facit decor solummodò apparens, & magnes lapis solummodò appropinqvans.* Hermogenes hæreticus in eo Stoicam impietatem secutus erat, qvod Deo fingebat increatam coextitisse materiam ab æterno. Vicissim à Stoicis recesserat, qvòd præsentiam Dei non nisi per longa intervalla materiæ indulgebat. Ergò hic ad Stoicos eum suos Tertullianus revocat.

§. 10. Ac Stoici hactenus qvidem, dum Deum intimè faciunt præsentem operibus suis, propiora, qvàm Aristoteles, docebant religioni nostræ, unde illam Tertulliani de cerâ *metaphoram non indecoram* habet Lipsius II. Phys. Stoic. 8. p. 74: *nec à sacris longinqvam:*

sed eosdem è Porticu Philosophos cætera, qvæ jam seqventur, irreconciliabiles reddunt nobis.

§. 11. Qvod enim SECUNDUM erat, faciebant illi *Deum partem universi formalem.* Clarè hoc Lipsius fatetur & castigat I. 8. p. 18. *Nam qvod illos*, inqvit, *longiùs duxit & induxit, hoc fuit, qvòd sociabant hunc Animum* (Deum) *cum Mundo, ut partem & formam.*

§. 12. Cicero I. Acad. Qv. p. 43: *De Natura ita dicebant, ut eam dividerent in res duas, ut altera esset* efficiens, *altera autem qvasi huic se præbens, ex qvâ efficeretur aliqvid. In eo, qvod efficeret, vim esse censebant; in eo autem, qvod efficeretur, materiam qvandam; in utroqve utrumq;: neq; enim materiam ipsam cohærere potuisse, si nullâ vi contineretur, neq; vim sine aliqvâ materiâ.* Rectè observavit Nizolius in Thes. Cicer. voce Efficiens, *efficientem* hîc pro *formâ* usurpari. Neqve novum est Philosophis ut materiam appellare principium passivum, sic formam activum. Cæterùm loqvitur ibi qvidem Cicero de Academicis: sed certum est in Stoicos hæc meliùs qvadrare. Sanè verò Lipsius ipse locum Ciceronis, tanqvam de Stoicis valentem, profert I. 4. p. 10.

§. 13. Qvanqvam verò addit, Naturam sic dividi Platonicum esse qvoqve: sciendum tamen, in illâ divisione explicandâ longè aliter Platonem esse versatum, aliter Stoicos, Ciceronem autem Stoicis propiora dicere. Plato Deum non *formam* esse Mundi dixisset, sed δημιουργόν, seu *opificem externum*, nec ita affixum materiæ, *ut alterum sine altero* (id qvod tamen verba Ciceronis innuunt,) *esse non posset.* Sanè Platoni apud Plutarchum I. de plac. Philos. νοῦς ὁ θεὸς χωριστὸν εἶδος, τουτέστι τὸ ἀμιγὲς πάσης ὕλης, μηδενὶ παθητῷ συμπεπλεγμένον.

§. 14. Inter Stoicos & Platonem hâc in re alia etiam discrimina suggeret Aristocles apud Eusebium lib. XV. præp. Evang. f. 477. Στοιχεῖον εἶναί φασι τῶν ὄντων τὸ πῦρ, καθάπερ Ἡράκλειτος. τοῦ ὅλου a) δ᾽ ἀρχὰς ὕλην καὶ θεόν, ὡς Πλάτων. ἀλλ᾽ οὗτοι (Stoici) ἄμφω σώματά φασιν εἶναι, καὶ τὸ ποιοῦν, καὶ τὸ πάσχον, ἐκείνου (ad Platonem hoc spectat.) πρώτου ποιοῦν αἴτιον ἀσώματον εἶναι λέγοντος. Hoc ergò discrimen unum est, qvod inter Platonem & Zenonem qvoq; statuit Historia Philosoph. Galeni tit. de Naturali Philosophiæ genere, f. m. 3. Platoni videlicet incorporeum ens Deus erat, Stoicis corporeum.

a) Sic lego, pro τούτου. Sanè verò Stoici non ignem, qvi ipsis Deus, sed Naturam, Deo & Materiâ constantem, atqve adeò hoc universum sic dividebant.

Emen-

Emendationis autor mihi Laertius in Zenon. p. 370. *δοκεῖ δ' αὐτοῖς ἀρχὰς εἶναι τῶν ὅλων δύο.*

§. 15. Seqvitur porrò ex mente Stoicorum paulò post: *τὸ μέντοι πρῶτον παρεῖναι καθαπερεὶ τι σπέρμα τῶν ἁπάντων ἔχον τοὺς λόγους.* Ex hoc alterum discrimen eruere licebit. Plato enim in Deo summo non *semina* rerum (*λόγους σπερματικοὺς*) locabat, ut Stoici, sed *ideas*, ut §. 55. videbimus.

§. 16. Hæc ita cùm sint, in istis Tullii verbis agnoscimus non tàm Platonis, qvàm Stoicorum sententiam. Qvibus ideò rectè, qvanqvam tacitè, vindicavit Lactantius lib. VII. c. 3. ipsa è Cicerone verba pleraqve retinens, disterteq; ad Stoicos accommodans, dum ait: *Stoici Naturam in duas PARTES* (signatiùs qvàm Cicero RES,) *dividunt: unam qvæ efficiat, alteram qvæ se ad faciendum tractabilem præbeat: in illâ primâ esse vim sentiendi* b), *in hâc materiam, nec alterum sine altero esse posse.* Ex his ultimis verbis observa obiter connexionem Dei cum Materiâ fatalem seu necessariam.

b) an pro *sentiendi* legendum ex Cicerone, (cujus verba dedimus §. 12.) *censebant*?

§. 17. De duabus universi partibus audiamus etiam Senecam Epist. 65. p. m. 398. *Dicunt, ut scis, Stoici nostri, duo esse in rerum naturâ, ex qvibus omnia fiant, causam & materiam. Materia jacet iners, res ad omnia parata, cessatura, si nemo moveat. Causa autem, id est Ratio* c) *Materiam format, & qvocunq; vult, versat, ex illâ varia opera producit.* Ibid. p. 401. *Universa ex Materiâ & Deo constant.* Ad qvæ verba Lipsius: *Non solùm A Deo sed EX Deo: & sæpe sic loqvuntur. Qvid ita? qvia omnibus caloris & ignis aliqvid insitum, qvi est ipse Stoicus Deus, & omnia permanat.*

c) *Sic Stoici loqvi amant: qvia velut Ratione Deus per Materiam discurrit & operatur*, ait ibi Lipsius in Comment.

§. 18. TERTIUM erat, *id esse D um Mundo, qvod animam corpori: εἰς ἅπαν αὐτοῦ μέρος διήκοντος· τοῦ νοῦ καθάπερ ἐφ' ἡμῖν τῆς ψυχῆς*, sic enim clarè Laertius Zenone p. m. 373. Seneca Epist. 65. p. 401. *Qvem in hoc Mundo locum Deus obtinet, h. nc in homine Animus: qvod est illic materia, id nobis corpus est.* Igitur non dubitabant Deum vocare *Animam Mundi.* Qvod illustrantem pluribus vide Lipsium I. 7. & 8. & II. 10.

§. 19. Fecerunt idem è Schola Platonis Academici, fateor: neq; hoc latuit Lipsium dictâ differt. 7. p. 16. Sed cave putes, sub iisdem verbis eandem esse utriusqve sectæ sententiam. Observavit discrimen amiciss. Francus Disp. II. de Fato c. 2. §. 17.

§. 20. Nos hîc ipsius Lipsii confessionem, qvæ legitur lib. II. Diss. 10. p. 78: adscribemus: *Hoc diversum à Platonicis nostri habent, etsi audita sententia, non explorata, imponat. Nam utriq; animam Mundo tribuunt, sed diverso* paullum *sensu. Plato Mundi animam ex Deo natam vult: nostri Deum ipsam esse. Illi qvoq; Deum, sed secundarium qvendam, nec primum & Patrem.* Rectè omnia, nisi qvòd sensum utriusq; Philosophiæ non *paullum*, sed verò *multùm*, imò *plurimùm* differre profitendum fuerat.

§. 21. Certum hoc interim, Mundanam Animam Stoicis Deum ipsum supremum fuisse, Platoni Numinis hujus, Mundum extrà se conditurientis, ut è Timæo f. 1049. 1050. cognoscimus, progeniem seu effectum. Discrimen utriusqve Sectæ observavit & Piccolom. c. 29. de Mundo p. 627. 628.

§. 22 Qvare non probo Lud. Vivem, ad August. IV. de C. D. 11. f. 241. ita commentantem: *Stoici cum Platone Deum qvidem Mentem esse dicunt, sed non utentem Mundo pro corpore. Mundum ipsum Deum esse, habereq; & Mentem & Animam, sed aliam, qvàm sit ipse Deus.* In his paucis verbis ter peccat Hispanorum doctissimus. *Primùm* qvòd putat, Stoicos hîc cum Platone sensisse. *Deinde* qvòd Stoicum Deum negat uti Mundo pro corpore. *Tertiò* qvòd iisdem Stoicis animam Mundi aliud qvid ait fuisse, qvàm ipsum Deum, puta summum. Postremum hoc non Stoicorum Philosophia est, sed Platonis: cui, ut modò dixi, anima Mundi erat primi Dei effectus.

§. 23. Qvi Platonem è Gentilibus secuti sunt, maximè Christianorum temporibus, magno consensu *Animam* illam *Mundi* Platonicam *tertium Deum* numeraverunt à primo & summo. Fuit enim hæc ipsorum Trinitas, (de qvâ locum Apuleji dabimus §. 190.) DEUS, MENS, ANIMA, ita ut *ex summo Deo Mens* (verba Macrobii recito I. in somn. Scip. 14. p. 70.) *ex Mente Anima sit.* Solebant qvippe *Dei* vocabulo Summum Numen, *Mentis* Mundum intelligibilem, *Animæ* Spiritum hujus Universi adspectabilis designare.

§. 24.

§. 24. Porrò *Mentem* illam cognominabant *primam*, etiam cùm à summo Deo sejungere cupiebant, ab eo satis vel solâ Mentis appellatione distinctam arbitrantes. Piccolom. p. 28. de rer. defin. *Potiores Academici Mentem primam fecerunt à Deo, qvod nec Theologi, nec Peripatetici faciunt.*

§. 25. Hinc lucem Augustino dabimus, qvem aliàs legens aliqvis suspicari possit, fuisse Platonicos, qvi Mundi Animam secundum statim facerent à primo Deum, non tertium demùm. Locus S. Patris est lib. I. de Conf. Evang. c. 23. ubi cùm docuisset, Ethnicos Jovem suum habuisse pro Spiritu omnia vivificante, Patremq; Jovis Saturnum perhiberi à qvibusdam Tempus esse, qvòd & Græci Κρόνον ἀπὸ τοῦ χρόνου, & Latini Saturnum, qvòd saturetur annis, appellâsse videantur, subdit (Tom. IV. f. 384.) *Erubuerunt hic Philosophi eorum recentiores Platonici, qvi jam Christianis temporibus fuerunt, & Saturnum aliter interpretari conati sunt, dicentes, appellatum* Κρόνον *velut à satietate intellectûs, eò qvòd græcè satietas* κόρος, *intellectus autem sive mens* νοῦς *dicitur. Cui videtur suffragari & Latinum nomen, qvasi ex primâ latinâ parte & græcâ posteriore compositum, ut diceretur* Saturnus *qvasi* Satur νοῦς *d*). *Viderunt enim, qvam esset absurdum, si Filius temporis Jupiter haberetur, qvem Deum æternum vel putabant, vel putari volebant. At verò secundum istam novellam interpretationem, (qvam veteres eorum si habuissent, mirum si Ciceronem Varronemq; latuisset,) Saturni filium Jovem dicunt, tanqvam ab illâ* Summâ Mente *profluentem Spiritum, qvem volunt esse velut animam Mundi hujus omnia cœlestia & terrena corpora implentem. Unde illud Maronis est:* Jovis omnia plena.

d) Sic scribo, pro *Satur &* νοῦς. Rectiùs enim abest copulativa.

§. 26. *Summam mentem* hîc expone non Summum Deum, rerum omnium parentem, sed hujus filium, qvem & *paternam Mentem* à Porphyrio appellari, & huic à Plotino de tribus principalibus Substantiis (περὶ τριῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων) disputante Animæ (tanqvam tertiæ substantiæ) naturam postponi testatur idem Augustinus X. de Civ. Dei 23.

§. 27. Juvat hanc expositionem Ficinus, qvando in Politicum Platonis præfatus f. 528. Jovem animam Mundi, Saturnum supremum inter Angelos intellectum interpretatur. Juvat Piccolomineus c. 29. de Mundo p. 630. testatus, esse qvi Jovem, qvem Plato in Phœdro

magnum

magnum appellet Ducem in cœlo, animam octavæ Sphæræ, eundem cum animâ Mundi interpretentur. Cælius qvoqve Rhodiginus lib. XX. antiq. Lect. c. 10. f. 1107. è Plotino refert, Mundi totius animum freqventer Jovis appellatione nuncupari à Scholâ Platonis.

§. 28. Loqvendi hanc figuram eos à Poetis & horum interpretibus mutuatos esse verosimile est. Nam *apud Theologos* (h. e. vetustissimos Græciæ Poetas) *Jupiter est Mundi anima*, inqvit Macrobius I. in Somn. Scip. 17. p. 82. Et apud Ludov. Viv. ad Augistin. IV. de Civit. Dei 11. f. 241. *Plutarchus inqvit, qvemadmodùm nos ab animâ administremur ac regamur, ita Mundum animum habere se continentem, qvi Jupiter dicatur.* Græca Phurnuti περὶ τοῦ Διὸς hæc sunt: *ὥσπερ ἡμεῖς ἀπὸ ψυχῆς διοικούμεθα, οὕτω καὶ ὁ Κόσμος ψυχὴν ἔχει τὴν συνέχουσαν αὐτὸν, καὶ αὕτη καλεῖται Ζεύς.*

§. 29. Utut autem in phrasi consentiant, valdè tamen dubito, an cum hoc poetico Jove idem sit ille Platonicorum. Etenim Poetæ constanter Jovem suum faciunt Deorum omnium absqve exceptione summum. In qvo fabulosam Gentilium Theologiam secuta & civilis est. Itaqve *Varro Deum Judæorum Jovem putavit, nihil interesse censens, qvo nomine nuncupetur, dum eadem res intelligatur. Credo,* (inqvit Augustinus, hujus enim verba sunt ex cap. 22. libri, qvem §. 25. citabamus, I. de consens. Evang.) *illius summitate deterritus. Nam qvia nihil superius solent colere Romani, qvàm Jovem, qvod Capitolium eorum satis apertèq; testatur, eumq; Regem omnium Deorum arbitrantur, cùm animadverteret, Judæos summum Deum colere, nihil aliud potuit suspicari qvàm Jovem.* Qvomodo ergò Jupiter, qvi in fabulosâ pariter & civili Gentilium Theologiâ primus Deorum est, potest idem esse cum animâ mundi Platonicâ, h. e. *ἀρχικῶν ὑποστάσεων*, ut Plotinus vocabat, postremâ?

§. 30. Sed hanc ineptam glossam nihil aliud, opinor, peperit, qvàm insanum studium, qvo gentiles isti Platonici adversùs Christianos laborabant suarum sectarum concordiam, qvâ reverâ nihil est magis discors, adstruere. Qvamobrem danda fuit opera, ut appareret, etiam de animâ Mundi idem doceri in fabulosâ Poetarum Theologiâ, qvod in naturali Philosophorum, & in his maximè sui Platonis.

§. 31. Favebat incepto, qvòd Jovem Poetæ facerent filium Saturni. Igitur Jove Deus prior Saturnus. Ergò si *Jupiter* ob eam culpam,

pam, qvòd se à Poetis passus fuisset Mundo includi pro animâ, meruit Platonicorum suffragio in *tertiis* consistere: *Saturnus* ab exilio revocandus, & *secundas* occupare jubendus fuit. Atqve hoc docet locus Augustini §. 25. descriptus.

§. 32. Pertexamus hoc somnium, & qværamus, cui ergò nugatores isti *primas* dederint, vel dedisse debuerint? Vix dubium, qvin Patri Saturni *Cœlo*. Sed ubi hoc & qvibus argumentis fecerint, fateor nondum reperisse me. Hoc autem ausim affirmare, rationes in hanc rem eorum, si qvas attulerunt, non minus ineptas fuisse, qvàm qvibus è Saturno fecerunt Deum secundum.

§. 33. Dicat aliqvis fortè, illorum sententiæ calculum fuisse à Virgilio adjectum, cùm *Ætherem* h. e. Cœlum vocat *omnipotentem Patrem*, h. e. Deum & Saturno filio, & Jove nepote superiorem, Versûs Poetæ leguntur lib. II. Georg.

v. 325. *Tùm* Pater omnipotens *fœcundis imbribus* Æther
Conjugis in gremium lætæ descendit.

§. 34. Sed profectò Virgilius ibi *Patrem* vocat non comparatione filii Saturni, aut Jovis nepotis, sed Matris Terræ. Et Interpres Virgilii Cerda f. 312: probat *Ætherem* ibi Jovem ipsum esse. Itaqve & hìc Jovem iterum habemus non tertium Poeticorum Deorum, sed primum. Taceo, qvòd Augustinus l. c. c. 23. f. 383. Maronis versum citans eum ibi secundùm Stoicos loqvi observat potiùs, ut qvi Deum corpus faciat, qvàm secundùm Platonicos. Ergò Virgilium illi conciliatores non habent in partibus suis.

§. 35. Videamus an Ciceronem fortasse. Hic in somn. Scip. apud Macrob. lib. I. c. 17. novem orbes enumeranti *cœlestis* extimus globus, qvi reliqvos omnes complectitur, disertè est *summus ipse Deus, arcens & continens cæteros.* Globum hunc *Saturnus* excipit, Saturnum *Jupiter.* Valdè hoc aptum putes Platonicæ Triadi, (de qvâ diximus §. 23.) ut Cœlum *Deus* sit Platonis, Saturnus *Mens*, Jupiter *Anima Mundi.*

§. 36. Sed nobis certum est, nihil minùs voluisse Ciceronem, qvi *Mundi Mentem* in seqventibus non Jovem appellat, sed Solem. Qvod & Plinius facit lib. II. c. 6. (uterqve, si Ludovico Vivi ad Aug. IV. de Civ. Dei 11. credimus, Homerum secutus,) Firmicus item citatus Lipsio II. Phys. Stoic. 13. p. 85. & apud Ammianum Physici, ut infrà patebit Differt. XXI. §. 5.

§. 37. Ne Macrobius qvidem, qvi tamen ex Platone & similibus tum alibi, tùm hîc Ciceronem illustrare nititur, ex isto Ciceronis loco mysterium Platonicæ Trinitatis reserat. Imò si hunc interpretem seqvimur, causa hinc planè desperata est. Qvòd enim extimum globum Cicero summum Deum vocavit, *non ita accipiendum est*, inqvit p. 82. *ut ipse prima causa & Deus ille omnipotentissimus existimetur, cùm globus ipse, qvod cœlum est, Animæ* (Mundi) *sit fabrica, Anima ex Mente* (Deo secundo) *processerit, Mens ex Deo* (primo,) *qvi verè summus est, procreata sit. Sed SUMMUM qvidem dixit ad cæterorum ordinem, qvi subjecti sunt, unde mox subjicit :* arcens & continens cæteros: *DEUM verò, qvòd non modò immortale animal ac divinum sit, plenum inclytæ ex illa purissimâ mente rationis, sed qvòd virtutes omnes, qvæ illam primæ omnipotentiam summitatis seqvuntur, aut ipse faciat, aut ipse contineat : ipsum deniq; Jovem veteres vocaverunt, & apud Theologos Jupiter est Mundi Anima.*

§. 38. Hæc & plura Macrobius, satis intricatè, & ne qvidem opinor ad mentem ipsius Ciceronis, præsertim cùm Plotini tres hypostases inculcat. Cicero enim profectò, cùm scriberet, neminem seqvi minùs potuit, qvàm illos Platonicorum, qvi se mortuo demùm Christianis temporibus nascituri erant, & Philosophiam veterem novis expositionibus in faciem haud paulò diversam recocturi. Qvos ut certum est, animam hujus universi fecisse Deorum tertium : ita nondum iis credimus, eodem numero Poetas habuisse suum Jovem, & in eâ re sensisse cum Platone.

§. 39. Magis est, ut Poetæ, cùm animæ Mundanæ officium Jovi delegaverunt, propiora Stoicis dixerint. Nam & his Anima Mundi summus Deorum, h. e. Jupiter Poetarum. Laertius Zenone p. 371. ἓν εἶναι θεὸν, καὶ νοῦν, καὶ εἱμαρμένην, καὶ Δία. Sic apud Plutarchum de def. orac. f. 425. E. qværunt Stoici: πῶς εἱμαρμένη μία μένει, καὶ πρόνοια, καὶ οὐ πολλοὶ Δίες καὶ Ζῆνες ἔσονται πλειόνων ὄντων κόσμων;

§. 40. Sed inter Poeticum Jovem & Stoicum hoc fortasse discrimen est, qvòd Jupiter Poetarum *assistentem* animam agit, non informantem, ut Deus Stoicorum. Verùm hâc de re viderint, qvi Poetas interpretantur. Nos ad Philosophos nostros redeamus.

§. 41. Ostensum anteà, § 18. 19. 23. *Mundi animam* & in porticu Zenonis & in Platonis Academiâ salutari *Deum*, sed dignatione dispari,

ri, *tertium* hîc, illic *primum*. Qvod discrimen non ita minutum est, ut putabat Lipsius (suprà §. 20.) Vide mihi enim, qvid ad hæc principia seqvatur porrò. Summum Deum Plato, qvia distinxit ab animâ Mundi & conseqventer ab ipso Mundo, potuit opificem *externum* facere mundi & *incorporeum*, qvod ne Lipsius qvidem neget I. Phys. Stoic. 8. p.16: Stoici, qvibus Deus ille summus, anima videlicet Mundi, una massa cum Mundo sic est, ut neutrum ab altero separari possit, non potuerunt. Recurre suprà ad §. 14.

§. 42. Qvòd si Mundi animam Stoici cum Platone *tertium* fecissent Deum aut è secundariis qvemcunqve, simul hanc illi tulissent legem, ut in ἐκπυρώσει *conflagraret* cum cæteris rebus, per Differt. VII. §. 4. Est enim apud Stoicos Deunculorum, qvotcunqve sunt præter primum, valdè misera conditio. Ne in Platonicâ Triade qvidem secundus Deus primo, vel tertius secundo æqvalis habetur: qvanqvam hujus ultimi tolerabilior sors est in Mundo Platonico, qvàm foret apud Stoicos. Non enim habet cur incendium metuat, à qvo Mundum Platonici immunem pronunciavere per Differt. III. Interim Mundo ipso non multò fecerunt antiqviorem.

§. 43. Vides obiter, qvàm parum consideratè Aug. Steuchus & alii qvidam in illâ paganæ Scholæ *Trinitate* Mysterium Religionis Christianæ qvæsierint; qvàm absurdè animam universi Platonicam interpretati fuerint *Spiritum Sanctum.* Cujus profectò conatûs (programmate Pentecostali Anni 1663. discussi à nobis) magis etiam pudere ipsos debuit, qvàm Platonicos, cùm eandem animam in Jovem transformarent Poeticum. Gentilium enim intererat, ut ipsi inter se concordes haberentur. Nostrâ non modò nihil interest, ut arcanorum fidei societate cum hostibus copulati censeamur, sed omnibus viribus laborare magis nos decet, ne qva talis suspicio fenestram aperiat confusioni Religionum. Qvæ minùs etiam metuenda fuerit, si ipsos inter se hostes committamus.

§. 44. Sanè verò, ut Stoicorum cum Platonicis de Mundi Animâ pugnam continuemus, non in eo tantùm conflictus est, qvòd animandi hujus universi officium Stoici primo Deo, Platonici tertio delegant, sed alia sunt qvoqve, qvæ utramq; sectam dissociant.

§. 45. *Platonici* non crediderunt, in hoc orbe procreari qvicqvam posse, nisi Diis tribus suis *qvartam* adjungerent, ne ipsam qvi-

dem Divinitatis penitus expertem, (græca Procli verba paulò post §. 48. proferenda hoc docebunt,) Naturam, in qvâ nempe ponerent vim seminariam, sine qvâ nasci nihil ex materiâ posset. Itaqve qvatuor apud illos τῶν νοητῶν gradûs reperias, *Deum, Mentem, Animam, Naturam. Ut Mens à Deo, Anima à Mente, ita Natura pendet ab Animâ,* inqvit Stephanus Theupolus, ævo superiore Platonicus celebris lib. VII. Acad. contempl. c. 2. p. 236.

§. 46. Ad hos qvatuor gradûs non dubito respexisse Proclum, cùm (referente Piccolomineo de rerum defin. p. 300.) qvadruplicem posuit numerum: *Divinum* (in Deo, libet enim interpretationem addere,) *Essentialem* (in Mente,) *Rationalem* (in Animâ,) *Naturalem* (in Naturâ.)

§. 47. Si qvis qvatuor his τῶν νοητῶν gradibus addat gradum τῶν αἰσθητῶν, qvinqve gradûs prodibunt, sed rerum nempe in genere, non rerum incorporearum præcisè. Facit hoc Piccolomineus Grad. V. c. 29. p. 447. cujus verba, qvia nostro instituto non parum serviunt, adjungemus. *Considerandum est,* inqvit, *ex Platonis sententiâ, qvinq; in Universo rerum gradûs reperiri. Res enim sunt in DEO, ut in fonte & causâ primâ* modo eminentissimo: *sunt secundò in MENTE per* ideas *& formam: tertiò sunt in ANIMA per* rationes *in ejus essentiâ insertas: qvartò sunt in NATURA per* semina. *Natura enim est vis seminaria per Mundi animam effusa in universam materiem. Qvintò sunt in MATERIE tanqvam* umbrâ per imitationem *& participationem.*

§. 48. Ultimum Piccolominei gradum Proclus omisit ex eâ causâ, qvia τὰ αἰσθητὰ noluit in eâ divisione permiscere τοῖς νοητοῖς, effectûs corporeos cum causis incorporeis, qvarum postrema ipsi clarè est Natura lib. I. in Timæum f. 4. in his: ἡ τοίνυν Φύσις ἐσχάτη μὲν οὖσα τῶν τὸ σωματοειδὲς τοῦτο καὶ αἰσθητὸν δημιουργούντων αἰτίων, καὶ τὸ πέρας οὖσα τῶν ἀσωμάτων οὐσιῶν πλάτους, πλήρης δὲ λόγων καὶ δυνάμεων, δι' ὧν κατευθύνει τὰ ἐγκόσμια. καὶ θεὸς μὲν τῷ ἐκθεοῦσθαι, καὶ οὐκ αὐτόθεν ἔχουσα τὸ εἶναι θεός. καὶ γὰρ τὰ θεῖα σώματα θεοὺς καλοῦμεν, ὡς ἀγάλματα τῶν θεῶν.

§. 49. Interim nec illa in qvinqve gradûs partitio Proclo ignota fuit. Qvam novis expressam terminis, iisq; adeò ingeniosis, ut in illis demonstrationem parturiisse autor videatur, suppeditant præcedentia

dentia ejus: *ταῦτα γάρ ἐστιν ἐχόμενα ἀλλήλων*: 1. *τὸ αὐτὸ* (Deus.) 2. *τὸ αὐτοῦ* (Mens.) 3. *τὸ αὐτοῦ καὶ ἄλλου* (Anima.) 4. *τὸ ἄλλου* (Natura.) 5. *τὸ ἄλλο* (Corpus.) *τοῦτο μὲν* (qvintum hoc) *δῆλον ὅτι τὸ αἰσθητὸν πᾶν, ἐν ᾧ διάστασις καὶ μερισμὸς παντοῖος. ἐκείνων δὲ τὸ μὲν* (qvartum) *ἡ φύσις ἡ ἀχώριστος τῶν ἀσωμάτων*: *τὸ δὲ* (tertium) *ἡ ψυχὴ ἐν ἑαυτῇ τε οὖσα, καὶ ἐλλάμπουσα δευτέραν εἰς ἄλλο ζωήν. τὸ δὲ* (secundum) *ὁ δημιουργικὸς νοῦς ἐν τῷ ἑαυτοῦ μένων κατὰ τρόπον ἤθει. τὸ δὲ* (primum) *ἡ νοητὴ πάντων αἰτία καὶ παραδειγματικὴ τῶν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ποιουμένων, ἣ καὶ αὐτὸ ζῶον διὰ τοῦτο καλεῖν ὁ Πλάτων ἠξίωσε.*

§. 50. Qvòd Animam hîc Proclus *ἐν ἑαυτῇ οὖσαν* (saltem ex dimidiâ sui parte) describit nobis, similiterq; *Νοῦν* (ac totum qvidem) *ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἤθει μένειν* ait, ex eo suspicetur aliqvis, in ipsâ divisione legendum esse non *αὐτοῦ* sed *αὐτοῦ*. Esse autem *αὐτοῦ* interpreteris à materiâ & corpore (hoc enim est *τὸ ἄλλο*) separatum esse, vel separari certè posse. Sic *τὸ ἄλλου εἶναι* sit cum materiâ conjunctum esse nodo vel solubili, vel solvi nescio. Sanè svadent hoc etiam illa, qvæ ulteriùs præcedunt: *ἡ μὲν γὰρ φύσις τῶν σωμάτων ἐστὶ δύνουσα κατ' αὐτῶν, καὶ οὖσα ἀχώριστος ἀπ' αὐτῶν. ἡ δὲ ψυχὴ χωριστή ἐστι, καὶ ἐν αὐτῇ ἵδρυται, καὶ ἑαυτῆς ἐστιν ἅμα καὶ ἄλλου.*

§. 51. Puto tamen Proclum *τὸ αὐτοῦ* scripsisse, ut est in codicibus, & hoc fecisse callidè, ut meliùs procederet demonstratio, qvam parturiebat, vitium aliàs factura, si *τὸ αὐτοῦ* retinuisset. Deo enim primo (qvi ipsi est *τὸ αὐτὸ*, Scaliger *αὐταυτὸν* vocat,) opponere poterat *τὸ αὐτοῦ*, h. e. Deum secundum, primi qvippe illius, qvod vult ista vox, prolem; non poterat *τὸ αὐτοῦ*, qvæ est à materiæ contagio libera essentia: talis enim Deus qvoq; ipse primus.

§. 52. Totam ergò divisionem sic animo videtur concepisse. Qvicqvid est simpliciter, aut est *τὸ αὐτὸ*, aut *τὸ ἄλλο*. Illud *Deus*, hoc *Materia*. Duobus his extremis duo interjecta media: unum, qvod Dei soboles totum est, *Mens*; alterum, qvod totum Materiæ, *Natura*, (qvam ideò negat Proclus habere essentiam *αὐτόθεν*, i. e. ex Deo;) tertium, qvod ex semisse Dei, ex semisse Materiæ germen, fatum videlicet ex conjugio Mentis cum Naturâ. Et hoc est *Anima Mundi*. Cujus nativitatem ita describit Plato in Timæo f. 1050. *τῆς ἀμερίστου καὶ ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ἐχούσης οὐσίας, καὶ τῆς αὖ περὶ τὰ σώματα γιγνομένης με-*

ριστῆς τρίτον ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συνεκεράσατο οὐσίας εἶδος, τῆς τε ταὐτοῦ φύσεως αὖ πέρι καὶ τῆς τοῦ ἑτέρου.

§. 53. Inqvies: Si *Naturam* Proclus negavit eſſe Dei ſobolem, cùm tota ſit Materiæ, qvomodò Deitatem illi tamen tribuere potuit? Reſpondet ipſe verbis §. 48. prolatis, qvorum hic ſenſus eſt: Naturam Deam eſſe non natam, ſed factam, (hoc enim eſt ἐκθεοῦσθαι,) adeoq; nuncupari Deam ad inſtar ſtatuarum, qvæ materiales cùm ſint, figurâ tamen Deum referunt.

§. 54. Credo Proclum ad λόγους σπερματικούς, ſeu *Rationes ſeminales* reſpexiſſe, qvibus figuravit Naturam Academia Platonis. Sunt autem Idearum divinarum iſti λόγοι velut nepotuli qvidam, & illud ipſum qvarto Platonicorum Deo Deæve Naturæ præſtant, qvod Ideæ Menti ſeu Deo ſecundo.

§. 55. Enimverò ut à qvinqve Entium gradibus ad qvatuor genera revertamur τῶν νοητῶν, in eâ diſtinctione Platonici tres *formarum gradûs*, (qvi ſunt, *Ideæ, Rationes, Semina*, vel *Seminales Rationes*, qvas in Scholâ Platonicâ cum Rationibus ſimpliciter dictis cave confundas,) ita partiebantur, ut prior qviſqve formarum gradus in qvoqve νοητῶν genere priore eſſet eminenter, in poſteriore formaliter, (liceat enim, qvod illi ſentiebant, Scholarum ritu eloqvi.) Qvo pacto fiebat, ut *Ideas* eminenter in Deo eſſe ſciſcerent, in Mente formaliter; *Rationes* eminenter in Mente, in Animâ formaliter; *Semina* eminenter in Animâ, formaliter in Naturâ.

§. 56. Hoc Theupolus loco §. 45. citato ſic enunciat: *Ut Mens à Deo Ideas recipit, Anima recipit Rationes à Mente: ita Natura recipit Semina ab Animâ.* Qvare & *Naturam* definiebant *ſerminariam virtutem ab Animâ Mundi infuſam Materiæ*, Theupol. d.l. Piccol. d. l. & p. 54. 55. de rer. defin.

§. 57. Hæc ita *Platonici*, qvi, uti vides Deum primum à Mente primâ, hanc ab Animâ Mundi, Animam Mundi à Naturâ diſtingvunt. Contrà *Stoicis* qvatuor hæc, nomina qvidem ſunt totidem, ſed res una.

§. 58. *Deum primum* illis ab *Animâ Mundi* nihil differre ſuprà §. 21. dictum. Eundem ipſorum Deum *Naturam* eſſe & *Mentem* docebit Lipſius lib. I. Phyſiol. Stoic. diſſert. 5. & 7.

§. 59.

§. 59. Jam qvoniam hoc pacto Deum illum primum à solio, in qvo reliqverant ipsum Platonici, rejectum, penitus immerserant Materiæ, vetuerantq; ad extremum loco esse meliori, qvàm qvo Deum qvartum suum posuissent Platonici: conseqvens fuit, ut in illo & formaliter collocarent *semina* seu λόγυς σπερματικὺς, (qvæ sunt aliqvid longè tùm *Ideis*, tùm *Rationibus* absolutè dictis ignobilius, ut modò è §. 54. & 55. intelligi potuit.)

§. 60. Clarum hoc è definitione Dei Stoici, qvam suppeditant Plutarchus I. de plac. Philos. 7. & Athenagoras Leg. pro Christian. f. 9. Θεὸς πῦρ τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζων ἐπὶ γενέσει e) κόσμυ, ἐμπεριειληφὸς f) πάντας τὺς σπερματικὺς λόγυς, καθ' ὓς ἕκαστα καθ' εἱμαρμένην γίγνεται. *Deus est ignis artificiosus viâ vadens in generatione Mundi, continens infrà se omnes seminales rationes, juxta qvas singula fato deinde fiunt.*

e) apud Athenag. est γένεσις.

f) Sic Athenagoras. Benè. Nec aliter Lipsius I. Phys. Stoic. 6. p. 12. qvanqvam in Plutarcho, qvod & Lipsius observat p. 13. est ἐμπεριειληφότ⊙, ut ad Mundum referatur.

§. 61. Priora Definitionis verba, πῦρ τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζον εἰς γένεσιν, *ignis artificialis viâ progrediens ad generationem* Cicero II. de Nat. Deor. p. 37. Laertius Zenone p. 381. & Clemens Alexandrinus lib. V. Strom. f. 435 ed. Heins. ex mente Stoicorum de Naturâ enunciant: ut vel hinc intelligas, qvod diximus paulò antè §. 57. Naturam & Deum Stoicis nihil distare.

§. 62. Ex eodem Laertio cognosces, Deum Stoicis esse ipsum λόγον σπερματικὸν τῦ κόσμυ p. 371. vel simpliciter τὸν ἐν τῇ ὕλῃ λόγον p. 370. (vid. & Lips. II. 8. p. 72-73.) Vocabant etiam σπέρμα τῶν ἁπάντων ἔχον τὺς λόγυς, (supra §. 15.) Nec enim his, ut Platonicis, differebant, sed idem erant *Ratio & Seminalis ratio.*

§. 63. Qværes: an idem etiam illis fuerit *Ratio Seminalis* & *Idea?* Nego. Ideas enim exemplares illas & fabricandi mundi archetypas, (neqve de aliis hîc sermo,) ipsorum Philosophia prorsus ignorat. Ratio est in promptu: qvia idea hujuscemodi in mente est artificis externi. At in animâ, qvæ materiæ vinculis constricta corpus ex eâ sibi elaborat suum, non idea propriè, sed σπερματικὸς λόγ⊙. Ergò Plato summo Deo suo ideas largiri potuit, fecerat enim opificem universi exter-

externum: Stoici præter σπερματικοὺς λόγους nihil potuerunt, ut qvem fecissent Animam in gremio materiæ delitescentem.

§. 64. Qvamobrem Seneca *ideas* Epist. 58. p. 382. ed. Lipsii *propriam Platonis supellectilem* vocat, non facturus, si in earum possessionem Stoici qvoqve sui venissent. Sex ibi entium genera secundùm Platonem distingvit, tertium constituens ideam, qvartum εἶδος. *Tertium*, inqvit, *genus est eorum, qvæ propriè sunt: innumerabilia hæc sunt, sed extrà nostrum posita conspectum. Qvæ sint interrogas? Propria Platonis supellex est. Ideas vocat.* Mox: *Qvid sit Idea, id est, qvid Platoni esse videatur, audi.* Paulò pòst: *Qvartum locum habet εἶδος. Qvid sit hoc εἶδος, attendas oportet, & Platoni imputes, non mihi, hanc rerum difficultatem.*

§. 65. Ex his & illa interpretanda, qvæ leguntur epist. 64. p. 399. *Exemplaria rerum omnium Deus intrà se habet, numerosq; universorum, qvæ agenda sunt, & modos mente complexus est: plenus his figuris est, qvas Plato ideas appellat.* Ita est: Plato sic vocabat; non enim Stoici, cùm haberent nullas: neqve ex horum officinâ Deus suus petere qvicqvam poterat, qvàm rationes seminales. Nam ut ipsum in fortunas tertii qvartiq; Dei detruserant per §. 59. sic pro ideis cogebant esse contentum istis seminibus. Ergò ut hæc maximè in locum idearum successerint: ab iis tamen intervallo non minore distant, qvàm formæ cum materâ concretæ à formis separatis. Seminariæ rationes non nisi in materiâ sunt; ideæ Platonis non nisi extrà materiam: cujus vinculis Deorum supremum eximebat Plato, Stoici nexu nunqvam solvendo irretiebant.

§. 66. Hæc verissima causa est, cur *idearum* nomen hîc refugerint Stoici, & *rationes seminales* appellare maluerint. Nugatur enim Lipsius, cùm id ideò factum ait, *qvia inclusa in iis* (seminibus) *& occulta, qvæ mox producuntur*, I. Physiol. Stoic. 6. p. 13. Qvasi non & in ideis occultarentur, qvas *extra nostrum positas conspectum* clarè asserebat Seneca modò §. 64.

§. 67. Pergit Lipsius: *Placuit & Trismegisto hæc imago.* Vides, *inqvit*, agricolam semen in terram projicientem! ibi frumentum, ibi hordeum, ibi aliud. Tale est Deus, qvi in cœlo qvidem seminat immortalitatem, in terrâ mutationem, in universo motum & vitam. *Ecce seminales!* exclamat Lipsius. Addo ego: sed qvæ ad Stoicum Deum

minus

minus nihilo faciunt. Aliud enim Anima ſemine intus gravida; talem Stoici Deum faciebant: aliud Agricola ſemen extrà ſe jaciens; talem Plato, cui Triſmegiſtum, qvisqvis fuit, ſcimus longè plura, qvam Stoicis, debere voluiſſe.

§.68. Etiam Damaſcenum advocat Lipſius, qvia ſcripſerit de Deo: πάντων αἴτιος, καὶ πάντων τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ τὰς αἰτίας ἐν ἑαυτῷ περιέχει. Ego verò λόγους hîc audio, σπερματικοὺς non audio. Qvæ duo ſi idem ſunt Stoicis, noſſe decebat Lipſium, aliis non eſſe, (ſuprà §.55.) maximè Chriſtianis, qvi Deum nunqvam dicent hunc Mundum ex ſe tanqvam ſemine peperiſſe. Nimirum laboravit hîc ille Belga Stoicorum λόγους σπερματικοὺς non cum ideis modò Platonicis, qvantum poſſet, redigere in gratiam, qvod & lib. II. Diſſert. 3. facit, ſed & cum Philoſophiâ Chriſtianorum. In qvo qvidem operam & oleum perdidiſſe meritò cenſebitur.

§.69. Sed qvid Pſeudo-Galeno reſpondebimus? Qvid Nicetæ Choniatæ? Qvid Joanni Saresberienſi? Qvi omnes in Stoicorum incidentes mentionem *ideæ* vocabulo ſic utuntur, ut horum teſtimoniis, à Lipſio qvidem prætervîſis, ea qvæ dicta ſunt à nobis hactenus, labefactari videantur poſſe. De ſingulis videndum ſeparatim.

§.70. Pſeudogaleni locum ex hiſtoriâ philoſ. dabimus integrum infrà §.211. Facilis verò reſponſio: *Ideam* ibi legimus, non *ideas*: & ideam ipſius Dei, non rerum extrà Deum.

§.71. De Nicetâ res primâ fronte difficilior videatur. Is Stoicorum ideas non nominat modò, ſed Platonicis planè gemellas facit, corpore ſcil. exutas. Cùm enim lib. IV. theſaur. orthod. fid. hæreſ. 34. p. 373. Hieracitarum hæreſin deſcripſiſſet, qvorum princeps Origenis deliramenta ſecutus reſurrectionem carnis antiqvabat, animamq; ſolam reſurgere fabulabatur p. 373. poſteà ſubjicit p. 375. *Origenes longùm valeat cum omnibus, qvi ab illo ſtantes animam corpore nudam judicium ſubituram eſſe tradiderunt, tale hominis idolum ei adaptantes, qvales ideæ ſunt à Stoicis confictæ, qvibus etiam, qvæ in mundo videntur, creata fuiſſe docuerunt.*

§.72. Qvid ergò nos ad hæc? Audacter pronunciabimus, aut lapſum eſſe memoriâ Nicetam, aut librarii calamum aberrâſſe, proq; *Platonicis* ideis miſiſſe *Stoicas* in chartam. Exemplaria, qvibus in figurando mundo uſus fuerit Deus, non *ideas* vocant Stoici, ſed *ſeminarias*

rationes. Porrò ne Deum qvidem ipsum corpore unqvam nudant, & ideas nudaverint?

§. 73. Qvod ad Origenem attinet, de qvo & infrà Differt. XIX. §. 6. dispiciemus, cum ille corpus, qvod post resurrectionem recepturi simus, negaret ex qvatuor elementorum commixtione conflatum fore, ut seqventia Nicetæ demonstrant, (qvanqvam sunt, qvi errorem hunc falsè illi tribui existiment, vid. Voss. Thes. Theol. Disp. XIII. p. 185. Halloix Orig. def. t. 183. Elmenhorst. ad Gennad. de dogmatib. p. 123.) pro vero & solido corpore nescio qvod corporis idolum animæ sociare voluisse judicatus est.

§. 74. Talia ergò simulacra ideis comparaverunt qvidam, qvæ non possunt esse aliæ qvàm Platonicæ. Rectissimè enim observat Sim. Simonius ad I. Nicom. 6. p. 78. *nil aliud Platonem ideæ nomine designâsse, qvàm qvod Philoponus inqvit, formam nempe incorpoream, nares, manûs & pedes incorporeos, (si hominis idea esse sumatur,) habentem, & per se subsistentem, ad qvam respiciens opifex veluti ad exemplar hos homines, qvi sunt hic apud nos, procrearet.*

§. 75. Hujusmodi ergò corpus incorporeum videbatur & nostrum in illâ vitâ fore Origenes credidisse. Sic enim ejus opinionem eloqvitur Nicetas d. l. hær. 31. p. 346. *Corpus hoc, qvo involvimur, resurrectionis illius die non resurget: sed humana tantùm forma, qvâ Paulus fortè vel Petrus dignoscitur: atq; adeò extrinseca illa figura resurget, qvæ sub formâ qvoq; comprehenditur. Porrò subjectum ipsum seu corpus haudqvaqvam idem manebit.* --- His adde qvæ posteà p. 352. 353. differit Nicetas, cùm docet, hæc talia sumpsisse Origenem ex Platonicorum placitis de duplici hominis idolo, uno divino ac luminoso, altero crassiore, qvorum hoc defluente illud resurrectione potiturum sit.

§. 76. Cæterùm ipse Origenes hâc in re ideæ similitudine, qvod sciam, usus non est. Hoc scio, σπερματικȣ λόγȣ hoc in argumento meminisse, qvanqvam non in id, ut illi λόγῳ corpus nostrum compararet, sed ut doceret, aliud seminari, aliud vi λόγȣ σπερματικȣ resurgere.

§. 77. Verba ejus ex Methodio profert Epiphanius hæresi 64. vel ideò recitanda nobis, ut λόγον σπερματικὸν Hieronymo reddamus, in eâ voce corruptionem passo. Adscribemus verò paucis interpositis græcis ex versione Cornarii latinâ, qvæ leguntur f. 254. ed. Basil. A. 1545.

ut

ut cùm Hieronymianis conferri melius possint. *Qvin & hoc ipsum interrogare: qvomodo resurgent mortui, qvali verò corpore venient?* (1. Cor. 15, 35.) *nudè declarat, qvòd primum subjectum* (πρῶτον ὑποκείμενον) *non resurget. Si enim benè accepimus exemplum, proferendum est: seminaria ratio* (ῥητέον ὅτι ὁ σπερματικὸς λόγος) *in grano frumenti decerpens adjacentem materiam, & per totam ipsam procedens, eandemq; ipsius speciem abripiens, facultates qvas habet aliqvando terræ* (τῇ ποτὲ γῇ) *aqvæ & aeri & igni addit, & devictis illorum qvalitatibus ad hanc transmutat, cujus ipse opifex existit. Et sic completur spica excellenter differens à grano, qvod est ab initio, & magnitudine, & figurâ, & varietate.*

§. 78. Geminum Origenis locum Hieronymus Epistolæ suæ ad Pammach. advers. Joh. Hierosolym. errores inseruit Tom. III. Oper. f. m. 78: *Est singulis seminibus ratio qvædam à Deo artifice insita, qvæ futuras materias in medullæ principiis tenet. Et qvomodo tantæ arboris magnitudo, truncus, rami, poma, folia non videntur in semine, sunt tamen in ratione seminis, qvam græci σπερματικὸν vocant,* (ita scriptum suspicatur Erasmus è vestigiis qvorundam exemplarium, cùm alias esset σπερματολογίαν: nobis nihil certius, qvàm σπερματικὸν λόγον rescribi oportere,) *& in grano frumenti est intrinsecus vel medulla, vel venula, qvæ cùm in terrâ fuerit dissoluta, trahit ad se vicinas materias, & in stipulam, folia, aristasq; consurgit, aliudq; moritur, aliud resurgit: neq; enim in grano tritici radices, culmus, folia, aristæ, paleæ sunt dissolutæ. Sic & in ratione humanorum corporum manent qvædam surgendi antiqva principia* &c.

§. 79. Ut ad Nicetam redeat oratio, cur ejus autoritas, vel error potiùs librarii nos non moveat, ut rem Stoicis familiarem ideas exemplares esse credamus, dictum est. Multò minus deferemus Joanni Saresberiensi, qvi profectò stylo abutitur cùm scribit, Stoicis *Materiam & Ideam Deo credi coæternam,* IV. Metalog. 35. p. 227. Non *ideam,* sed λόγον σπερματικὸν vocare debebat.

§. 80. Alibi *formam* vocat. *Licet*, inqvit lib. II. c. 20. p. 115. *Stoici Deo ponant Materiam coæternam, & formæ dicant nullum extitisse principium, tria ponentes principia, Mateiram, Formam, & Deum* &c. Ubi non fero tria dantem Stoicis principia. Platonis hoc dogma est, non Stoicorum, qvi duo tantùm agnoscebant, Materiam & Deum: id

qvòd totâ propè Epist. 65. inculcat Seneca. Vide & Lipsium I. Physiol. Stoic. 4. & II. 3. p. 61: ubi *Deum*, inqvit, *cùmponant, qvid ideas*(rationes seminarias,) *seorsim apponant, qvæ sunt in Deo?* imò verò, inqvam, qvæ illis sunt ipse Deus. Hunc enim eos λόγον σπερματικὸν facere, dictum suprà §. 62.

§. 81. Hâc occasione illud observo, qvod Stoici non fecerunt, id sibi recentiores qvosdam Animæ Mundanæ patronos permisisse, ut formas, qvarum Anima illa seu Spiritus Mundi promus esset condus, ideas appellarent, stilo nec Platonem sapiente, nec Zenonem. Comenius c. 2. physf. p. 31. *Spiritui seu Animæ Mundi datum est custodire ideas (seu formas) rerum particulares.* Ampsingius dissertat. Iatromathem. p. 150. *Qvi volet sententiam accipere Platonis, hanc præ oculis capiat similitudinem: Qvemadmodùm videmus Solem diaphano Lunæ corpori sic lumen suum immittere imprimereq́, ut ipsa mox luce qvâdam suâ eâq́ essentiali luceat: consimili ferè modo Animam Mundi, Naturam illam universalem, immittere imprimereq́ suas qvibusq́ formas seu ideas.* Confundit hîc simul Ampsingius Animam Mundi Platonicam cum Mente, hoc est, tertium illius Scholæ Deum cum secundo.

§. 82. Differentiis inter Platonicam & Stoicam Philosophiam etiam nunc illud adjungamus, qvod è dictis seqvitur. Summo Deo Platonici qvidem *assistentis* Mundo formæ, Stoici verò *informantis* officium demandabant. Qvâ in re divinæ dignitati tantò meliùs consuluisse judicandi sunt Platonici, qvantò præstat eqvitem esse, qvàm animam eqvi.

§. 83. Qvod dixi, Stoicorum Deo informantis formæ vicem esse obeundam, tùm autoritate probo, tùm ratione. Lactantius contrà Stoicos disputans lib. VII. c. 3. p. 532. 533. *Interdum sic confundunt, ut sit Deus ipse Mens Mundi, & Mundus sit corpus Dei. Qvasi verò simul esse cœperint Deus & Mundus, ac non ipse Mundum fecerit. — Ubi est ergò illud, qvod iidem ipsi ajunt,* (à Platone hoc sumptum p. seq. indicat Lactantius,) *& factum esse divinâ providentiâ & regi? Si enim fecit Mundum, fuit ergò sine Mundo. Si regit, non utiq́ sicut Mens corpus regit, sed tanqvam domum dominus, navim gubernator, auriga currum.* Non poterat clariùs significare discrimen, qvod inter informantem formam & assistentem ponere docemur in scholis: ubi luculentissima formæ assistentis exempla inculcantur Auriga & Gubernator.

§. 84.

§. 84. Autoritati jam accedat & ratio. Platonicorum Deus summus à Materiâ liber; Stoicorum insolubili nodo materiæ connexus. Separabiles autem formæ philosophis illis eædem cum assistentibus, & inseparabiles eædem cum informantibus. Qvod de primo Platonicorum Deo dictum est, ad tertium qvoqve illum, qvem Animam Mundi salutabant, pertinet, saltem qvatenus eam χωριςὴν suprà §. 50. profitebatur Proclus. Nam Naturam, Deorum ultimam, qvam à Materiâ negabant divelli posse, qvin pro informante formâ habuerint, non intercedo.

§. 85. Ulteriùs, primum Deum Causam universi solidè ac bonâ fide externam esse hoc ipso testabantur Platonici, qvòd illum instruebant ideis; hoc ipso negabant Stoici, qvòd pro ideis totam supellectilem ejus faciebant λόγυς σπερματικὺς. Ideæ enim in artifice, λόγοι σπερματικοὶ non alibi, qvàm in semine, vel potiùs, ut mentem Stoicorum clariùs aperiam, in animâ insitâ semini. Qvo pacto vides illis iterum ad informantem formam rem procedere: talis enim sua semini anima.

§. 86. Hoc argumentum paulò curatiùs sic elaboremus. Rei corporeæ semen qvi dicit, aut solam dicit gignendi corporis materiam, cui forma futura non alio qvàm potentiæ titulo inhæreat: aut materiam, qvæ ipso actu formam illam, qvæ qvidem alia qvàm informans non intelligitur, sit complexa. Notum enim, hîc scholas philosophorum dissidere, qvorum alii seminibus animas inesse statuunt merâ potentiâ, ut Aristoteles, alii ipso actu.

§. 87. Ergò ad seminarias rationes ubi perventum, uti eas Aristoteles non nisi in potentiâ locaret Materiæ, sic Stoicos in actu formæ reposuisse certum est. Ponebant enim immediatè in Deo; Deus autem non materia. Ergò forma, & ea qvidem informans.

§. 88. Enimverò ut prima Aristotelis Materia omnium absqve ullâ exceptione formarum seu actuum formalium rudis est: sic Stoici rudem & ipsam faciebant qvidem specialium formarum omnium, qvotcunqve post opus in hâc adspectabili machinâ elaboratum se speciales offerunt, non item generalis illius seu radicalis, (liceat ita loqvi,) qvæ secundùm ipsos erat Anima Mundi, (Archeum fortasse vocarent Paracelsistæ.) Planè ut illi, qvi semen e. g. animalis asserunt esse animatum, faterentur qvidem, in eo non esse formas oculorum, au-

rium, digitorum, viſcerum, negarent interim, expers illud eſſe formæ capitalis, qvæ ſit anima.

§. 89. Secundùm hæc ut immediatè formas Ariſtoteles è ſinu Materiæ, ſic Stoici è ſinu radicalis Formæ derivabant, viciſſimq; interitum formarum refuſione in ſinum utrinq; ſuum definiebant.

§. 90. Sanè verò Stoici incendio mundi dicebant omnia in ignem (Deum intelligebant) tanqvam in ſemen remigratura. Clarè Numenius apud Euſebium XV. præpar. Evang. f. 479. *Ἀρέσκει τοῖς Στωικοῖς φιλοσόφοις, τὴν ὅλην οὐσίαν εἰς πῦρ μεταβάλλειν οἷον εἰς σπέρμα, καὶ πάλιν ἐκ τούτου αὐτὴν ἀποτελεῖσθαι οἷα τὸ πρότερον ἦν.* Recteq; Calixtus p. 139. de ſupr. judic. in Stoicos interpretatur hæc Baſilii verba homil. 3. hexaem. *οἱ τὸ πᾶν ἐκπυροῦσθαι λέγοντες καὶ ἀναβιώσκεσθαι πάλιν ἐκ τῶν σπερματικῶν λόγων τῶν ἐναπομεινάντων τοῖς ἐκπυρωθεῖσιν, ὅθεν καὶ ἀπείρους φθορὰς κόσμου καὶ παλιγγενεσίας εἰσάγουσι.*

§. 91. Qværes: Si Stoici ex Deo igne tanqvam ſemine, ſeu ſeminariis rationibus (omnia enim hæc illis unum) cuncta genita eſſe, cuncta in eundem ignem relapſura crediderunt: an non iſtâ ratione hujus univerſi *materiam* potius qvàm *formam* fecerint Deum? Non inficior hoc certo modo ſeqvi. Qvin & aliud addo argumentum. Ubi corpus, ibi materia. Deum autem non in materiæ tantùm veſte, ſed in ſe ipſo ſpectatum, corpus faciebant Stoici: (vide Lipſium II. Phyſ. Stoic. 5.) Qvare ſeqvitur, ut eum ne in ſe qvidem expertem materiæ crediderint.

§. 92. Sed ipſi corpus hîc, opinor, diſtingverent in craſſum & ſubtile; illud pati, hoc agere; Materiæ vocabulum patienti ſe principio ſervatum cupere; ſi qvi id extendant ad agentem cauſam, h. e. ad divinum illud corpus, jam in Materiæ vocabulo ambiguitatem eſſe.

§. 93. Hæc ſi maximè ab illis dicantur, effugere tamen non potuerunt, qvin agentem illam cauſam ſtatuant ex ſe formas eo modo, qvo araneam filamenta deducere, h. e. ipſarum ſimul efficientem eſſe ſimul materiam. Ergò ut primam illam materiam ſuam, qvam à Deo diſtingvunt, faciunt materiam ſecundarum: ſic prima forma Deus ipſis reverâ, ſi qvod res eſt fateri velint, eſt materia formarum ſecundarum. Nam ſanè non volunt eas eſſe ex nihilo creatas: neqve tamen ex materiâ illâ famosâ decerptas. Reliqvum ergò, ut ex Deo, tan-

tanqvam materiâ (utut maximè id vocabuli hoc loco refugiant,) propagatas imaginentur.

§. 94. Itaqve secundùm Stoicos, si mentem eorum potiùs qvàm lingvam observes, qvicqvid est universi, duabus è materiis conflatur: crassâ, qvam tangimus: subtili, qvam intellectu & cogitatione comprehendimus, Deo.

§. 95. Atrox Philosophia: sed à qvâ ne cæteræ qvidem sectæ Græcorum penitus abhorruerunt. Qvicqvid enim Deorum præter primum colebant, (colebant autem ingentia Deorum examina,) id omne ex primo tanqvam fœcundissimi seminis materiâ prorupisse persvaserant. Qvòd autem immaterialem Deum profitebantur, id eò tantùm pertinebat, ut ab illâ crassi corporis materiâ, tanqvam ab altero rerum omnium principio distinctum qvid esse intelligeretur.

§. 96. De cætero ipsos inter se hoc dirimebat, qvòd Epicurus Deum cum diis minoribus mundo excluderet, cæteri mundum facerent hominum deorumq; civitatem communem, ita qvidem, ut alii solas rationales animas, alii viventes qvascunqve, Stoici, omnium hoc in genere absurditatem supergressi, promiscuè formas omnes, ne vilissimis qvidem exceptis, delibatam ex ipsâ divinâ essentiâ propaginem esse docerent.

§. 97. Hoc tàm immaniter profanum dogma mireris ultrà progredi potuisse. Et tamen progressum est, cùm ante qvatuor hæc secula cum dimidio, hoc est, circà annum 1204. *David de Dinanto*, notum è Catalogis hæreticorum nomen assereret, *Deum esse materiam primam* g). Hoc enim voluit, ex essentiâ divinâ non omnes modò rerum formas, sed ipsa qvoqve corpora prosiluisse.

g) De qvæstione hâc: *An Deus sit Materia prima?* extat disputatio habita à nobis A. 1668. In eâ & historiam controversiæ tetigi, sed qvàm fieri potuit, brevissimè. Ejus præcipuam partem hic uberiorem longè nunc in præsentiarum dabo.

§. 98. Rectè Davidem illum Christiani nominis probrum vocat Raynaudus Dist. 6. Theol. nat. n. 6. p. 563. Neq; enim Gentilium qvisqvam eò processit audaciæ, ut ex Deo faceret ipsissimam corporum materiam primam.

§. 99. Scio *Alexandrum Epicureum* nominari, (is est opinor qvem inter sodales suos memorat Plutarchus II. Sympos. 3.) qvi dogma

gma idem cum Dinantio defenderit: imò, si marginali ad lib. I. Thomæ contrà gentil. c. 17. f. 23. ed. Lugd. A. 1586. credimus, Dinantius hîc *secutus* fuerit *Alexandrum, qvi fecit librum de materiâ, ubi probare conatur, omnia esse unum in materia.* Alexandri dogma sic eloqvitur, Albertus Magnus I. Phys. tract. 3. c. 13. f. 15: *Fuit Alexander Epicureus qvidam Philosophus, qvi* Deum esse dixit materiam, *vel non esse extrà ipsam, &* omnia essentialiter esse Deum, *& formas esse accidentia imaginata, & non habere veram entitatem, & ideò dixit,* omnia idem esse: *& hunc Deum vocavit aliqvando* Jovem, *aliqvando autem* Palladem, *& aliqvando* Apollinem, *& formas esse peplum Palladis & vestem Jovis, & neminem sapientum dixit ad plenum posse revelare occulta sub peplo Palladis & sub veste Jovis.* Eqvidem, qvod Dinantius deliravit, *Deum esse materiam,* totidem verbis hîc video & Alexandro tribui. Igitur hos duos Pererius V. Phys. 12. copulandos putavit sibi. Accedit, qvòd *Amalricus* etiam (*Almaricum* vocant vulgò) Dinantii præceptor, *cujus* ipse *opinionem,* ut ait Prateolus in Elench. hæres. p. m. 478. *in omnibus sectabatur,* ea docuit, qvæ planè gemina esse jures placitis Alexandri. Statuit Alexander, ut modò audiebamus, *omnia essentialiter esse Deum; omnia idem esse.* Qværso qvid ab his distant isthæc Amalrici: *Omnia sunt Deus: Deus est omnia. Creator & creatum idem. Ideæ creant & creantur. Deus ideò dicitur finis omnium, qvòd omnia reversura sunt in ipsum, ut in Deo immutabiliter conqviescant, & unum individuum atq; incommutabile permanebunt. Et sicut alterius natura non est Abraham, alterius Isaac, sed unius atq; ejusdem: sic dixit omnia esse unum, & omnia esse Deum. Dixit enim, Deum esse essentiam omnium creaturarum.* Hæc de Amalrico Gerson tract. de Concord. Metaph. cum Log. Part. IV. Oper. alphab. 20. lit. N. ex Hostiensi & Odone Tusculano.

§. 100. Ex his igitur suspicetur aliqvis, Amalrici discipulum, ubi Deum vocavit materiam primam idem cum Alexandro, phraseos ejusdem usurpatore, significatum voluisse.

§. 101. Habent hæc, fateor, speciem veri. Sed si qvis animadvertat, Alexandrum sectâ Epicureum fuisse, Dinantianum verò dogma, si natales ejus rimeris, in Platonem deniqve exire, vix ille persvaderi sibi patietur, in eosdem de Deo sensûs coire potuisse Scholas adeò dispares, unam Platonis, qvam in excessu, Epicuri alteram, qvam in defectu constat hîc peccavisse. Excessûs vocabulo *Enthusiasmum* intelligo, defectûs *Atheismum.* §. 102.

§.102. Qvòd hæreſeos *Dinantianæ* ſtirpem in *Platone* poſui, ſic facio planum. Obſervavit Hoſtienſis, *Amalricum* errores ſuos libro cujusdam *Joannis Scoti* debere, illius puta, qvi aliàs *Erigena* uſurpatur, nonoq; Chriſtiano ſeculo vivens Pſeudodionyſium Areopagitam, cujus ipſe magnus admirator fuit, primus latinitate donavit. Vide ſchediaſma noſtrum hiſtoricum p. 59. n. 39. ſeqq. Pſeudodionyſium verò Platonicum fuiſſe, ne illi qvidem negant, qvi pro germano habent Areopagitâ. Raynaudus prolog. Theol. nat. n. 74. p. 31. *S. Dionyſium Areopagitam Platonicis annumerat Sanctus Thomas initio commentariorum de divinis nominibus. Imò ut ait Cardinalis Cuſanus in apologiâ doctæ ignorantiæ p. 66. Sanctus Dionyſius adeò Platonem imitatus eſt, ut ſæpiùs Platonis verba ſeriatim poſuiſſe reperiatur.* Beſſarion I. in calumn. Plat. 7. f. 11. *Platonis non modo ſententiis, verùm etiam verbis ipſis Princeps Chriſtianæ Theologiæ Dionyſius Areopagita in omnibus ſuis operibus utitur.* Piccolomineus grad. III. Philoſ. moral. c. 20. p. 266. *Dionyſius Areopagita Theologus ſimul & Platonicus præſtantiſſimus.* Utiqve Myſticam Theologiam, cujus antiqviſſimus ſcriptor iſte Dionyſius habetur, Platonicæ Philoſophiæ traducem eſſe probavi p. 55. & ſeqq. Schediaſmatis: ubi & p. 65. expoſui, qvemadmodùm paulò pòſt, qvàm apud Latinos hæc Theologia formulam artis accepit, Amalricus ipſi atrox venenum ſuffuderit, Enthuſiaſmi ſuprà Platonem præco portentoſus.

§.103. Hujus itaqve diſcipulus *David de Dinanto*, cùm Deum prædicat eſſe materiam primam, ſic poſtulat exaudiri, ut maximum decet *Enthuſiaſtam*. Sicuti viciſſim *Alexander Epicureus*, idem fortaſſe tinniens, aliter intelligi non debet, qvàm *Atheorum* ſupremus.

§.104. Ergò in hâc eadem Phraſi, *Deus eſt materia prima*, deliriorum maximè pugnantium qvoddam qvaſi concilium agnoſcas. Ex Deo & Materiâ primâ Ens idem efficere tentavit & Alexander & Dinantius, non per utriusqve conflationem, ut Stoici, ſed per metamorphoſin alterius.

§.105. Verùm *Alexander* ex Materiâ Deum, *Dinantius* contrà ex Deo Materiam ſtuduit procudere. Qvare ut amborum ſententiam paulò inter ſe meliùs diſcernas, relinqve *Dinantio* hanc propoſitionem, *Deus eſt Materia prima*; converſam ejus, *Materia prima eſt Deus*, aſſigna *Alexandro*.

§. 106. Prior perfectum sapit *Enthusiasmum*, qvi ex essentiâ divinâ non modò spirituales infra Deum substantias, sed corporeas universas derivet; posterior perfectum *Atheismum*, qvi non providentiam divinam tollat modò, sed ipsius qvoqve Dei existentiam. Qvod Alexander non apertis qvidem verbis fecit, cùm potiùs Jovem, Minervam, Apollinem in ore haberet (suprà §. 99.) sed satis in eo declaravit, dum negavit, ullum esse Deum præter Materiam primam.

§. 107. Atqve hoc illud est, qvod ex Alberto Magno audiebamus, *Deum non esse extrà materiam.* In qvo qvidem Epicuri Magistri voluit impietatem superare. Nam Epicurus Deum utiqve vel Deorum potiùs turmas dixerat *extrà materiam esse*, & svaviter in intermundiis deliciari. At Alexander ex his ipsis etiam intermundiis relegatos Deos nullibi esse jussit, h.e. è rerum naturâ planè sustulit. Sed ne tam nefarii dogmatis pœnas daret publicè, *Deum* aliqvem professus est, nempe *Materiam primam*.

§. 108. Porrò nescio an non eadem cum Alexandro senserit *Strato* Lampsacenus, Peripateticus qvidem aliàs, sed qvi cum Epicuro crederet, *omnia qvasi suâ sponte esse generata, nullo artifice nec auctore*, ut è Lactant. c. 10. de irâ Dei datur intelligi. Movet me fragmentum Senecæ apud Augustinum VI. de Civ. Dei 10. (ad qvod infrà etiam §. 194. notabitur nonnihil,) ubi aliqvis sic introducitur loqvens: *Ego feram aut Platonem aut Peripateticum Stratonem? qvorum alter* [Plato] *fecit Deum sine corpore, alter* [Strato] *sine animo.*

§. 109. Qværo enim, qvis ille Stratonis est sine animo Deus, si Materia prima non est? Qvam ipse qvidem nominavit *Naturam*, & divinitatem illi tribuit, sed qvæ esset sine omni non mente modò, sed sensu. Cic. I. de Nat. Deor. p. 9. *Strato is, qvi Physicus appellatur, qvi omnem vim divinam in naturâ sitam esse censet: qvæ causas gignendi, augendi, minuendive habeat, sed careat omni sensu & figurâ.* Si OMNEM vim divinam Naturæ inclusit, extrà Naturam ergò & præter ipsam nihil Deorum agnovit. Ubi parum ad qvæstionem præsentem refert, sive *Naturam* Stratonis exponas ipsam *Materiam primam*, sive (qvò Differt. II. §. 30. inclinabamus,) illud, qvod in Materiâ primâ sui absqve Deo elaboratrice *Fortunam* vocabat Epicurus. Utrovis enim modo habes atheum ipso deteriorem Epicuro, planeq; gemellum *Alexan-*

Alexandri, qvi præter hanc corporearum rerum Materiam brutam nullam esse Deum censeret.

§. 110. Planè opposita sententia *Dinantii* fuit, præter Deum, qvem plenissimum rationis & consilii Ens esse dictat recta ratio, nullam esse ne corporearum qvidem substantiarum materiam primam. Qvo pacto iisdem passibus supergressus fuit Enthusiasmum Platonis, qvibus Epicuri Atheismum Alexander aut Strato; ut huic adeò meritò Platonem opposuerit, qvisqvis in fragmento Senecæ (respice ad §. 108.) loqvitur.

§. 111. Enimverò Plato ex Dei substantiâ solas educebat spirituales naturas: nisi assentiamur Leoni Hebræo Dial. III. de Amore (f. m. 498. I. Cabalist. Pistorii) Platonem ex Deo ipsum qvoqve visibilis mundi chaos æternæ cujusdam progressionis interventu derivâsse, (hoc interpretor, id ipsum planè, qvod posteà clarè Dinantius prolocutus est, sensisse.) Verùm Leonis hujus in Platone explicando aliam frustrationem suprà jam Differt. III. §. 105. & seqq. notavimus: recteq; Strozzius Cigogna lib. I. theat. nat. c. 8. p. 80. ubi de chao Platonico tantùm non omnia Leonis sua facit, illam ejus ex Deo progressionem æternam ne verbo tangit qvidem, contentus æternitatem ejus memoravisse.

§. 112. Tametsi verò, qvod hactenus patuit, extremè diffidet Enthusiasmus Dinantii ab Atheismo Alexandri: tamen ad hunc errorem uterqve ex communi qvodam, sed falso, principio deductus est. Illud verò ipsum esse puta, qvod alioqvi Gentilibus, si Alexandrum & Stratonem excipias, universis, horribile mendacium persvasit, juxtà cum Deo ab æterno extitisse Materiam primam, ita qvidem ut existentiæ suæ ipsa sibi, non Deus, autor esset. Nimirum Satanæ immurmuranti hoc assensi erant, *è purè nihilo purè impossibile esse ut qvicqvam oriatur.* Hæc *Enthusiasmi* Dinantiani, hæc *Atheismi* Alexandrei, hæc *Gentilismi* totius, qvi Enthusiasmi qvoddam cum Atheismo temperamentum est, ultima radix censeri debet, in tres venenatissimos ramos ita diducta.

§. 113. Sanè verò illo pestilenti admisso principio è tribus unum statuere fuit necesse, ut aut sociam Deo se carens omni principio adjunxerit materia; aut præter materiam non sit Deus; aut ipse Deus sit materia. In hoc Satanæ trivio plerisqve Gentilium placuit, duo

esse sibi coæterna principia, ne Deum facerent compositum ac materialem; Alexander Epicureus contrà Davidq; Dinantius, ne duo facerent prima, Deum & Materiam unum esse, diversis tamen sensibus, ut suprà §. 105. docuimus, dixerunt: qvo pacto impossibile ipsis fuit, summam entis primi simplicitatem servare. Nam sanè contradictoria sunt, esse materiam rei corporeæ, & esse incompositum absolutè. Adeò qvi semel ademissent Deo potentiam ex nihilo creatricem, evitare non potuerunt, qvin aut simplicitatem essentiæ divinæ, aut unitatem principii primi tollerent.

§. 114. In hanc sententiam qvasi ex ipsorum Gentilium disputationibus apud Gregorium Nyssenum c. 23. de opif. hom. clara leguntur qvadam: de qvibus hæc excerpere libet, simul ut Joan. Levvenklaji versio, hic certè non optima, corrigatur: εἰ ἐν τῷ θεῷ ἡ ποσότης, πῶς ἄποσος ὁ θεός; εἰ ἐν ἐκείνῳ τὸ σύνθετον πῶς ἁπλοῦς καὶ ἀμερὴς καὶ ἀσύνθετος; ὥστε ἢ ὑλικὸν εἶναι καὶ ἀνάγκην αὐτὸν διὰ τὸ ἐκεῖθεν ὑποστῆναι τὴν ὕλην ὁ λόγος βιάζεται: ἢ εἰ τοῦτό τις φεύγοι, ἔξωθεν ἐπεισενεχθῆναι τὴν ὕλην αὐτῷ πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ παντὸς ὑπολαμβάνειν ἐπάναγκες. Vertit vir doctissimus p. 229. ed. Basil. *Si est in Deo magnitudo, qvomodo ipse magnitudinis est expers? Si qvid est in ipso compositum,* (mallem: *Si in ipso est compositum.* Dicuntur enim hæc adversùs eos, si qvi res compositas seu materiales præextitisse in Deo, tanqvam principio materiali, assererent,) *qvomodo simplex est, & nullis ex partibus constat? Deniq; cogit nos hæc ratio, vel ut ex materie Deum constare fateamur, siqvidem ex ipso rerum materies orta est: vel si hoc qvis aversetur, extra se Deum materiam condidisse,* (vertendum fuerat: *materiam Deo extrinsecus oblatam fuisse,* ut vel seqventia demonstrant,) *de qva universitatem hanc fabricaret, statuamus necesse est.* Seqvitur enim statim: εἰ οὖν ἔξω τοῦ θεοῦ ἦν, ἄλλό τι παρὰ τὸν θεὸν πάντως ἦν συνεπινοούμενον κατὰ τὸν τῆς ἀϊδιότητος λόγον, τῷ ἀγεννήτως ὄντι. ὥστε δύο ἄναρχα καὶ ἀγέννητα κατὰ ταυτὸν ἀλλήλοις τῷ λόγῳ συγκαταλαμβάνεσθαι, τοῦ τεχνικῶς ἐνεργοῦντος, καὶ τοῦ δεχομένου τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην ἐνέργειαν. *Ergò si materies extrà Deum erat, haud dubiè qviddam exstitit aliud à Deo, qvod cum illo ortûs experte coæternum fuit. Adeoq; duo constituuntur simul & principii & ortûs expertia, qvorum alterum instar artificis operetur, alterum illius effectiones recipiat.*

§. 115.

§. 115. Ut ad Dinantium revertar, *Deum esse materiam primam David ille primus asseruit, nisi si ab Almarico Magistro id hauserat*, verba sunt Raynaudi p. 563. Theol. natur. Non fefellit eum conjectura. Eadem enim Almarico mens fuit, licet ab ipsâ phrasi abstineret. Non dixit, qvod sciam, Deum esse materiam primam: dixit tamen, qvod eandem vim habet, Deum esse *finem omnium, qvòd omnia reversura sint in ipsum, ut in Deo immutabiliter conqviescant, & unum individuum atqve incommutabile permaneant*, uti suprà §. 99. sub fin. memorabamus è Gersone. Idem de materiâ primâ docent philosophi, ut ex eâ sint omnia progressa, sic in eandem omnia esse reversura.

§. 116. Sed vide hominis vafriciem! Reveritus ille dogmatis insolentiam temperavit hîc sibi à vocabulo *materiæ*, pro materiâ *finem* dixit. Noverat enim verissimè Deum universi hujus finem appellari, h. e. *causam finalem*. Sed sensum vocis innoxiæ detorsit, ideò finem omnium haberi Deum garriens, qvod in eum sint omnia, tanqvam in individuum incommutabile reversura. Atqvi finis hujusmodi non *causa finalis* est, sed *extremum*.

§. 117. His verborum præstigiis in causâ malâ sibi opus putavit homo callidus. Nisi dicas civilitatem hanc fuisse, qvam à Platone ac similibus Philosophis didicerit Amalricus. Nam & hi, cùm Deum reverà facerent, qvod suprà §. 91. 95. docebamus, *materiam*, saltem spirituum, nomen tamen *materiæ* refugientes *fontis* vocabulum aut qvid hujusmodi præferebant, è qvo animæ omnes derivatæ in eundem deniqve refluerent.

§. 118. Intelligebant, qvid ageretur, Amalriciani discipuli. Qvare ulteriùs progressi dixerunt, Deum esse *principium formale* omnium rerum. Qvam qvidem ipsorum sententiam distingvit Thomas Parte I. summæ q. 3. art. 8. ab opinione Dinantii: sed omne discrimen verborum est potiùs qvàm rerum. Igitur non malè Conimbricenses in I. Phys. c. 9. q. 3. art. 2. p. 201. hunc ipsum Thomæ locum citantes, cumq; duobus aliis Magni Alberti conferentes Amarianorum (sic vocant discipulos Amalrici) sententiam faciunt, *Materiam non solùm non esse puram potentiam, sed esse ipsum purum actum, h. e. Deum*.

§. 119. Dicas, inter Amalricum & discipulos, ut horribile dogma tacitis velut incrementis adolesceret, conventum in has leges

fuisse, ut Amalricus in hâc re vocabulum *finis* usurparet; discipulorum qvidam *formam* in re haberent; consummator malitiæ Dinantius id, qvod reliqvi velut per ænigma enunciavissent, rotundissimis verbis profiteretur, Deum esse *materiam primam:* ne verborum hæc & sensuum portentositas, si subitò ingrueret, aures occideret. Qvæ sanè citiùs illud ferunt, Deum esse rerum omnium *finem*, potest enim finalis intelligi causa; vel *formam*, potest enim assistens forma, potest externa rebus idea subaudiri; qvàm *materiam primam*, cui vocabulo tantum adhæret imperfectionis, ut à Deo semper maximis eam intervallis distraxerint etiam Gentilium saniores.

§. 120. Interim nec *finis* Amalrici, nec *forma* discipulorum abludebat à *materiâ* Dinantii. De *fine* dictum antè §. 115. De *formâ* sic habe. Cui Deus & Materia prima idem, huic idem qvoqve Deus & forma prima. Nam ne Gentilium qvidem illi, qvi Deum à Materiâ distingvebant, formas aliunde, qvàm è sinu vel Dei vel Materiæ deducebant, qvod erat illas ejusdem cum Deo vel Materiâ essentiæ ad extremum profiteri. Nam ideò alii Deum fontem faciebant idearum: alii Materiæ formam dabant corporeitatis, veluti cæterarum qvandam radicem. Etiam Epicureus Alexander in hoc consentiat, ut in illâ materiâ suâ rerum simul originalis forma delitescat.

§. 121. Enimverò qvi hoc universum, qvantum qvantum est, sive ex Materiâ primâ, sive ex Deo, ut passivo pariter & activo principio primo eliciunt, hi necesse est ex isthoc principio formas etiam tanqvam ex traduce derivent, qvomodo soboles è parente non corpus trahit modò, sed animam. Neqve aliter verum esse potest, qvod illi dicebant, *omnia esse Deum, & Deum esse omnia:* qvod & ante Amalricum placuit Scoto Erigenæ, (vid. Schediasm. p. 60.) nisi Deum pro formali, juxta & materiali rerum universarum principio habeant.

§. 122. In hanc insaniam lapsi sunt isti semipagani ex amore nimio Platonis, qvem putabant rectè hoc impossibilibus, ut vocamus, altis annumerasse, ut ex purè nihilo fiat aliqvid.

§. 123. Credas & Religionis nostræ cum Gentili Syncretismum eos cudere voluisse. Cùm enim errori, qvem dixi, de impossibilitate creandi qvicqvam è nihilo, alterum Ethnici adjunxissent, crassam Deo materiam titulo coæterni principii, cujus è gremio cætera nascerentur, opponentes: Scotus, Amalricus, Dinantius, belli videlicet

Chri-

Christiani, posteriore damnato errore priorem retinuere, ad unum independens principium sic omnia revocantes, ut idem efficientis pariter causæ & materiæ officio perfungeretur. Nimirum inter Christum & Belialem componi putabant posse dissidium in has leges, ut Christus omnipotentiam è purè nihilo creatricem, Belial vicissim principii primi dualitatem ejuraret. His enim utrinqve sic abdicatis formula deniqve pacis hæc emergebat: Unum esse Deum, sed eundem universi materiam primam.

§. 124. Sed qvocunqve consilio hæresi huic excludendæ animum applicuerunt ejus autores primi, hoc certum, ψεῦδος πρῶτον eorum fuisse, qvòd omnipotentiam Dei metientes decempedâ Gentilium, non nisi ex aliqvâ præjacente materiâ crediderunt efficacem esse posse.

§. 125. Nam qvòd Aqvinatem Thomam è lib. I. contra Gentil. c. 17. p. 309. secuti Pererius V. Phys. 12. & Scheiblerus II. Metaph. 3. n. 289. p. 517. existimant, Dinantium in hanc amentiam inductum esse, qvia nesciverit inter differens & diversum, (inter primò diversa, & diversa differentia) distingvere, parum habet verisimilitudinis. Argumentum, è qvo præ hâc ignorantiâ expedire se Dinantius reqvivè-rit, ita concipit Thomas: *Si Deus non esset idem qvod Materia prima, oporteret differre ea aliqvibus differentiis, & sic non essent simplicia: nam in eo, qvod per differentiam ab aliqvo differt, ipsa differentia compositionem facit.*

§. 126. Non abnuo, sonuisse hanc ratiunculam in Almarici scholâ. Nam eam & Albertus Magnus I. Phys. tract. 3. c. 13. licet eâ utentium tacito nomine profert, illiq; similes duas adjungit alias. Sed qvis credat seræ tàm futili, qvæ vix Tironi alicui vexando sit idonea, non potuisse clavem à Dinantio reperiri?

§. 127. Citiùs assentiar, cùm veram causam effutire, ne in omnipotentiam Dei injurius haberetur, Dinantius non auderet, ad has nænias confugisse: aut corradendis prædicatis, qvæ Deo materiæq; primæ communia per scholas eo tempore haberentur, qvalemcunqve colorem causæ cadaverosæ saltem κατ' ἄνθρωπον qvæsivisse. De hoc enim prædicatorum genere non illud est modò, qvod notum Thomæ à *simplicitate materiæ ac Dei* ducitur, sed sunt etiam reliqva duo, qvæ priori juncta legi apud Albertum diximus modò: unum, qvod *ante omne*

omne fieri & post omne corrumpi eodem modo se habeat Materia; alterum, qvòd *ex eâ cuncta producantur, in ipsâq; fuerint formaliter*: qvæ ambo & in Deum conveniant.

§. 128. Qvid? suprà demonstravimus §. 113. maluisse Dinantium simplicitatis in ente primo jacturam facere, qvàm unitatis. Qvomodo ergò à *simplicitate*, qvàm abjecisset, argumentum ducere potuit? Ille profectò, qvi cum præceptore Amalrico contenderet, *Deum essentialiter esse omnia*, qvomodo simplicitatem Dei custodire potuerit, non video. *Omnium* enim nomine procul dubio designavit hoc universum, qvod cœlo terraq; & utrinqve comprehensis constat naturis. Hoc nemo Philosophorum ita insanivit, ut essentiam statueret omnis expertem compositionis. Volebat autem Dinantius hoc idem esse cum Deo. Ergò ne Deus qvidem ipsi a compositione immunis.

§. 129. πρῶτον itaqve ψεῦδος Dinantii fuit non ignorantia illa, qvid inter diversa & differentia interesset, sed abnegatio creatricis omnipotentiæ, qvam ingeniosissimis qvoqve Gentilium pater mendacii persvaserat.

§. 130. Aliud errandi principium habuit is, qvi ævo nostro phrasin Dinantii suscitavit ab inferis. Nam nec Dinantii vestigia, nec Platonis, nec Aristotelis persecutus est, homo veteris philosophiæ, qvanqvam germanum se Aristotelis interpretem somniabat, ad miraculum rudis.

§. 131. Ad hoc opinionis monstrum his gradibus, qvod ex ejus chartis, justâ Theologorum intercessione imprimi vetitis, licuit cognoscere, pervenit. Qvod hodiè multi faciunt Novatores, formam corporum naturalium substantialem solicitare cœpit, sed modo planè dispari. Fatentur novatores, formam aliqvid esse totius corporis, substantiam esse negant. Seculi nostri Dinantius contrà substantiam esse fatetur, partem compositi esse negat, ipsum corpus naturale meram esse formam pronunciat: nempe qvia, cùm forma corrumpitur, ipsum corpus corrumpi vel rustici animadvertant. A formâ progressus ad materiam primam negavit eam esse corpus: hoc enim prædicatum jam totum transcripserat in formam. Seqvebatur ergò, ut Materiam faceret ens incorporeum. Qvid si Deus esset? Eqvidem pernegant hoc Scholæ: sed vicit pruritus novandi, ac blandiebantur

qvæ-

qvædam, qvæ tùm de Deo dicta in sacris non malè qvadrare videbantur in Materiam primam, (ut qvòd Act.17,28. in Deo esse, vivere, & moveri dicimur; qvòd Rom. 11,36. ex Deo scribuntur esse omnia:) tùm ab Aristotele collata in materiam primam, (ut qvòd ingenerabilis ea sit & incorruptibilis,) Deo haud dubiè competebant. Qvamobrem eò profectus est homo ridiculus, ut Aristotelis hoc esse dogma persvaderet sibi, qvod ipse, tot seculis ignoratum, feliciter luci restituisset.

§. 132. Porrò ab his initiis mirum dictu qvæ ipsi enata sint ulterius opinionum monstra. Qvæ referre nimium hîc foret. Neqve hoc nunc agimus. Et aliqvando tandem à digressione prolixâ revertendum est ad Stoicos nostros.

§. 133. Horum Philosophia qvibusdam in locis ita comparata est, ut Platonis Enthusiasmum temperare cum Epicuri Atheismo videatur. Sapientem suum (affectibus exutum) Deo æqviparant: hoc Platonis habent. Deum verò ipsum angustiis Fati, qvas nemo Philosophorum arctiùs constringit, conclusum & materiæ complexibus illigatum nescio an laxiùs habitare faciant, qvam plurium Mundorum, si horum orbes maximè contigui fingantur, spaciis interceptum cohibitumq; Epicurus. Id interest, qvòd Epicuri Deus negotiis mundi interesse, ne se curis maceret, non cupit; Stoicorum Deus omnia sibi invisa approbare suffragio, qvia mutare non potest, cogitur: ille sibi serviens, hic fato: ille nostri in suâ felicitate securus, hic dignus, cujus miseratio nos subeat. Ipsi decidant inter se, utri graviore injuriâ potentissimum Numen, idemq; benignissimum afficiant.

§. 134. Sed de Stoicis hoc etiam parabam adjicere, valdè affinem esse illorum Philosophiam decreto Dinantii. Dinantio Deus & Materia prima idem planè. Stoicis hæc duo non unum qvidem penitus, sed fœdere tam necessario copulata, ut unum per se, qvod puncti seqventis §. 187. inchoandi negotium erit, constituant non minùs, qvàm materia suæ formæ conjuncta.

§. 135. Tentemus invenire, qvid eos impellere potuerit in hunc scopulum. Tenebant juxta cum cæteris Philosophis, duo æqvè prima esse, Deum & Materiam. Atqvi sana ratio non nisi *unum* esse tale primum permittit. Ipsi ergò cùm neutrum abdicare, nec tamen vel materiam planè ἀποθεῶν, (qvod Epicureus ille fecit Alexander,) nec Deum in universalis Materiæ naturam transformare, (qvod posteà Dinantius,)

nantius,) vellent, ex duobus unum conflaverunt ὑφιςάμενον. Sed ita necesse fuit, ut in aliam se nassam inducrent, primiq; entis abrumperent *simplicitatem*, magis etiam qvàm Alexander & Dinantius. Sed hoc malum ipsi videlicet minus esse judicaverunt.

§. 136. E diversâ parte *simplicitati* huic cæteri Philosophi utcunqve consultum ire cupientes non permiscebant naturas, præsertim qvas extremè dispares putarent: sed qvia tamen à Deo creatam fateri Materiam nolebant, Entis primi tollere *unitatem* coacti sunt, & duo æqvè prima relinqvere.

§. 137. Ita qvocunqve se verterent illi miseri, cùm Materiam Deo, qvi capitalis omnium error fuit, semel exæqvâssent, absurditates effugere non potuerunt: ipsi ut à veritate aberrantes universi, sic inter se, si factiones eorum separatim intuearis, distracti sententiis.

§. 138. Ac inter *Platonem* qvidem & *Stoicos* de Mundi animâ philosophantes qvid intersit, sparsim est in superioribus (à §. 21. usq; ad 82.) indicatum. Nunc rem illam in consertos articulos colligamus. *Primò* Platonici tertium, Stoici primum Deum mundo animando præfecerunt. *Secundò* Platonici animæ Mundi, tertio Deo, qvartum adjecerunt, velut ministri loco, Naturam, in qvâ essent λόγοι σπερματικοί: Stoici hos λόγους ipsi Mundanæ Animæ, ut depositum, crediderunt. Itaqve *tertiò* qvod Animam Mundi dixerunt Stoici, ad Platonici diversis contemplationibus & qvartum suum, & tertium, & primum Deum, (nihil vetat secundum addi, siqvidem Deus Mens qvoqve appellatur Stoicis teste Lipsio I. Phys. Stoic. 7.) interpretari possunt. *Qvartò* Anima Mundi Platonica formæ assistentis, Stoica informantis exemplum habenda est.

§. 139. Nunc etiam *Aristotelis* de animâ Mundi lustremus Philosophiam. Reprehendit eum Clemens Alexandrinus in Protreptico f. 33. ed. Heins. qvòd Mundi Animam Deum esse existimans, & tamen Providentiam divinam non ultrà Lunam demittens, ipse à se dissentiat. Verba hæc sunt: *ὅγε τῆς αἱρέσεως [τοῦ περιπάτου] πατὴρ τῶν ὅλων οὐ νοήσας τὸν πατέρα, τὸν καλούμενον ὕπατον ψυχὴν εἶναι τοῦ παντὸς οἴεται. τουτέστι τοῦ κόσμου τὴν ψυχὴν θεὸν ὑπολαμβάνων, αὐτὸς αὑτῷ περιπείρεται. ὁ γάρ τοι μέχρι τῆς σελήνης αὐτῆς διορίζων τὴν πρόνοιαν, ἔπειτα τὸν κόσμον θεὸν ἡγούμενος, περιτρέπεται, τὸν ἄμοιρον τοῦ θεοῦ θεὸν δογματίζων.*

§. 140.

§. 140. Carpit Clementem Raynaudus dist. 6. Theol. nat. q. 1. n. 5. p. 562. *nec enim*, inqvit, *potest qvicqvam ex Aristotele proferri, qvod errori illi*, (qvi Deum facit Mundi animam propriè dictam & *informantem*, de hac enim sermo est Raynaudo,) *faveat*.

§. 141. Nobis videtur nec Raynaudus Clementem, nec Aristotelem Clemens satis intellexisse. Aristoteli Clemens non tam Animam Mundi exprobrat, qvàm Providentiam imminutam, (qvod qvidem crimen, licet Raynaudus ibid. dist. 8. n. 106. p. 887. etiam hâc in parte sanum Aristotelem pronunciet, verum puto,) & qvod ipse adeo sibi per conseqventias pugnet. Porrò cum animam nominat, nullum verbum addit, è qvo intelligatur, signatè *informantem* intelligi. Neqve talis Aristoteli venerat in mentem, in qvo Raynaudo assentior.

§. 142. At verò si de *assistente* qværas, tametsi hâc in re mundanæ animæ vocem Philosophus in ore, qvod sciam, non habet, rem ipsam tamen in scriptis ejus invenimus: è qvibus eruere laborat & Piccolomineus c. 30. de Mundo p. 631. seqq. Puto autem de assistente & Clementem loqvi: talem enim formam Providentia maximè commendat, & exemplo boni Proretæ intelligitur.

§. 143. Qvare si Aristoteles toti Mundo Gubernatorem imposuit Deum, & providentiam ejus tamen solo cœlo terminavit, culpandus veniat meritò, ut oblitus sui.

§. 144. Verùm hîc jam dubito, annon Clementem ipsum, Gentilis licet alioqvi Philosophiæ peritissimum Patrem, deceperit ambiguitas in vocabulo Mundi seu Universi. Qvo jam totum hoc cœli & terræ opificium intelligitur, jam totius aliqva pars.

§. 145. Et Aristoteles qvidem, cùm Deum esse Mundi animam innuit, hoc vult, Deum O. M. cœlo supremo præsidere. Sphæras enim cœlestes sic eum inter Intelligentias partitum esse, ut Intelligentiæ supremæ seu Motori primo, h. e. Deo, cura sit primi mobilis, qvod veteribus est orbis stellarum fixarum, seu octava sphæra, secundorum mobilium, h. e. orbium in qvibus Planetæ septem volvuntur, Intelligentiis secundis, id verò in confesso habetur.

§. 146. Jam uti enormiter lapsus est in eo, qvòd qvæ infrà Lunam sunt, qvasi nullâ providentiâ regerentur, Fortunæ temeritati reliqvit: sic in hoc certè decreto, utcunqve pestilenti, superius illud

 dogma,

dogma, qvo Deum orbi primo alligaverat, adeò non convellit, ut alterum alterius intuitu potiùs posuisse videatur.

§. 147. Nam qvod idem Clemens lib. V. Strom. f. 431. suspicatur, Aristoteli, ut usqve ad Lunam deduceret providentiam, in mentem ideò venisse, qvòd legisset versum Psalmi 35, 6. *Domine, in cœlo misericordia tua, & veritas tua usq; ad nubes*, siqvidem ante adventum Christi nondum revelata fuerit divinorum mysteriorum declaratio: id, ne qvid gravius dicam, subfrigidum est. Impietatem suam hausit Aristoteles non è verbo Dei malè intellecto, homo extrà Ecclesiam, sed ex verbo Diaboli de duobus coæternis principiis, cui assensum ille cum aliis Gentilibus nimis cupidum præbuit.

§. 148. Itaqve nec illud assentior Clementi, qvod d. l. etiam Mosaicum illud Gen. 1. v. 2. *Terra erat inanis & vacua*, ait præbuisse gentilibus occasionem materialis tradendæ substantiæ, puta, qvæ sit alterum à Deo creatarum principium æternum.

§. 149. Cæterùm Aristoteles ut oculatissimo fuit aliàs ingenio, sic & in hoc imminutæ providentiæ divinæ dogmate, ita sibi providit, ne suis in erroribus temerè sibi ipse contradiceret.

§. 150. Ut autem contradictionem illi nihilominus hìc impingeret Clemens, aut ambiguus fecit in vocabulo Mundi sensus, aut perperam inscriptus ipsi liber de Mundo, etiam ante Clementem Justino Martyri paræn. ad gent. f. m. 45. habitus pro germano. De priore paulò antè dictum est §. 144.

§. 151. De posteriore, qvod non minùs probabile dixerim, rem ita expedio. Duo dogmata sunt, in qvibus Aristotelem ipsi sibi committit Clemens: unum, τὸν καλούμενον ὕπατον ψυχὴν εἶναι τοῦ παντὸς, *Deum, qvi supremus vocetur, esse animam universi*; alterum, μέχρι τῆς σελήνης διορίζεσθαι τὴν πρόνοιαν, *fines providentiæ lunà terminari.* Est ergò in his contradictio: Deus toti Mundo, ut anima totius, providet, &: soli parti, qvæ suprà Lunam est, providet. Posterioris sententiæ passim à patribus, nec injuriâ, incusatur Aristoteles: priorem autem fortè vix aliunde collegit Clemens, qvàm ex libro de Mundo. Nam ibi & c. 4. τὴν διὰ πάντων διήκουσαν ἔμψυχον οὐσίαν, h. e. animam mundi (suprà §. 8.) & c. 6. (in qvo alias præclara multa de providentiâ ad usqve res mortalium descendente leguntur,) τὸν καλού-

καλούμενον ὕπατον habemus his in verbis: *τὴν μὲν οὖν ἀνωτάτω καὶ πρώτην ἕδραν αὐτὸς ἔλαχεν, ὕπατός τε διὰ τοῦτο ὠνόμασται.*

§. 152. Verùm liber iste de Mundo cujusvis est potiùs qvàm Aristotelis, qvod non modò §. 8. monuimus, sed vel è jam dictis haud obscurè intelligitur. Qvis enim credat eum, qvi aliàs in scriptis suis vetat Providentiam infrà lunam descendere, autorem esse scripti ejus, qvod eam usqve ad res mortalium demittit? Urgeri ergò id libelli adversùs Aristotelem non potest.

§. 153. Interim qvod ad præsens de Mundi animâ negotium attinet, censuit Aristoteles. Cœli supremi Rectorem immediatum, seu, si ita vocare lubet, animam esse Intelligentiam primam; ultimi verò Cœli, qvi Lunaris orbis est, ultimam: qvanqvam, an Lunæ motrix Intelligentia omnium ultima illi sit, dubium faciunt de *Intellectu agente* concertationes interpretum.

§. 154. Eos intelligo, qvi cùm consentiant, Intellectûs agentis nomine Aristotelem significâsse unicam numero qvandam Intelligentiam, qvæ omnibus per universum orbem hominibus ad intelligendum præstet id officii, qvod Sol ad videndum, (in qvo qvidem eos à Magistri sui mente non aberrâsse autumo,) in eâ Intelligentiâ certô nomine designandâ, vel potiùs indice qvasi digito, ubi eam residere credant, demonstrandâ, scinduntur vicissim. Hîc enim Aphrodisæus Alexander *Deum ipsum*, Algazel Intelligentiam *orbi Lunæ assistentem*, Avicenna *Colchodeam* suam, totius elementaris mundi præsidem, Avennasar & Averroes Intelligentiam abstractam assistentem determinatè *toti ac soli speciei humanæ* nominat, si Fortunio Liceto lib. II. de Intell. agente c. 1. 3 4. 5. fidem habemus.

§. 155. Ex his ergò per Alexandrum & Algazelem Lunaris Intelligentia manebit ultima; cæteri superiorem facient eandem Agente Intellectu: qvem interim concedent omnes animam esse Microcosmi, seu potiùs humani generis, sed assistentem, neq; tamen res in eo gerendas ultrà solos intelligendi actûs moderantem.

§. 156. Vocandus hîc iterum nobis ad partes Raynaudus, qvi loco suprà §. 140. citato de Intellectu hoc agente loqventem Gregorium Nazianzenum in alia omnia rapuit. In oratione *περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος* f. 220. ed. græc. Basil. ann. 1550. sic scribit S. Pater: *Ἑλλήνων γὰρ οἱ θεολογικώτεροι, καὶ μᾶλλον ἡμῖν προσεγγίζοντες, ἐφαντάσθησαν μὲν,*

μῶν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. περὶ δὲ τὴν κλῆσιν διηνέχθησαν, ΝΟΥ͂Ν ΤΟΥ͂ ΠΑΝΤΟ͂Σ, καὶ ΤΟ͂Ν ΘΥ΄ΡΑΘΕΝ ΝΟΥ͂Ν, καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύσαντες.

§. 157. Extrema Billius vertit f. m. 225. edit. Antv. ann. 1612. (est autem Oratio 37.) *Universitatis nempe mentem, & extrinsecam mentem, aliisq; id genus nominibus eam appellantes.* Non malè qvidem, sed clarior interpretatio erat futura, si pro *extrinsecâ* Mente dixisset *forinsecus advenientem.* Rectissimè enim Gregorii Scholiastes Elias Cretensis apud Billium f. 467. hæc interpretatur ex Aristotelis decantatissimo textu, qvi græcè sic habet: λείπεται δὲ τὸν νοῦν (Intellectum agentem puta) μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι, καὶ θεῖον εἶναι μόνον, (II. de gener. animal. 3. f. m. 819.) Qvem textum qvasi volens interpretari Cratippus Peripateticus apud Ciceronem I. de divinat. p. 95. ait, *animos hominum qvâdam ex parte extrinsecus esse tractos & haustos.*

§. 158. Sic enim habe. Id vult Gregorius, etiam Gentiles aliqvam de *Spiritu S.* imaginationem videri habuisse, sed nec suo eum nomine, nec eodem omnes appellâsse: alios νοῦν τοῦ παντὸς, alios τὸν θύραθεν νοῦν, alios aliter. Horum ut primum de *animâ Mundi* Platonicâ nihil vetat accipere per Dissertat. hujus §. 43. sic alterum in Aristotelis *Intellectum agentem* valere non dubium est nobis, & geminum hanc in rem locum Aristidis Qvintiliani dabimus infrà §. 165.

§. 159. Perinscitè Raynaudus hîc contra Eliam Cretensem pronunciat. Putat autem *animam extrinsecam* (vix credo græca eum inspexisse,) ad Aristotelis intellectum agentem planè nihil pertinere, sed glossema esse Nazianzeni, volentis declarare, qvo sensu Spiritum S. gentiles animam Mundi appellaverint, nimirum ut formam intelligamus *externam non internam* (assistentem, non informantem.) Verùm illud Nazianzeni, καὶ τὸν θύραθεν νοῦν satis apertè novam Gentilium phrasin, (qvam Aristotelis esse rectè observatum Eliæ,) minimè verò glossema ipsius Oratoris præ se fert: neqve aliter in constructionem cadit.

§. 160. Raynaudo, qvi Scholasticorum de Intellectu agente somniis, ad mentem Aristotelis nihil facientibus, & vel hoc ipso Gregorii loco refellendis, innutritus fuerat, hæc disciplina in id profuit, ut ne qvidem Cretensem Eliam intelligeret. Qvem ita citat, qvasi de animâ rationali, *extrinsecus qvidem adveniente, intrinsecè tamen informante,*

mante, locutus fuerit. Qvorum ut prius verum eſt, ita falſum poſterius. Non enim Elias de intrinſeco informandi officio verbum emiſerat. Neqve hoc officium Ariſtoteles intellectui dat agenti, ſed eum humano generi aſſiſtentem facit duntaxat. Sed Raynaudus Scholaſticorum præjudiciis occupatus locum Ariſtotelis, Eliæ Cretenſi notatum, exaudire aliter non potuit, qvàm qvaſi Ethnico illi ſermo fuerit de animâ rationali ſuâ ſingulis hominibus à Deo infuſâ, & ita corpus informante. Scire debebat, in Gentilium Philoſophiâ nullam formam, qvæ forinſecus accedat, informantem eſſe, omnes aſſiſtentes.

§. 161. Sed *Raynaudum* ſæpè compertum habemus Gentilis Philoſophiæ, atqve inter hanc Ariſtotelicæ, ſtudio eam noſtræ conciliandi, minùs gnarum fuiſſe. Melioris peritiæ ſpecimen hîc nobis *Elias Cretenſis* dedit: qvem aliàs in Ariſtotelicâ Philoſophiâ non parum induſtriæ collocâſſe, vel ex eo conjicimus, qvod de qvæſtione: an *Deus ſit cauſa efficiens Mundi etiam per Ariſtotelem?* integrum ſcripſit opuſculum, citatum Toleto ad VIII. Phyſ. 6. q. 6. in fine p. 234.

§. 162. Cæterùm qvòd Gregorius *Animam Mundi* Platonicam & *Intellectum agentem* Ariſtotelis *cum Spiritu S.* comparat, non ita capiendum, qvaſi res confecta ſit. Seqvitur ibi S. Pater multorum opinionem, illa duo Gentilium aliqvà ratione ad religionis noſtræ arcanum alludere credentium. Neqve tamen ipſum huic interpretamento nimium tribuiſſe, argumento illud eſt, qvod paulò pòſt Ethnicos iſtos τὺς ληρȣ̃ντας ἐν Ἕλλησι vocat.

§. 163. *Animam Mundi* Platonicam fuiſſe qvi traherent ad *Spiritum Sanctum* ſuprà jam dictum nobis §. 43. & paſſim obvium eſt. Hîc ut magis confirmetur adverſùs Raynaudum expoſitio Eliæ, pergendum de *Intellectu Agente* Ariſtotelis.

§. 164. Averroes certè & Rabbini *Intellectum abſtractum* (idem hic cum *agente*) ſeu *Neſchamah* ſciſcunt vocari Spiritum S. ut me docuit Joſephus de Voyſin ad c. 14. diſp. Cabal. R. Iſrael de animâ p. 444. & 447. Cur ergò miremur, ſi idem fecerunt alii jam tempore Nazianzeni? Eundem Intellectum Avicenna *Colchodeam* ſuam eſſe putavit, h. e. animam ſublunaris mundi, (per §. 154.) Et de hoc Avicennæ placito interpretor illud Scaligeri, cùm Exerc. 307. ſect. 18. p. 910. fuiſſe ait, qvi *agentem intellectum eſſe Animam Mundi* dixerint. Secundùm hos

ergò

ergò magna fuerit Agentis Intellectûs Aristotelici cum Animâ Mundi Platonicâ, cui & Nazianzenus comitem addebat, cognatio.

§.165. Agnovit eam & Aristides Qvintilianus, cujus hanc in rem lib. III. de Musicâ p. 133. 134. ed. Meibom. satis diserta sunt verba: *τινὲς τὴν καλουμένην ψυχὴν* ΝΟΥ͂Ν ΘΥΡΑΘΕΝ *προσειπόντες, τὸ δ' ὑφ' ἡμῶν λεγόμενον φύσιν ψυχὴν ὀνομάσαντες ἀπὸ τῆς αὐτῇ θεωρουμένης τελειότητος ἐντελέχειαν αὐτὴν προσειρήκασι.* Id vult ille scriptor, qvod sit Platonicis *anima Mundi*, id esse Peripateticis *Intellectum agentem*, seu *νοῦν θύραθεν*, (vides hanc esse familiarem scriptoribus Græcis, ut suprà §. 158. Nazianzeno, ejus periphrasin;) vicissim, qvod illis qvarta Deorum, (qvam tetigimus §. 45.) *Natura*, (*τὴν μεταξὺ ψυχῆς καὶ σώματος ὑπόστασιν* paulò antè vocaverat,) his esse *Animam*.

§.166. Videtur tamen Avicenna cum hâc Platonicorum *Naturâ* ipsum qvoqve *agentem Intellectum* permiscuisse. Nam ut Naturæ suæ Platonici dabant vim seminalem (suprà n. 54.) sic *Colchodeam* suam, h. e. Intellectum agentem Avicenna datricem faciebat formarum.

§.167. Conferri cum his etiam merentur, qvæ Justinus Martyr in Parænet. f. m. 73. (græcolat. Paris. f. 31.) disserit, Platonem in Menone extremo nomine *virtutis*, qvæ nobis non sine *mente* h) divino munere obveniat, Spiritum Sanctum designare voluisse. Sed hæc hactenus ad locum Nazianzeni.

h) *οὐκ ἄνευ νοῦ.* Negandi particulam, Justino hic rectè usurpatam, malè omittit utraqve, Platonis editio nostra in Menone, Basil. A. 134. f. 345. & Francof. A. 1602. f. 428.

§.168. Sunt qvi & lib. III. de generat. animal. c. 11. f. m. 845. Animam qvandam Mundi reperisse sibi videntur in his Philosophi verbis: *γίνεται ἐν γῇ καὶ ὑγρῷ τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτά, διὰ τὸ ἐν γῇ μὲν ὑπάρχειν ὑγρὸν, ἐν δὲ ὕδατι πνεῦμα, ἐν δὲ τῷ παντὶ i) θερμότητα ψυχικὴν, ὥστε τρόπον τινὰ πάντα ψυχῆς εἶναι πλήρη.*

i) *ἐν δὲ τῷ πνεύματι* citat B. Sennertus c. 7. de Chym. cons. p. 148. & opinor rectiùs, favetq; similis locus lib. II. de gen. animal. c. 7. f. 819. E.

§.169. Sed qvaliscunqve anima illa est Mundi, distingvenda venit omninò ab Intellectu agente Aristotelis. Agens Intellectus ipsi è numero Intelligentiarum separatarum est, eoq; assistens forma; at ista Mundi anima seu *θερμότης ψυχική*, Materiæ per naturam intimè insita,

ſita, & ſic forma informans potiùs. Intellectus agens cogitationibus hominum; illa θερμότης generationibus viventium præeſt. Intellectus agens particeps divinitatis; non perinde θερμότης illa. Intellectus agens facultate rationali pollet; illa θερμότης ultrà vitalem vix aſcendit. Itaqve & nonnulli *ſpiritum vitalem* appellare malunt, qvàm *animam Mundi*, ut è Sennerto diſcimus.

§. 170. Vitalem hunc ſpiritum neqvidem effuſum ab agente Intellectu dixerim è principiis Ariſtotelicis, ſed à Sole potiùs cæterisq; ſideribus, in hæc inferiora per motum & lumen agentibus; aut certo modo ab ipſo Deo primi mobilis motore, qvod Piccolomineo placet c. 30. de Mundo p. 633.

§. 171. Qvi tamen textui ex lib. III. de gener. minùs aptè nectit textum è lib. I. de partib. anim. c. 5. f. m. 743. ubi Ariſtoteles Heracliti qvoddam apophthegma in rem ſuam accommodat. Nam eo loco de calore vitali, vel etiam de animâ mundi adeò ſolicitus non eſt Philoſophus, ut de nullâ re minùs.

§. 172. Summa eorum, qvæ de Animâ Mundi ex Ariſtotele hucusqve protulimus, hæc eſt. Qvot orbes cœleſtes, tot Intelligentiæ, ſeu Mentes Orbium motrices. Ita ſupremus orbis Deum ipſum, ut Mentem ſupremam, cæteri ſinguli ſingulas, ſecundas Mentes nacti ſunt. Etiam humano generi titulo agentis Intellectûs, ut intelligendi opus procedat, Mens aliqva ſive è dictis una, ſive planè nova præfecta eſt. Cæterùm hæ mentes omnes aſſiſtunt modò, non informant. Ille qvi præter has Elementari Mundo ingenitus hæret Spiritus vitalis, à qvo plantarum & animalium procreationes, ut expers eſt divinitatis, ita qvin informet, nihil obſtet fortaſſe.

§. 173. Ex his facilè æſtimabis, qvantum *Ariſtoteles* qvod ad *Mundi animam* attinet, non à *Platone* modò, (qvâ de re lege porrò, ſed alicubi cum judicio Piccolomineum d. c. 30. de Mundo,) diſtet, verùm etiam à *Stoicorum* Sectâ, qvæ totum, qvantus ab extremâ cœli ſuperficie ad centrum terræ funditur, Mundum à ſummo Deo, ut animâ informante eſſentialiter permeari credebant.

§. 174. De *Epicuro* hîc, ut qvi Diis planè nihil commercii cum hoc Mundo indulgens toto ſe genere ab his omnibus removebat, planè ſilendum.

§. 175. Ideò qvatuor Græcanicæ Philosophiæ sectas in hoc argumento his inter se limitibus secludere licebit: *Epicuro* Deus nihil minùs qvàm Anima Mundi; *Stoicis* anima Mundi totius, & qvidem informans. Retinet prius illud *Plato*, sed pro informante assistentem credere jubet. *Aristoteles* etiam prius illud mutat, Deumq; non totius Mundi, sed extremi tantùm cœli motorem facit.

§. 176. Socios ergò sui dogmatis ex famosioribus Græcæ Philosophiæ sectis non habuerunt Stoici. Habuerunt fortè ex vetustioribus, qvem seqverentur, *Diogenem Apolloniatam*, Anaximenis in Ionicâ Scholâ Auditorem. Hic Augustino teste VIII. de Civ. Dei 2. *Aerem dixit rerum esse materiam, de qvâ omnia fierent, sed eum esse compotem divinæ rationis, sine qvâ nihil ex eo fieri posset.* Qvo in loco ex conjecturâ non futili *compotem* interpretor, ut informantis formæ: putoq; Diogenem, ut ab Anaxagorâ discessit circà materiam Mundi, qvæ Anaxagoræ non Aer, sed Aqva, sic discessisse & circà efficientem causam Deum, qvi Anaxagoræ νοῦς ἀμιγὴς (teste Aristotele VIII. Phys. 5. & III. de anim. 4. f. 345. & 503.) h. e. Intellectus assistens non informans.

§. 177. Extrà Græciam *Chaldæos* hanc mentem Stoicis præivisse Lipsius II. Phys. Stoic. 10. p. 79. tradit è Philone. Qvod non mirer valdè, qvi Chaldaicum fatum Stoico intelligam conjunctissimum esse.

§. 178. Neqve hinc abeunt, qvæ ex *Zabiorum*, (sunt autem & hi Chaldæi,) doctrinâ tradit Moses Maimonides Parte III. More Neb. c. 29. p. 422. nisi qvòd hi non totius Mundi, sed cœli tantùm animam dixerunt Deum. Existimarunt nempe, *Orbes cælestes & Planetas esse corpora, & Deum Opt. Max. esse spiritum illorum. Meminit hujus sententiæ Abubachar Alsaig in Commentario super librum Aristotelis de Auditu. Ideò omnes Zabaistæ crediderunt Antiqvitatem* (æternitatem) *Mundi, qvia Cæli juxtà illos sunt Deus.* Hæc Maimonides à Stoicorum placitis non multum abludentia. Raynaudus p. 563. Theol. Natur. Averroem è Thomâ citans refert, Zabiis Deum fuisse animam octavæ Sphæræ.

§. 179. E Latinis Stoicorum sententiam doctissimum illius gentis approbavisse *Varronem*, hoc est, credidisse Mundo Deum esse pro formâ informante, manifestum facio ex Augustini VII. de Civ. Dei 6. *Dicit Varro, Deum se arbitrari esse animam Mundi, qvem Græci vocant κόσμον, & hunc ipsum Mundum esse Deum. Sed sicut hominem sapientem,*

cum

cùm sit ex corpore & animo, tamen ab animo dici sapientem: ita Mundum Deum dici ab animo, cùm sit ex animo & corpore.

§. 180. Idem Varro in hoc negotio gradûs Animæ Mundanæ distinxit. Sic enim de illo iterum Augustinus libri ejusd. c. 23. *Tres esse affirmat animæ gradûs in omni universâq; naturâ.* Unum, *qvi omnes partes corporis, qvæ vivunt, transit, & non habet sensum, sed tantùm ad vivendum valetudinem. Hanc vim in nostro corpore permanare dicit in ossa, ungves, capillos, sicut in Mundo arbores sine sensu aluntur, & crescunt, & modo qvodam suo vivunt.* Secundum *gradum animæ dicit, in qvo sensus est; hanc vim pervenire in oculos, aures, nares, os, tactum.* Tertium *gradum animæ esse summum, qvi vocatur animus, in qvo intelligentia præeminet: hoc præter hominem omnes carere mortales. In qvâ qvoniam homines Deo videntur esse similes, hanc partem animæ Mundi dicit Deum, in nobis autem Genium vocari. Sic ergò & in animâ Mundi tres gradûs instituens* unam *partem ejus lapides esse dicit ac ligna, & hanc terram, qvam videmus, qvo non permanat sensus;* aliam verò, *qvam sensum vocat ejus, ut æthera;* tertiam *porrò, qvam & animam* (lego, animum) *ejus nuncupat, qvæ scil. pervenit in astra: eam qvoq; asserit facere Deos, & per eam qvando* (lego, qvod) *in terram permanat, Deam Tellurem, qvod autem inde permanat in mare atq; Oceanum, Deum esse Neptunum.*

§. 181. Cum his omninò conferri merentur, qvæ de Stoicorum sententiâ Laertius prodidit Zenone, qvorum hoc est initium p. 372. *τὸν κόσμον οἰκεῖσθαι κατὰ νοῦν, --- εἰς ἅπαν αὐτοῦ μέρος διήκοντος τοῦ νοῦ καθάπερ ἐφ' ἡμῶν τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἤδη δι' ὧν μὲν μᾶλλον, δι' ὧν δὲ ἧττον. δι' ὧν μὲν γὰρ ὡς ἕξις κεχώρηκεν, ὡς διὰ τῶν ὀστῶν, καὶ τῶν νεύρων, δι' ὧν δὲ ὡς νοῦς, ὡς διὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ.*

§. 182. Redeo ad Augustinum. Qvi multus est in Varrone refutando, qvodq; obiter observo, passim non aliter accipit animam Mundi, qvàm pro formâ informante. Qvomodo & Thomas accipit, dum I. summ. Q. 3. artic. 8. eos, qvi posuerunt, qvòd Deus esset anima Mundi, arguit erroris circà Qvæstionem: *An Deus in compositionem aliorum veniat?* Atqve hoc sensu ut ipse Augustinus dubitat lib. I. de consens. Evang. c. 23. (Tom. IV. oper. f. 384.) *utrum universa ista corporalis moles habeat qvandam animam?* sic certum habet, animam illam, si qva sit, non esse Deum. Vid. & lib. VII. de Genes. ad lit. c. 12. (Tom. III. f. 598.)

§.183. Ac certè gravem injuriam Deo fecerunt, qvicunq; illum huic universo indiderunt pro animâ informante: ferendi alioqvi, si assistentem intellexissent.

§.184. Varroni apud eundem Augustinum lib. IV. de C. D. c. 31. soli ei videbantur animadvertisse, qvid esset Deus, qvi crediderunt, *eum esse animam motu* (Lipsius mavult, *mente*, p. 79. Physiol. Stoic.) *ac ratione mundum gubernantem*. Qvis hoc non laudet, si benignè interpreteris? Carpit Augustinus tamen, videlicet ex causâ, qvam dixi, qvia Mundi anima nil aliud illi, ac sanè Varroni qvoqve sonabat, qvàm partem, qvæ informet, essentialem. Qvamobrem *Deus verus*, inqvit, *non anima, sed animæ qvoqve* (puto legendum, cujusqve) *est effector & conditor*.

§.185. Alibi (c. 12. ejusd. libri) urget, *si Mundi animus Deus est, eiq; animo Mundus ut corpus est, ut sit unum animal constans ex animo & corpore, atq; iste Deus est sinus qvidam naturæ, in se ipso continens omnia, ut ex ipsius animâ, qvâ vivificatur tota ista moles, vitæ atq; animæ cunctorum viventium pro cujusq; nascentis sorte sumantur: nihil omninò remanere posse, qvod non sit pars Dei. Qvod si ita est*, inqvit, *qvis non videt, qvanta impietas & irreligiositas conseqvatur, ut qvod calcaverit qvisqve, partem Dei calcet, & in omni animante trucidando pars Dei trucidetur?*

§.186. Planè hoc argumentum in Stoicos qvoqve effundit Lactantius lib. VII. c. 3. p. 533. 534. idq; venâ copiosiore: *si hæc omnia, qvæ videmus, Dei membra sunt, jam ab his insensibilis constituitur Deus, qvoniam membra sensu carent: & mortalis est, qvoniam videmus, membra esse mortalia. Possum enumerare, qvoties repentinis qvassatæ motibus vel hiaverint terræ, vel descenderint in abruptum: qvoties demersæ fluctibus & urbes & insulæ abierint in profundum; frugiferos campos paludes inundaverint; flumina & stagna siccaverint; montes etiam vel deciderint abrupti, vel planis fuerint adæqvati; plurimas regiones & multorum fundamenta montium latens & internus ignis absumit* (mallem, absumserit.) *Et hoc parum est, si membris suis non parcit Deus, nisi etiam homini liceat aliqvid in Dei corpus. Maria extruuntur, montes exciduntur, & ad eruendas opes interiora terræ viscera effodiuntur. Qvid, qvòd ne arari qvidem sine laceratione divini corporis potest? ut jam scelerati & impii*

impii simus, qvi Dei membra violemus. Patiturne ergò vexari corpus suum Deus, & debilem se vel ipse facere, (lego, facit,) *vel ab homine fieri sinit.*

§. 187. Verùm hæc jam ad QVARTUM punctum pertinet, (& de tertio qvidem satis hactenus, vel etiam plus satis,) qvod erat, Deum & Materiam constituere Stoicis *unum per se* compositum. Hoc ipsum Lactantius illis claré satis objecerat sub initium citati capitis pag. 532.

§. 188. Verba ejus hæc sunt: *Qvomodo potest idem esse, qvod tractat & qvod tractatur? Si qvis dicat idem esse figulum, qvod lutum, aut lutum idem esse qvod figulum, nonne apertè insanire videatur? At isti uno Naturæ nomine duas res diversissimas comprehendunt, Deum & Mundum, artificem & opus, dicuntq́; alterum sine altero nihil posse, tanqvam Natura sit Deus Mundo permistus.*

§. 189. Nec dissimulare dogmatis falsitatem potuit Lipsius II. Physſ. Stoic. 10. verbis extremis: *Hic error, qvòd æternum illud & secretum cum perituris impurisq́; UNIONIS nexu miscent.*

§. 190. Hoc ipso eos liqvidè distingvas à Platone, qvi τὰ νοητὰ & αἰσθητὰ duas naturas profitebatur, non duas partes unius naturæ, nomina tam pugnantia illis imponens, ut alterum horum ens, alterum non ens appellandum censeret. Apulejus de dogm. Platonis p. 252. ed. Col. Τὰς ἐσίας, *qvas essentias dicimus, duas esse ait,* (Naturas binas vocat p. 255.) *per qvas cuncta gignantur, Mundusq́; ipse: qvarum una cogitatione sola concipitur, altera sensibus subjici potest. --- Et sicut superior VERE ESSE memoratur, hanc VERE NON ESSE possumus dicere. Et prima qvidem substantiæ primum Deum esse, & Mentem, Formasq́; rerum* (habes Trinitatem Platonicam, de qvâ suprà §. 23.) *secundæ substantiæ omnia, qvæ informantur, qvæq́; gignuntur, & qvæ à substantiæ superioris* (primæ puta,) *exemplis* (h. e. ideis, non λόγοις σπερματικοῖς,) *originem ducunt, qvæ mutari & converti possunt.*

§. 191. Immani intervallo distat ab his doctrina Stoicorum, qvibus ex vero Plutarchus objicit, communes notitias in eo negari ab illis, qvòd Deum, qvem principium esse primum fatentur, simplicem tamen essentiam negent, ex diversissimis naturis compositum velint, lib. adv. Stoic. de communib. notitiis f. m. 1085. στοιχείȣ γε μὴν ἔννοια καὶ ἀρχῆς κοινὴ πᾶσιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀνθρώποις ἐμπέφυκεν, ὡς ἁπλῦν καὶ ἄκρατον εἶναι καὶ ἀσύνθετον. ȣ̓ γὰρ στοιχεῖον, ȣ̓δὲ ἀρχὴ τὸ μεμιγμένον

 μιγμένον

μιγμένον, ἀλλ' ἐξ ὧ μέμικται. καὶ μὴν οὗτοι τὸν θεὸν ἀρχὴν ὄντα σῶμα νοερὸν καὶ νοῦν ἐν ὕλῃ ποιοῦντες, οὐ καθαρὸν, οὐδὲ ἁπλοῦν, οὐδὲ ἀσύνθετον, ἀλλ' ἐξ ἑτέρου καὶ δι' ἑτέρου ἀποφαίνουσι. Non posset ita loqvi Plutarchus, si Stoici Deum cum materiâ facerent *unum per accidens*, hoc enim simplicitati divinæ nihil detraheret. His junge, qvæ diximus §. 134. & seqq.

§. 192. QVINTUM erat, *Mundo & Deo nominum intercedere communicationem.* Etenim, qvem nos *Deum*, ipsi qvoqve *Mundum* dicebant. Laertius Zenone p. 372. λέγουσι δὲ τὸν κόσμον τριχῶς, αὐτόν τε τὸν θεὸν, --- καὶ αὐτὴν δὲ διακόσμησιν τῶν ἀστέρων, --- καὶ τρίτον τὸ συνεστηκὸς ἐξ ἀμφοῖν. Jam è converso qvoqve *Mundum* esse *Deum* docebant. Adi Lipsium lib. I. Physiol. Stoic. dissert. 8.

§. 193. Enimverò ipsas qvoqve *Mundi partes* Deos faciebant, magnâ videlicet illâ Mundi animâ singulas inspiratas. Cicero in Lucullo p. 30. *Erit persvasum etiam (Stoico.) Solem, Lunam, Stellas omnes, Terram, Mare Deos esse, qvòd qvædam animalis intelligentia per omnia ea permeet & transeat.* Plutarchus I. de plac. Philos. 7. f. 882. ed. græcol. Francof. A. 1620. *Stoici dicunt, Deum esse* πνεῦμα μὲν διῆκον δι' ὅλου τοῦ κόσμου, τὰς δὲ προσηγορίας μεταλαμβάνον δι' ὅλης τῆς ὕλης, δι' ἧς κεχώρηκε, παραλλάξει k), θεὸν δὲ l) καὶ τὸν κόσμον, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ τὴν γῆν m), τὸν δὲ ἀνωτάτω πάντων νοῦν ἐν αἰθέρι n).

k) Xylander in notis f. 20. emendat ex Eusebio, διὰ τὰς ὕλης --- παραλλάξεις. Qvam emendationem confirmes & ex Pseudogaleni Hist. philos. tit. περὶ θεοῦ (Part. IV. Oper. Galen. f. 428. ed. Basil. A. 1538.) Sic enim ibi legitur: κατὰ τὰς τῆς ὕλης, δι' ἧς κεχώρηκε, παραλλάξεις.

l) Pseudogalenus, θεοὺς δέ.

m) addit Pseudogalenus, εἶναι νομίζουσι.

n) Pseudogal. τὸν δὲ ἀνωτάτω πάντων τὸν νοῦν εἶναι τὸν θεόν. Cum qvo conferendum, qvod Laertius Zenone p. 373. scribit, τὸ καθαρώτερον τοῦ αἰθέρος Stoicis vocari πρῶτον θεόν.

§. 194. De Stoicis ergò exaudiendum illud Senecæ in fragmento libri contrà superstitiones, apud Augustinum lib. VI. de Civ. Dei c. 10. *Hoc loco dicat aliqvis: Credam ego,* (subaudi cum Stoicis,) *Cælum & Terram Deos esse, & suprà Lunam alios, infrà alios? Ego feram aut Platonem, aut Peripateticum Stratonem, qvorum alter fecit Deum sine corpore,*

pore, alter sine animo? Ut Plato hîc distingvitur verbis ultimis à Stratone, sic à Stoicis, de qvibus prima textûs hujus interpretor, uterqve. Afferuntur hæc è personâ ejus, qvi civilem seu publicam Theologiam, qvâ Jupiter, Apollo, dii deæq; alii colebantur in templis, defenderet adversus naturalem Philosophorum cujuscunqve familiæ, sive Stoicorum ea esset, qvi Cœlum, Terram, Sidera pro diis habebant, sive Platonis, qvi Deum incorporeum faciebat, sive Stratonis, cujus mentem brutæ materiæ primæ divinitatem adscribentis exposuimus §. 109.

§. 195. SEXTUM & ultimum restat, *Deo & Mundo proprietatum qvoq; intercedere communicationem. Mundus* enim Stoicis ex Deo *sapiens*, & qvo *nihil melius*; viciſſim *Deus* ex mundo *rotundus*.

§. 196. De *priore* Ciceronem audiamus iterum è Lucullo p. 30. sic loqventem: *Approbabit Stoicus hunc* Mundum *esse* sapientem, *habere Mentem, qvæ & se & ipsam fabricata sit, & omnia moderetur, moveat, regat.* Et II. de Natur. Deor. p. 30. *Qvæ dilatuntur à nobis, Zeno sic premebat: Qvod ratione utitur, id melius est, qvàm id qvod ratione non utitur.* Nihil *autem* Mundo melius *o*). *Ratione igitur Mundus utitur. Similiter effici potest, sapientem esse Mundum, similiter beatum, similiter æternum. Omnia enim hæc meliora sunt, qvàm ea, qvæ sunt his contraria, nec Mundo qvicqvam melius. Ex qvo efficitur, esse Mundum Deum.* Seqvuntur in eam sententiam ibi, nec non p. 32. 33. plura.

o) non modo *in suo genere*, ut limitat Hotomann. IV. Dialect. 18. p. 347. sed etiam *absolutè*, ut qvo ne cogitari qvidem qvicqvam melius posſit, qvemadmodùm Stoicorum mentem p. præced. exponit Cicero.

§. 197. De *posteriore* Lipsius I. Physiol. Stoic. 8. p. 17. *Qvia igitur Mundus* Deus, *dabant etiam ei* [Deo] globosam *formam*, (puta qvia Mundo qvoqve σχῆμα tribuerant σφαιροειδὲς apud Laert. Zenone p. 313.) Mox Senecæ verbis hoc adstruit.

§. 198. Nos etiam Ciceronis, qvi Balbum Stoicum ita loqventem facit II. de nat. Deor. p. 34. 35. *Cùm talem esse Deum certâ notione animi præsentiamus, primùm ut sit animans; deinde ut in omni naturâ nihil sit eo præstantius: ad hanc præsensionem notionemq; nostram nihil video qvod potiùs accommodem, qvàm ut primùm hunc ipsum Mundum, qvo nihil fieri excellentius potest, animantem esse & Deum judicem. Hic qvàm volet, Epicurus jocetur, --- & dicat, se non posse intelligere, qvalis*

sit

fit volubilis & rotundus Deus: tamen ex hoc, qvod ipse etiam probat, nunqvam me movebit. Epicurei videlicet Deo dabant humanam speciem, Stoici dissimilem humanæ rotundam: docentes θεὸν εἶναι ζῶον ἀθάνατον, --- μὴ εἶναι μέντοι ἀνθρωπόμορφον, teste Laertio in Zenone p. 376.

§. 199. Eadem non Stoicis mens *Xenophani* qvoqve Colophonio, sed nescio an eâdem de causâ, qvi faciebat οὐσίαν θεοῦ σφαιροειδῆ μηδὲν ὅμοιον ἔχουσαν ἀνθρώπῳ, apud eundem Laert. in Xenoph. pag. 456.

§. 200. Eadem *Platoni*, si eidem Laertio credimus in Plat. p. 162. sed ex causâ planè contrariâ. Non enim Dei rotunditatem ex Mundo, sed Mundi ex Deo deducebat, nempe ut similis esset Patri soboles. Verùm de Platone Casaubonum vide notis ad Laertium p. m. 60.

§. 201. Cæterùm à Stoicis profectum, ut *Sapiens* etiam, qvem parem Deo per philosophiam fieri censebant, (Senec. Epist. 48. p. 353.) *rotundus* esse, (alii malebant qvadratum, suas & ipsi rationes secuti,) crederetur debere. Seneca c. 8. de vitâ beatâ: *Mundus qvoq; cuncta complectens, Rectorq; Universi Deus in exteriora qvidem tendit, sed tamen in totum undiq; in se redit. Idem nostra mens faciat, cùm secuta sensûs suos per illos se ad extrema porrexerit, & illius & sui potens sit, & (ut dicam) devinciat summum bonum.* Ausonius idyll. 16. qvod de bono viro inscriptum vulgò inter Virgiliana legitur;

> *Vir bonus &* sapiens ---
> *Qvid Proceres, vaniq; ferat qvid opinio vulgi,*
> *Securus, Mundi instar habens, teres atq;* rotundus,
> *Externæ ne qvid labis per devia sidat.*

Horatius lib. II. Sat. 7.

> *Qvisnam igitur liber?* Sapiens *sibiq; imperiosus,* ---
> *Fortis, & in se ipso totus teres atq;* rotundus,
> *Externi ne qvid valeat per leve morari.*

§. 202. Vim similitudinis & originem non assecutus est Goclenius, cùm q. 43. Eth. p. 323. negat globum exprimere naturam *boni viri*, qvi *constans* est, *cùm globus omnium corporum sit maximè volubile, & loco stare rotundum nesciat.* In alieno fateor. Sed qvid hoc adversus hanc similitudinem? Nam nec sapientem oportet hærere alienis. Solus figurarum globus omni ex parte sibi similis est. Solus extrà se posita

ſita cùm tangit, puncto tangit, eoq; in iis non acqvieſcit. Hæc intuebantur, qvi Sapientem globo comparabant potiùs, qvàm cubo.

§. 203. Imò globoſus ille five Deus ſive Mundus, ad qvem reſpiciebant, ne qvidem pulviſculum extrà ſe novit, ſed totus in ſe collectus incumbit ſibi, non alteri, nec habet ejus *αὐταρκεια*, qvorſum extrà ſe rotetur. Hoc ipſum Stoicos movere potuit, cur Deo ſuo figuram dare vellent rotundam, ut, qvi per Mundum globus eſſet, per ſe ipſe ſimilis haberetur globo.

§. 204. Non reclamat hiſtoriæ noſtræ Lactantius, cùm ait c. 18. de irâ Dei prope fin. *Omitto de figurâ Dei dicere, qvia Stoici negant, habere ullam formam Deum.* Fecerunt enim Stoici & *rotundum* Deum, & *informem*, ſed reſpectibus diverſis. *Rotundum* in Mundo *formato*; *informem* in *informi*, certo etiam modo, ut §. præc. declaravimus, in ſe.

§. 205. Enimverò dabant Mundo duplicem ſtatum, elaboratum alterum, ſuæq; aſſertum formæ, alterum rudem atqve informem. Facilè hoc intelliget, qvi recordabitur circulorum qvibus illi Mundum jam pulchro aſpectu formoſum, jam in deformes favillas relapſum rotabant, de quibus ſub finem theſ. XI. dictum.

§. 206. Mundo ergò formato ſecundùm ipſos figura rotunda, informi nulla, ſive *Deum* ſpectes ſive *Materiam*. Laertius ubi duo principia ipſorum commemoràſſet p. 370. Deum & Materiam, pergit p. 371. ἀλλὰ καὶ σώματα εἶναι τὰς ἀρχὰς, καὶ ἀμόρφους. Vertit Lipſius I. Phyſiol. Stoic. 4. p. 9. *Corpora, ſed informia eſſe principia.* Benè. Sed in illo nimirum ſtatu ruditatis,

§. 207. Ac ſeorſim de *Materiâ* teſtatur Pſeudogalenus Hiſt. Philoſ. tit. de nat. philoſ. genere f. m. 4. *Plato, Ariſtoteles & Stoici* (materiam opinantur) *naturam qvandam informem, ex qvâ primùm qvatuor elementa, tùm reliqva fiant.*

§. 208. De *Deo* ſeorſim conſiderato dubitet aliqvis. Qvomodo enim informis Deus, cùm in illo etiam Materiæ rudimento inſtar animæ ſemine comprehenſæ λόγους contineat σπερματικοὺς per §. 60. ſitq; adeò *forma* formarum futurarum per §. 88.

§. 209. Erit fortaſſe, qvi invertat hoc argumentum, & retorqveat ex eo, qvòd abſtractum à ſuo concreto denominari non poſſit: vid. Jo. Pic. Mirand. c. 4. de Ente & Uno. Qvare nec formam licebit

Ff appel-

appellare formatam. Sed nescio an ad hanc subtilitatem confugituri fuerint Stoici.

§. 210. Sic eos puto potiùs responsuros: informem certè isto in statu Deum esse, sed eo nempe modo, qvo & ipsum semen vel insitam illi animam informem dicimus, h. e. expertem formæ, qvæ in opere futuro, cùm suis figuratum membris ac distinctũ partibus fuerit, conspicietur: de cætero tùm demùm formam induere, cùm rudem materiam elaboraverit; tunc enim deposito ruditatis statu & Deum & Materiam formâ vestiendos, unâ qvidem ipsa tota, variis verò partes ipsorum.

§. 211. Vide, qvemadmodùm hæc omnia Plutarchus lib. I. de plac. Philos. c. 6. ab initio, vel Posidonius potiùs, (nam hujus ea definitio commemoratur, ut è Stobæo disco apud Lipsium I. Phys. Stoic. 7. p. 14.) in specie ad Deum applicet, eumq; simul è dictis interpretare: *ὁρίζονται τὴν τοῦ θείου οὐσίαν οἱ Στωικοὶ οὕτω, πνεῦμα νοερὸν καὶ πυρῶδες, οὐκ ἔχον μὲν μορφὴν* (in statu ruditatis,) *μεταβάλλον δὲ εἰς ἃ βούλεται, καὶ συνεξομοιούμενον πᾶσιν,*) in statu elaboratæ perfectionis.) Pseudogalenus Hist. Phil. f. 3. *Plato & Stoicus Zeno, qvid esset Deus, explicantes, non Mundum ipsum esse dixerunt, sed præter hæc omnia qviddam aliud, incorporeum qvidem, ut Plato sentit, corporeum verò, sicut Zeno asseverat: neuter tamen, qvæ Dei forma sit, exponere est ausus. Sed Epicurus humanam ipsum habere figuram credidit, Stoici propriam qvidem semper eum non retinere,* (*ἰδίαν μὲν ἰδέαν οὐκ ἔχειν διηνεκῶς,*) *sed igneus spiritus cùm sit, omnium, qvibus affluxerit, formam facilè suscipere, illisq; similem effici.*

§. 212. Absolvi sex puncta qvæ §. 4. promiseram. Qvorum summa est: *Ut corpus & anima unus est homo: sic Materiam & Deum Stoicis unum esse Mundum.* Ita *Stoici* diversissimas naturas miscuerunt in *unum per se*, qvod nemo aliàs Philosophorum illius celebris Qvadrigæ græcanicæ ausus est. Nam cæteri aut omnem planè Dei cum materiâ conjunctionem ejurarunt, ut *Epicurus*; aut aliqvam largiti sunt qvidem, ut *Plato* & *Aristoteles*, sed qvæ è duobus illis non magis unam substantiam faceret, qvàm figulus cum luto, gubernator cum navi unus est.

DIS-

DISSERTATIO XV.

Ad Thes. XIV. y.

Stoica animarum mortalitas.

§. 1.

STOici *usuram nobis largiuntur tanqvam cornicibus. Diu mansuros ajunt animos, semper, negant*, inqvit Cicero lib. I. Tuscul. p. 164.

§. 2. Qvamdiu igitur? Respondet Lipsius III. Physiol. Stoic 11. p. 138. *Ad Ecpyrosin illam sive conflagrationem, cùm omnia resolvuntur, & ad initia sua revertuntur. Animæ igitur tunc omnes iterum ad Mundi Animam, id est ad Jovem. Qvâ mente æternæ* [miseram æternitatem!] *aliqvando dicuntur.* Hæc Lipsius. Qvi mox è Laertio tradit, ita qvidem Cleanthem sensisse, sed Chrysippum solis sapientum animabus hoc qvasi privilegium dedisse, ut durarent ad usqve orbis incendium.

§. 3. Enimverò Stoici qvidam, (de qvibus & Plutarchum interpretare IV. de plac. Philos. 7.) distingvebant hîc animas *sapientes* à *fatuis*. Fatuorum animas ajebant non magis esse superstites corporibus, qvàm brutorum: τὰς τῶν ἀφρόνων (ἀπαιδεύτους vocat Plutarchus,) καὶ ἀλόγων ζώων ψυχὰς συναπόλλυσθαι τοῖς σώμασι, Arius Didymus apud Euseb. XV. præp. Evang. 20. f. 822. (al. 480.) Qvì tamen in præcedentibus, (qvæ & apud Theodoretum lib. X. de Græc. aff. curat. f. m. 589. reperias,) ex eorum mente stultorum animas, postqvam solutæ sint corporibus *ad aliqvantum tempus* (πρός τινας χρόνους) superesse scribit. Sed hæc aliis ulterius discutienda relinqvo: non multum interim referre dixerim, unà cum corpore extingvi aliqvis dicat hominis fatui animam, an paulò pòst.

§. 4. Panætius absqve discrimine animas hominum, (sapientum æqvè ac stultorum,) objiciebat morti, duabus id rationibus svadens apud Ciceronem I. Tuscul. p. 165. Volebat enim, *qvicqvid natum sit, interire; nasci autem animas, qvod declarat eorum similitudo, qvi procreantur, qvæ etiam in ingeniis, non solùm corporibus, appareat* a). Hæc una ratio. Afferebat & alteram: *nihil esse, qvod doleat, qvin id*

Ff 2 *ægrum*

ægrum esse possit; qvod autem in morbum cadit, id etiam interiturum: dolere autem animos; ergò & interire a).

a) obiter observa, videri Panætium originem animæ qværivisse, ut loqvimur, in traduce: non malè qvidem; sed hanc veritatem corrupit admixto errore de animâ simul cum corpore moriturâ.

§. 5. Igitur de Panætii sectatoribus exponendum, qvod ait Gobelinus Persona æt. V. Cosmodrom. c. 3. f. 89. *Isti* (Stoici) *animam cum corpore perire dicunt.*

§. 6. Ita de animarum exitu tres licebit Stoicorum sententias numerare. Unam *Panætii*, mori omnes cum corporibus; alteram *Chrysippi*, non omnes, sed stultorum tantùm; tertiam *Cleanthis*, omnes superesse, sed non nisi usqve ad conflagrationem universi: hanc enim ipse cum Chrysippo admittebat, Panætius vicissim negabat, ut ad Thes. VIII. lit. a. monuimus.

§. 7. Cuinam classi principem adscribam Stoicorum *Zenonem*, imò num fortè qvartam ille sententiam tribus adjungat, dubitare me faciunt non clara satis de ipso Gennadii verba c. 16. de Eccles. dogmat. Ut rem alii judicare liqvidiùs possint, caput integrum adscribo: *Solum hominem credimus habere animam substantiam, qvæ exuta corpore vivit, & sensûs suos atq; ingenia vivaciter tenet. Non cum corpore moritur, sicut Arabus* b) *aut Epicurea vanitas asserit: neq; post modicum intervallum,* sicut Zenon *dicit, qvia substantialiter vivit, & rationem suam tenet.* Sed hæc vix conciliare possum cum iis, qvæ de Zenone infrà §. 18. proferam è Lactantio.

b) vel, ut alii legunt, *Arabs,* inqvit Joh. Combach. lib. IV. Phys. p. 650. edit. Marp. A. 16. o. Vid. & notas Elmenhorstii ad Gennad. p. 132.

§. 8. Qvicqvid sit de Zenone, tres eos, qvos nominavimus, Panætium, Chrysippum, Cleanthem, dicas in internecionem animarum omnes conspirasse. Nam Panætius eas, ne cum mundo perennarent, statim extingvebat omnes cum corporibus: cæteri duo nullam certè vivaciorem pronunciabant mundo, atqve adeò si qvid animarum fortè superesset, cum eo concremabant.

§. 9. At hi tamen inqvies, reducebant eas cum innovatione Mundi. Sanè, sed ad pristinas miserias. Nec omnium tamen hæc sententia fuit: nam alii, qvæ semel conflagrassent, eas nunqvam reversuras credebant: (repete, qvæ Dissert. X. §. 8. diximus.)

§. 10.

§. 10. Plura de mortalitate animarum secundùm Stoicos dabunt Delrius in Senecæ Troad p. 438. 441. 442. 449. & Menagius f. 191. 192. observat. in Laert. lib. VII. Qvo in argumento distinctiora qvidem Menagius profert, sed de re totâ judicium Delrii dignum est, qvod etiam hîc legatur. *Valeat*, inqvit p. 449. *Seneca cum suis animæ necatoribus. Durius hoc vobis fortassis in illum dici videtur, & minùs verè. Sensére hoc, mihi credite, Stoici: sensére, qvantumvis ornata verba, velut phaleras adpopulum.*

§. 11. Nobis verò aliqva historiæ philosophicæ pars expedienda hîc superest. Lipsius, dum hanc materiam perseqvitur, p. 139. velut è Stoicorum mente addit, *genere qvodam fati* extingvi animas etiam meliores, puta *si pondere aut mole magnâ unà cum corpore obruantur.* Huc Senecam advocat ex epist. 57. licet hâc parte suos damnantem. Originem autem & firmamentum huic sententiæ ait fuisse à scito, qvòd anima sit corpus, itaqve pati eadem, qvæ corpus, & affligi, dissipari, solvi. Negat interim eam se alibi legisse, nisi in Statio, cujus tamen veteres & novi scholiastæ sileant. Simile qvid *in aqvis* esse, ubi, qvod Servius dicat, *anima, qvia sit ignea, videatur extingvi.* Idem Synesium ex Homero notavisse. Forsan & huc Senecam adspexisse, ubi sævitiam Caji exagitat, qvi morituris os pannis conscissis farciebat: *Qvæ ista*, inqvit III. de ir. 19. *sævitia est? liceat ultimum spiritum tradere* c): *da exituræ animæ locum.*

c) Sic Lipsius hic legit pro *trahere*. Mihi verò recepta hæc lectio sollicitanda non videtur.

§. 12. Aut fallor, aut hæc Lipsiana imitari aliqvo modo voluit Vossius, cùm L. de Orig. Idolol. 10. f. 40. (al. p. 75.) ita scriberet: *Qvid, im Stoici stultè adeò sapiebant, ut magnas etiam animas mox ab excessu perire posse arbitrarentur, idq; vel submersione* d), *qvia animæ essent igneæ, ignis verò aqvis exstingvatur, unde Heroes, si Servium audimus, sic submergi formidant: vel obtritione, si ruinâ montis, vel alio magno pondere contererentur, qvomodo putant animam dissipari, qvia non reperit viam, qvâ ad cognata meet sidera. Sed hæc sententia displicuit L. Senecæ Epist. LVII. ubi animam sic qvoq; pondere pressam subtilitate suâ censet erumpere.*

d) At hoc Lipsius qvidem non tribuerat apertè Stoicis, sed horum de animâ vi ponderis aut magnæ molis obruendâ, ut putabat, opinionem illustraverat ex iis, qvæ apud Servium ac Synesium de eâdem aqvis extingvendâ leguntur

tur. A Vossio deceptus hic etiam videtur fuisse Parkerus. Vid. Disp. nostram de Plagio literario §. 580. lit. q.

§. 13. Repetit hæc posteà Vossius c. 25. f. 95. (al. p. 185.) ubi de Japoniis agens; *Sed ubi, inqvit, statuunt Paradisum? Abesse à se ajunt decies millies millenis millibus. O miserandam gentem! præsertim qvando in isthoc tam longinqvo itinere arbitrantur misellas qvandoq; animas extingvi, si fortè eas imber oppresserit. Eò faciliùs his ignoscendum, qvia pleriq; etiam ex Stoicis crediderunt, animas non superesse post mortem, si qvis submergatur, vel gravi obruatur ruinâ: tùm enim illam vel extingvi, qvia ignea sit, vel dissipari, qvia spiritualis sit* e), *qvemadmodùm cap. X. dicebamus.*

e) imò, si Lipsium seqvimur, *qvia corpus sit.*

§. 14. Si Vossio hæc partim, partim Lipsio de submersione animarum & dissipatione credimus, opinionibus Stoicorum tribus, qvas §. 6. memorabamus, qvarta omninò aliqva annumeranda fuerit eorum, qvi cujuscunqve hominis animam, qvæ ordinariè superstes esse corpori potuerit, velut extrà ordinem fati qvâdam violentiâ interire censerent sub ruinâ gravissimæ molis, aut in aqvæ profundo.

§. 15. Verùm nemo Stoicorum ita sensit. Ne veterum qvidem ullus arbitratus est, animam aliis casibus invictam aqvis succumbere, qvod qvidem idoneis probari testimoniis possit. Nam qvod Servius & Synesius duos Poetarum Principes huc trahunt, qvòd Bersmanus, Delrius, Cerda scriptores alios etiam in suppetias vocant, qvàm frustrà id faciant, peculiari Disputatione *de morte in undis* ann. 1667. est à nobis demonstratum. Ubi Lipsio simul de duobus Senecæ locis & Papinii tertio fuit §. 18. responsum.

§. 16. Nempe hoc volebant isti Stoici, animas ruinâ montis non interfici qvidem, sed ad corporis obtritionem dilatari atqve attineri, ne in suum qvæqve locum perrumpere posset. Huc erat Lipsio afferendum illud de animâ corporeâ scitum: Qvanqvam Senecam profectò isthæc ratio non movit, ut his tribulibus suis accederet.

§. 17. Hoc certum, præstantiores qvoqve Stoicorum credidisse, contagem corporis si non physicam, ut moralem sic posse nocere animæ, ut humo se levare ne post mortem qvidem corporis qveat. Adscribemus hanc in rem Lactantii verba, cujus qvidem duos inter se locos comparare oportet, qvi habentur lib. VII. c. 7. & 20.

§. 18.

§. 18. Prior hic est: *Esse inferos Zenon Stoicus docuit, & sedes piorum ab impiis esse discretas: & illos qvidem qvietas ac delectabiles incolere regiones; hos verò luere pœnas in tenebrosis locis, atq; in cœni voraginibus horrendis.*

§. 19. Posterior doctrinam Stoicorum ita exeqvitur: *Animas qvidem hominum permanere, nec interventu mortis in nihilum resolvi; sed eorum, qvi justi fuerunt, puras & impatibiles & beatas ad sedem cœlestem, unde illis origo sit, remeare vel in campos qvosdam fortunatos rapi, ubi fruantur miris voluptatibus; impiorum verò, qvoniam se malis cupiditatibus inqvinaverunt, mediam qvandam gerere inter immortalem mortalemq; naturam, & habere aliqvid imbecillitatis ex contagione carnis, cujus desideriis ac libidinibus addictæ ineluibilem qvendam fucum trahant, labemq; terrenam; qvæ cùm temporis diuturnitate penitus inhæserit, ejus naturæ reddi animas, ut si non extingvibiles in totum, qvoniam ex Deo sunt, tamen cruciabiles fiant per corporis maculam, qvæ peccatis inusta sensum doloris attribuit.*

§. 20. Observa obiter aliud Stoicorum dissidium de loco animarum piarum. Qvas post mortem alii locabant in campis fortunatis, videlicet qvos Elysios usurpare solemus, alii in ipsâ cœlesti sede. Qvâ verò parte cœli, Tertullianus nos doceat, qvi, Lactantio cætera non difficulter componendus, hoc dissidet, qvòd animarum tres ordines, non duos tantùm constituit, piis atqve impiis nescio qvas neutras interponens, ut ab obitu piæ qvidem circà Lunam, neutræ circà terram, impiæ in inferis degant.

§. 21. Sic enim loqvitur c. 54. de animâ: *Apud illum* [Platonem] *in ætherem sublimantur animæ sapientes,* [has pias nominabamus,] *apud Arium in aerem, apud Stoicos sub Lunam,* [circà Lunam hoc vocat cap. seq.] *Qvos qvidem miror, qvòd imprudentes animas* [hæc animarum illa neutrarum classis est] *circà terram prosternant, cùm illas à sapientibus multò superioribus erudiri adfirment. Ubi erit Scholæ regio in tantâ distantiâ diversorium? qvâ ratione discipulæ ad magistras conventabunt, tanto discrimine invicem absentes? Qvis autem illis postumæ eruditionis usus ac fructus jamjam conflagratione perituris? Reliqvas animas,* [qvæ neqve piæ sunt, neqve neutræ, impias ergò,] *ad inferos dejiciunt.*

§. 22.

§. 22. Neutras, de qvibus dictum est, animas, nescio an alibi reperias in dogmatibus Stoicorum. Solent verò hi etiam, cùm *sapientibus* opponunt *insipientes*, seu ut Tertullianus loqvitur, *imprudentes*, hoc vocabulo ipsas impiorum animas designare, non eas, qvæ velut inter virtutem vitiumq; ambigunt.

§. 23. Sed credibile est, habuisse Tertullianum, qvos seqveretur, qvorum scripta interciderint. Nam illud etiam, qvod inspergitur de animarum ab animabus disciplinâ, Lipsius se fatetur non alibi legisse III. Phys. Stoic. 14. p. 143. ubi locum Tertulliani pluribus illustrat.

§. 24. Dubitare possis, an omninò tres animarum classes è Stoicorum sententiâ dare voluerit Tertullianus, ac non duas cum Lactantio potius. Qvod ita procedet, si ultima verba: *Reliqvas animas ad inferos dejiciunt*, non ad Stoicos pertinere dicas, sed ad Scholam Platonis. De hoc enim & præcesserat initiò, & seqvitur evestigiò: *Hos* [inferos] *Plato velut gremium terræ describit in Phædone.* Sed ipse textus in hanc interpretationem vix migrat commodè. Tres verò etiam animarum ordines in verbis Tertulliani agnoscit Lipsius d. l. & qvi Lipsii, licet non nominati, compendium hîc dat Vossius I. de Idol. 10. f. 40. neuter interim ejus, qvam Lactanrio cum Tertulliano intercedere diximus, discrepantiæ observator.

DIS-

DISSERTATIO XVI.

ad Thes. XIII. z.

Stoica mundi æternitas.

§. 1.

Æternitas, qvam Mundo Gentiles dabant, aut à fronte, (liceat sic loqvi,) consideratur, aut à tergo. A fronte qvoad futurum, à tergo, qvoad præteritum ævum. De utraqve exploremus mentem Stoicorum, & fidem suprà Thes. VIII. lit. s. obstrictam liberemus.

§. 2. *Futuram* æternitatem, non obstante universali incendio eos Orbi dedisse, nec Lipsius negat, qvem vide II. Physiol. Stoic. Diss. 20. p. 103. Diss. 22. p. 111. Vidit qvoqve Delrio, qvare p. 533. in Senecæ Octaviam scribit: *pleriqve tamen illorum* (Gentilium,) *mundi æternitatem tuentes has exustiones admittebant,* (factum hoc tùm ab Epicureis tùm à Stoicis,) *& ad æternitatem hoc ipsum pertinere credebant, Mundum recoqventes ut Medea Iasonem.*

§. 3. Plus dicam. Æternitatem *Mundo* hi dabant *ne semel qvidem intercisam.* Qvomodo inqvies, si toties conflagrabit? Distingvebant, Stoici qvidem inter διακόσμησιν & κόσμον, Epicurei verò inter *summam*, & *summam summarum*, qvarum illa idem cum Stoicorum διακοσμήσει, hæc cum eorundem κόσμῳ. Lipsium vide, qvi distinctiones has profert, alteram ex Ario Didymo, alteram ex Lucretio, & utriusqve sectæ consensum stabilit II. 20. & 23. p. 103. & 112.

§. 4. Κόσμος in eâ distinctione complexionem Dei ac materiæ, seu rerum naturam sonabat, sive formata ea esset, sive indigesta, (Lips. II. 6. p. 67.) Διακόσμησις verò Naturam formatam solùm. Latiùs ergò patebat κόσμος, qvàm διακόσμησις.

§. 5. Unde vel millies pereunte διακοσμήσει salvus tamen semper illis κόσμος, sicut intereunte mixto salva sunt elementa: imò etiam, sicut intereunte vigiliâ salvus est, dummodò animam servet, ægrotus. Negabant enim unqvam à Mundo separari ejus Animam, Deum. Chrysippus apud Plutarchum de repugn. Stoic. f. m. 1052.

 ἐπεὶ

ἐπεὶ γὰρ ὁ θάνατός μέν ἐστι ψυχῆς χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἡ δὲ τοῦ κόσμου ψυχὴ οὐ χωρίζεται μέν, αὔξεται δὲ συνεχῶς, μέχρις ἂν εἰς αὐτὴν ἐξαναλώσῃ τὴν ὕλην, οὐ ῥητέον ἀποθνήσκειν τὸν κόσμον.

§. 6. Pari modo Aristoteles I. de cœlo 10. f. 349. eos, qvi jam ipsius tempore per vices dissolvi mundum & redintegrari disputabant, revera mundi æternitatem adstruere judicat, ætatibus ejus tantùm per circulum qvasi redeuntibus. *τὸ δ' ἐναλλὰξ*, inqvit, *συνιστάναι καὶ διαλύειν οὐδὲν ἀλλοιότερον ποιεῖν ἐστιν, ἢ τὸ κατασκευάζειν αὐτὸν ἀΐδιον μέν, ἀλλὰ μεταβάλλοντα τὴν μορφήν, ὥσπερ εἴ τις ἐκ παιδὸς ἄνδρα γινόμενον, καὶ ἐξ ἀνδρὸς παῖδα, ὁτὲ μὲν φθείρεσθαι, ὁτὲ δὲ εἶναι οἴοιτο.*

§. 7. Paulò pòst, ut horum sententiam aperiat magis, inter *κόσμον* & *διαθέσεις αὐτοῦ* distingvit, planè ut Stoici inter *κόσμον* & *διακόσμησιν*: nam & *τὸ διατίθεσθαι* & *τὸ διακοσμεῖσθαι* pro synonymis usurpaverat.

§. 8. Jam ut ad alterum æternitatis membrum, qvod in *præterito* situm est, progrediamur, eâdem distinctione conficiebant, Mundum retrò qvoqve æternum esse, h. e. carentem principio, qvanqvam hâc de re, disertim utiqve tradendâ, silentium altum sibi imperavit Lipsius. Esto enim, non semper fuerit *διακόσμησις*, semper tamen *κόσμος*, h. e. Deus materiæ sive rudi, sive digestæ implexus.

§. 9. Neqve ex totâ Philosophiâ Stoicâ ratio ulla se proferet, qvæ coegerit illos, ut innumerabiles qvidem statuerint Mundi periodos futuras, præteritas autem comprehenderent numero, aut præsentem dicerent primam.

§. 10. Qvid opus est conjecturis? *περιόδους ἀπείρους γεγονυίας τε καὶ ἐσομένας* apertè secundùm Stoicos memorat Arias Didymus apud Eusebium XV. præp. Evang. 15. f. 817. Et in Chrysippeâ qvoqve Fati definitione apud Gellium legimus *φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων.* Qvæ interpretans Lipsius I. 12. p. 26: non debebat æternitatem Mundi Stoici dissimulare.

§. 11. Adde qvod Laertius in Zenone præteritam temporis, (qvod *διάστημα* definiebant *τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως*) partem non minùs infinitam facit, qvàm futuram: *τὸν μὲν παρακεχωρηκότα (χρόνον) καὶ τὸν μέλλοντα, ἀπείρους* p. 374.

§. 12. Balbus etiam, cui Stoicorum partes delegat Cicero II. de Nat. Deor. p. 33. *Mundus*, inqvit, *si in æterno præteriti temporis spatio*

fuit

fuit insipiens, nunqvam profectò sapientiam conseqvetur. Manifestum est, hoc eum velle dicere, Mundum æterno præteriti temporis spacio sapientem fuisse, non insipientem.

§. 13. Hinc & illa declarationem capient, qvæ p. 30. præcesserant, (qvem locum & Differt. XIV. §. 196. tetigimus,) ex argumento Zenonis effici posse, *sapientem* esse Mundum, & *beatum*, & *æternum*, puta non futuri tantùm, sed præteriti qvoqve intuitu. Qvanqvam ex ipso argumento id perspicuè intelligitur. Id enim urgetur tùm ibi, tùm alibi passim, nihil esse melius mundo, h. e. nullam esse perfectionem, qvâ Mundus careat. Inter perfectiones autem haud dubium, qvin sit æternitas qvoq; illa non minùs expers principii, qvàm finis.

§. 14. Hanc ergò adimere Mundo Stoici si maximè velint, per suas hypotheses non magis possunt, qvàm Zabii, de qvibus audivimus Differt. XIV. §. 178.

§. 15. Ecce, si negent, ex eâdem pharetrâ telum aliud: Partes Mundi essentiales, Deus & Materia (per Differt. XIV. §. 11.) Connexio partium æterna, qvia æternarum (per Differt. XII. §. 1.) & necessaria (per Differt. XIV. §. 16.) Ergò Mundus ipse ab æterno.

§. 16. Itaqve rectè Lactantius (loco qvem §. 83. Differt. XIV. descripsimus,) Stoicos cogit ad hoc absurdum, *qvasi simul esse cœperint Deus & Mundus.* Qvod qvidem non magis videbatur absurdum ipsis, qvàm Aristoteli, qvi & ipse Mundi æternitatem, licet aliâ paulò figurâ, propugnavit.

§. 17. Ergò qvòd Stoicos suos hâc in re extremè diffidentes ab Aristotele facit Lipsius II. Physiol. Stoic. 8. ab init. affectu datum putemus, non veritati. Id enim agebat, ut regnantem in Scolis ejiceret Aristotelem, illiq; daret successorem Zenonem. Studuit ergò, ut falsissimæ sententiæ patronus haberetur Aristoteles, verissimæ Stoici.

§. 18. Verba ejus sunt: *Tanti operis qvis auctor? Nullus, ajunt qvidam, & ab æterno fuit, æternumq; erit.* (Nomen Aristotelis hîc sive ut in re notâ, sive ut tantò modestior videretur, sive fraudis sibi conscius, qvi Aristoteli simul affinxisset sententiam de nullo mundi autore non suam.) *Alii, qvi factum statuunt, partim à Naturâ, ut Strato, partim à Forte & Casu, ut Epicurus. Stoici verissimè, à Deo & Providentiâ esse.* A falso ad verum his gradibus ascendere nos cupit, ut relicto in postremis *Aristotele*, per *Stratonis Epicuriq;* calcata colla enitamur ad *Stoicos.*

§. 19. Si veritatem in eâ qværstione finceram qværebat, omnes Paganos abjicere debebat potiùs: fin gradûs errorum librare, ordo à pessimo ad minus malum hic erat: *Epicurus, Zeno, Aristoteles, Plato.*

§. 20. Nec enim inferendus *Strato*, qvem fcimus cum Epicuro, in hâc qvidem fummâ fenfiffe: (regredere ad Differt. XIV. §. 109.) nec omittendus *Plato*, qvem Lipfius malè perfvafus fuit, idem tenuiffe cum Stoicis, qvi tamen Ariftoteli fimilior hîc eft, qvàm Stoicis.

§. 21. Enimverò peffimè hoc *Epicurus*, qvòd Deum è Mundo planè fuftulit. Levius peccabant *Stoici*, fed hoc tamen fatis grave peccatum, qvòd ex Deo & Materiâ unam maffam conflabant. Infrà ergò *Aristotelem* erant ponendi, qvi ab hâc ferruminatione puras continuit manûs, tametfi Mundum æternum ipfe & neceffarium faceret non minùs qvàm Stoici. A qvo errore qvia immunis eft *Plato*, qvantumvis æternæ & ipfe Materiæ affertor, minoris eum culpæ præter cæteros rerum pronunciabimus.

§. 22. Hanc feriem nos docet veritas Hiftorica. Qvam fi amâffet Lipfius, non erat futurum, ut vel Stoicorum ulcera obtegeret, vel errores Epicuri & Ariftotelis inter fe permutaret. Epicuro enim, non Ariftoteli, nullus auctor fuit Mundi.

§. 23. Sed confingendum videlicet aliqvid fuit, qvod Ariftotelem deprimeret infrà Epicurum qvoqve. Qvod pluribus hîc oftendi poterat, nifi jam id egiffemus in fchediafm. hiftor. p. 29. & feqq. ubi & fraudem oftendimus ex ambiguo, qvam in vocabulo Mundi commifit Lipfius.

§. 24. Qvâ fi qvis uti adversùs ipfum velit, eadem verba in Stoicos, qvæ ille in Ariftotelem, jactare poffit. Cedò enim: Qvis auctor Mundi Stoicis? *Nullus ajunt* (eft enim à fe ipfo,) *& ab æterno fuit, æternumq; erit.* Utiqve mundum illum, qvem ex Deo Materiaq; componunt, fi maximè natum fateantur, natum tamen dicent à fe ipfo, ut Phœnicem: atqve hoc compofitum ab æterno fuiffe, æternumq; fore nec ipfi negant, nec per hypothefes fuas negare permittuntur.

DIS-

DISSERTATIO XVII.

ad Thes. XVII. e.

Origenis Mundi successivè innumerabiles.

§. 1.

ORigenis de Mundorum perpetuâ successione errorem notant Calixtus de supr. judicio p. 140. & Vossius thes. Theol. p.257.

§. 2. Notavit olim & Arnoldus Abbas Bonævallis p. 16. de Operibus sex dier. *Origenes ex alio principio iterum alium Mundum, & sic alternis vicibus atq; in infinitum decessum atq; successum omnium & sensit & scripsit, & alia multa impia & nefaria, quæ & replicare criminis est.*

§. 3. Ante Arnoldum Hieronymus lib. II. adv. Ruffin. Tom. III. Oper. f. 99. *Probo ego,* inqvit, *inter multa Origenis mala hæc maximè hæretica: Dei Filium creaturam, Spiritum S. ministrum, Mundos innumerabiles æternis sibi seculis succedentes.*

§. 4. Et epist. ad Avitum Tom. eod. f. 69. *In secundo autem libro* (περὶ ἀρχῶν, ubi caput ejus libri tertium nos mittit Calixtus,) *Mundos asserit* (Origenes) *innumerabiles, non juxtà Epicurum uno tempore plurimos & sui similes: sed post alterius mundi finem alterius esse principium: & ante hunc nostrum mundum alium fuisse mundum, & post hunc alium esse futurum, & post illum alium, rursumq; cæteros post cæteros.*

§. 5. Etiam ex III. περὶ ἀρχ. c. 5. juxtà Rufini versionem Calixtus in hanc rem profert Origenis locum. Similem (nisi is ipse est) Strozzius Cigogna lib. I. Theat. nat. c. 13. p. 135. his verbis: *Nobis placet & ante hunc alium fuisse Mundum, & post ipsum alium futurum. Vis discere, qvòd post corruptionem hujus Mundi alius sit futurus? Audi Esaiam loqventem:* (c. 65. v. 17.) *Erit cœlum novum & terra nova, quæ ego facio permanere in conspectu meo. Vis nosse, qvod ante fabricam hujus mundi in præterito fuerit? Ausculta Ecclesiasten* (c. 1. v. 9. 10.) *Qvod est qvod fuit? ipsum qvod erit. Et qvod est, qvod factum est? ipsum qvod futurum est: & non est omne novum sub Sole, qvod loqvatur & dicat: ecce*

hoc novum est. Jam enim fuerunt in seculis pristinis, qvæ fuerunt ante nos.

§. 6. Ex eodem Ecclesiastæ textu Cabalistas qvoqve, (de qvibus plura Dissert. seq. §. 8.) continuam retrò mundorum successionem stabilitum ivisse docet idem Cigogna d. l. p. 131.

§. 7. De eadem mundi æternitate *præteritâ* ex mente Origenis luculentus est apud Photium locus cod. 235. f. m. 934. in excerptis è Methodio: ὅτι ὁ Ὠριγένης, ὃν κένταυρον καλεῖ, ἔλεγε συναΐδιον εἶναι τῷ μόνῳ σοφῷ καὶ ἀπροσδεεῖ θεῷ τὸ πᾶν. ἔφασκε γὰρ, εἰ οὐκ ἔστι δημιουργὸς ἄνευ δημιουργημάτων, ἢ ποιητὴς ἄνευ ποιημάτων, οὐδὲ παντοκράτωρ ἄνευ τῶν κρατουμένων. τὸν γὰρ δημιουργὸν διὰ τὰ δημιουργήματα ἀνάγκη, καὶ τὸν ποιητὴν διὰ τὰ ποιήματα, καὶ τὸν παντοκράτορα διὰ τὰ κρατούμενα λέγεσθαι· ἀνάγκη ἐξ ἀρχῆς αὐτὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεγενῆσθαι, καὶ μὴ εἶναι χρόνον, ὅτε οὐκ ἦν ταῦτα· & qvæ ibi seqvuntur in hanc sententiam plura. Qvibus adde, qvæ ibid. f. 939. leguntur, ejus commatis, ut in iis semina qvædam Præadamiticæ doctrinæ appareat suo jam seculo jecisse Origenem.

§. 8. De *futurâ* verò illâ æternitate, seu perpetuo rerum omnium circulo, videnda inprimis Joannis Fechtii Disputatio de Origene §. 48. & seqq. qvi & ipsos in hanc rem Origenis textûs proponit, & §. præced. ostendit, qvemadmodùm hypothesis de animarum ante corpora præexistentiâ tùm aliis erroribus, tùm etiam huic scaturiginem dederit.

§. 9. Qvod ergò in defensionem Origenis afferri solet, talia ipsum scripsisse non decidendi animo, sed dubitandi, (qvo in excusandi genere multus est recentissimus Origenis advocatus Petrus Halloix lib. IX. Orig. def. q. 4. f. 281. & seqq. passim,) id, præterqvam qvòd adversùs cœlestem veritatem ne dubitare qvidem impietate vacat, facilè diluetur, si ex laudatâ Disp. §. 49. & 53. dicamus, ideò dubitatoris personam ab Origene sumptam alicubi, qvia ista doctrina inter Christianos paulò insolentior erat, videbaturq; securitatem peccandi & licentiam introducere: cæterùm studio & verbis ad decipiendum compositis insolentiam sententiarum suarum ipsum occultâsse, maluisseq; præmissas aperire eruditis, qvàm conclusionem promiscuæ plebi.

§. 10. Cæterum plura ad hanc Origeniani dogmatis explicationem pertinentia petere licebit è Dissert. XIX.

DIS-

DISSERTATIO XIIX.

Ad Thes. XVII. f.

Origenes aliqvâ ex parte Stoicus.

§. 1.

Fuit Origenes nulli Græcorum Sectæ addictior, qvàm *Platonicæ*. Res passim observata. Hîc nihil aliud dico, qvàm generalem ejus errorem, (uti vocatur in Disp. Fechtii de Origen. §. 45.) qviq; cæteris ejus παραπτώμασι pro radice qvasi fuit, de *animarum præexistentiâ*, non ex aliâ Scholâ, qvàm Platonis, profectam fuisse.

§. 2. Hæc cùm ita sint, ostendi tamen potest, qvæ de *interitu Mundi* sua fecit, *Stoicæ* Philosophiæ similiora esse, qvàm Platonicæ. Duo erant: *unum*, accidentia Mundi peritura, non substantiam: *alterum* innumerabiles Mundi. Utrumq; lustremus.

§. 3. Fuit Plato securus de totius Mundi incendio (per Dissert. III. ubi inprimis inspice §. ult.) Ergò de eo simul, qvid illo incendio foret absumendum, soláne accidentia, an cum iis substantia? Stoici, ut incendium universale sunt confessi, sic illi substantiam Mundi superstitem fore crediderunt.

§. 4. Qvomodo? inqvies, cùm secundùm ipsos dissipandum sit universum in confusionem veterem ac tenebras molis indigestæ? Bene. Hoc ipsum chaos illis erat substantia Mundi. Complectebatur enim corpus ejus juxtà cum animâ, h. e. Materiam cum Deo: & in eo satis habebant, cur κόσμος appellaretur. Repete qvæ diximus Dissert. XVI. §. 3. 4. 5. Ergò qvod in διακοσμήσει jam accederet, jam periret, accidentia erant nimirum, qvæ salvâ mundo substantiâ suâ non abesse minùs, qvàm abesse possent. Hæc de *priore* Origenis effato.

§. 5. *Alterum* manifestiùs adhuc olet porticum Zenonis. Nam *Plato* qvidem, unici assertor in perpetuum absqve universali deflagratione duraturi Mundi, Mundos infinitos continuo sibi circulo succedentes, (cave hos confundas cum periodis anni Magni Platonicis, de

de qvibus Differt. seq. §. 8.) febricitantis ingenii somnia vocavisset. Sed eos certè in *Stoicorum* cerebro clarissimè depictos invenimus.

§. 6. Itaqve rectè Lipsius II. Physiol. Stoic. 23. p. 113. pronunciat, eos Christianorum, (Origenem iis statim accenset,) *nimis fuisse Stoicos*, qvi Mundi assiduam hanc exustionem renovationemq; approbaverint. Add. Voss. thes. Theol. p. 257. Neqve frustrà Dan. Cramerus scribit Class. I. hæreseol. c. 9. p. 86. *Origenem Stoicorum dogma derivâsse in sacram scripturam.* Huic enim rei vel solus error de Mundorum ἀνακυκλήσεως fidem abundè fecerit.

§. 7. Hoc eqvidem constat, Origenem Pantæno usum esse Præceptore, sectæ Stoicæ scientissimo, (Halloix. lib. I. Orig. def. c. 1. f. 5.) usum qvoqve voluminibus *Chæremonis* Stoici & *Cornuti*, (Niceph. XIII. 5. è Porphyrio.) Pro qvibus, ut hoc obiter moneam, perperam *Zeno* & *Cerinthus* memorantur apud Haymonem VI. sacr. hist. 3. (p. 104. ed. Colon. A. 1600. & p. 110. ed. Lugdun. A. 1650. ex recens. Boxhornii.) Ac Chæremonis qvidem commentarium de Cometis ipse citat lib. I. contrà Celsum p. 45.

§. 8. Aliis expendendum relinqvo, an non & *Cabalistæ*, (de qvibus Dissertat. præc. §. 6.) dum infinitos propugnant Mundos, Magistris eam ad rem Stoicis usi fuerint, huncq; adeò errorem una cum ipsis Origeni præiverint. Vehementer sanè Stoam resipiunt, qvæ apud Leonem Hebræum Dial. III. de amore f. m. 500. 501. ex Hebræorum Theologiâ sic disserunt Sophia & Philo. *Qvænam obsecro tàm potens causa reperietur, ut tantam corruptionem efficere valeat?* Ph. Exuperantia unius qvatuor elementorum, præsertim ignis, aut forsitan aqvæ. So. *Cœli verò qvando peribunt?* Ph. Dicunt, qvòd inferiori Mundo septies corrupto, septem millibus annorum in se ipsa redeuntibus universa cœlorum series & compago dissolvetur, & omnia ad Chaos, primumq; illud informe subjectum resolventur: & hæc qvadraginta novem millibus annorum ab origine mundi transactis eventura prænunciant. So. *Qvid tùm posteà futurum arbitrantur?* Ph. Etsi de rebus tam arduis tamq; obscuris proloqvi temerarium fortasse videtur: nonnullorum tamen doctissimorum virorum de hâc re sententiam tibi explicabo. Dicunt Chaos ipsum tùm, postqvam à tantis laboribus sese recreaverit atq; refecerit, ad semen divinum rursus concipiendum, & Mun-

Mundum deinde pariendum, formasq; denuò suscipiendas reversurum. So. *Nunqvid mundus aliàs etiam fuit procreatus?* Ph. Qvidni? So. *Possemúsne ad ullam Mundi primam & supremam omnium procreationem tandem pervenire?* Ph. Cùm Chaos communis æternaq; omnium Mater esse dicatur, ejus qvoqve germinatio ex æterno & potentissimo conjuge suscepta, æterna qvoqve, propterea qvòd una alteri infinities succedit, esse videtur: cùm Mundus inferior singulis septem annorum millibus; cœlestis verò una cum elementari per singula qvinqvaginta millia annorum semper renovari dicatur.

DISSERTATIO XIX.

ad Thes. XVII. g.

Origenis neutralismus.

§. 1.

Mundum è sententiâ Origenis non secundùm substantiam sed accidentia sola periturum, & ita periturum tamen, ut innumerabiles mundi ex istis cineribus resurgant successivè dictum est in præcedentibus, atqve in hæc veluti capita duo distinctum hâc de re dogma Origenis Dissert. proximâ §. 2.

§. 2. *Neutra* esse duo hæc placita, h. e. *nec planè Christiana, nec planè Stoica*, sic doceo. Christianis maximè orthodoxis Mundus in nihilum resolvetur; Stoicis in Chaos informe, qvo solus Deus & materia comprehendantur absqve ullo accidente; Origeni nec in nihilum penitus, nec in tale Chaos. Perit enim illi solus, ut ita loqvar, Mundi sqvalor: incendium verò effugit non substantia tantùm, sed qvicqvid est accidentium nobiliorum. Talis per ignem byssi purgatio est. Certè substantia Mundi, qvam ille salvam esse vult, similior est Stoicorum διακοσμήσει, qvæ per ipsos conflagrat, qvàm κόσμῳ, cui flammæ parcunt. Hæc de *primo* placito.

§. 3. Qvod ad *alterum* attinet, scriptura Mundum non nisi unicum novit. Ergò innumerabiles illos Origenes à Prophetis certè &

 Aposto-

Apoſtolis, niſi verbis ipſorum vim inferat, non habet. Habet qvidem à Stoicis, ſed multum adhuc intereſt.

§. 4. *Primò* Stoicis Mundus poſt cineres regeneratus idem numero, qvi antè, ea etiam, qvæ in mundo, aut eadem planè aut ſimillima (per Diſſert. X. §. 1.) Origenes verò, *arbitror,* inqvit, *pro varietate cauſarum diverſos Mundos fieri, & elidi errores illorum, qvi ſimiles ſui mundos eſſe contendunt,* apud Hieron. ad Avit. Tom. III. Oper. f. 69.

§. 5. *Deinde* Stoici qvidam homines diverſos redituros affirmabant (per Diſſert. X. §. 8.) Origenes eosdem: qvoad animam qvidem certè; qvoad corpus enim tale fuit ejus dogma, ut Metempſychoſin Pythagoræ Platonisq; defendere ipſum ajat Hieronymus d. l. in fine paginæ.

§. 6. Id qvod ſecundùm ea, qvæ ſuprà Diſſert. XIV. §. 73. & ſeqq. diſſeruimus, ita interpretare, ut voluerit animam, qvæ qvidem ipſi ad conſtituendum hominem ſufficiebat, in altero mundo aliud corpus, non ex qvatuor elementis conflatum, ſed neſcio qvod æthereum pro indumento habiturum: ne qvis eodem fortè per omnia ſenſu exaudiat & Platonis & Origenis metempſychoſin; cùm certum ſit, illam ſive Platonis ſive Pythagoræ decantatum animarum transmigrationem paſſim culpari ab Origene. Vid. Jo. Bapt. Criſp. f. 464. de Ethn. cautè leg. Petr. Halloix def. Orig. f. 294.

§. 7. Interim ut Lipſius II. Phyſ. Stoic. 22. p. 111. & III. 12. p. 140. oſtendit Stoicos à Pythagoreâ Metempſychoſi, ſic & nos ſcimus ab Origenianâ alienos fuiſſe, ut qvi corpora certè ex qvatuor elementis compoſita reditura crediderint.

§. 8. *Tertiò* rerum in altero Mundo eventum Stoici eundem eſſe volebant (repete iterum Diſſert. X. §. 9.) hâc parte qvidem cum Platonicis comparabiles, qvi & ipſi poſt anni magni revolutionem, (ſed qvam nulla ἐκπύρωσις univerſalis antecederet, hoc enim inter utramqve ſectam intereſt,) eandem rerum faciem fatali neceſſitate in orbem redituram opinabantur. Origenes contrà, qvi hoc dogma, ut libertati voluntatis inimicum in Platone juxtim ac Stoicis damnavit lib. IV. & V. contrà Celſ. p. 208. 245. animas novam periodum ingreſſas, uti arbitrio libero voluit, & contraria priori vitæ operantes contrariam qvoqve fortunam experiri.

§. 9.

§. 9. Enimverò, ut Jansenii verba è lib. VI. de hæreſ. Pelag. c.13. f. 367. huc aptem, *principium* illud indifferentiæ ad bonum & malum, *ita mordicùs ubiq; tenuit* Origenes, *ut inde circulos illos perpetuos cadendi atq; ſurgendi, h. e. reparationis damnatorum, ac damnationis beatorum in futuro ſeculo fabricaverit, ne alioqvin illa liberi arbitrii indifferentia læderetur.* Itaqve ſapienter circulum Origenis ab anno magno Platonis diſtingvit Fechtius Diſp. de Orig. §. 54.

§. 10. Eſt tamen in Platonicis dogmatibus præter illam anni magni periodum & alius qvidam circulus minor, cui ſuum Origenes adeò ſimilem fecit, ut ex illâ parte Platoni cùm potiùs qvàm Stoicis debere ſit planiſſimum. Hoc intereſt, qvòd illum non uni modo integrum, ut Plato, ſed innumerabilibus per ſegmenta qvaſi aptavit.

§. 11. Credidit *Plato*, animos à beato ſtatu in miſerum delabi, ab hoc viciſſim in beatum reſurgere poſſe, ſine ceſſatione alternantibus itionibus ac reditionibus. Qvâ de re copioſè agentem vide Jo. Baptiſtam Criſpum de Ethn. cautè leg. lib. 2. & 3. Diſtrib. tertiæ f. 493. item 517. & ſeqq.

§. 12. Hi ſunt illi circuitûs, in qvibus tacito ſimul nomine Origenem explodit Auguſtinus, ſimul Porphyrium Platonicum ſuorum opinionem ſeqvi noluiſſe teſtatur lib. XII. de Civ. Dei c.20. qvod ita inchoat: *Qvorum aures piorum ferant, poſt emenſam tot tantisq; calamitatibus vitam --- ita pervenire* (animum) *ad conſpectum Dei, ita fieri beatum contemplatione incorporeæ lucis, --- ut eam qvandoq; neceſſe ſit deſeri, & eos, qvi deſerunt, ab illâ æternitate, veritate, felicitate dejectos, tartareæ mortalitati, turpi ſtultitiæ, miſeriis execrabilibus implicari, ubi Deus amittatur, ubi odio veritas habeatur, ubi per immundas neqvitias beatitudo qværatur: & hoc itidem atq; itidem ſine ullo ſine, priorum & poſteriorum certis intervallis, & dimenſionibus ſeculorum factum & futurum.*

§. 13. Qvem hîc tacuerat Origenem, expreſsè nominat c. 43. de hæreſ. ubi porrò hæc leguntur, iis, qvæ modò attulimus, planè gemina: *Qvis catholicus Chriſtianus vel doctus vel indoctus non vehementer exhorreat eam, qvam dicit, malorum purgationem, id eſt, etiam eos, qvi hanc vitam in flagitiis, & facinoribus, & ſacrilegiis atq; impietatibus qvamlibet maximis finierunt; ipſum etiam poſtremò diabolum atq; angelos ejus, qvamvis poſt longiſſima tempora purgatos atq; liberatos regno Dei lucidq;*

 reſti-

restitui? & rursus post longissima tempora omnes, qvi liberati sunt, ad hæc mala denuò relabi & reverti, & has vices alternantes beatitudinum & miseriarum rationalis creaturæ semper fuisse, semperq; fore? De qvâ vanissimâ impietate adversus philosophos, à qvibus ista didicit Origenes, in libris de Civitate Dei diligentissimè disputavi.

§. 14. Philosophi illi Platonici sunt, locus autem in libris de Civitate Dei, is est, qvem §. 12. citavi, nempe lib. XII. c. 20. Frustra enim ad alios S. Patris locos mittit Danæus comment. in Augustin. de hæres. p. 120.

§. 15. Cujus nec illud approbo, qvod p. præc. ait, hanc rerum & Mundi vicissitudinem ad Origenem pervenisse non tantùm à Platonicis ex Timæo, sed etiam ab Aristotelicis ex libris de Cœlo & Mundo. Qvid enim Circularis apud Aristotelem elementorum generatio facit ad hunc rhombum, in qvo non elementa, sed animæ volvuntur? Animarum illa vicissitudo in Aristotelis totâ Philosophiâ res prorsus est inaudita.

§. 16. Cæterùm Origeni circà illum de salvandis tandem dæmonibus errorem putant injuriam fieri Elmenhorstius ad Gennad. de dogmat. c. 9. p. 126. & Calixtus de bono perfectè summo p. 63. Qvanqvam enim à multis, qvos & ipsi citant, inculpatur: movent eos tamen in sententiam mitiorem tùm loci Origenis duo, unus in Jobum, alter in Matthæum, contraria docentes; tùm verba ejus in Epistolâ adversùs illos, qvi ipso vivente libros suos adulteravissent, qvam à Rufino versam habemus, ubi dogma illud de salvando dæmone crimen blasphemiæ vocat, qvod nec audierit à se qvisqvam, & ne qvidem mente qvis motus & manifestè insaniens approbare possit.

§. 17. Verùm duobus illis locis obtendere qveas alios ejusdem, qvos suggerit Disputatio Fechtiana §. 50. & contradictionem pugnantium verborum tollere distingvendo vocabulo æternitatis ex ejusdem Disputationis §. 53. De epistolâ verò illâ, num genuina sit, & non fictitia, ipsos Elmenhorstium & Calixtum dubitâsse video. Petrus qvoqve Halloix, insignis Origenis Patronus, fatetur f. 290. Orig. defens. Hieronymum, tametsi epistolam, ut germanam Origenis approbaverit, in Rufini tamen versione duo reprehendisse, unum, qvod fraudulenter aliqva reticuerit, alterum, qvòd sensum inverterit.

§. 18.

§. 18. De reliqvo gravant hîc Origenem insuper hypotheses ejus de liberi arbitrii naturâ, de pœnarum indole, de rerum circulo, de Mundis infinitis. Qvibus positis Diabolum & salvari posse, & probabiliter salvandum esse, statuere necesse habuit, ut eruditè observat Fechtius.

§. 19. Accessit etiam illa *divinæ misericordiæ* fervidior, qvàm liceret per justitiam, & extrà verbum revelatum vagabunda speculatio. Severus Sulpitius lib. I. Dial. 3. *Cùm ab Episcopis excerpta in libris illius* (Origenis) *multa legerentur, qvæ contrà catholicam fidem scripta constaret, locus ille vel maximam parabat invidiam, in qvo editum legebatur, qvòd Dominus JEsus, sicut pro redemptione hominis in carne venisset, & crucem pro hominis salute perpessus, mortem pro hominis æternitate gustâsset: ita esset eodem ordine passionis etiam Diabolum redempturus*, qvia hoc bonitati illius pietatiq; congrueret, *ut qvi perditum hominem reformasset, prolapsum qvoqve angelum liberaret.* Gennad. c. 9. de Eccl. dogmat. *Post resurrectionem & judicium non credamus restitutionem futuram, qvam Origenes delirat, ut dæmones vel impii homines post tormenta qvasi suppliciis expurgati, vel illi in angelicam, qvâ creati sunt, redeant dignitatem, vel impii justorum societate donentur*, eò qvòd hoc divinæ conveniat pietati, *ne qvid ex rationalibus pereat creaturis.*

§. 20. Ex misericordiæ divinæ meditatione videlicet irregulari Thomas qvoqve Brovvne fatetur aliqvando se incidisse in illam Origenis hæresin, Part. I. de Relig. Medici Sect. 6. p. 39. adjuvante, ut credibile est, impetum ingenio, qvod à parentibus misericors & humanum indicat se accepisse Part. II. Sect. 1 p. 317.

§. 21. Et verò solere homines opinionem de religione suam ingeniis propriis accommodare, notavit Jean d' Espagne Sect. I. de error. circà relig. c. 2. qvem librum de Gallico germanicè vertit Patriæ meæ decus, Amplissimæ Dignitatis Ædilis, Adrianus Stegerus: Ille verò Autor, qvod ad rem præsentem attinet, ita differit: pro disparitate ingeniorum evenire, ut fiat de religione qvoqve dispares sensûs, perinde ut depingere diabolum Æthiopes album solent, qvem nos non aliter qvàm nigrum linamus. Ergò plus æqvo misericordis qvidem ingenii homines credidisse, pœnas damnatorum non fore

æternas; contrà Severioribus visum esse, ne ex infirmitate qvidem lapsis pœnitentiæ locum oportere concedi.

§. 22. Etiam Arminiani commiserationis affectum causantur circà doctrinam suam de salute Gentium. *Qvid*, inqviunt, *in eo criminis est, qvod Remonstrantes Philosophos Gentiles de plano non faciant damnatos & æternis ignibus adjudicent? qvod commiserationis affectu abrepti errent? qvòd Deum concipiant clementiorem, qvàm est?* c. 9. vindiciarum doctrinæ Remonstr. adv. Vedelium, (cit. Justo Sibero consid. 14. de salut. Christ. p. 134.) Sed facilis responsio. Crimen omninò est Christiano, Clementiam Dei cerebri humani decempedâ potiùs, aut impetu cœci affectûs metiri, qvàm regulâ verbi divini.

§. 23. Qvare nec Abrahamo Sculteto assentiar, cui Part. I. Medull. Patr. p. 49. eorum, qvi Socratem in Catalogo Christianorum esse docuerunt, si non probandam sententiam, ad affectum laudandum esse pronunciant.

DISSERTATIO XX.

Ad Thes. XVIII. k.

Fatum sidereum.

§. 1.

FAtum *sidereum* voco, qvod aliàs *astrologicum, mathematicum, chaldaicum* audit. Ante me sic Augustinus V. de Civ. Dei 9. f. 294. *Multò sunt tolerabiliores, qvi* siderea *fata* (c. 6. & 7. f. 289. 291. *astralia* qvoqve vocaverat) *constituunt, qvàm iste*, qvi tollit præscientiam futurorum.

§. 2. Non patrocinatur his verbis Augustinus Astrologico fato, sed ejus assertores ait minùs graviter peccare, qvàm qvi Deum neget

neget præſcium futurorum. Qvare? qvia ille in homines injurius eſt, hic in Deum. Qvomodo? Qvia fati Aſtrologici profeſſione adimit libertatem homini, Deo relinqvit.

§. 3. Imò verò etiam Deo, inqvies. Fateor ita ſenſiſſe qvosdam Gentilium ἀστρομάντας, vel potiùs ἀστρομανεῖς. Sed tamen & diſſenſerunt alii: ac de his poſterioribus interpretor Auguſtini locum. Nam & ipſe duas illas ſententias diſtinxerat c. 1. illius libri f. 277. *Fatum homines qvando audiunt, uſitatâ loqvendi conſvetudine non intelligunt niſi vim poſitionis ſiderum, qvalis eſt, qvando qvis naſcitur ſive concipitur: qvod* aliqvi *alienant à Dei voluntate,* aliqvi *ex illâ & hac pendere affirmant.* Interim, utrovis modo accipias fatum illud, tale intelligitur certè ab Auguſtino, qvod *animi* (humani) *voluntates poſitionibus ſiderum ſubdat;* ut ipſe loqvitur c. 6.

§. 4. Duabus his acceptionibus adjungamus tertiam ex eorum mente, qvi cùm fatum Aſtrologicum & ipſi tueantur, exemptam ei tamen cupiunt non Dei modò, ſed hominis qvoqve voluntatem.

§. 5. Hujusmodi fatum *Phyſici fati* productum titulo Philippus Melanchthon agnovit, ut hæc ejus verba declarant lib. III. Phyſ. p. m. 147. *Tales naturæ* (natorum in conjunctione Solis, Lunæ & Martis,) *etſi ſunt infælices, aliæ magis, aliæ minus, tamen ſi ſtellarum poſitu conſiderato pericula proſpexerint, & frenare ſe diſciplinâ annitantur, multa ſæva mala vitare poterunt, qvia manet in naturâ hominum libertas.* Definiverat autem hoc fatum pag. 134. *ſeriem cauſarum naturalium, i. e. copulationem ſtellarum cum temperamentis & inclinationibus. Id* (inqvit) *fatum vocat Ptolemæus Phyſicum.*

§. 6. Ergò fati Aſtrologici triplex in univerſum eſt expoſitio, dum alii ſolius hominis voluntatem ei ſubdunt, alii etiam Dei, alii utramqve ab ejus violentiâ excipiunt.

§. 7. In hoc tertio genere nomen ſuum Philippus eſt profeſſus, plus tamen illis è ſiderum ſcientiâ divinationibus tribuens, qvàm ut adſtipulatorem habere poſſet Lutherum, ut ex cap. 70. Colloqviorum Lutheri menſalium, tit. von der Aſtronomey und Stern-Kunſt intelligitur. Vid. & Gisb. Voet. Part. II. Diſp. ſelect. pag. 1053.

§. 8.

§. 8. Priores verò expoſitiones duas approbare nemo poteſt ſine manifeſto in Gentilium caſtra transfugio, & ejuratione Chriſtianiſmi, qvem illi enormiſſimè lædunt, qvi Deum ipſum ſiderei fati vinculis conſtringunt. De qvibus & verba Theſeos, ad qvam hæc commentamur, exaudienda veniunt.

§. 9. Nec dubium, qvin tale fatum ſit illud qvoqve *Stoicorum*, qvi qvantum tribuerint aſtrorum curſibus, vel annus illorum magnus nos doceat, cujus periodis illi fatales mundi exuſtiones inundationésve imputabant per Diſſert. V. §. 34. qvam parum libertatis Deo per fatum reliqverint, oſtenſum eſt Diſſert. XIII. Ut omninò adjungendi ſint iis, qvi fatum hoc, ut loqvebatur Auguſtinus, *alienant à Dei voluntate*, h. e. voluntati divinæ non ſubjiciunt, ſed imponunt pro domino.

§. 10. Qvanqvam autem c. 8. S. Pater à Stoicis putat ipſam præcipuè Dei ſummi voluntatem appellari fatum: tamen è Diſſert. XIII. §. 29. intelliges benigniorem eſſe hanc interpretationem, qvàm qvæ ab ipſorum principiis admittatur. *Sidereum* illud Stoicorum fatum verè σιδήρεον eſt, adeò ut frangi ne à Deo qvidem ipſorum poſſit.

DIS-

DISSERTATIO XXI.

ad Thes. XVIII. l.

Fons animarum.

§. 1.

Qvibuscunqve Gentilium Deus erat Anima Mundi, iidem ex ipsâ Mundanæ hujus Animæ essentiâ tanqvam ex fonte derivabant animas sive omnium viventium, sive saltem rationalium, (qvo vocabulo non homines modò, sed dæmones etiam comprehendebantur,) adeoqve FONTEM ANIMARUM eum salutabant. Antonius Eremita ad Paganos (ut habetur in vitis Patrum p. m. 157.) *Vos qvi animam ex splendidissimo Dei fonte manantem turpiter decidisse jactatis.*

§. 2. Igitur Augustino Deus iste est *sinus qvidam naturæ, in se ipso continens omnia, ut ex ipsius animâ, qvâ vivificatur tota ista moles, vita atqve anima cunctorum viventium pro cujusq; nascentis sorte sumantur,* lib. IV. de Civit. Dei c. 12. Qvi mox c. seq. illorum qvoqve effatum considerat, qvi *sola animalia rationalia, sicut sunt homines, partes Dei esse* contendunt.

§. 3. Intelligis jam, qvibus è principiis non modò nostram animam *divinæ particulam auræ* appellet Horatius II. Sat. 2. v. 79. sed &,

> *Esse apibus partem divinæ Mentis & haustûs*
> *Æthereos,*

apud Virgilium IV. Georg. v. 220. asseratur. Nimirum hæc ad illum cæterarum fontem, Universi animam respiciunt, ut rectè observatum Gassendo Phys. sect. III. memb. poster. lib. 3. c. 1. (Tom. II. oper. f. 239.)

§. 4. E qvo & hoc describamus, *placuisse Pythagoræ, Animam qvidem Mundi esse per Universum disseminatam, sed vim tamen ejus præcipuam ita residere in Sole,* (centrum hunc faciebant Universi,) *ut unà cum radiis ipsius corporeis emanent in hæc inferiora radii invisibiles, qvi excepti corporibus particulares animæ fiant.*

§. 5.

§. 5. Hinc lucem habet illud Ammiani lib. XXI. p. 193. *Sol, (ut ajunt Physici,) Mens Mundi* (supra Dissert. XIV. §. 36.) *nostras mentes ex sese velut scintillas diffunditans.*

§. 6. Nec abludunt illa Procli, Solem alloqventis:

Κλῦθι πυρὸς νοεροῦ βασιλεῦ χρυσήνιε Τιτὰν,
Κλῦθι φάους ταμία, ζωαρχέ᾽ ὦ ἄνα πηγῆς,

cit. Barthio ad Zach. Mitylen. p. 281.

§. 7. Etiam *Plato* in Philebo disputat f. m. 382. ut corpus nostrum ex corpore universi, sic animam ex animâ decerpi. Unde animam nostram illi esse partem animæ Mundi prolixè docet Jo. Bapt. Crispus de Ethnicis cautè leg. Distrib. I. lib. III. f. 59. seqq.

§. 8. Qvam eandem opinionem *Stoicis* qvoqve suis, nec malè, tribuit Lipsius lib. III. Physiol. Stoic. diss. 8. aliorum insuper Philosophorum consensu eos muniens, &, *Mundi animam fontem animarum omnium esse*, Socraticum dogma pronuncians.

§. 9. Sed qvisnam Deorum sit illa fons, variatum sententiis. Stoici *primum*, Platonici *tertium* à primo Deum designabant, (respice ad Dissert. XIV. §. 21. & 23.) Itaqve Theodorus Platonicus apud Proclum, teste Steucho II. de perenn. Philos. 7. p. 120. (cui junge Liv. Galant. f. 103. compar. Christ. Theol. cum Platon.) dum Amelium Secutus tres dicit esse opifices, ἀποκαλεῖ τὸν μὲν οὐσιώδη νοῦν, (hic primus est,) τὸν δὲ νοερὰν οὐσίαν, (hic secundus,) τὸν δὲ πηγὴν ψυχῶν, (hic tertius.) Apud Macrobium nomina singulorum sunt hæc: *(1.) Deus summus, (2.) Mens ex Deo nata, (3.) Mundi anima, qvæ animarum omnium fons est*, I. in somn. Scip. 6. p. 32. Cum qvibus confer ejusd. lib. c. 14. p. 70. & c. 17. p. 82.

§. 10. Cæterùm qvod alii fontem animarum, *id fontanam Animam* vocat Mutius Pansa c. 66. de osc. Ethn. & Christian. Theol. p. 375. Atqve huc etiam pertinere dixerim ψυχῆς ὀχετὸν in Oraculis Zoroastris (apud Weiz. p. 568. ad Prudent.) *craterem Platonis* in Timæo f. 1054. *magnum* item *Aqvilonem*, qvem fontem animarum vocant Cabalistæ, (apud Picum Mirand. Conclus. 6. Cabalist. f. m. 54.)

§. 11. Nec dubitem de hoc fonte interpretari Pythagoricum illud passim decantatum, sed non æqvè ab omnibus intellectum:

Naj

> Ναὶ μὰ τὸν ἡμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτὺν,
> Παγὰν, ἀενάου Φύσεως ῥιζώματ' ἔχουσαν.

Constructio vocum, παραδόντα, & παγὰν, secundùm appositionis regulam judicanda est. Qvippe juramentum erat non per τετρακτὺν, qvæ animæ nostræ fontem dedisset, sed per illum, qvi simul animæ nostræ τετρακτὺν dedisset, simul fons esset sempiternus.

§. 12. Sanè sic accepit Macrobius, apud qvem I. in somn. Scip. 6. prior versiculus alioqvi sensum per se integrum absolvere non potuisset, nec verti,

> *Per, qvi nostræ animæ numerum dedit ipse qvaternum,*

vel, qvomodo in membranis reperit Modius, Epist. 8. Lect. novantiq. in fin. - - - *esse qvaternum.*

§. 13. Fontem illum Gassendus qvoqve Sect. I. Phys. lib. 1. c. 5. (Tom. I. Oper. f. 157.) interpretatur de animâ Mundi, sed posteriorem versum sic exhibet:

> Παγὰν ἀενάου Φύσεως, ῥίζωμα τ' ἔχουσαν.

Qvo pacto ἔχουσαν pendebit non à παγὰν, sed à τετρακτυῒ. Qvod & ille voluit, qvi totum distichon apud Pererium IV. Phys. 7. p. 226. sic transtulit:

> *Juro per omnipotentem, animæ qvi tetrada nostræ*
> *Perpetuos fontes naturæ infudit habentem.*

§. 14. Sed rectiùs dixerint Pythagoræi, ab illo fonte, h. e. Deo, qvi & adjuretur, animam fluxisse nostram, qvàm à Qvaternione, qvi animæ nostræ datus sit, contineri fontem ipsum.

§. 15. *Qvaternionem* autem interpretari qvatuor animæ facultates, ex qvibus veluti partibus animam humanam componebant Pythagoræi apud Plutarch. I. de plac. 3. nihil absurdi, credo, fuerit.

§. 16. Scio esse, qvi τετρακτυῒ Pythagoricam velint ipsum haberi, qvi juratur Deum, & solœcismum Grammaticum, in qvem hæc expositio incidit, τετρακτυῒ παραδόντα, pro παραδοῦσαν, excusent à sexu promiscuo deorum gentilium. Poterant & synthesin generis in subsidium vocare. Sed expeditius est nobis per superiora, de Deo interpretari παγὰν, ἀενάου Φύσεως ῥιζώματ' ἔχουσαν, qvàm τετρακτυῒ.

§. 17. Igitur saltem qviescere licebit & suspendere tam diu calculum, donec ipsi, qvi aliter sentiunt, inter se convenerint de causâ cur Deum Pythagorici vocaverint τετρακτύν. Video enim tot hîc esse sententias, qvot capita.

§. 18. Valentiniani *qvaternationem* illam, (sic interpres Irenæi reddit lib. I. c. 1. f. m. 7. nisi *qvaternionem* legere malis,) trahebant ad sua qvatuor numina, Βυθὸν, Σιγὴν, Νοῦν, Ἀλήθειαν.

§. 19. Pico Mirandulæ c. 9. de Ente & Uno f. m. 168. placet, ut putemus, respexisse Pythagoram ad illa qvatuor Transcendentia in Deo, qvi est plenissima Entitas, individua Unitas, solidissima Veritas, beatissima Bonitas.

§. 20. Seldenus Syntagm. II. de DIs Syris c. 1. p. 209. 210. ed. Lipf. autumat τετρακτὺν esse nomen tetragrammatum, (non adeò planè gentilibus absconditum, qvin Pythagoræ per Nazaratum Assyrium, qvem sint qvi Ezechielem putent, innotescere potuerit.) *Qvod tamen vereor,* inqvit G. Hornius III. Hist. Philos. 11. p. 175. *ne audaciùs dictum sit.*

§. 21. Postelli glossa lib. I. de Orb. concord. c 23. f. 23. hæc est: *Ne proderet* (Pythagoras) *sanctam Trinitatem, qvam in Trismegisto legerat, obtrudit discipulis Tetractyn, i. e. qvaternarium, qvo idem innuebat, sed involucris tegendo. Erat enim Pater, Filius, Spiritus Sanctus, Deus, Genitor, Mens, Genitus & anima Mundi Deus vel causa, res una.*

§. 22. Exspecto, ut simili aliqvâ ratione Qvaternitatem etiam illam, cujus Petrum Lombardum insimulavit Joachimus Abbas, excuset Postellus. Sed illi, dum id agit, ut sacrosanctæ Trinitatis mysterium probet etiam ad Philosophos Mundi pervasisse, non magis assentiar, qvàm Steucho, qvi *fontem animarum* Theodori Platonici interpretatur Spiritum Sanctum.

§. 28. Vide qvàm ipse hoc invento delectetur II. de perenn. Philos. 7. p. 121. *Tertium* (opificem Theodorus) *vocabat Fontem animorum, qvo nihil divinius & profundius. Qvippe & nostra Theologia vocat eum Creatorem Spirituum, & hæc est anima Mundi vivificatrix, Mater animarum.* Et cap. 8. p. 126. *Hanc tertium* (Regem Platonici) *qvasi faciunt (qvod nostra tantoperè vociferatur Theologia) fontem animarum. Est enim anima illa Spiritus sanctus, ut apparet, & ut docuimus ubiqve.* Spiri-

Spiritum autem nos vivificatorem, creatorem, satoremq; animarum dicimus. Tu paracletus diceris, Donum Dei altissimi, Fons vivus, ignis, charitas, Et spiritalis unctio.

§. 24. Verùm illa fontis sive Stoici sive Platonici cum Spiritu Sancto comparatio faciliùs approbet se Manichæis, ut qvi animas nostras ex ipsâ Dei substantiâ tanqvam ex fonte emanare docuerint, apud Jo. Bapt. Crispum f. 67. de ethn. cautè leg. seu, ut loqvitur Lipsius, de propriâ Dei substantiâ animam formaverint, III. Physiol. Stoic. 8. pag. 134. Ubi & Priscillianistas ac Marcionitas illis adjungit, omnesq; cum Stoicis comparat, stylo tamen sic temperato, ut credas, ipsum maluisse teterrimos hæreticos absolvere, vel excusare saltem, qvàm Stoam, delicias suas, condemnare.

§. 25. Nobis alia mens, qvi sciamus, gentilem Theologiam, nec eam tantùm posterioris ævi, sed, qvod frustrà negat Steuchus lib. II. cap. 3. pag. 109. antiqvam, ex ipsâ Mundanæ animæ, h. e. Dei essentiâ effudisse animas, in eâq; re nullum esse conciliationi locum.

§. 26. Qvapropter magis est, ut pro nævis habeam, qvàm imitationi proponam locutiones qvasdam piorum scriptorum, qvæ profanitatem illam redolent.

§. 27. Ab Ethnicâ utiqve Theologiâ putes verba, (sensum aliàs probum esse non nego,) mutuatum esse Prudentium, qvando hymnum circà exeqvias, (decimus est,) sic inchoavit:

DEUS, ignee fons animarum.

Qvod propriè aliqvis (verba Vossii sunt I. de Orig. idolol. 10. f. 40.) *à porticu acciperet.* Enimverò apud Stoicos & *igneum Deum*, & eundem reperio *fontem adimarum.*

§. 28. Neqve his non arrideant, qvæ paulò pòst seqvuntur:

Rescissa sed ista seorsum
Proprios revocantur in ortûs;
Petit halitus æthera fervens;
Humus excipit arida corpus.
Sic cuncta creata necesse est
Obitum tolerare supremum,
Ut semina *dissociata*
Sibi sumat origo resorbens.

 Propè

Propè meras hîc phraſes Stoicas agnoſco, in ſententiam Chriſtianam migrare coactas.

§. 29. Dicámne & Arnobium huc alluſiſſe cùm lib. II. p. m. 53. ſcriberet: *Uno ex fonte omnium noſtrûm defluunt animæ.* Res dubia. Poſſis eqvidem fontem illum Deum interpretari: unde Weitzius hunc Arnobii locum Prudentiano alteri, qvi Deum vocat fontem animarum, adjungit pag. 568. Sed poſſis tamen etiam fontis vocabulo animas intelligere primorum parentum, qvarum tradux in totum ſe genus humanum diffudit: ſunt enim, qvi Arnobium Traducianis annumerant, ut Dreier. Gründl. Erört. pag. 270. Calov. Harm. Calixt. pag. 608. §. 44. Wildeſin Antivvagnereck, c. 14. p. 22.

§. 30. Verùm neutrum ex his placet, ſi ad ea reſpicio, qvæ Arnobius eodem libro de origine animarum tradit porrò: *non eſſe animas Regis maximi filias, nec ab eo, qvemadmodùm dicitur, generatas cœpiſſe ſe noſſe, atqve in ſui nominis eſſentiâ prædicari, ſed alterum qvempiam genitorem his eſſe, dignitatis & potentiæ gradibus ſatis plurimis ab Imperatore disjunctum: ejus tamen ex aulâ, & eminentium nobilem ſublimitate natalium.* Fons ergò animarum Arnobio non ipſe Deus eſt, qvem Regem maximum vocat, ſed Regis hujus neſcio qvi Satrapa, cujus tamen ultimos natales ex illo Rege derivâſſe Arnobius videtur, Platoni hâc parte ſimilior, qvàm Stoicis.

§. 31. Qvicqvid de Arnobio ſit, placet hîc judicium Voſſii, qvi c. 4. de imitat. §. 8. p. 20. cavendum monet, ne imitemur loqvendi modos, qvi ſapiant impias opiniones. *Qvò refero,* inqvit, *cùm animas noſtras dicunt de Deo vel ſempiternis ignibus decerptas. Imitari ſe ajunt Tullium, item Horatium, qvi mentem appellat divinæ particulam auræ. Sed ea proferunt ex mente Platonis, cui anima Dei eſt pars, qvi eam fecerit ex* οὐσίᾳ *ſuâ. Chriſtiana verò religio non agnoſcit ulla Dei* ἀποσπάσματα, ἢ τμήματα, ἢ μόρια τῆς τοῦ παντὸς ψυχῆς. *Multos tamen viros egregios videas hodiè ſic loqvi: non qvia ſic ſentiant omnes, ſed ſæpiùs, qvia non ſatis conſiderent, qvid legant vel ſcribant.*

§. 32.

§. 32. Claudat obſervationem hanc totam egregius Gaſſendi locus è lib. III. Eth. cap. 4. (Tom. II. Oper. f. 849.) *Qvi* animam Mundi *conceſſerunt, exiſtimarunt Dæmonas non minùs qvàm animas noſtras nihil eſſe aliud, qvàm particulas animæ Mundanæ. Et qvoniam aliunde animam Mundanam idem eſſe cum Deo putarunt: idcircò habuére qvoqve Dæmonas ut particulas divinæ na... æ, ac anſam fecere hæreticis variis, primis Eccleſiæ temporibus, ut pari modo de Angelis ex Dei ſubſtantiâ deductis philoſopharentur. Ii ergò habuere Mundi animam qvaſi Oceanum inexhauſtum, cujus Dæmones animæq; eſſent velut rivuli, temporis progreſſu in eum reducendi. Et Plotinus viſus eſt etiam comparare radici ſeu trunco, qvaſi dæmones animæq; eſſent veluti rami, ramuſculi, folia, flores, fructûs.*